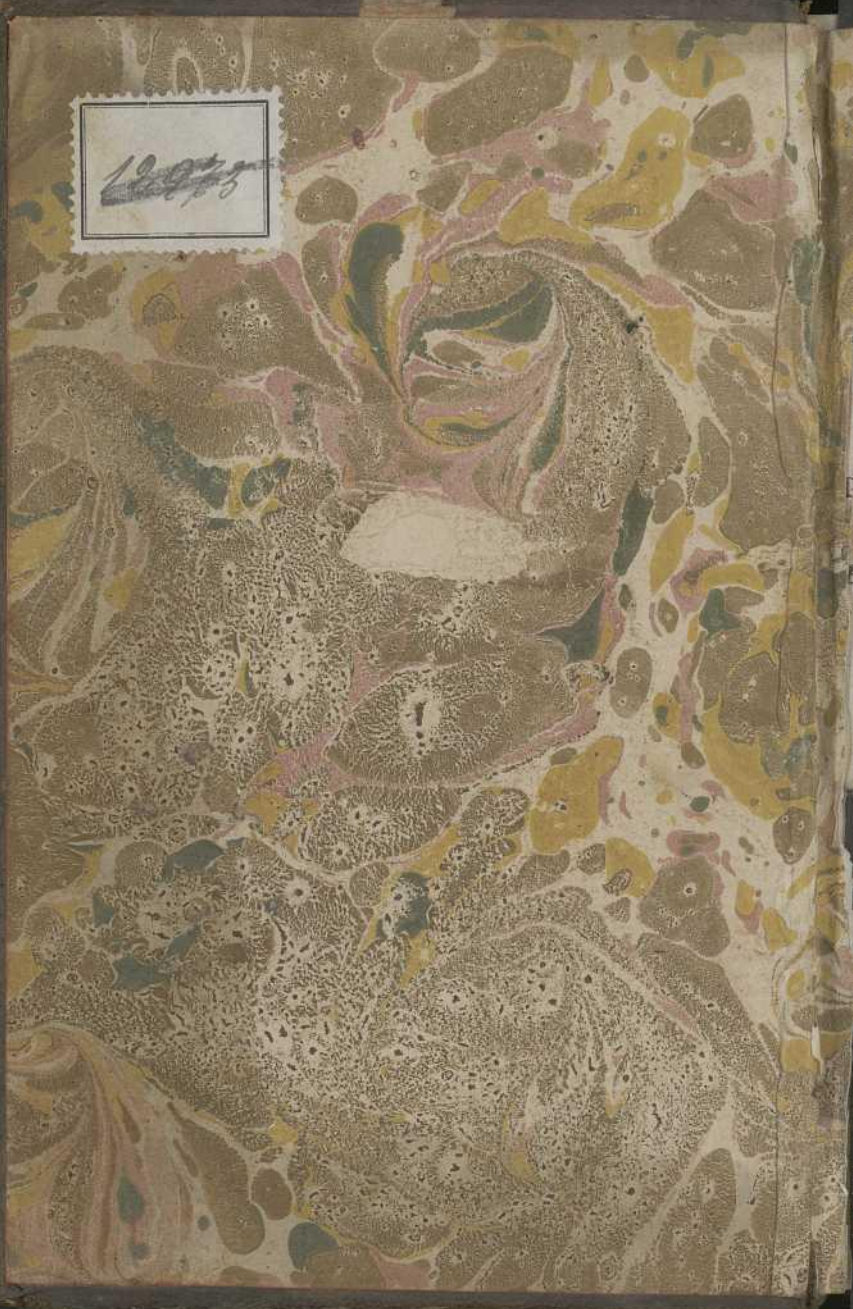

PAULI GOTTLIEB
WERLHOF
MAGNÆ BRITANNIÆ
REGIS ARCHIATRI
OBSERVATIONES
DE
FEBRIBUS

PRÆCIPUE INTERMITTENTIBUS
& ex earum genere continuis
EDITIO SECUNDA VENETA,

*Juxta secundam HANNOVARENSEM auctiorem,
& emendatiorem.*

VENETIIS, MDCCLXIV.

APUD LAURENTIUM BASILIUM.

SUPERIORUM PERMISSU AC PRIVILEGIO.

21/207
Neque hercule satis est ipsas tantum Febres Medicum in-
tueri, sed etiam totius corporis habitum, & ad eum di-
rigere curationem, seu supersunt vires, seu desunt, seu
quidam mali affectus interveniunt.

Corn. Celsus. Lib. III. c. 6.

το κατωδες ἀρα γε πανταχς κακον;
annon soporosus affectus ubique malus est?

Hippocr. prorrh. L. I. 63.

LECTORIS.

DIU est, quod libris hujus, ante tredecim annos primum editi exemplaria desiderantur. Neque denuo edere festinavimus, quia spem fecerat auctor elaborandi, deo aliquando forsitan plus otii faciente, justis operis de febribus intermittentibus, ceterisque ex harum genere morbis. At ista spes vel decollare omnino, vel saltem nimis remota esse videtur, tum quia a litterario otio magis magisque abstrahunt cumulati labores, tum quia ipse, alios id melius sive praestitisse, sive praestituros esse, existimat, quod sibi tunc propositum habuit, quum suam hanc symbolam in artem febres judicandi & curandi conferret. Confirmarunt passim atque illustrarunt suis experimentis observationes hasce, praeter ipsum scriptis posterioribus auctorem, antistites medicinae complures, quos sese doctiores peritioresque suspicit, sibi quoque experientia & praxi consentientes gratulatur, quaecunque aliis atque aliis theoria arrideat. Aliqui ulteriora detexerunt, quae

madmodum qui ex ipsa corticis Peruviani patri historiam ejus naturalem veriore certioreque attulit, & commentariis academix scientiarum inseruit, solertissimus **CONDAMINIUS**. Ex quibus omnibus clarior jam lux ad illas doctrinas accessit, in quas digitum intendit observationum scriptor. Neque vero multorum desideriiis deesse voluimus, ut earum novam faceremus editionem, concedente auctore, & consulto nihil novi addente, ut tale maneat, quale primitus scriptum est, epusculum, cujus scopus adimpletus esse videtur. Problema enim, de quo agitur, solutum eo sibi esse, in ipsis commercii Norimbergensis schedis, quæ adhuc in publica commoda continuantur, benevole professus est, qui ibi anonymus primo proposuerat, **CHRISTIANUS FRIDERICUS JOERDENS**, medicus Curia Variscorum eximius. Vale, lector, & candido auctori, nostrisque curis fave.

Dab. Hannoveræ d. xxi. Aprilis a. clc. lxx. xlv.

PRÆFATIO AUCTORIS

AD PRIMAM EDITIONEM.

Nihil jam a pluribus annis in medicina facienda obvium magis fuit febribus intermittentibus, aliisque ex earum radice progerminantibus morbis. Inde est, quod fieri vix poterit, quin medicus quilibet, in curatione ægrorum curiosus, observaverit aliqua circa istud afflictionis popularis genus, aut meditatus sit, haud omnino saltem indigna, quæ cum aliis, quos eadem cura sollicitos habet, communicentur. Constitui equidem meæ etiam tenuitatis observationes meditationesque in systema aliquod theoreticum & practicum colligere, quo doctrinam universam, uti meo quidem animo comprehensa est, de isto febrium genere, ejusque medelis, ordine pertractare, ac verum a falso, probabile a certo, opinionem ab experientia, utile ab inutili, proficuum a noxio, per singulas morbi & medicaminum species, æqua lance expensas, discriminare allaborem. Attamen, & accurate elaborandi operis operosum studium, & ratio ejus vitæ generis, cui memet obstrinxi, retardare forsitan diu satis possunt justis voluminis conscriptionem, correctionem, editionem. Sunt vero observata aliqua, & uberiori observatione indies firmantur, de quibus alienam experientiam, pro propriæ confirmatione aut illustratione, exquirere dudum optavi, præsertim circa febres indolis magis periculosæ, earumque signa & medicinam, circa usum decantati illius corticis, febrium exterminatoris, & circa prænotationem & aversionem reversionum, quas *συναδελον* antiquum medentum jure voces: sicut ante corticem repertum quartana audivit, in qua *Plinius* (l. 30. cap. 11.) medicinam nihil propemodum polere dixit. Accidit opportune, ut in elegantissimis

illis schedis Norimbergensibus, quæ commercii literarii nomine veniunt, problema aliquod de observandis, prænoscentis, curandis, febribus quibusdam intermittentibus subito exitiosis, proponeretur. Arrepta occasione, epistolam ad illos fructuosorum mercimorum negotiatores breviter exarare institui, forsan, si haud plane displiceret, ipsis commercii speciminibus inferendam. At cœptum semel opusculum in hanc, quam vides, lector, molem, ultra eorum schediasmatum spatium, invitante sensim argumenti ubertate, excrevit. Nomen meum alieno velo tegere constitueram, dum aliquid uberius elaboratum darem, eoque consilio tota jam opella scriptione, & typis absoluta erat: neque enim videbatur lectorum interesse, scriptorem nosci, modo quid scriptum esset pernosceretur. Ita factitasse plures medicos observationum suarum editores notum est: quos inter memorare lubet cl. *Davinium*, medicum aulicum Mutinensem, qui, ut verbis collegæ ejus, cl. *Torti*, utar (ex therap. special. p. 249.) „ lucubrationes in tutamen corticis Peruviani, *Hectoreo* plane robore conflatas, sub nomine *Hectoris a Valle*, tum latino idiomate, tum Hetrusco, conscripsit, easque anno 1708. proprio velato nomine, tomo sexto diarii literarii Veneti, quod *galleria di Minerva*, museum Minervæ, inscriptum est, voluit insertas. „ Mentem mihi fuisse, ut nomen tantisper sileretur meum, præmoneo, ne obscura legenti maneant dicta varia, occulendi auctoris causa aliter paullo enuntiata, ac fuisset futurum, si nomen meum profiteri placuisset. Ipsos meos præceptores, amicosque & fautores alios, vel reticui, vel haud saltem satis pro animi mei promotione commemoravi, ne vel exinde dignosceretur: præcipue amantissimos meos in academia Julia patria, ubi maxima vitæ studiorumque meorum pars est exacta, doctores, quibus primitus debeo, si quid in me est, *Brandanum Meibomium*, Henrici, qui avunculus

lus parentis mei fuit, filium, & Laurentium *Heisterum*, utinam diu bono publico superstites:

*Quos mihi gratus ego, quos Julia ducit honori
Grata sibi, quos Phœbus amat, naturaque mystas,
Doctaque posteritas sevo venerabitur aeo.*

Non memoravi ceteros, qui vita jam functi sunt, quibus ego vero immortales gratias habeo, viros celeberrimos, *Botticherum, Gakenholtzium, Spießium*: & hunc quidem etiam in febrium per corticem Peruvianum curatione profitenda, & perficienda, magistrum inter præcipuos luculentum & felicem. Ei ego, quum fato fat præmaturo vivis eriperetur, ante hoc triennium successor designatus, in procinctu eram, ut ad functionis vitæque academicæ in patria, jam undecim annis relicta, exoptatas inde a juventute delitias, me reciperem: tunc vero, clementiæ regiæ nutu, collata aulici medici provincia, in stabili heic sede retentus sum; sed in praxi inquieta, qua a studiorum dulcedine distineor. Quos, dum hic dego, fautores mihi gratulor eximios, & curationum consiliorumque amice socios sæpe habeo, medici nostrates omnes, viri incliti & peritissimi, laudandi mihi fuissent passim, nisi civitatem cum nomine meo lubuisset reticere. Neque nominatus mihi est ex his ipse, quem tamen sæpe (p. 232. & passim) recto indicavi nomine, vir supra laudes meas positus,

Ille & presidium & dulce decus meum,

Augustus Johannes *Hugo*, archiater regius, quo hic loci, ubi octavum nunc annum ago, præeunte, dirigente, juvante, consulente, feliciores curationes, quas recensui, peractas ingenue fateor. Teste alicubi (p. 193.) allegavi socerum meum, Johann. Andream *Plohr*, medicum ante paucos annos haud proletariæ doctrinæ, & famigeratæ praxeos: itemque duos archiatros heic olim illustres, quorum prior, Franciscus Jacobus *Kotzebue*, primus inter nostros præclaram cortice sanationem præstitit (p. 257. seq.) alter, Bran-

danus Augustus *Conerding*, idem remedium, sub speciesum cordialium anodynarum nomine (p. 193.) & sulfur antimonii *Glauberianum*, (p. 82.) sub purgantis catholici titulo, in officinam pharmaceuticam introduxit. Typis exscribi coeptum est opusculum fere simulatque conscriptum fuit; intervenientibus vero aliis atque aliis apud typographum impedimentis, in hunc usque diem retardatum. Mora ista occasionem mihi præbuit, quintæ maxime, & postremæ sectioni, quæ ferius typis expressæ sunt, inserendi varia, quæ exquisita scribendi methodus ad priores sectiones, aliumve locum ablegari, aut pleniori operi rite disposito relinqui juberet. Optavit typographus, & votum ejus secundarunt consilia paucorum amicorum consociorum, ut nomen denique meum præfigerem, ne quid perspicuitati observationum decederet, si & locus & auctor ignoraretur. Atque facile conjeceram fore, ut neque diu, neque omnino, inter nostrates certe, occultare me possem: & ideo fere domestica tantum litteris hisce consignaram observationum exempla, quæ, si quid ex me quæratur, ita liceat explicare, ut digito monstrare queam, & dicere: hic est. Prodeoque igitur in lucem levidensis libelli auctor, nullo profecto, quod sinceram conscientiam testor, nisi eo cum animi voto scripti, ut, si per ingenii mei viriumque paupertatem liceret, merce aliqua haud plane reiicula, quantumvis exigua, commercium medicum augerem; ut quasdam noxias hominum opiniones, salutis ægrorum causa, corrigerem apud æquos aestimatores, vel hos præmunirem; & ut denique alienæ cordatorum virorum experientiæ trutina expendendum publice exponerem, quod sedula pro virili attentione reperisse mihi videor. Febres præcipue proposui intermittere, & quæ ex earum genere periculum & reversionem minantur. Ab his indicari statui remedium *χρυσίπυρον* certum: certum, inquam, quod non nisi unum ars medica possidet, Hujus descripsi præbitio:

bitionem occasionis electione tempestivam, doſi vero;
 & continuatione, & accurato repetitionis ordine, ef-
 ficacem & adæquatam. Non potui ſimul, quin idem-
 tidem erroneas quorundam perſuaſiones de febrium
 intermittentium indole perpetuo tuta, & quaſi ſacro
 ſancta, ſuſpicionesque, quibus id medicamen premi-
 tur, modeſte refellerem, ac hujus demonſtrarem, ſub
 legitimo uſu, innocentiam, neceſſitatem, utilitatem,
 & univerſalem fere aſſererem medicorum vere expe-
 rientiffimorum, a longo inde tempore, per regiones
 conſtitutioneſque plurimas, ſtabilitum iis in rebus con-
 ſenſum: quem ſunt qui, ob divulgata paucorum, le-
 vibus ex cauſſis diſſentientium, vel diſſenſum aſſe-
 ctantium, theoremata, effata, & ſchediaſmata, & va-
 gas malevolorum aut aberrantium ſermocinationes,
 ſibi ita non perſuadent, uti re vera eſt. Obſervatio-
 nes potiſſimum generaliores, nempe quæ in pleriſque
 ſimiliter laborantibus æque reſponderunt, annotavi,
 ſexcentorum exemplorum narratione, niſi ea ſuperva-
 canea eſſe & naſeoſa videatur, roborandas. Particula-
 res, quæ dicendæ viſæ ſunt, obſervationes paſſim im-
 miſcui, ſed eas ſolum, in quibus ſingulare aliquid a
 ceteris notatum eſt. Regulas ex obſervationibus re-
 petitis, & generatim ſimiliter ſuccedentibus conſti-
 tui, &, quantum per brevitatis conſiliique rationem
 fieri potuit, diſtincte inculcavi, additiſque exceptio-
 nibus limitavi. Repetii aliquoties, quæ apud multos
 ſemel dixiſſe ſuffecerit: dum lectores æque attentione
 munitos, & præcepta opinione vacuos, mihi non ſpo-
 pondi, neque per aphoriſmos, aut more mathemati-
 co, ſed ſtylo obſervationum & epiſtolarum liberiori,
 ſcribere animus fuit. Intersperſi judicia, experimen-
 ta, & amenitates, ex aliis auctoribus conquiſita; im-
 miſcui hic illic, data occasione, alienas aliquo modo
 a proprio tractationis argumento, ſed itidem in ex-
 perientia fundatas, annotationes medicas; adjunxi et-
 iam, cum licita in rei publicæ litterariæ toto ambitu

sentiendi libertate modesta; sententias & conjecturas theoretticas: ut, varietate aliqua, tedium lectorum amolirer, quod argumenti ipsius ratio, & concinnitas deficiens, naviq; styli negligenter labentis, neque ab adscitis ex sequioris dictionis scriptorum commercio formulis castigati, creare facile possunt. Rari sunt *Lomii*, *Borrichii*, *Bergeri*, quibus per praxeos medicæ turbas, per multas desuescendi purioris styli causas, per consuetudinem cum pharmacopœorum lingua, & omnis ævi auctoribus multifario sermone utentibus, intemeratum scriptionis nitorem servare licet. Istorum vero defectuum, & tractationis haud exasciata, veniam impetraturum me apud benignos iudices spero, qui candorem observatoris, quippe in medicis observationibus præcipue ponderandum, æstimaverint, (quo uno nomine commendatum me velim) & quibus loci hujus, medico clinico negotiosi, ratio, meaque temporis penuria, haud fuerit ignota. Etenim, quod hi facile intelligent,

- - - - - *hec ego scripsi*

Per brevis & dubia rara intervalla quietis;

Et curas inter, perturbantesque querelas,

Lateoli ad Leinæ ripas, ubi nocte diuque,

Et mentem & corpus studio cursuque fatigans,

Huc illuc vocat ægra cohors: dum limpida longe

Flumina Permessi, doctæque beata cohortis

Otia prospicio, quæ non mihi fecit Apollo.

Hannoveræ prid. Kal. Decembr. clō 13 ccxxxii.

ELENCHUS.

xi

PROOEMIUM.

Occasio descriptionis : commercium Noribergense : observationes & problema de febribus intermittentibus soporosis & apoplecticis. pag. i.

SECTIO PRIMA

Docet affectus notitiam, pericula, signa, causas.

§. I. Nomen affectus soporosi febribus accidentis carus, seu subeth. Ejus definitio, & differentia exigua ab apoplexia, lethargo seu veterno, cataphora, comate somnolento; item major a vigili, catoche, catalepsi, suffocatione hysterica & spasmodica, syncope. Febres syncopales. Permutatio affectuum soporosorum. 1.

§. II. Exempla experientia aliena antiqua & nova. 4.

§. III. Experientia propria sub statu epidemio novissimo. Brevis historia ejus status. Causa generales. Noxia paludum effluvia. Multitudo febrium insolita, ingenium ambiguum. 6.

§. IV. Securitas febrium fallax. Impostura & noxa remediis imputata, febribus etiam imputanda. Laudata securitatis febrium moderamen. Hippocratis prognosis rectius explicata. Tertianae multis periculis exposita. Quotidiana periculosa. Quartana nimium laudata, difficilima, infida. Epilepsiam nonnunquam suspendunt. Medela similis utrique apta. Quartana hiberna metuenda, ex observatione Hippocratis, & aliorum. Morbus & mors Kanoldi. 8.

§. V. Historia, descriptio, & eventus febris cum caro. Carus in tertianis, quartanis, quotidianis, apoplexia simillimus. Paroxysmus tertius gravissimus. Tertianae intermittentes maligna. Observationes de febre soporosa generales & particulares. Partus in ipso sopore. Abscessus in femore & dorso. 14.

§. VI. Signa praevia medicum attentum pascunt. 1. Somnus naturali profundior. 2. Urina: frequens milturatio. 3. Sanguis vena emissus. 4. Hypochondriorum dolor. 5. Cardialgia. 17.

§. VII. Causa ad praevotionem cognitu utiles. 1. Purgatio sine

sine indicatione. Cruditas, coctio, orgasmus, nifus natura, attendenda in febribus. Pulvis Cornachini. Scamonei benignitas & virtus febrifuga. Aquarum mineralium vis soporifera. 2. Remedia vel potulentia spirituosas, febrifuga vulgi sulfurea, calida, vaporifera, lac saepe coctum, urina propria. 3. Dispositio corporis, & proportio ad violentiam paroxysmorum. 21.

- §. VIII. Ingenium tertianarum epidemiarum biliosum, ferox, capiti insensum, saepe malignum. Symptomata committantia & pedissequa. Colica & cardialgia epidemia. Tubercula in cerebro. Serum lactis ad surditatem. Sopor in febribus biliosis monstrum alie. Cur Emdæ frequens? Causa ad nostrates applicata. 24.

SECTIO SECUNDA

Indicat curationem per remedium certum & opportunum tempestivam.

- §. I. Indicatiourgens ex signis notatis: febrim fugandam. 27.
- §. II. Cortex Peruvianus per se tutissimus, & solus certissime febrifugus. Erymon nominis chinchina. Vis corticis in morbis variis: effectus circa profluvia sanguinis & alvum: sanitas post legitimum usum firmior. 28.
- §. III. Certa ejus efficacia cum aliis comparata praestantior. Laus ejus num temporaria? Curatio febrium apud veteres dubia per remedia incerta, sordida, periculosa. Vulgus materia medica iudex & auctor vanus. Ingens catalogus specificorum laudatorum. Quorundam recentiorum imitatio affellata. 33.
- §. IV. Experientia circa alia febrifuga. Arsenici usus temerarius. Salia. Febrifugum Kergeri. Oleum animale Dippelii. Ejus usus in epilepsia, passione hysterica, chorea S. Viri, cujus etiam cortex antidotus. Absorbentia terrea. Dosis magna horum, aliorumque remedium. Cascarella spem frustrans. Adstringentia. Adstrictio non exhaust vim febrifugam. Lactis usus in febribus. Lac asinum Hoffmanno mire laudatum, a Stahlio explosum. Remedia domestica num cuius regionis sufficiant? 38.
- §. V. Usus corticis opportunus, vel secus, in morbis variis. Febres corticem prohibentes. Mortoni error in nomine febris continentis. Exanthemata in intermittentibus. Hemitri-

mitritaus verus . Paroxysmus . Morbi periodici ex causa non intermittente chronica . Febres intermittentes puerila . Morbi spastici , fluxionibus stipati , chronici sine febre .

47.

§. VI. *Morbi chronici ex genere febrium intermittentium . Febriles phthises , cachexia , hydropes , tympanitides , arthritides , ilteri . Tabes Anglica . Usus corticis in aetate infanti & puerili . Causa hydropis ex febribus . Succus iereos nostratis anthydropicus . Cortex diureticus . Subdola febrium occultationes multifaria .*

56.

§. VII. *Usus corticis opportunus , vel secus , in febribus ex genere intermittentium , intermittentibus veris , continuis , semitertianis nothis . Cautio circa usum & abusum . Hemitritaus verus praepediendus . Praemittenda , miscenda , subjungenda . Febres innoxiae , salutare , faciliores .*

58.

§. VIII. *Regula usurpandi corticis prima ex praescriptis fluens .*

62.

SECTIO TERTIA

Medicinam exhibet , tum habitu , & praeparatione corporis , tum electioine , dosi , continuatione , efficacem .

§. I. *Necessitas & opportunitas ejus remedii in febribus soporosis . Carus ubique malus . Galeno saepe observatus in febrium paroxysmis . Cortex ibi commendatus a Ramazzino . Cur interdum non profuerit ? Feliciter in eodem casu usurpatus a medicis Mutinensibus , item a Lancisio . Vescatoria . Apinus cortice prosperrime usus . Verum corticem adhibuisse probatur , non cascarillam . Felix multorum medicorum experientia de efficacia illius in febribus soporosis .*

63.

§. II. *Methodus medendi in paroxysmo , & si quid corticem prohibet . Evacuaciones . Vena sectio in febribus . In ejus loco eligendo regula de revulsione & derivatione utiles sunt , sed non sufficiunt . Aqua benedicta Rulandi . Purgans catholicum Glauberi . Enemata febrifuga . Remedia excitantia alia . Purgatio ex jalappa , aut scammonio , hoc in casu periculosa . Laudanum Riverio laudatum paradoxon . Nasturrium aquaticum soporem prohibens , & febrifugum . Ejus semen emulsum . Porus thea . Solutio accessionis nimium imperfecta corticem prohibet .*

§. III.

- S. III. *Corticis electio*, diversa species, indicia bonitatis præcipua odor & sapor. Cortex trunci, ramulorum, radicis, fructuum, ipsumque semen febrifuga, lignum vero secus. Dignotio cascarilla, chinchina spuria, seu eleterii. Hac mire a Stahlio laudatur, item a Stiffero. Febrifuga virtus exigua. 79.
- S. IV. *Usus electi corticis efficax*, in substantia, dosi, tempore. Dosis minor alias utilis, item major una ante paroxysmum, sed in hoc affectu non convenit. Methodus Talboriana. Lintea post sudorem renovanda. 84.
- S. V. *Usus continuandus*. Ejus sufficientis signa certo secutura. Cibatio post dosin remedii. Cubitus in lecto. Hujus summa utilitas in multis casibus. Purgantia cortici interposita, addita, subjuncta. Sanguinis sub medicatione fluxus naturales, adsuæti, irregulares, morbofi. 90.
- S. VI. *Symptomata emergentia*. Hamorrhoides cæcæ, tenesmus, alvi adstrictio. Lac sulfuris laudatum. Album Gracum ad hamorrhoides. Aurium tinnitus, surditas, temulentia, abscessus auris. Rheumatismus vagus calidus Sydenhamio: fixus frigidus nobis post febres observatus. Usus exempli de hyoscyamo. Tusses, dolores, diarrhœa. Aqua Emslæ in diarrhœis laudata. Simarouba remedium novum laudatissimum. Passiones hypochondriacæ. Scorbutus, febris lenta. Aquarum mineralium virtus, Serum lactis Hoffmannianum, correctum, chalybeatum, medicatum. 94.
- S. VII. *Exempla aliquot singularia curatarum febrium soporosarum*: in corpore virilis ætatis impense corrupto; in senè septuagenario: in alio fere nonagenario; in gravida constitutionis teneræ & valetudinaria: in sexagenaria gravi lapsu læsa; in sexagenario multis pathematibus prius afflicto. Exsiccatio fistula lacrimalis antiqua. Usus corticis internus ophthalmicus. 102.
- S. VIII. *Curatio imperfecta*. Paucarum & minorum corticis dosium usus & abusus. Accusationes falsæ aliis obsoletis propediem similes futura. Πάρεξβασις de mali veneri indole, cura, remediis specificis. Ejus complicatio cum febribus. Martyrologium antimonii china, & religionis ab hac abhorrentis. Accusatio iusta ex usu imperfecto. Culpa accusatorum. Insida aque curatio per naturam, & alias medelas imperfectas. Febres faciliores pro ceterarum norma perperam habita. Noxa curationis imperfecta cujusvis,

vis, ipso recto usu unico saepe refarcienda, saepe vix sine eo. Petitio ad nos satis expertos.

105.

§. IX. Regula pro corticis usu secunda ex praemissis fluens.

115.

SECTIO QUARTA

De praenoscendis & praecavendis febribus recidivis
agit, & ostendit medelam, ordine & re-
petitione adaequatam.

§. I. Febrilium recidivarum justus metus ex morbi ingenio. Observata omni aetate, quacunque methodo adhibita. Virtus unicornu Grælandici. Febres ad redeundum non prone. Recursus earum, quæ sine potenti medicina curata sunt. Reversiones post febrifugum remedium. Post curationem imperfectam quamvis febres recidivæ nothæ. De revocatione febris. Medela revocatione tutior. Reversiones post morbum subito periculosum: post morbum indolis diuturnioris. Remora reversionum, & morbus longior per culpam remedii. Error in continuatione inutili. Nimii remedium febrifugorum usus noxa.

115.

§. II. Febris recidiva ab ipsa febre saepius oritur. Thesis Arabum & Campanellæ, febrim non esse morbum, a Stahl-lio renovata. Notio popularis & medica vocabuli morbus. Febris instrumentum naturæ omni aetate creditum. Consensus hac in re omnium medicorum: dissensus exigui momenti. Matura febrilium fuga ab Hoffmanno defensa. Naturæ errores & defectus. Paroxysmorum particularium crisis insida. Cur plures febres indolis chronica redeant, quam acutæ? Contagium intermittentium proprio corpori aliisque minatur. Febris febrim generat. Sententia Stahlii de paroxysmis ex consuetudine, & ibi adhibendo cortice.

126.

§. III. Problema & observationes de citâ febris fuga reversionem praepediente. Usus, dosis, preparatio Martis. Vermes Cocurbitini: solius. Aliæ præter corticem medela cito usurpata pariter feliciores. Pulvis Cornachini, & alia purgantia. Mistura simplex. De spiritu scorbutico Dravvizi. Usus ejus in morbis variis, sigillatim in paralyse scorbutica, & apoplectica. Tenesmus hamorrhoidalis sub corticis usu. Vis salium volatiliū ad praecavendos febrilium recidivas.

133.

§. IV.

- §. IV. *Monitio de non prejudicando. Reversiones faciliores, vel difficiliore morbo priori. Vis salium, & aquarum martialium, & lixiviarum ad febres recidivas. Aquarum mineralium sal volatile acidulum & medium. Observationes de reversionum tempore. Tempus incertum ex causis extraordinariis. Tempus certum ex morbi indole tertiana, quartana, quotidiana. Quotidiana vera. Harum cum quartanis conformitas. Monitum Sydenhamii de purgatione post corticem limitandum. Hec, aliaque reductum causa pro temporis ratione efficaces, vel secus. Petitio ad observatores.* 142.
- §. V. *Observationes alienae concordēs, de tempore febrium recidivarum, & maxime de curatione ad ejus normam instituenda.* 149.
- §. VI. *Methodus praevendarum reversionum. Febrium indoles επιπρωσιον. Usus corticis interpolandus interpepyia. Tempus repetitionis in tertianis. Dosis. Forruita sanationum quarundam constantia, ut methodi Talborianae, & similitum. Pulvis Berolinensis du Cloii. Iteranda repetitionis, & sufficienter facta, indicium. Methodus Tortiana. Ejus consensus nobiscum in praecipuis. Felicior aliquanto nostra methodi in febribus soporosis successus.* 153.
- §. VII. *Methodus praevendi reversiones quotidianarum, quartanarum, erraticarum. Efficacia corticis ante paroxysmum dati. Tortianum inventum nobile. Quartana in duplicem prona, anomala, periculosa. Febres mixtae.* 163.
- §. VIII. *Regula tertia pro genuino corticis usu ex prescriptis deducta.* 167.

SECTIO QUINTA

Subjungit aliqua de constantia effectuum, & methodi securitate.

- §. I. *Constantia sanationis. Effatum græve Bünneri. De censura curationis in casu desperato. Absoluta nostra methodo fere certo non redit febris. Si etiam aliquando redeat, causa est fontica, aut nova, nec remedium ideo culpandum, aut metuendum. Excusatione hac vix opus est.* ibid.
- §. II. *Experientia & consensus doctorum. Παράδοξιμοι de corticis usu recto noxio explose. Boerhavius de corticis usu.*

usu. Obstructiones viscerum quando hunc prohibeant? Torti elogia. Consensus medicorum nostratium, & exterorum per totum fere orbem. 172.

§. III. Dissensus quorundam apparens. Dissimulatio. Rationes politica dissimulandi, carpendi, limitandi. Mechia vellus medicus. Incongrua doseos censura. Ramazzini ad meliores partes transiit. Genuinum doseos moderamen. 179.

§. IV. Preparationis & expectationis laudatio nimis generalis. Remedii preparatio inutilis. Expectare & corpus preparare juvat saepe, saepe nocet. Hoffmanni ea de re judicium explicatum. Opinio de motibus sine materia. Ejus rei signum non datur. Cur redeant tandem ad corticem, qui eum reddunt suspectum. Excusationes ejus usurpatæ ex consuetudine natura. Methodus naturalis dicta ad febres curandas laudata, sed saepe non sufficiens. Humilitas necessaria. Arsenicum $\lambda\alpha\chi\upsilon\pi\upsilon\epsilon\tau\omicron\varsigma$ insidum & incertum. Consensus eorum, qui circa corticem dissentire videntur. Vera remedii, temporis, doseos indicatio. 186.

§. V. De aliquorum medicorum dissensione vera, & hesitatione. Fluctuatio Ramazzini. Hesitatio Geuderii. Hujus experientia de cortice, cum regulis elegantibus. Error medentium sine medicina culpa. Fundamenta dissensus. Spes de eo melior. 198.

§. VI. Dissensus & hesitatio quorundam non medicorum. Admonitio rationi & artis indoli congruens. Fallacia non causa ut causa. Noxa censurarum in remedia. Indolentiorum & insipientium pseudodoxia epidemia. Πολυπραγματον νοciva. 204.

§. VII. Experientia experientia opposita. Experientia manca. Experientia uberrima Bœcleri, Torti, aliorum. Opusculum de impostura corticis perperam creditum alicujus esse ponderis. 210.

§. VIII. Absoluta cura reliqua neque a febre, neque a remedio metuenda sunt. Materia febrilis μικρα σνποcεc exiguum: arte domabilis est. Effectus medelarum febrifugarum adequatarum. Dubitatio mire vana, quo abeat materia febris per corticem curata. Indicatio reversionem praecavendi saepe inutilis. Sufficit ei cortex. Febres aliter ac pro regulis nostris recidiva, praesertim annua. Natura febricitantis vis violenta & incertior. Harvei ars curandi per expectationem cum norhis Stahlian. Cortex divinum beneficium. Ejus particula facile digerenda & innocua.

nocua . Crocus martis antimoniatuſ . Morbuſ acutuſ ex quartana . Pechlinuſ de quartana ex morbo acuto funeſta . Sylviuſ de tertiana epidemice exitioſa & recidiva .
214.

- S. IX. *Medicamenti ſecuritaſ exempliſ declarata . Non lateſ noxa ſub ſanitatiſ ſpecie . Febris ſoporofa terror , & averſio per citam medelam neceſſaria & felix . Uſuſ corticis tonicuſ & digeſtivuſ ſine febre ; idem poſt variolaſ uſiſſimuſ ; in infante annicula feliciter copioſuſ : ſeneſctuſ poſt eum vegeta ; phthiſicuſ ſuperveniente & fugata febre curatuſ ; lepidum longa & multa remedii aſſumptioniſ exemplum . Explicatio experienciæ medici præclari a Junckero laudata . Cortex ad ſphacelum , cancrum , morboſ alioſ .*
231.

SECTIONE SEXTA.

Propoſit obſervationeſ ; & conjecturaſ ætiologicaſ , de modo quo operatur medicamen , typiſque , & periodiſ .

- S. I. *Problema & conjectura de modo , quo cortex operatur . Adſcriptio non ſufficit . Inquirenda priuſ quam decidatur . Conjectura noſtra .*
245.
- S. II. *Viſ ſpecifica . Remedii ſpecifici notio generalis . Diſſertatio de corticis uſu cauto & ſuſpecto Sydenhamio opoſita .*
251.
- S. III. *Dubitatio generalis de cauſſiſ febriuſ , typoruſ , & periodoruſ . Diſſertum argutum Talborii . Cauſſa temporuſ febriliuſ univerſaliſ .*
253.
- S. IV. *Obſervationeſ communeſ de febriuſ ratione typica , & periodica . Regioneſ certaruſ febriuſ non feraceſ . Febreſ multipliceſ , mixte , quintana , octana , nonana , aliæque . Hora ordinata . Tempuſ anticipandi & poſtponendi regulare . Ex tertio tertiana paroxyſmo indicium ; alterni paroxyſmi , alterne hebdomadeſ gravioreſ .*
255.
- S. V. *Problemata & conjectura de febriuſ , typoruſ , periodoruſ cauſſiſ . Frequentia febriuſ & ſimilitudo univerſaliſ . Elementum æreum in corpore humano num typoruſ cauſſa ? Reſpiratio caleſcit . Aer internuſ pars æthoſphære . Oſcillatio ejuſ periodica . Febreſ brutoruſ animantium . Differentia & materia ſpecifica ſingularuſ febriuſ . Materia febriliſ generatio & motuſ . Typi conſtan-*

stancia & mutatio, Quartana finis criticus, Motus naturales quotidiani, tertiani, quartani. 260.

§. VI. *Explicatio opinionis de athmosphæra motu periodico febrium periodos moderante. Motuum athmosphæra typus. Fluxus & refluxus maris & aeris. Venti periodici. Aer febrilis fomitis motor. Objectiones refutata. Summa doctorum.* 269.

§. VII. *Periodi in statu sano & morbis sine febre. Periodus menstrua naturalis in viris, feminis, brutis animalibus. Febris menstrua medica. Fluxui menstruo plethora non sufficit. Non fit per rupturam seu vulnerationem. Vulneratio in ipso puerperio non est naturalis. Culpa obstetricum. Secundina separatio cautissime facienda. Prolapsus uteri. Secundina abortientium sponte elabens. Causa plerorumque puerperiorum infelicitum. Febris miliaris puerperarum num a violenta læsione uteri? Sine hac rara est, Intermittentem simulat. Non tolerat corticem, nisi quando declinavit. Hoffmanni methodus laudata. Emulsionum utilitas. Eadem febris a læsionibus nervorum & tendinum extra puerperium observata. Signum puerperii salutariter terminandi ex secundina. Hamorrhagia ex abortu ingentes, frequenter obvia, sed sine violentia circa secundinas haud mortifera. Sphaceli uteri, & febris miliaris cura, per remedia ad grangranam abdomini imposita. Menstruus fluxus ab orgasmo materia seminalis, & structura corporis a virili diversa: periodus a periodo athmosphæra. Mulieres barbata. Cur animalia pleraque non patiantur menstrua? Eunuchis hamorrhoides necessaria. Hamorrhoides a seminali materia uberius abundante, quam elaborata. Menses, & molimina periodica sine plethora. De abortibus notata. Reliquia abortuum, tempus statum sequuntur. Causa iteratorum abortuum, malorum; hamorrhagiarum. Methodus prævendi ea symptomata. Imperium solis & luna in corpus humanum. Medicus natura universi minister, humana sæpe dominus.* 274.

§. VIII. *Consensus practicus cum theoria mechanica & organica. Dissensus ab hac theoreticus. Vis anima in corpus, & vicissim: etiam anima matris in corpus embryonis. Instrumenta anima moventis & corporeorum motuum, cui scopo eadem? Sanitas, agrotatio, convalescentia, indicationes, mechanice a deo ordinata. Anima vis occulta neque necessaria est, neque probabilis.* 288.

§. IX.

§. IX. *Natura humana conservans, sanans, errans, indicans, quid sit? Corpus quomodo medico considerandum? Perquirenda prius quam principium vitale necessarium statuatur. Motus & visus omni materia impressus, praesertim liquoribus natura calidis. Corpus machina hydraulica & hydrostatica. Nervi liquore subtilissimo, eoque elastico, turgentes. Controversia Goelickii & Burggrafii. Corpus ab anima propria non formatum. Stentzelii refutatio theoriae Stahlianæ, & censura praxeos circa febres. Motus vitales sine anima. Harmonia praestabilita demonstrari nequit. Unio mentis & corporis.*

259.

Epicrisis.

Aequa petitio, & provocatio ad solam experientiam judicem. Regula nobis praescripta. Remedia exotica necessaria. Heisteri verum de corticis usu effatum. Observationes de mercurio vita caelesti Klaunilgii. Simplex cortex preparatis & compositis omnibus praestans, elogio Ramazzini. Arcana remedium occultatio non excusanda. Consilium de scribendo opere pleniori.

303.

PRO ÆMIUM^{xxj}

AD AUCTORES COMMERCII

LITTERARII NORIBERGENSIS.

QUod cum orbe litterato, in emolumentum^{Occasio}
 artis salutaris, & naturalis philosophiæ, ^{scriptio-}
 haud ita pridem instituisſis commercium,
virī clarīſſimī atque experiētiſſimī, ſi
 meum etiam plauſum, quanti ſis cunq̃ue eſt, in ſa-
 tis diſſita ab oris veſtris regione excitat. Lego re-
 legoque, multa cum animi voluptate, neque ſine
 ſcientiæ acceſſione, ſchediaſmata illa, doctrinæ,
 amenitatis, & elegantiarum plena. Et aliquoties
 animum induxi, ut qualemcunq̃ue ex mea expe-
 rientia ſymbolam eo conferrem, quamvis forſan
 haud ſatis dignam, quæ reliquis immiſceretur:
 quamquam vix ulla obſervatio in arte medica eſt,
 quæ, ſincere annotata, non habere aliquid utilita-
 tis æquis æſtimatoribus videri poſſit. Medicinam
 facio in πολυανδρωπω Germaniæ mediterraneæ civi-
 tate, ubi obſervationum faciendarum larga meſ-
 ſis, publicæ editioni aptandarum parca eſt opportu-
 nitas, quippe muneris & praxeos negotiis obruto.
 Interim ſtudium meum in rei medicæ & ſcientiæ
 naturalis incrementum, & in vos, promotores e-
 juſdem egregios, ſincere teſtor. Æqui igitur boni-
 que conſuletis, ſpero, quod via, quam commer-
 cium veſtrum concedit, compendiaria uti ſuſſi-
 neam, & notationes quaſdam meas, volante ca-
 lamo breviter lucubratas, circa febrīum intermit-
 tentium, morbi a pluribus annis inſigniter graſ-
 ſantis, indolem & medelam, vobis, ſi ita placet,
 patrocinantibus, in publicam lucem emittam. Oc-
 caſionem ei rei maxime præbuit problema aliquod,
 in

in laudatissimo illo commercio vestro propositum ; de ipsis febribus intermittentibus , quæ alioqui adeo tutæ reputari solent , infidis tamen aliquoties , im- mo exitialibus observatis : unde haud immerito de prænoscentis & avertendis earum periculis quæritur . Et mihi ejusmodi casus obtigerunt haud pauci , & signa mihi esse puto , ex quibus suspicio mali haberi possit , antequam ipsum ingruat , & medicinam afferri posse notavi , si tempestive & efficaciter medicemur . Liceat ipsas a vobis editas historias , & problema exinde natum , propriis observatoris vestri verbis huc repetere , deinde vero affectus notitiam , prognosin , & curationis adæquatæ methodum , pro tenuitate mea , explicare . In speciminum vestrorum aliquo (*) vir cordatus , qui nomen suum reticet , de febre intermittente verâ , subito in *affectum soporosum* , & ipsam *apoplexiam* mortiferam terminata , observationes suas eleganter recenset , & alienas expetit , & signa ejus periculi prænuntia , medicinamque exoptat .

Proble-
ma de fe-
bre in-
termi-
tente so-
poroso ,
& apo-
plexia .

„ In praxi mea , inquit , quam per quindecim jam
„ annos exerceo , non semel annotare licuit even-
„ tum quemdam , quem me apud scriptores historiæ
„ morborum unquam legere non memini . Scilicet ho-
„ mines quinquagenarii & sexagenarii , symptomati-
„ bus , ut videbantur , ordinariis febris intermitten-
„ tis , vel quotidiane , vel tertiane , aut stata hora
„ redeuntis , aut anticipantis , vel postponentis , pri-
„ mo horrore , dein aestu , siti , aliisque affligebantur ,
„ nec aliud quicquam molestum aut periculosum osten-
„ debant . In his , prout in aliis febre intermittente
„ laborantibus feliciter consuevi , febrem non statim
„ medicamentis directe aggressus sum , sed potius ali-
„ quos , cum primo , paroxysmos sub regimine debito
„ perferre suasi : præsertim cum , ut antea dixi , ni-
„ hil

5, hil obordinario februm genio diversum secum fer-
 10 rent. Sed prater omnem expectationem factum est,
 15 ut post quartum, quintum, vel sextum paroxysmum,
 20 illo tempore, quo novus horror accedere debeat, apo-
 25 plexia insequens immedicabilis agrum e medio su-
 30 stulerit. Ejusmodi casum praterito mense in mu-
 35 liere quadam vidi, cum hac peculiari circumstan-
 40 tia, ut apoplexiam praeccderet affectus soporosus, in
 45 ipso insultus febrilis articulo agram corripiciens.
 50 Hoc mense alia duo exempla, in agris mee cura
 55 quidem non commissis, annotare licuit, qui apople-
 60 xia, sed absque soporoso affectu praegresso, mortui
 65 sunt. Prorsus nihil extraordinarium, & a genio
 70 febris intermittentis alienum, nullumque signum
 75 tam funesti eventus praeunantium deprehendere licuit.
 80 Vulgus nostratum ejusmodi febres die Todten-fieber
 85 appellat. Tam ad historiam morborum plenioram
 90 reddendam; quam ad semejoticam illustrandam,
 95 consultum duxi, si aliis egregiis practicis hac pro-
 100 ponerem, illosque humanissime rogarem, ut ad pu-
 105 blicum commodum indicare velint, si forte illis
 110 similes casus obvenierint, multoque magis, si si-
 115 gnum quoddam noverint, ex quo vel certe, vel pro-
 120 babiliter, eventus praevideri queat, ut vel mature
 125 obviam iri, aut saltem prognosi artis nostrae exi-
 130 stimatio servari possit.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del *P. F. Gio: Paolo Zapparella* Inquisitor Generale del Santo Officio di *Venezia*, nel Libro intitolato *Observationes de Febris principue intermittentibus &c. Auctore Paolo Gottlieb Verlhof*, non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a *Lorenzo Baseggio Stampator di Venezia*, che possi essere stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Data li 29. Novembre 1756.

(
(*Barbon Morosini* Kav. Proc. Riff.
(*Alvise Mocenigo* 4. Kav. Proc. Riff.

Registrato in Libro a carte 54. al num. 535.

Giacomo Zuccato Seg.

Adi 6. Dicembre 1756.

Registrato nel Magist. Eccellentiss. degli Esecutori contro la Bestemia.

Francesco Bianchi Seg.

OB-

OBSERVATIONES DE FEBRIBUS.

SECTIO PRIMA.

Docet affectus notitiam, pericula, signa, causas.

§. I.

Nomen, definitio, differentia affectus.

Ebris intermittens est ista, quæ proponitur, ægrotatio. Perniciosus, qui inopinato supervenit, affectus sopor est profundissimus, apoplexiæ nomine vocatus. Neque vero ipsa res nova est. Carum plerique auctores dicunt id symptoma, febribus sat consuetum, aut cum Arabibus subeth. (a) " Est autem carus veterini (b) species, affectio soporosa, lethargo major, apoplexia paullo minor, huic tamen valde affinis, ut in ipsam non raro transeat, cum respira-

(a) Nomen hoc soporem omnem præter naturam profundum, præcipue carum, significat. *Avicenn. L. III. sen. 1. tr. 4. c. 1. Castelli lexicon. Rondeler. method. curand. morbor. c. 19. Valesci de Taranta philonium c. 10.*

(b) Veterinum etiam vocat *Amat. Lusitanus cent. II. obs. 27. in scholio, quod tamen nomen id proprie latine Verlhof, de Febribus.*

„ spiratione tamen adhuc paullo liberiori. (c) Si ve-
 „ ro spirationem ita vehementer opprimat, ut quis
 „ vel magno conatu vix spirare possit, eorum exem-
 „ plo, qui per gravem somnum stertere solent, (d)
 „ apoplexia tunc affectio nominatur: (e) quam-
 „ vis & ipsa interdum spiratio lædatur, si carus ma-
 „ gnus est. (f) In hoc aliquam, licet exiguam, sensus
 tactus facultatem, si æger fortiter irritetur, remane-
 re dicunt; non item in apoplexia: quam deinde et-
 iam, si æger in vita maneat, paralysis consueverit
 sequi, ex caro non æque facile expectanda. (g) Dif-
 ferentia tamen omnino exigua est, & facile secum hi
 permutantur affectus, uti & nomina passim apud au-
 ctiores

nis sonare videtur, quod Græcis ληθαργος est: quamvis
 & *Pechlin.* L. II. obs. 20. lethargum mortiferum ex febre
 tertiana pro caro vocet, & *Aetius* eadem notione utatur.

(c) Definitio est *Brunonis* in lexico *Castelliano*.

(d) Ita facile discriminantur hi affectus soporosi a *suf-
 focatione hysterica*, & *spasmodica*, ubi fauces veluti vin-
 culo præstrictæ sentiuntur, cum metu præfocationis, quod
 ita sæpe augeatur, ut aliquo tempore plane non spirent
 ægrotantes. Sæpe etiam animo linquantur, & sensibus de-
 stituuntur, dum tamen pulsus manere, immo vix mutari
 solet. Secus res habet in *syncope*, quæ neque suffocatio
 est, neque sopor; sed ingens animi deliquium, ubi su-
 bito omnes vires sentiendi & movendi labuntur, pulsus
 aboletur, aut summe fit debilis, facies cum gelido sudo-
 re sordide pallet, velut hominis emortui, quæ in caro &
 apoplexia non ita mutatur, immo sæpe magis rubet. Ne-
 que ergo hic loquimur de *febris synopalibus*, seu, qui-
 bus synopes symptoma accedit, itidem perquam peri-
 culosis, quas aliquoties observavimus, alibi tractandas,
 & de quibus, post *Galenum*, aliosque plures, singulari
 capite, observationes enarrat *Restaurandus* in libello,
 quem vocat: *Hippocrates de usu chinæ chinæ c. 8.* in *Ble-
 gay zodiaco medico Gallico* anno V. m. Julio.

(e) Sunt verba *Castelli* in lexico.

(f) Teste *Pisone* in lib. de cognoscendis & curandis
 morbis. pag. 88.

(g) add. *Galen.* in Hippocrat. de artic. comm. 2. item
 comm.

flores etiam exquisitissimos promiscue usurpata leguntur. *Cataphora*, (*h*) *coma* somnolentum, (*i*) & *lethargus*, quorum definitio apud eisdem auctores reperitur, minori gradu fere solum discrepant, (*i*) suntque itidem sopores profundi, carumque & apoplexiam referunt, sicubi incrementum mali insigne fit: unde sine notabilis erroris metu confundi possunt. (*k*)

§. II.

comm. 2. in prorrh. & in aphor. 5. L. V. & de loc. affect. c. 2. *Aetius* tetrabibl. L. VI. c. 5. *Forestus*. L. X. observ. 38. in scholio. *Villis*, pathol. cerebri c. 4. *Trincavelli* epist. p. 928. *Lomm.* observat. L. II. *Gorræi* defin. med. voce *Kapos*. *Prosp. Alpinus* de medic. method. L. X. c. 5.

(*h*) *Galenus* l. 13. meth. med. apoplexiam, carum, catochen, omnesque affectus soporosos, qui febrem comitem perpetuam non habent, hoc cataphoræ nomine complectitur. Eidem auctori magis sigillatim in l. prorrh. 32. & in 3. epid. cataphora comati *συναρτυρος*, vel paullo gravior est & ad cari definitionem propius accedit. Dicuntur enim illa affecti omni sensu & motu privari 1. de dieb. criticis c. 4.

(*i*) Evidentius discrepat *coma vigil*, ubi ægri ingenti quidem ad somnum proclivitate laborant, dormire tamen nequeunt, sed sensum motumque vigiles servant. Dormituriens vigilia est, quamvis vigilans sopor dicatur. *Catalepsis* eodem sæpe nomine vocatur, qua ægri correpti velut obrigesunt, & oculis plerumque apertis, membris immotis, sensibus vel omnino, vel maximam partem, soporatis, sed spiratione integra, eum situm servant, quem habebant, quum corriperebantur, ut videantur vigilare. *Caroche* & *catochus* pro cataleptosis synonymis habentur.

(*k*) *Prosp. Alpinus* l. c., carus, inquit, differt a comate, quia comatosi neque sensu, neque motu privantur, & a lethargo, quoniam lethargum febris subsequitur & carum antecedit, & lethargici stimulatim aliquid loquuntur, neque omnino muti permanent; in caro vero nihil, etiam stimulatim, dicunt. Id maxime lethargum distinguit, quod febrem lentæ indolis, & ex sua natura, propriam habeat comitem, sine qua morbus proprie ita non vocatur: quum contra neque in ca-

§. II.

Exempla experientiæ alienæ.

Pertinet ergo huc, quod *Galenus* (1) memorat & describit, & deinde *Paulus Aegineta* refert, (m) & omnes fere auctores superioris ætatis repetunt, ubi desoporosis affectibus agitur: *carus frequenter febrium accessionibus supervenit*: (n) in quod uberius explicat, & in febribus acutis, & chronicis, quotidianis, semitertianis, quartanis, vel semel, gravissimo cum periculo, vel iterum iterumque per periodos, contingere, docet *Aetius* (o). *Zacutus Lusitanus* (p) *apoplexiam Avicennæ periodicam* dictam, eodem refert. *Alpinus* (q) eorum febribus accidere solere, & plerumque semitertianarum aliarumque febrium accessionibus supervenire indicat. *Lommius* (r), „carus, ait, „notis lethargo persimilis, febrim non facit, sed fequitur, eamque non levem, & alibi (s) accedit febri cotidianæ dormiendi pæne inexpugnabilis necessitas. Omnis autem cotidianæ ægerrime remediis „ce-

ro, neque in comate, ubique, & ex proprio affectus ingenio, notetur febris, quamvis sæpissime præcedat & comitetur.

(1) in 1. porrhēt. comment. 2. §. 29.

(m) de re medica L. III. c. 9.

(n) Recte explicandum est, quod in *Mangesi* biblioth. pract. T. I. p. 432. existat, *carum esse somnum sine febre*; quum, sæpissime cum febre eum esse, omnium auctorum consensus doceat, & ipse vir celebr. pag. seq. „carus, „inquit, prognosis omnino est ominosæ, præcipue si *febre* „*brem* malignam, aliamque non judicatam, *adjunctam* „habet.

(o) tetrabibl. II. ferm. 2. c. 3. Nomen adhibet *lethargi*: descriptio vero apprime congruens cato est.

(p) histor. morbor. princip. l. I. hist. 33. dub. 17.

(q) de medic. method. l. X. c. 5.

(r) observ. medicinal. l. 2. p. 69.

(s) L. I. p. 18. seq. cotidianas vero plerasque *tertianas duplices* censet, adeoque cum nostris observationibus §. 5. conspirat.

cedit, tædii & periculorum plena. "Eugalenus (t) multifariam & dilucide de hoc febrium symptomate agit. *Forestus* (u) haud absimilia notat. *Bonetus* (x) veterini meminit singulorum febris paroxysmorum comitis. *Cl. Cohausen* (y) febrium soporosarum & apoplecticarum passim mentionem facit, & ex *Puerario* (z) statum epidemium tertianum annotat, ubi non pauci ex affectione soporosa perierint. *Mortonus* (a) apoplexiam inter ea proteiformis, uti vocat, febris intermittens symptomata, vel schemata, refert, quibus præsentibus æger unoquoque paroxysmo in vitæ discrimen adducitur: & idem auctor historias nonnullas affert, plures etiam pollicetur, capiti affecto de febre apoplectica & paralytica subjungendas. Referenda huc videntur, quæ *Ramazzinus* (b) de febribus tertianis malignis Mutinensibus memorat, stupore & aphonia (c) accedente, exitiosis. Neque non huc quadrat sopor profundus, quem *Sylvius* (d) inter symptomata febris epidemiciæ intermittens Lugdunensis, ejusque impense periculose, enumerat. *Lancisus* (e) febres tertianas perniciosas recenset, semper in principio typum intermittentium servantes, quinta plerumque die in continuum verfas, septima, nona, vel raro undecima, cum gravi sopore, (f) sudore alido, urinis tenuibus, parotidibus,

(t) de scorbuto p. 66. 199. 366.

(u) l. X. observat. 39.

(x) in medic. septentr. paralip. ad l. V. sect. 3. obs. 1.

(y) in archeo febrium fabro, præsertim p. 110.

(z) in notis ad *Burneti* thesaur. med. practic.

(a) pyretolog. exerc. 4. 5. 9. & ibi histor. 25. 26.

(b) diss. de abusu chinæ chinæ, operum p. 228. seq.

(c) Hoc vocabulum *Hippocrati* frequens, quod vocis privationem notat, apoplexiam, catalepsi, syncopen, & id genus affectus, complectitur. v. *Castell.* in lexico, *Hollerius*, *Foesius* ceterique *Hippocratis* interpretes.

(d) prax. med. append. 10. §. 47. 347.

(e) de noxiis paludum effluviis l. II. epid. 1. cap. 5.

(f) Eos, qui ita perierunt, apoplectico modo decessisse dicit l. II. epid. 1. c. 6.

bus, in mortem terminatas, priusquam opportuna inventa esset medendi ratio. (g) Sydenhamius (h) de apoplexia sub certo statu epidemio febribus intermittentibus superveniente, sigillatim agit. Gohlius (i) casum febris tertianæ, subito in apoplexiam & mortem desinentis, enarrat. Plura, si vacaret, exempla ex medicorum commentariis cumulari possent. (k)

§. III.

Experientia propria sub statu epidemio novissimo.

Similia mihi quoque, in senioribus præsertim, sed & in juvenilibus nonnunquam corporibus, observare & lugere contigit in constitutione epidemia, qua, inde ab enormi illo calore æstivo annorum hujus sæculi XXVI. & VII. putrefactis passim & in vapores rori-

(g) v. infra sect. 3. §. 1.

(h) epist. 1. oper. p. m. 286. seq.

(i) act. medic. Berolin. dec. II. vol. 1.

(k) Huc spectant, quæ de febribus intermittentibus comatosi passim leguntur: ut apud Riverium prax. L. I. c. 2. & centur. II. observ. 26. Amat. Lusitan. L. II. obs. 27. Apinum hist. febr. epid. observ. 8. Villisium de morbis convulsivis c. 8. p. 45. 53. & pathol. cerebr. c. 4. p. 120. in miscell. natur. curios. dec. III. ann. 3. obs. 138. observante Raygero. & ann. 7. & 8. observante Blavvio. Tertianam cum lethargo notat Pechlinus L. II. obs. 20. Reslaurandus c. 11. quod de cura hemitritæi per chinam chinæ agit, varias effert historias febris continuæ periodicæ ex intermittentium genere cum sopore molesto & fere lethargico, quam hemitritæum vocat. Blegny. A. IV. m. Febr. obs. 19. ex tertiana primo simplici, hinc duplici, a febrifugo remedio nescio quo exhibito, soporem cataphoricum, hinc mentis stuporem, tabem, & mortem observavit. Helvetius in recueil des methodes p. 196. agit de febribus intermittentibus malignis, superveniente sopore & respiratione difficili, hoc est, caro in apoplexiam transeunte, ægrotos suffocantibus. Bianchi histor. hepat. p. 751. stupiditatem, comatosum affectum, & ceu levem apoplexiam sine stertore, ex febre recenset. El. Rud. Camerarius scripsit dissertationem de apoplexia cum febre, quam

roriferos impuros exsolutis aquis, corporibus hominum putredine, partim etiam verminosa, inquinatis, (l) & per varias sui partes textura & ordine emotis, colliquefactis, incensis, innumerabilis februm copia multifarii typi universam fere Europam, & loca maxime paludosa, infestavit, (m) immo nuperime denuo, quamvis grassatio fatiscere videatur. Hæc hiberno quidem tempore quotannis sopita quasi visa est, nisi quod quartanæ & quotidianæ passim perdurarunt, vel sub acutorum chronicorumque morborum involucro latitarunt reliquæ materiæ febriculosæ. Primo vere magno numero emerferunt tertianæ, innoxie tunc ut plurimum, neque rebelles: mensibus æstivis (n) & autumnalibus varii generis febres diversa ratione graviore apparuerunt, vel anomalias omnigenas, vel continuarum speciem induentes, vel in ipsas febres acutas, aut chronicorum morborum aliquem, degenerantes, vel truculentis symptomatibus comitatæ, quæ inter maxime omnium formidabile fuit, quod tum in continuarum, tum in verarum intermittentium paroxysmis interdum subito corripuit, veternus profundissimus, haud raro, sicubi accidit, perniciosus, & veræ apoplexiæ immedicabilis nomine dignus.

§. IV.

quam memorat *filius*, *Alex. Camerarius* in de corticis usu ad icterum p. 2. Evolvere possunt auctores sub titulis *carus*, *coma*, *sopor*, *febres cum variis symptomatibus*, in *Waltheri* silva medica, *Moroni* directorio, similibusque collectionibus coacervati.

(l) Leg. omnino immortalis libellus *Lancisi* de noxiis paludum effluviis, add. *Sponius* in *Blegny* Zodiaco a. 2. m. Januar. quæst. 18. cur loca paludosa & humida februm sint feracia?

(m) Sane insolita illa febrium multitudo solitos calculos magnopere turbavit, quos refert celeb. *Stablius* in de infrequentia morborum personali thes. I. p. 11.

(n) *Hippoc.* epid. VII. cholericæ, inquit, affectiones, magis in æstate fiunt, & febres intermittentes, & quibus horrores accedunt: hæc interdum malignæ sunt.

Securitas febrium fallax.

Est sane hæc res ex plurium censu, quæ laudibus febrium, dudum a Mercato (o), & nuper post alios a viro illustri Jo: Godofredo Bergo (p) suspectis redditis, modum ponere debent. Et viri quidem egregii, qui imposturas, uti loqui amant, & noxas remedium febres fugantium perperam adhibitorum accusant, merito cavebunt, ne imposturæ (q) & noxæ febrium mentionem itidem facere obliviscantur. Facile alias discipulos lectoresve suos metu medicamentorum generosorum, & fiducia in medelas incertas fragilemque naturæ virtutem, ita patientur decipi,

(o) De febrium essentia, differentia, causa, curatione L. VI. ubi signa & causæ perniciæ metuendæ egregie recensentur add. *Sennertus* de febribus. L. II. c. 18.

(p) Peculiari dissert. de laudibus febris suspectis.

(q) Prohibet forsan aliquando altera de hoc quidem argumento dissertatio, quæ priori illi, de impostura corticis Peruviani, sub cl. *Goelickii* præsidio disputata, jungatur: nisi malit auctor, quod persæ facile ipsi, vel tironum cuivis, fuerit, veterum declamatorum more, thesin invertere, & candorem seu probitatem corticis Peruviani simili stylo & paribus argumentis decantare, ne quem indoctiorem declamationes ludicræ decipiant. Credent tunc viri omni laude majores, qui eo remedio utuntur, imposturæ maculam non sibi impudenter adspersi, sed ingeniosa fictione medicamentum pro persona aliqua haberi, quam, exercitii causa, productis ex fallaci memoria, & sine probationis nervo, paucorum auctorum testimoniis, figuris rethoricis, & variis lusibus circa artes dialecticas, luxuriante ingenio criminari, vel laudare audacter possis, nulla illorum seu injuria, seu gloria, qui ægris propinant. Eodem olim præside haud absimilis prodiit dissertatio, qua corpus medicina mutilum esse disputatur, quia dentur *chirurgi* & *pharmacopai*, quos omnes ex orbe relegari præstet, lepidaque eam in rem suggeruntur consilia. Migrabit forte cum iisdem in Americam cortex Americanus, quod auctor dissertationis optat, nisi utrumque consilium effectu destitui salus rei publicæ jubeat.

cipi, ut, seu in statum epidemium endemiumve periculosiorem delati, seu corpora febrium minus securae patientia curantes, torturam inutilem, vel ipsam mortem ægrorum expectare malint, quam certo aliquo, quod invisum forte redditum fuerit, averruncare medicamine. Laudes securitatis, quas antiqua experientia febribus intermittentibus universim decrevisse putatur, ita omnino moderandas esse nemo prudens diffitebitur, ut non nisi tum convenient, quando æger, una cum adstantibus, & medentibus, officium facit, & ætas, & corporis habitus, & aeris, & quarum, locorumque natura, & alii affectus comitantes, pro morbi vehementia, nihil metuendum esse commonstrant, neque morbus, ex quacunque causa, a consueta sibi indole deflectit. Ad Hippocraticæ diætæ leges, pro nostri seculi moribus, vix centesimus ægrotantium se penitus adstringet, ac raro ægrotos, cum amicis, a primo morbi initio, & sub longioris durationis tædio, (r) & confluentibus undequaque consiliolis & censuris, *ne siora* per omnia præstituros sperare licebit. Neque Causa ubique spirat aer, & alius locus alio, veluti annus etiam anno, morborum certis generibus minus securus est. Immo decantatus ille *Hippocratis* aphorismus (s), qui febres, quocunque modo intermittant, periculi expertes prædicere creditur, non solum naturam aphorismi, sive brevis regulæ, habet, ut exceptionibus sit subjectus, sed & aliud plane, idque fere constanter verum, & nostra qualicunque experientia multoties confirmatum, & ad prognosin utilissimum, edicere videtur, si integer legatur, quam quod eundem, uti fieri solet dimidiatum indicare apparet.

„ Fe-

(r) *Pechlin*. L. II. observ. 20. Quod, si moram trahant *tertiana*, qui autumnalium sæpe mos est, hoc sæpe cum iis conjunctum est periculi, ut tædio morbi lentioris agroti in diætâ delinquant, vivendique ordine morbi *anaxar* infament: itaque in alium plerumque & deteriorem morbum mutatur, qui tandem etiam, oppressis naturæ viribus, *vita finem* imponat.

(s) L. IV. aphor. 43. *Cœq. prænot.* 116. sq.

„ Febres , inquit senex Cous , non intermittentes
 „ Ζυγχεές , & tertio quoque die exasperatæ , magis
 „ periculosæ sunt : sicubi vero quovis modo inter-
 „ mittunt , tunc jam abesse periculum apparet .
 Hoc est , quando tertianæ continuæ in intermit-
 tentes mutantur , quocunque modo id fiat , etiam
 brevissima & vix observabilis intermissio sit , & vix
 quotidie , vel alternis diebus notetur , egregium est
 superati periculi indicium . (τ) Quid idem gravissimum
 auctor de chronicarum magis febrium secunda & facili-
 li , si diis placet , indole senserit , ex ejus scriptis
 bunde patet . (η) Quæ ex tertianarum genere sunt
 fe-

(τ) Ita non claudicat aphorismus uti vult *Sinapius* p.
 yadox. medic. P. III. p. 161. sed probe cum veritate ,
 cum iis constat , quæ ipse censor subjungit : „ intermit-
 „ tentes , inquit , sapius sunt periculi plenæ , ut in fe-
 „ nibus quartana , item tertiana lenta puerperarum . Quo-
 „ & quanti denique moriuntur ex febre intermittente
 „ formaliter , qua tali ! Neque enim de his sermo est Hip-
 pocrati , sed de continuis , qua talibus , quæ deinde felici-
 ter intermittunt .

(η) Exempli causa sit historia epidemia L. III. sect.
 „ Multa , inquit , alia passim vulgata sunt febrium gene-
 „ ra , tertianæ , quartanæ , quotidianæ , nocturnæ , conti-
 „ nuæ remittentes , diurnæ , erraticæ , irrequietæ , in-
 „ constantes . Atque hæc omnes non sine multa perturba-
 „ tione contingebant . Plerisque enim alvi cum horrore
 „ turbatæ erant , sudores non critici , urinæ crudæ . Plur-
 „ timis morbus erat longus . Neque vero , nisi paucis
 „ contigit , ut critice aliquis abscessus fieret . His vero
 „ ipsis diuturna maxime judicatio fuit , uti omnibus o-
 „ mino difficilis , aut nulla , aut diuturna . Atque illi pau-
 „ ci circa octogesimum diem crisi defungebantur . Ceteri
 „ ros plerisque febris ita deseruit , uti id forte fortuna
 „ tandem accidere potuit . Pauciores horum ex hydropi-
 „ mortui sunt , sine in lectum decubitu . Plures fuerunt
 „ quos , præter alias agitudines , tumores oedematosi ex-
 „ creciarunt , præsertim tabidos . Maximum autem & gra-
 „ vissimum malum , quodque plurimos morti deducit
 „ phthisis fuit .

Febres, tum legitimas, (x) nisi optime curentur, tum maxime illegitimas, (y) τετραλογικῶν nomine apud antiquos insignes, diversis periculis, & acutis, & chronicis, ægros exponere, satis inter medicos constat: (z) quamvis id morbi alius supervenientis, vel occulti, titulo tegere soleat vulgus, cui febres illas omnes innoxias esse debere falso persuasum est: quemadmodum, si qua earum continua sit, vel gravius affligit, ardentis, aut semitertianæ horridico nomine manifestum discrimen excusant, quibus morbi atrocitatem suscipere lubet. Quotidianas febres a Galeno (a) Celso (b), omnique posteriorum medicorum schola, periculi neutiquam expertes pronuntiari, potissimum est. Quartanas ipsas forte aliqua ex parte curationis certæ ignorantia, quum, quod apud poetam est, medicina medelæ inscia tacito dolore mu-

(x) Galenus 1. ad Glauco. c. 8. in 1. epid. sect. 3. comm. 8. in 2. de crisi c. 3. docet tertianam exquisitam septem circuitibus judicari, & non esse perniciosam, si recte curetur: alias vero, annotante Alpino, sæpius mutatur in continuas, arduas, malignas, colliquativas, hecticas, tabidasque, & has plerumque insanabiles. Recte autem febrem eam curari negat, nisi diætā omnino sit exactissima, ubi multis de causis aberratio facillima est.

(y) conf. infra §. V. nota (a) & supra hoc §. not. (d) (g) sparsique passim per Hippocratis, Galeni, ceterorumque græcorum, latinorum, arabum medicorum volumina aphorismi, eruditiorum per omnia sæcula viro- rum observationibus & scriptis confirmati.

(z) Prosp. Alpino, medicus sub initium superioris sæculi summus, in de medicina methodica L. VI. c. 2. tertiana notha, inquit, non septem circuitibus terminatur, sed longe pluribus, ut sex mensibus perdurasse a multis fuerit observatum: atque ni cito tollatur, minatur lienis obstructionem, tumorem, cachexiam, vel in continuam mutatur summe periculosam.

(a) 1. ad Glauco. 8.

(b) L. III. c. 15. sub finem.

muffaret (c), in gloriosum illud solium egressus, (d) ut non tantum securissimæ, verum etiam, panacea instar adversus morbos gravissimos, exoptabiles esse videantur: ut adeo Galli suo proverbio, quo febres quartanas illis apprecantur, quos diris devovere volunt, bene omnino contra animi sui sensa optant videri possint. Verum enimvero, ut tarditatem mentis lignamque contumaciam (e) & lentas corporis corruptiones taceam, quas, multis de causis, facillime inde nasci omnium sæculorum consensus testatur (f) verissime etiam edicit Hippocrates: (g) „quarta-
„ ta-

(c) Meibomius.

(d) conf. Menapii encomion febris quartanæ, quod extat in Dornavii amphiteatro sapientiæ jocoseriæ. Gelius L. XVII. c. 12. refert, Phavorinum, infames materias laudare ingeniose solitum, febris etiam quartanæ laudes, Platonis auctoritate, & ludicris argumentis, celebrasse. Add. erudite notata a Reyes in campo elysii jucund. question. c. 71. ubi plane curiosum videtur, quod aliqui auctores observarunt, ope quartanæ conspicuam corpori proceritatem, molemque aliquando giganteam conciliari.

(e) Sunt verba Dalechampii ad Plin. L. VII. c. 50. oppido vera, quia duratio annua, vel certe semestris, brevissima olim visa est, morbo omnem prius medelam eludere solito. Octennem observavimus & curavimus ipsi.

(f) Conf. elegans Pechlini observatio L. II. 21. quartanæ ideam & pericula exhibens. Inter vetustiores nervose dixit Campanella medicinal. L. II. c. 7. art. 4. Quartana intermittens habetur pro tutissima febrium, quam vis longissima: contingit tamen plerumque ob tot febres circuitus, habitus hellicus: &, cum lien scirrhum ob hanc febrem incurrit, aut canerosam dispositionem, lethalis est, & sæpe hydropem affert.

(g) Locus egregius, plerumque neglectus, extat Coac. prænot. 159. Idem quidem auctor quartanam non solum, ob longa intervalla, toleratu facillimam, sed & febrium securissimam dicit; quod in comparatione ad alias febres, præsertim ex tertianarum genere, intelli-

ana's hibernas in morbos acutos transire solere'.
 (b) Sæpe id annotare nobis quoque licuit, pleu-
 ritide præsertim, & febre catarrhali, rheumatica,
 effluat exanthematica, per hiemem populari. Immo per-
 severavit passim in ipsis febribus acutis, exanthema-
 tiosis, & inflammatione stipatis exquisitus quartanæ
 typus, sui que paroxysmi intercessione gravia pericu-
 la induxit, ut semiquartanas haud immerito dicere
 queamus semitertianis quamvis rariores, attamen non
 minus perniciosas. Felicibus e contrario ægris esse
 contigit, quibus prius adæquato remedio curata fuit
 quartana, quam in ejusmodi morbum acutum hiber-
 num inciderunt.

Non

pendum, & verum esse novimus. Alibi epid. & 1. 6.
 eos, qui quartana afficiuntur, a magno morbo non capi
 observat. Ibi vero certissime epilepticas convulsiones so-
 las intelligit, quas morbum magnum, heroicum, hercu-
 leum, sacrum, vocabat antiquitas. v. Lang. epist. me-
 dic. 25. 48. L. I. Galenus ad 6. epist. sect. 6. Item in 1.
 epid. sect. 1. longa quartana comitalem morbum discuti
 testatur, sed lienosis esse valde incommodam, com-
 pluresque ipsorum exinde factos hydropicos & mortuos
 vidisse. Ipsi Hippocratis aphor. 70. L. 5. & aliorum
 experientia, illud elogium eo usque verum esse docet,
 epileptici, si in quartanam incidant, quam diu hac
 tortura laborant, alteri illi, nempe convulsionebus epi-
 lepticis, tantisper non obnoxii esse soleant. conf. obser-
 vatio Crugeri ephem. curios. dec. III. ann. t. obi. 148.
 Ex hac Hippocratis doctrina fulcrum observationibus re-
 centiorum nascitur, de indole dispositionis febriculosa
 pertinacioris, & epileptica, parum diversa, & per suf-
 ficientem corticis usum utraque sæpe curabili. Electua-
 rium epilepticum Fullerii in pharmacop. extempor. de-
 scriptum ad magnos morbos magna præstat.
 (b) Fæsius ad hunc locum notat: id, ubi quartana
 diutius durat, ex vitæ intemperantia contingere, nulla
 tunc fere sperabili salute. Sæpe id verum esse videtur:
 sed plures longe causas esse posse, evidentissimum est,
 & salutem tamen haud frustra speratam aliquoties vidi-
 mus, quamvis periculi plurimum semper subsit.

observa-
tio pra-
rictula-
ris I.

Non diu est, quod multo boni publici dispendi-
doctissimus annalium physico medicorum Uratini
vientiensem collector Kanoldus quartana autumnali, quæ
post mensem in febrem acutam cum purpura desin-
e vivis ereptus est: (i) qui ipse febrium ejusmodi
potiorem, quam corticis Peruviani, earum reme-
dum adhuc certi, innocentiam esse, opinatio-
sibi forte ferali, reputare solebat, hunc experiri no-
ausus. (k)

§. V.

Historia descriptio, & eventus febris soporosa.

Ex tertianarum genere fuerunt omnes (l), in quibus
id quidem, de quo agimus, febrium symptom-
observavimus, vel observatum comperimus, simpli-
ces aliæ, aliæ, paroxysmo secundario adscito, dupli-
ces, quamquam Galenus (m) soporem quotidianum

(i) v. ejus monumentum in successoris dignissimi C.
Duchneri præfatione, tentamini 28. eorundem annalium
præfixa, & quæ inde in ipso commercio Norico excerpta
sunt.

(k) v. tentam II. p. 303. sq. & passim.

(l) Febres intermittentes malignas frequentissimas
sed tertianas, observavi. Neucranz. de purpura. c. 25.
p. 413. Ut plurimum ex intermittentibus non alias
quam tertianas, triplices sive duplices, observare ma-
lignas licet. H. Meibom. de febre maligna §. 14. Con-
sentiunt Galenus I. de cris. 3. de typ. 4. & epid. 6. comm. p.
2. tit. 23. & ibi Vallesius, P. Salinus Diversus de febre
pestilenti c. 10. Claudius responsion. 7. Minadous de
febr. malin. L. I. c. 22. Reinesius epist. medic. 2. Rhe-
dius observ. 9. & 10. cent. I. Sim. Pauli digress. de fe-
bre maligna p. m. 79. El. Rud. Camerarius de febre ter-
tiana maligna. cels. Alberti de purpura cum febre com-
plicata §. 12. recenset & miratur ejusmodi malignitatis
epidemie exemplum.

(m) De typ. 4. & Forestus L. X. obs. 39. exemplum
habet

maxime proprium esse notat, & *Forestus* (n) caruna
 ex quartana memorat. Tempus, quo id contingit,
 in tertium primariæ accessionis paroxysmum, sive
 diem morbi quintum, aut, ubi accessiones valde an-
 ticipant, quartum suevit incidere: nonnullos fe-
 brius afflixit. Fuit sane hoc ipsius febris & paroxysmi
 symptoma, qui, cum aliquo sensu consuetorum mo-
 tumum, iusto tempore plerumque incepit, statim
 deinde interdum, alias vero non nisi sensim, & cum
 incremento accessionis, sopore illo accedente & in-
 crescente. Pulsus in plerisque frequens, in unico
 per novem ante mortem dies continuos apoplectico,
 tardissimus, in quibusdam exantlato quidem tempo-
 re paroxysmi, non autem ipso affectu soporoso, na-
 turalis, in multis durus fuit & intermittens. Ver-
 bis fere *Eugaleri* (o) ejusmodi accessionem descri-
 bere licet: *profundo somno, caro scilicet, correptus*
absque omni sensu ac motu jacuit, ut ne digitum ha-
beret, quem dimoveret, & sola respiratione a mortuo
differret: hæc autem plurimis ore hiant singultim
 & cum stertore fiebat, quo maxime indicio apople-
 xiam a caro, gradu ad illam proximo, dirimere so-
 lent auctores. (p) Nullis vellicationibus excitari at-
 que revocari ad se potuit, & si post vellicationes,
 pun-

observa-
 tio pae-
 tic. 2.

habet *Moccha* conf. 48. fol. 71. add. *Doleus* encyclop.
 med. L. III. c. 7. §. 2.

(n) L. III. observ. 39. comatosum affectum apople-
 xiæ similem observavit ex quartana *Bianchi* histor. hepat.
 p. 751. & soporem cum convulsionibus ante manifestatum
 veræ quartanæ typum *Schelammer* de natura p. 275. *Stablius*
 somnolentiam in quartanæ paroxysmis innoxiam, neque
 cohibendam esse, notat in problem. de febrium theoria
 & therapia p. 19. quod cum grano salis accipiendum
 esse, res ipsa docet. *Galenus* ad II. aph. 1. quemadmo-
 dum, inquit, somnus in accessionum declinatione est
 utilis, si juvet ægrum, ita, si ipsum læserit, pernicio-
 sus est.

(o) de scorbut. p. 366.

(p) v. supra §. 1. Alia signa differentiæ habet *Ver-*
zafcha,

punctionesque, vel post phlebotomias, scarificationes sternutamenta, clysmata acria, cauteria, leviter alioquando oculorum palpebras attolleret, statim tamen rursus illæ connivebant, interdum inæqualiter, una altera semiclausa appareret, vel manebant immotæ & apertæ sine visionis sensu. Idque malum quibusdam in singulis febrium accessionibus recurrebat, iisque de finientibus sponte solvebatur, etsi obtusiores tum quæque sensus viderentur, neque plane integri; sed quædam quasi stupore præoccupati: paroxismo etiam deinde de gravius in dies affligere solito. Nonnullis primò statim, vel altera talis accessio exitio fuit. Aliqui evigilarunt quidem finiendi paroxysmi tempore, ledurius longe quam ante hunc laborantes, magis alii alii minus: continue febricitantes, somniculosi, magno stupore, immo interdum veluti catoche seu catalepsi affecti, delirantes, anxie & assidue micturientes, motibus vel haud voluntariis, vel anxiiis jactati, dextro latere interdum, tanquam ab hemiplegia immoto, vel parum mobili. Hi vero sub ingressum novi paroxysmi plerumque sopore iterum, immo sæpe apoplexia insanabili correpti, sub eo ipso, vel, quod paucioribus evenit, post aliquot demum dies, sensim expirarunt. Complures, mature satis advocato medico, posteaquam medicina & tempore excitati fuerunt, melioris & præcipue longioris remissionis, aut intermissionis, participes facti, medicamentis generosis ab instante paroxysmo & mortis periculo vindicati sunt. Pauci sine ejusmodi remediis, sponte naturæ, post toleratos aliquot paroxysmos soporosos, sub longo languore febris intermittentis, variorumque symptomatum, vel convaluerunt sensim, vel consumti, aut relapsi, atque extincti sunt.

Uni-

zafcha, secundum quæ maxima certe ægrotorum nostrorum ita affectorum pars apoplectica vocari deberet: primo, quod carus sensim, apoplexia repente infestet, secundo, quod in illo auditus cum aliis sensuum operationibus remaneat, ægerque punctus membrum contrahat, secus ac in apoplexia, exerc. de apoplexia §.7.

Unicum mihi visum est exemplum in muliercula sexagenaria, quæ quidem extra accessiones aliquantulum, post externa remedia, sensuum vigorem recepit, medicamenta vero nulla admisit, & nihilo minus tandem, diu misere confictata, rediit cum sanitate in gratiam.

Observa-
ti par-
ticularis 3.

Etiannum curo chirurgum, ejusdem ætatis, ruri degentem, qui non nisi emulsa, & remedia palato grata, acceptavit, & omnia nunc nauseat, dum febriculam lentam continuam, tertio quoque die exacerbata, ex gravissimo tridui sopore, post tres fere hebdomades, reliquam habet.

Observa-
ti par-
ticularis 4.

Novi feminam, quæ in ipso hoc veterno apoplectico, post administratam largam venæ sectionem, & admotas cantharides, peperit infantem maturum quidem, sed convulsum statim, & mortuum. Ipsa vero, lochiis abunde profluentibus, & enato supra femur abscessu carbunculi instar nigro & sphaceloso, sub mea & chirurgi medicatione, tandem sanitati restituta est. Ejusmodi abscessus in femore, vel dorso, vel circa anum, sæpiusculæ in febribus continuis & malignioribus, præsertim ubi affectus capitis & nervorum concurrunt, observare licet: quæ res plebi indoctæ a longo in dorsum decubitu solum, *Vom Plossen Durchliegen*, suboriri creditur, atque male sæpe ac negligenter haberi solet.

Observa-
ti par-
ticularis 5.

§. VI.

Signa prænuntia.

Tam egregie hæc febres intermittentem, vel remittentem benignam, simulant, ut vix aliquo ex signo certo tristis eventus prænuntiari posse videatur: præcipue, quum morbi ingenium genaratum non videatur malignum, sed potius innumeri, sub eodem statu epidemio, feliciter facileque, cum quavis medendi methodo, emergant, in quibus fere eadem omnia in principio notantur. Atque id ipsum est, quod multos ita decipit, (q) ut, quum vulgatum

(q) Apposite ill. Schalius de æstu maris microscopici
Verthof, de Febris.

tum quodvis medium, vel temerarium etiam molimen, feliciter in tot corporibus cedere videant, ibi etiam, suis fisci experimentis, vel naturæ & medelis incertis rem committere, vel vehementibus pharmacis & turbulentis ausibus ægros aggredi sustineant, ubi ipsum hoc, de quo nobis sermo est, symptoma, vel quodlibet aliud vere metuendum est periculum. Enimvero, cum haud paucis experientia probet exemplis, epidemiarum harum febrium causam, ægros in varia discrimina, & in hoc etiam periculosissimum symptoma senilium corporum plura, & juvenilium non nulla, improvise adducere aptam natam esse; caute utique, nec sine aliqua formidine, sub ejusmodi statu epidemio, salubritatem, & securitatem febris credendam & prædicandam esse, constat. Expedit potius minutissima quævis indicia probe ubique explorare. Si usquam alibi, certe in hac fallaci benignioris morbi specie, clinica praxi opus esse videtur: hoc est, ut, quantum fieri potest, ipsos ægros medicus domi illorum diligenter invisat, (r) vel perito adjutore utatur, neque indoctorum hominum relationibus, & urinæ judiciis incertis, fidem nimis adhibeat, ut potius totum corporis habitum rite intueri, & de tempore, modo, & mensura

„ th. VIII. est, inquit qui videt, aliisque narrat, vomuisse cum euphoria unum patientem; jam lex rogatur: „ *vomant omnes*. dictum factum. Forte legit in antiquis: „ *quæcumque febris sine sudore cesset, mala fide id facere*. „ *Sudent ergo quantocyus omnes*, ut in perpetuum emaneat. „ Ita se res cum omnibus medelis habet. Ita argumentantur homines ignari a particulari ad universale, & ægros immaturis judiciis & consiliis in errorem ducunt: immo ubi, alio loco & tempore, aliam medicationem adhibet medicus, quam quæ ipsis alibi visa est succedere, obstrepunt medenti, vel clanculum obmurmurant, & suam experientiam crepant, sed o quam pauperem!

(r) Nemo verorum medicorum timere debet acuta tela, quæ in platearum conspectores jaciuntur, & solos empiri-

sura morbi, de ordine & periculis accessionum, justos calculos inire possit. Huc illud quadrat,

----- sæpe exiguus mus
Augurium tibi triste dabit. (f)

In omnibus, quotquot equidem vel vidi, vel com- Signum
 pertos habeo, ubi hic, in quem inquirimus, affe- 2.
 ctus supervenit, in primo vel secundo statim pa-
 roxysmo, ante tertium illum periculosiorem, vel,
 ubi serius malum accidere debuit, in præcedentium
 accessionum aliqua, *profundiorē naturali somnum*
observatum esse cognovi. Grata sæpe res fuit ami-
 cis, sensum febris blando sopore falli persuasis. In-
 de vero multorum etiam per *απυρξίαν* sensus veluti
 quodam *stupore* occupatos, ut nescio quam capi-
 tis *stupiditatem* insolitam conquererentur, post *Euga-*
lenum experti sumus. In diversis casibus ille statim
 somni periculosioris prodromus ita sopivit ægrum,
 ut vel ægre, & cum delirio, vel plane non, ante
 finitum paroxysmum vigil servari potuerit: quan-
 tumvis postmodum *ορδοσάδιος* immo vel sani instar
 foris obambulans.

Memini mulieris viduæ nondum quinquagenariæ, Observ.
 quæ in publico sub vesperam obvia facta me roga- particul.
 vit, ut se insequenti die inviserem, quia febris pa- 6.
 roxysmum tertium exspectaret. Hodie, inquit, egre-
 gie purgata sum a medicamento sub hesternam no-
 ctē sumto. Accessi altero die, & quidem rursus
 ocyus petitus, atque non solum impense febricitan-
 tem, sed & apoplecticæ instar immobilem & ster-
 rentem reperi: neque expergefieri ullo modo potuit,
 sed sensim elanguente respiratione & pulsu expira-
 vit.

piricos feriant, in Stahlī de æstu maris microcosmici,
 & in ejusdem illustris auctoris scriptis variis. Est omni-
 no, ubi plateas conculcare, vel equis vehentibus con-
 culeandas dare, medico etiam peritissimo necessarium sit.
 Inexhaustæ doctrinæ liber est, quem nobis per omnem
 ætatem attente perlustrandum proposuimus, neque per-
 discemus unquam: *corpus humanum agrozum singulare.*

(f) *Erasstor*, de contagione L. I. c. 3.

vit. Toto præcedente paroxysmo blande dormiri visa erat, neque vigilias urgere voluerant, qui accesserunt: nescio, an potuissent.

Sign. 2. *Urina* crassa, coloris intensi, *subfusci*, lixivii, admodum etiam in quibusdam ad nigrorem vergentis, & innatante quasi *pinguedine* aliqua, valde etiam fetens, (1) & præsertim cum *frequenti micturitione* & *dysuria aut stranguria*, prodiens, & tunc interdum naturali similis, hoc præcipue symptoma, vel febricosi Protei aliam mutationem minus securam, præcessit, & metuendam indicavit.

Sign. 3. *Sanguis*, vena secta, floridus plerumque, satis æquabilis, sed cum *copiosissimo sero viridescente* prodiit: interdum *variegatos* colores ostendit. Aliquoties feri pars viscidior superius in *liquamen gelatinæ* instar coierat, in *fornicem* quasi elevata, quum subterius pars feri, magis forte gravis, elastica, & fluida, cum intermixtis *grumis sanguinis*, patellæ adhærentibus, fluctuaret. Ubi jam inflammationis metus adfuit, *crusta* quasi pleuritica apparuit. Aliquando *verminosus* exiit sanguis, seu corruptione vermiculos ingenuit, forma seminis cucurbitæ (u), quos ibi vidit medicus.

Observ.
paric. 7

Sign. 4.

Sutorem quemdam nuperrime hoc malo correptum & extinctum comperi, qui diu ante de dolore hypochondrii dextri per intervalla conquestus erat: quæ res, quum in alio etiam ægro similiter ante aliquot annos notata fuerit, in memoriam revocavit prædictionem Hippocratis (x): *febres ex hypochondriorum dolore abortivæ malignæ sunt in his in quibus profundus sopor, pessimum.*

De

(1) vermes per urinam non quidem in hoc symptomate, sed in illa colica, de qua ad S. seq. aliqua dicemus, ascaridum forma, & alibi diversimode, vidimus, conf. celeb. Clericus histor. lumbr. lator. p. 275. seqq. Ruysch. thet. anatom. I. p. 54.

(u) conf. celeb. Andry de la generation des vers, c. 3. Clericus histor. lumbr. pag. 281. seqq. Borellus cent. 3. obs. 4.

(x) Coac. prænot. II, 31.

De præcordiorum dolore aliqui eum locum exponunt. Sed & hæc res cum nostris observationibus conspirat. Plures enim eorum, quos carus deinde corripuit, *cardialgia gravi*, ictericorum & hepatitide laborantium instar, in præeunte accessione affecti fuerunt: (y) symptomate oriundo ex notissimo consensu hepatis profundius affecti, & ductuum biliariorum graviter irritatorum, cum officio ventriculi.

Sign. 5.

S. VII.

Causæ ad prænotationem cognita utiles.

Plerumque, quod probe attendi velimus, sine expectata aut præstita coctione, & non bene judicatis orgasmis & vergentis naturæ indicationibus, haud adeo generatim, uti vulgus arbitratur, in febrium intermittentium principio obviis, (x) *medicamentum aliquod purgans adsumptum* fuit, quod solum, sine ullo fere indicio prævio, aliquos, primo vel secundo paroxysmo sequente sopori dandos, reliquit: (a)

Sign. 6.

que-

(y) *Claudius* respons. 7. complures, inquit, „ febre „ *tertiana intermittente* laborantes, propter febris „ *maltiam*, ex subsequente *cardialgia* perditos vidi.

(x) In mentem venit elegans locus ex *Patini* epist. select. volum. II. ep. 246. ubi prælectionem academicam a se habitam laudat, qua probaverit, „ in febribus „ *intermittentibus* non esse purgandum, nisi præsentibus „ *signis coctionis*, & ostenderit, unde illa eruenda sint, „ quorum optimum sit, morbi & symptomatum omnium „ *imminutio*. „ Egregia & maghi in praxi usus, si recte applicetur, doctrina! quæ, juventuti studiosæ instillata, non potest non in utilitatem multorum ægrorum concedere meliorem, quam laudationes, vel criminationes morborum medelarumve indistinctæ. Sane purgatio omnis præsertim in febribus sine signis repletionis a materia, quæ expurgari possit, vel cocta, vel turgente & ad primas excretionis vias prona, seu exitum frustra moliente, semper artis regulis adversa fuit.

(a) Conf. *Pechlin*. eph. nat. cur. dec. I. ann. 9. & 10. observ. 30. & nostra observatio particularis sexta, supra §. VI.

quemadmodum innumeros febre duplicata, aut continua, aut lenta, aut pravis symptomatibus multavit. Neque iis tutum fuit, qui non nisi nauseam, lassitudinem, cephalalgiam, aut dorsi dolores, symptomata febris prænuntia, senserunt, aut nescio quas impuritates, sine indicatione, expurgari conservationis causa debere opinati sunt, Complures inde statim febre epidemia, eaque minus secura, immo ipsi huic symptomati exposita, correptos novi. Neque tuta fuerunt blandiora *apudodors* & promiscue data, licet febris, & biliosi humoris, & obstructionum, quasi alexipharmaca jactentur: rhabarbarum, ipecacuanha, pulvis Cornachini (b), pilulæ polychrestæ, & quæ contra obstructiones vocantur, aloe quovis modo parata vel correctæ, solutio extracti panchymagogi cum mixtura simplici, salia cathartica, aquæ naturales purgantes (c): ubi præsertim purgationem, ut sæpe solet strictior alvus infecuta est. Vanissimum esse constat, quod aliqui prætexunt, priscos medi-

eos,

(b) Pulvis hic, alias comitis VVarvici ac purgans febrifugum, haud immerito dictus, in febribus securioribus, etiam non expectata coactione, ubi exitum frustra affectant humores abundantes, & morbi fomes ad primas vias tendit, ceteris purgantibus pluribus palmam præripit, & vel solus curationem absolvit. v. M. Cornachinus singulari de hoc pulvere tractatu, sive de methodo omnes affectiones ab humoribus ortas curandi. *Helvetius in recueil de methodes* duas tertias febrium eo sanari memorat. „ *Kergerus* de fermentatione p. 250. Cornachini, „ inquit, pulverem præ ceteris purgantibus feliciter adhibui. “ Laudatur etiam a *Spigelio* de semitert. l. 3. c. 8. a *Fonsæca* in consil. & aliis. In febribus quartanis popularibus egregie contulisse refertur a *Reinesio* epist. 58. conf. *F. Silvius* prax. L. l. c. 2. §. 43. seqq. de scammoni benignitate add. de ejus vi febres fugante pœne indubia experimentum *Dn. Clossi* ap. *Blegny* zodiac. med. Gall. mens. Octobr. observ. 2. ann. I.

(c) egregia in multis febribus chronicis medela; hac occasione vero, ob metum etiam somnolentiæ inde ipsis sanis oboriri solitæ, haud secura.

cōs, cum regulas de purgatione scriberent, non nisi fortissima pharmaca nota habuisse, leniorum ignaros. Contrarium innumeris locis testantur Hippocratis, Galeni, Aetii, Celsi, Cælii & aliorum scripta.

Alius ægrotis, ante hoc symptoma, remedia vel potulenta spirituosasulphurea, & quæ bilem crassiorē agitare & ad cerebrum rapere apta sunt, exhibita esse percepi. Spectant huc remedia vulgi avrumpina calidiora, aut caput ferientia (d), quæ in morbo secuto, facili, & ad fugam proclivi conferre visa, inde ubique buccinatorum voce celebrantur, sed febrem difficiorem incassum aggressa male irritant, non fugant.

Sign. 7.

Dum hæc scripsi, ad hominem vocatus sum pauperem peregrinum, qui in officina coriarii laborando visitabat. Per tres hebdomadas nil nisi languorem & nauseam conquestus, variis taciturnis remediis, & proprii lotii potu usus, caro tandem correptus est. Paroxysmo dudum finito vocatus, ægrum sine febre, sed valde stupefactum, & quasi balbutientem reperi. Rediit, antequam medicamenta dari potuissent, accessio, quæ, post octo horarum durationem, per quatuordecim horas intermiserat. Tum vero cum febre continua, licet post horas XII. leviter remittente, XXX. horarum spatio durans, perpetuo miserum sopore merfit.

Observ.
partic. 8.

Neque tamen negare ausim, sine ejusmodi erroribus, similem in corpore materiem, similesque motus ad translationem materiæ anomalos, violentæ febris impetu induci posse: unde est, quod proportio.

Sign. 8.

(d) v. de oleis destillatis & natis, febrem intermittente subito exitiosam reddentibus, observatio Hoyerii in miscell. nat. cur. Dec. III. a. 3. observ. 46. Singulare plane est, quod ibidem dec. III. a. 9. & 10. narratur, de
 „vi lactis septuaginta septem vicibus ebulliendo in pul-
 „tem cocti & die *anupētiā* exhibiti, unde ægri in pro-
 „fundissimum tridui fere soporem conciderint, deinceps
 „sponte evigilantes, & a febre sani. Insecutum si ita &
 „ventus responderet, remedium.

nionem violentiæ insultuum expectandorum, cum viribus corporis & valetudine reliqua, probe conferre debet medicus. Enasci potest hoc præcipue malum ubi corpus senile est, ubi quod ex cholericomelancholicum esse, vel scorbutocalido laborare dixeris, biliosum simul, & succis crassis, acribus, & ad putredinem vaporiferam pronis plenum; nervis & visceribus, cerebro in primis ac hepate, debilioribus instructum: mensium & hæmorrhoidum, aut aliorum excrementorum capiti minantium, turbis anomalis obnoxium; scabie & ulceribus male sanatis corruptum; & gravibus diætæ vitiis, crassos simul & vaporibus elasticis mixtos succos ingenerantibus, bilis anomalias foventibus, & robori viscerum insidiantibus, afflictum.

S. VIII.

Ingenium tertianarum epidemiarum biliosum, ferox, capiti insensum, & sæpe mali moris.

Tertianæ epidemiæ non vernaless hujus constitutionis cum insigni bilis ferocia, toti corpori & capiti maxime insensa, infestare consueverunt, & demonstratum profecto tum ipsæ dederunt causæ procræsticæ, tum sectiones quorundam defunctorum, (e) quas haud frequenter facere licet, tum etiam symptomata pleraque, bilis præcipue officinam, cras-
sin, & directionem valde vitiatam. Comitata sunt eas, vel imperfecte curatas exceperunt, mala hinc præcipuæ oriunda plura: vomitiones enormes, anxietates intolerabiles, diarrhoeæ, dysenterix, cardialgiæ, colicæ, (f) icteri, cachexiæ, hydropes, hepaticiti-

(e) Similia iis observavimus quæ habet *Lancis.* de nox. palud. effluv. II. epid. I. c. 6. ubi eorum etiam sectiones recenset, qui ex febribus apoplectico modo decesserunt. add. *Boneti* sepulcretum L. IV. sect. I. ubi multa exempla, & sectiones corporum ex febribus intermittentibus defunctorum, collegit, etiam observ. 44. ex febre comatosa.

(f) Inter febres grassantes, & ante, & post easdem, & cum

titides, quæ veræ etiam haud adeo raræ fuerunt seu phlegmonæ son erysipelati (g) accenseas; pleuritides dextri præcipue lateris veræ & spuria, phthises, erysipelata præsertim in capite, rheumatismi arthri-

& cum ipsis, sæpenumero cardialgiam simul & colicam, anxietate, doloribus, vomitibus, & alvi adstrictione, horrendum in modum gravem, observavimus. Æmula illius fuit, quam *Aegineta* & *Avicenna*, ætate quisque sua, epidemiam annotarunt, quamque diversi auctores sub colicæ Pictorum, vinosæ, lithargyriatæ, saturninæ, metallicæ, & alii, minus distincte, sub scorbuticæ, hæmorrhoidalis, biliosæ, convulsivæ, arthriticæ, nominibus descripserunt. Endemia habetur Pictaviensibus in Gallia, Caribensibus, itemque variarum Germaniæ provinciarum vini feracium incolis, quo nostrates referre non possumus. Metallurgis, pictoribus, figulis, & vel maxime iis familiaris est, qui vinis utuntur, aut aliquando usi sunt, lithargirii, vel bismuthi infectione, sine nativa bonitate, limpidioribus dulcioribusque: & tunc præsertim, quando febres biliosæ regnant, & viscera abdominis sanguine scorbutico, & ad hæmorrhoides prono, turgent. Observavimus, inquam, hanc colicam frequentissime, quæ, ut cetera symptomata hic taceamus, cerebro & nervis maxime fuit infesta, & convulsiones, deliria, ex-

* *Obs.*
partic. 9.

citates, surditates, tremores, arthritides, pareses, syn-

copen, immo ipsum nonnunquam earum & apoplexiam induxit. Postquam ab exiguo pressione cardialgicæ sensu sensim incrementa cepit, difficulter tolerabilis fuit, neque tamen ante quartum, a vomitionis insultu, diem medicamento facile solvenda. Tunc vero plerumque declinare cœpit, licet interdum diutius, immo ad nonum usque diem, excruciat, plerumque postmodum ex sua indole eodem modo aliquoties, immo sæpe sæpius, recidiva. Historiam, eventum, signa, causas, curamque, & diætam, caute & sollicitè instituendam, enarrare, & experimentis demonstrare, pars erit operis, quod molimur, de febribus, ceterisque ex earum prosapia morbis.

(g) Conf. ill. F. Hoffmanni diss. de hepatide vera rarissima, spuria frequentissima. Bianchi histor. hepat. p. 332. seqq. de phlegmone hepatis, p. 377. seqq. de hepatitide, & 422. de erysipelate hepatis.

arthritici, syncopæ, deliria quasi phrenitica, convulsiones (h) surditates (i) & abscessus aurium, dextræ imprimis, qui frequenter obtigerunt.

Sopor in
febris
biliofis
mon-
strum
ali.

Hoc ipsum, de quo heic mentio fit, soporis symptoma, ad cetera comparatum, quæ immensam hominum multitudinem invaserunt, aliquanto rarius, haud male *Eugalenus* (k) monstri aliquid alere innuit, "quandoquidem, uti ait, bilis, comes tertia-
"na esse solet, magis de sua natura *αγγρνια* exci-
"tare nata est, quam carum & soporem. Indigitat
"idem rationem (l) & medendi regulam: plures,
"inquiens, Embdæ, ubi vehemens hic morbus pro-
"pter aerem humidum & crassum, aquasque salvas
" & putridas est, ab hoc caro extinctos scio. Con-
"currit autem nonnunquam cum febre intermitten-
"te hoc malum, quod iisdem quoque, quibus fe-
"bris ipsa, signis, a melancholici humoris putrefa-
"ctione, sive scorbuto, esse dignoscitur, cujus hic
"somnus symptoma est. Curatur etiam iisdem, qui-
"bus febris, medicamentis, juxta illud, quod subla-
"ta causa tolli quoque affectus dicitur. Enimvero,
quod inter nos *nativa aeris & aquarum ratio* haud
ita forte affectum dare queat, id *stagnatione, putre-*
factione, variaque mutatione per tempestates & ven-
tos,

* (h) Corpora duo puerilis ætatis, post febres convulsionibus pertinacibus examinata, exhibuerunt per anatonem in substantia cerebri tubercula dura, globulorum, quibus milites armantur plumbeorum fere forma, veluti, quæ in phthisicorum pulmonibus reperiri, & in ulcera abire solent. Hæc vero sine ulceratione, aut coloris a cerebro diversitate, apparebant: quæ de re alibi uberius.

(i) Ibi egregie se gessit continuata potio maturina & pomeridiana feri limpidi ex lactis libris duabus aut pluribus, per cremoris tartari drachmas forte duas aut simile sal acidum coagulatis. Extus profuit vel solum oleum amygdalarum amararum, mane & vesperi ad paucas guttas instillatum.

(k) p. 367.

(l) p. 202.

tos, & ipsam maxime singularium corporum naturam, induci potuisse, tristis experientia docuit.

SECTIO SECUNDA.

Indicat curationem remedio certo, & opportuna tempestivam.

§. I.

Indicatio urgens.

ERgo quoties, sub hoc statu epidemio, in priorum paroxysmorum aliquo, ægrum maxime seniores vel debiles, sopitum præter naturam, aut cardialgia afflictum, sed quæ cum febris accessione declinavit, aut deinde stupore aliquo occupatum observavimus, vel urinæ notavimus vitium, quale supra descriptum est, vel sanguinem vena eductum variegatum putridum, sero copiosissimo, aut in liquamen spissius, aut crustam pleuriticam, nondum tamen præsentem inflammationem, coagulato abundantem, cognovimus, vel ægroti corporis, præsertim inepto pharmaco turbati, constitutionem ita, uti antea monitum est, comparatam, & hepate maxime ac cerebro ægre affectam, judicare licuit, ut, pro febris vehementia, vel hic ipse, vel alius certe periculosus affectus, jure suspicandus esse videretur; toties nos de febre velociter fuganda (m) consilium inivimus, quo subito in-

(m) confer. verba *Eugaleni* §. proxime superiori notata. „ *Forest.* L. 10. obs. 39. n. si carus febrem causam habeat, febris remediis curatur. *Campanella* medicinal. L. VI. cap. 4. art. 9. Quoniam carus non est morbus a se incipiens, sed sequitur post epilepsiam, & & post febres diras, & alias causas, talia exhibebis remedia, qualia jubent causæ.

to instans periculum averteretur, velut urgente hanc rem indicatione prophylactica vitali. (n)

S. II.

*Cortex Peruvianus per se tutissimus uti
certissime febrifugus.*

Neque vero ullum ex remediis, quæ febrifuga audiunt, in tam ancipiti rerum statu, certum satis fidumque comperimus, præter unum illum corticem Peruvianum, sive Cinchinam, (o) tantopere multis
invi-

(n) Hippocr. Signa febris ingenio non respondentia, „ abscessum nisi præmonstrent, malignitatem denotant. „ Coac. 145. v. quæ So. præcedenti de monstrosa indole cari in tertianis monuimus. add. Restaurand. Hippocrat. de usu chinæ chinæ c. 5. ubi ad hunc locum Hippocratis notat, *sopores* intelligi, aliasque, ut ait, frigiditatis soboles, quæ, ni cito solvantur, malignitatem indicent.

* (o) Dubium est, unde barbarum corticis chinæ chinæ, quina, quinquina, kinkina, nomen ortum ducat. Arborem *gannanaperide*, aut querango, ab incolis vocari constat, non, uti Hermannus vult, kinkina. Quina Americanis febrem designare *Blegnyus*, nescio unde edoctus, conjicit, unde alii quina quina febrem febris significare autumant. Similitudinem plantæ Malabaricæ, quæ ab indis kina vocetur, allegat *Rajus*. Ex regni *Quitensis*, quod corticis patria est, nomine corruptum, vocabulum, aliqui putant. Nobis maxime probabilis fit, quæ in indice pyretologiæ *Morreoni*, & in *Boecleri* notis ad *Hermanni* cynos. mater. med. reperitur derivatio, ab uxore comitis *del Cinchon*, proregis Mexicani, quæ prima inter Europæos hoc medicamine curata est, idque in nostrum orbem propagavit, unde etiam alias pulvis comitisæ, & minus barbare, *cortex Cinchina* vocatur. Nomen medicinæ, Europæis tunc ignotæ, cum familiæ illius nomine facile confundi, & radicis chinæ, notæ jam tunc, sed longissime patria & natura diversæ, titulo insigniri potuit, quæ Gallis *esquine*, sive *squine*, mutatis similiter consonis, sonat. Ob duorum horum medicamentorum diversitatem, quæ ab indoctis hominibus confunduntur, medici

invisam . Ejus vero virtus omnium manifestissima in restituenda subito œconomia corporis , horrendis symptomatibus per paroxysmos turbata , excitare potius ad rectum usum detegendum , vel confirmandum , & contra abusus muniendum , cordatos medicos deberet , quam ut theoria vel hypothese nimis generaliter definiente , & imperfectis de modo agendi ideis , ad vituperandum hoc divinæ providentiæ munus , & castrandam generoso præsidio materiam medicam febribus medentem , seduci nos patiamur (p) . Innumerabilibus (q) summorum medicorum per integrum fere sæculum & universam Europam repetitis , & meis etiam multiplicibus experimentis , quæ primum ante rationis inventionem invenienda esse , apud *Celsum* dicitur , tam persuasum habeo , quam quod in toto artis medicæ ambitu maxime : remediū hujus particulas humano corpori sano , æque ac innocentissimum quodvis medicamentum moderate amarum & aromaticum subadstringens , innocuas esse , nequaquam autem per se nocivas , aut venenatas : quæ vulgi fabula est , ex male intellectis doctorum quorundam placitis , & obstetricante aliquorum medicorum errore , vel etiam consilio medicastrosum , Apolline invito , nata & enutrita . Ad febres intermittentes , & quæ ex earum genere sunt , vere adæquata , tuta , & certa efficacitate pollet , cui nihil adhuc suppar natura , vel ars æmula , exhibuit . Taceo æque

congruo magis *corticis Peruviani* , quam chinæ vel chinæ chinæ barbaro nomine , ipsum hoc remedium , de quo loquimur , discriminare solent , relicta Chinenſi radicis denominatione *china* , cui ob patriam melius quadrat , & semper data est , & ad distinctionem merito relinquitur .

(p) *Hippocrates* de arte : „ Sunt , inquit , qui artem putant , reliquas artes turpiter incessendo dehonestare : „ atqui id quidem , quod putant , non consequuntur . „ Mihi vero invenire aliquid eorum , quæ inventa nondum sunt , aut semiperfecta ad finem perducere , scientiæ votum ac opus esse videtur .

(q) conf. infra scđ. §. 2.

Sanguinis profluvia

quæ fere certam & tutissimam saltem virtutem in morbis aliis sine febre, ex viscerum & nervorum debilitate, vermibus diversi generis, motibus circa secretionem & excretionem nonnullas anomalis, variorum corporis humorum, chyli præsertim; & bilis, & succi pancreatici, lentore, acore, & inertia, vel præcavendo orgasmo paroxystico. Enimvero in corpore sano, cujuscunque sit ætatis & temperiei, quantumvis sat magnis, & diu repetitis dosibus adsumtus, vix unquam motus naturales aut minuit, aut ultra naturam auget. Neque naturalia, aut necessaria sanguinis profluvia sisti inde, aut ultra modum propelli solere observamus, quamquam enormia moderari, (r) & moderata promoveri soleant. Vim blande emmenagogam, & simul tonicam, ipsis quibus menses fluunt, & puerperis, urgente necessitate, sed & gravidis, rite observata euphoria, habituque & textura corporis, innoxiam nobiscum observarunt alii, Blegny, (s) Mauriceau, (t) Mortonus, (u) Apinus, (x) Friendius, (y) & qui instar plurium sic, illustris Boerhaavius, (z) ut adeo merito suspicemur, mensium & hæmorrhoidum, quam aliqui remedio tribuere amant, febris potissimum imperfectæ curatæ deberi, qua sola id malum sæpissime inductum, cortice autem solo medicatum, novimus. Pro nervorum sensu delicatiori, & potentiori sanguinis nisu,

(r) illustr. Mead. de imperio solis & lunæ in corpus humanum c. 3. p. m. 384. add. de hæmorrhagiis dicta infra §. 5.

(s) remède Anglois p. 73.

(t) Observations sur la grossesse & l'accouchement. obs. 272. 697.

(u) Exerc. I. c. 7. p. 51.

(x) Histor. febr. epid. p. 93. seq. & ab eo adductum Zedeliæ testimonium in ephem. nat. cur. Dec. III. a. 2. p. 60.

(y) Emmenolog. c. 11.

(z) de medicam. facult. P. 3. c. 18. add. rel. Bianchi histor. hepat. p. 636. seqq. item observatio de febre puerperæ periculosissima copioso corticis usu primis diebus audacter curata apud Schelhammer. de natura p. 248.

nifu, corporisque & materiæ forsan morbidæ habitui, aliquando retardari vel imminui, aliquando pel-
li vel augescere fluxum aliquem notamus, quod per
se quidem tunc innoxium, & interdum utile aut
necessarium est, & facile medici, usum & præpara-
tionem (a) moderantis, manu a quacunque noxa im-
pediri potest, & rite persanato morbo ipso nihil post
se incommodi relinquere solet.

Ipsam alvi adstrictionem, quam timent aliqui, *Alvi*
quia remedium adstringens dici audient, vix ac ne
vix quidem subtili sua virtute tonica æque inducere
aptus est cortex, ac vinum rubellum, moderate in
potum ordinarium tot populis cedens, vel potio in-
fusi theæ & similium, vel aromatum & condimen-
torum usus solitus, vel cibus tostus quicunque. Pro
ægrorum corporum, & materiæ morbidæ, ejusque
motuum & directionis diversitate, modo solvit al-
vum veluti a pharmaco purgante adsumpto, (b) mo-
do stringit aliquanto tempore, & tum, pro *Asopia*,
vel moderari evacuationem, vel referare strictionem
aliis

(a) Infusio præsertim vinosa, immo & aquea, &
moderatus paratum decoctum, & extractum, ubi parti-
culæ remediæ magis terrestres sejunctæ sunt, blandissime
sine ullo adstrictionis metu impellere solent mensum flu-
xum, sicubi remoram qualemcunque eidem per remediæ
substantiam, circa id tempus exhibitam, injici posse ve-
reamur, quod tamen penes patiores constitutiones me-
tuendum est. Hæc vero substantia ipsa sapissime, præser-
tim in laxiori fibrarum habitu, & sanguine vappescente;
ut in chlorosi, & languore febriculoso observatur, ap-
prime promovet naturale profluvium, tono potentius re-
stituto. Si quando præter morem fluxus nimius suboriri
videatur, quem tamen remedium ipsum moderari conti-
nuato usu consuevit, tunc a sanguinis missione, nitro,
cascarilla, millefolio, similibus, ipsisque, ubi ex re vi-
detur, anodynis, subsidium mutuari licet, id quod et-
iam de alvi fluctibus medelam interturbantibus moni-
tum est.

(b) v. de corticis aliquanto adhuc recentioris vi nativa
cathartica *Rajus histor. plantar. L. 32. c. 9. p. m. 1797.*

aliis remediis apte additis potest medicus, vel tem-
pori & continuato usui rem permittere. Plerumque
enim, superato ita morbo ipso, cessat etiam illud
symptoma, quemadmodum cetera omnia. Immo sæ-
pe sæpius observavimus, hominibus ad alvi obstru-
ctionem pronis corticis per morbos usum felicitate
ita contulisse, ut, peracta rite curatione, ab illa
etiam molestia sese liberatos senserint.

*Legiti-
mi usus
in mor-
bis fe-
bris po-
steriores.*

Adversus febres, aliasque ægrotationes, recte ad-
sumtus, post multorum etiam annorum revolutio-
nem nullam relinquit noxam. Immo potius, teste
Mortono (c) quem πρακτικωτατος Brunnerus (d) pra-
cticorum coryphaeum (e) vocat & teste quotidiana ex-
perientia, "inde sæpe appetitus magis firmatus
" concoctio alimentorum in ventriculo restituta, ge-
" neri nervoso robur adjunctum, & habitus corporis
" a statu tabido in athleticum mutatus observatur
" Quot ego ipse, inquit, post quatuor lustra anno-
" rum & quod excurrit, abusu corticis vegetos, &
" firma valetudine utentes, vidi, & magis athleti-
" cos, quam prius! Experientia reclamante, & re-
" ipsius natura, nescio quam omnipotentem con-
" strin-

(c) Exerc. 1. c. 7. pyretol. p. m. 54.

(d) De pancreate secundar. p. 101.

(e) Patet ex ejus auctoris candidissimi scriptis & re-
gulis practicis, uti ex ipsa felici praxi, iniquum pariter
ac frigidum jocum esse, quo, in dissertatione Halensi de
corticis chinae usu febrifugo cauto & suspecto, Mortoni
nomen mali ominis esse dicitur, ob immerito imputatam
prudentissimo medico doctrinam indistincti usus corticis
in omnibus febribus continuis: quum etiam, sicubi er-
ravisse æquo judici deprehendatur, id non statim in no-
minis dedecus traduci debeat. Legat ipsa viri scripta,
legat integra, judicet, & feligat, quisquis analogia pra-
ctica uti novit. Lectores non attenti, aut judicio practi-
co non utentes, abstineant velim ab usu omnium obser-
vationum practicarum, ne suos deinde lapsus & errores
scriptoribus bene meritis, sed male usurpatis, imputandi
occasionem præbeant.

stringendi & obstruendi facultatem pharmaco huic inesse, commenti sunt.

S. III.

Certa corticis efficacia cum aliis comparata.

Agnovit dudum veram hanc recte usurpati corticis securitatem, & certiore certis remediis omnibus virtutem febrifugam, vir multijugæ experientiae Fr. Hoffmannus, qui, in propemptico ad dissertationem de chinæ chinæ modo operandi, usu, & abusu, meam, inquit, si inhi interponere licet experientiam, ingenue & aperte fateor, me insignissimam non solum in febribus debellandis, sed & in aliis morbis expedite curandis, deprehendisse efficaciam, ut jure illud omnibus huc usque notis medicamentis anteferre non erubescam. Plures sane orco proximi hoc divino auxilio servati sunt, & quos vel febres, vel ex illis alii propullulantes gravissimi morbi, jam dudum neci dedissent, illi, auspiciatissimo eventu, sanitati perfecte restituti sunt. Immo mihi nullum simplex cognitum est, quod tanta virtute polleat, vel simile efficere possit. Sunt qui surrogare student alia, sed efficacia longe infeliciori, sunt quædam simplicia, quibus Deus & natura singulare quid, & aliis non concessum, tribuit. (f) Atque certa hæc, & suo modo vere specifica, hujus medicamenti efficacia, non in hyperbolicis præconum laudationibus fundata, sed ante oculos collocata, & manibus palpabili-

(f) Add. Fr. Redi experim. natur. p. 143. seqq. Celeb. M.B. Valentini in miscell. nat. curios. Dec. III. a. 2. observat. 123. polychr. exotic. dissert. III. Spon. observat. sur les febrifuges ap. Rajum in hist. plant. de gannanaperide. Ramazzin. p. 218. opp. Boecl. ad Hermannii cynos. med. P. I. p. 204. seq. B. Albinus, diss. de febre quartana, postquam remedia ad febres celebriora proposuit, salia, terrea, antimoniata, chamæmelum, chelidonium majus, VVeylthof, de Febris.

C

plant

Laus
corticis
num
tempora-
ria?

Curatio
februm
apud ve-
teres.

pabilis est. Neque adeo locus est incongruenti pau-
corum cavillationi, qua hoc remedium hodie qui-
dem florere dicunt, uti plura alia olim floruerint
jam obliterata; posteriori vero ætate oblivioni ru-
sum & contemptui datum iri. Florent adhuc flore-
buntque perpetuo medelæ vetustæ & recentes, qua-
rum efficacia manifesta est, & laus non opinioni
sed experientiz debetur. Quicquid vero primis for-
san temporibus objiciat metus aut hypothesis, id in
umbras inanes evanescit, ubi, progrediente experi-
mentorum lumine, usus ab abusu clarius distingui-
tur. Neque vero laudamus illum vulgarium meden-
di artificum neglectum, qui, veluti femellarum in-
vestitu novando ingenium est, remedia, unius plu-
riumve sæculorum experimentis comprobata, obso-
lescere plane, & usu excidere patiuntur. Prudentio-
rum virorum indoles non ita variabilis, aut incuria
est. Servant omnia, veluti in thesauro accumulata
&, ubi quid negligenter habitum observant, studiose
ex vetustis loculis reperiunt, & justum toti materiz
medicæ pretium statuere allaborantes, tum ab enco-
miorum hyperbole, tum a nimii contemptus exina-
tione, quodlibet artis auxilium vindicare student.
Manebit ergo eo magis sua recte usurpato corticis
existimatio, uti ceteris, quamvis paucis, ad cer-
morborum genera vere specificis medicamentis, qua-

anti-

plantaginem, coriandrum, pentaphyllum, asarum, bar-
danam, chamædryn, carduum benedictum, verbenam
alumen, sudorifera potentissima, stercus caninum, por-
cinum, anserinum, bufonem, ejusque cor tostum, opia-
ta, immo *Bovulii* experimento, quod apud *Rajum* histor.
plant. L. 9. c. 8. descriptum est, ipsam cicutæ radicem.
„ Postquam deinde diaphoreticis, sanguinisque crasin re-
„ stituentibus, justas præbuit laudes, th. 22. optima sunt,
„ inquit, quæ recensui, sed postquam china chinæ in-
„ notuit, multum eorum pretio & æstimo decessit: licet
„ enim optima sint, chinæ chinæ tamen æquiparari non
„ possunt. Alia puto aliis antecellere, prout ad corticis
„ texturam propius accedunt.

antiqua recentive industria, aut felicitas, reperit, præsertim, ubi nihil adhuc per tot sæcula inventum est, quod, suffragante experientia, comparari mereatur, & paria pro scopis propositis æque certo præster, quamvis sua aliarum medelarum minus certarum cuique laus merito maneat. Sunt, qui interrogant, si talia apud auctores legunt, vel dici audiunt: quid ergo veteres egerint ante repertum corticem, sine quo tot febricitantes & olim convalescere debuerint, & nunc convalescant? Respondeo, quod res est: priscis medicis præstantioribus nequaquam ea insidebat fabula, quasi febres tardissime fugari, & plerumque naturæ permitti debeant, & ipsis remediis tutiores sint. „*Hippocrates*, (g) si febris, inquit, tertianæ quarta occasioprehendat, medicamentum deorsum purgans dato. Quo, si opus non esse videatur, penthaphylli radicem exhibe. Si ne sic quidem sedetur, trifolium & laseris succum propinato, ut sudet æger. Deinde quartanarum curationem tentandam docet purgationibus repetitis, semine hyoscyami, & mandragora, aliisque remediis, quibus febris fugari videbatur, & vomitu ex allio primum, deinde ex eleboro albo ipso: qua violentia incerta hodie opus non est. „Plurimas vero antiqui curarunt febres securas, aut minus rebelles, quas etiamnum sæpissime remediis facilioribus antiquitus notis feliciter expugnamus, nisi satius esse videatur dolores & anxietates certius levare, quum tuto levari possint. Eam methodum, quæ in huiusmodi morbis profuit, aut prodesse visa est, generatim omnibus febr-

(g) L. 2. de morbis. add. *Galenus* 2. de differ. februm. cap. ult. 1. ad *Glauc.* cap. 9. seqq. *Aetius* tum ubi de febris agit, tum etiam titulo de lethargo, loco supra ad sect. I. §. 2. not. (c) cit. ubi soporem periculum febribus, ut ait, quotidianis, semitertianis, quartanis, accidere solitum, & maturandam curationem, describit. Consentit, quicquid fere medicorum, ad comicesque inventionem, de febris scripsit.

febris sufficere debere putarunt indoctiores & inepti. Quando vero ægri- tudo cognitis & usitatis medicamentis superior reperta est, id quod multoties accidit, tunc aliqui, speciosa excusatione, te, febris, fecere deam, cæloque locurunt (b)

Jovem lapidem jurantes, quantumvis febris molestissima sit, bonam tamen, salutarem, & sacrosanctam esse, & artem fore sacrilegam, quæ illos minus reprimere anniteretur: causam vero, nescio quam, cur bonus genius ita excandescat, non in longis lustrationibus, multisque ægrorum suspiriis & patientia, posse expiari. Rediit sæpius per naturæ temporisque benignitatem, per morbi ipsius incertam innocentiam, & per tolerantiam ægroto facillimam, sanitas: quamvis ex adverso varii sacri casus, multiplex discrimen, immo feralis exitus intercesserit. Quare alii viri sagaces & sinceri, animæ suæ hac in re penuriam agnoscentes, & ingemiscetes, totam rerum naturam pro virili pervestigatægerunt, ut remedium certum edomandæ morbi pertinaciæ, & præcavendis periculis & reversionibus, reperirent. Hinc alia ex aliis experimenta per tot sæculorum successionem facitata sunt, ambiguum successu, uti in tentaminibus faciendis fieri solet.

Per varios casus artem experientia fecit (c)

Ex ipso vulgo multi, impatientes expectationis consolationisque medicæ, partim curiose arripuerunt eas res, quæ, ubi aliqua febris tandem, quocunque

(b) in thesauro inscriptionum Gruteri vocatur *febris magna sanctaque diva*. *Aelianus* L. XII. c. 11. *Valerius Maximus* & alii, templa deæ febri structa memorant, quæ ideo colebant, ne noceret, quibus noxa comperta erat.

(c) *Manilius*. Vide sis, quæ paullo supra ex *Albano* adduximus, de stercore, & bufonum, & venenatis cicutæ usu ad febres, quæque *Hippocrates* de hyssamo & mandragora, & elleboro albo præcipit, passim habent alii, præsertim *Paulini pharmacopœa* cora:

unque ex causa, forte cessavit, datae vel factae
 ostremo fuerant, quippe quae solae & vere iuvissae
 reputantur; partim ingenia sua & amicorum, cuius-
 que sexus & sortis, mire exercuerunt, ut artem
 trepidantem labantemque novo aliquo iterum
 iterum suffulcirent consilio. Quodsi horum
 quodlibet de causa, felici eventu beari vi-
 sum fuit, id laudibus in caelum, supra omnes deas
 sublimibus, subito extulit genuinae logicae ignorantia.
 Hinc ingens remedium de febribus triumphantium
 catalogus in materiae medicae doctrinam irrepsit, e-
 quibus quota pars, & quo usque, laudes adscriptas
 certo & constanter tueatur, iudicium sit penes re-
 verentiam experientiam (k). Quod veteribus, vel in-
 ventis, contigit, id hodie aliqui volentes imitari a-
 vant, qui medicamentum unice certum sollicite
 obterfugere allaborant: nescio an militibus parum
 similes, qui hodie non nisi balistis, catapultis,
 machinis, hostium munimenta impugnare, & Ale-
 xandri, Caesarisve, artibus bellicis militarem scien-
 tiam absolvere, conarentur: vel nautis, qui, abie-
 ctis acu magnetica, ceterisque recentioribus inventis
 astronomicis, mechanicis, & hodiernis na-
 vigationis commodis, ad veterum apparatus nava-
 rum redire, eorumque arti nauticae minus perfectae,
 infido oceano, merces vitasque hominum com-
 mit-

entaria, Dreck-Apotheka, & *Friscius* de virtute veneno-
 rum medica, ut medelas superstitione detestabiles prae-
 ferant. Hinc patet, ad quem usque gradum, in tentami-
 nis audendis, horrendi febrium cruciatus, & pertina-
 cia, & earum periculi formido, procedere fecerint hos,
 certa medicina destituti, quasi palpando in tenebris,
 medium anxie acquirere opus habebant. Facile ergo,
 tuto, & certo semper peragi posse febrium curam,
 gentis per antiquiorem experientiam medicamentis,
 quae certiori aliquo opus esse, credat iudex Apella,
 ego.

(k) *Pechlin*. L. II. obs. 20. „Febris, ubi altius infe-
 sit, specificis, quae vocant, certandum, & sive atte-
 nuantibus, sive fagentibus medelis, fermenti febricu-

mittere auderent, forte ideo, quia etiamnum, partim tempestatum, & scopulorum inevitabilium injuriis, partim hominum imperitia, aut negligentia, naufragia eveniunt.

§. IV.

Experientia circa alia febrifuga.

Nos, qui nullum eorum munerum, quibus etiam atque etiam artem ditavit Deus, aspernandum esse existimamus, tum ipsum illum, quem ignari aliqui reformidant, corticem, tum pleraque, quæ huic tuto (1) surrogantur, sine preliminari opinionis iudicio, experti sumus: & laudabiles quidem effectus, variaque notabilia, uberius forsitan aliquando referenda, reperimus. Ne de evacuantibus jam dicamus, de

„lofi malignitas superanda. In illa autem tam copiosa
„specificorum commendatione, mirum est, tam pauci
„esse, quæ famam sustineant, & nisi nova quædam
„atque alia ex aliis, medendi materiam instruerent,
„pene desertas fore medicorum scholas.

* arseni-
ci usu
temera-
rius.

* (1) Abhorremus infecura, & præcipue verum illud
venenum *arsenicum*: quod haud immerito reprobant viri
celeberrimi, *Seabius* in observat. toto mense V. *Junker*
conspect. medic. tab. 79. p. 654. item tab. 43. p. 1076. con-
spectus chemiæ, cui egregio operi perficiendo vires &
otium doctissimo viro apprecamur; & *Gohlus* act. medic.
Berol. Dec. I. vol. III. p. 90. seqq. nescio autem, an hic
post aliquot visa exempla, *certissimum* febrifugum iure
dicat. Multis tum per Belgium, tum per Germaniam
chirurgis temerariis cognitum & usurpatum est periculo-
sum hoc pharmacum, quod tamen sæpe

- - *corvos delusit hiantes,*

forte, quia nescierunt artifices, quo usque dosis vene-
ni intendi & repeti possit, ne corporis pestis evadat.
Frustra id datum aliquando his auribus ab ipso, qui mi-
nistraverat, percepi, his oculis vidi, & horruï. Infelix
illa quorundam a cortice *Cinchina* aversatio, & nocivi
clamores contra tutissimum illud *ισχυρον πικρον*, ejusque
navi:

de quibus constat, unica sæpe sanguinis missione, vomitione, catharsi, plurimas febres superabiles esse, prædicari merentur alia (m) diversa, acida, (n) al-

nauseosa præbia, seduxerunt audaculos quosdam homines, ut in ipso veneno quærent, quod & suavius sit, & facile queat occultari, & similitudinis cum illo cortice accusari non possit, alexipharmacum venenatæ quasi multarum febrium pertinaciæ, ut, quod apud *Ausonium* est,

*si fata velint, bina
venena juvent.*

Meminerunt ex aliena experientia virium arsenici febrifugarum *Lemery Cours de Chim.* P. I. c. 10. *VVefferus* in de cicuta aquat. c. 21. histor. 13. schol. 3. & alii in *ephemer. natur. cur.* Dec. 2. A. 3. p. 131. A. 5. p. 474. Item nuper I. I. M. M. P. P. (Jo. Ignatius Mejerus, Medic. Prof. Pragensis) in eleganti libello teutonice scripto, ventriculi opologia pro oistreis, des magens vertheidigung der edlen austern: ubi pag. 69. medicos dicit non vereri arsenicum adversus febrim exhibere, idque sæpe adstipulante experientia. Nullum vero scriptorum novimus, qui propria laudare experimenta sustinuerit, præter *Michael. Ericcium*, medicum Ulmensem, qui tractatu de virtute venenorum medica ann. 1702. evulgato, usum arsenici, præcipue febrifugum, toto capite 2. operose tueri, & aliquot se drachmas jam medendo consumsisse profiteri, ausus est. Valeant maligna pharmaca, & plena alex, quum & magis exploratas, & securiores medelas, quarum præbia, quoad opus sit, augere & continuare possis, benigna largiatur natura! add. infra p. 204. seq.

(m) In his ludit, ut solet, scriptor dissertationis accusatoriæ de impostura corticis, quando triumphum sibi ipse decernit, ubi ne umbra quidem victoriæ apparet, si quis serius iudex, altera, ut ajunt, parte Petri *Rami* logicæ uti velit, quæ iudicium logicum, partem usus sana rationis præcipuam, docet., Præcones, inquit accusator, corticis ex propria confessione facile convinci possunt, quod ne ipsi quidem solidum quoddam subsidium in exotico hoc antifebrili quærant: cum libera-
liter concedant, aliis etiam antifebrilibus, v. gr. arcano duplicato, salibus absinthii, cardui benedicti, & cen-

(n) alcalia, media quo febrifugum Kergeri (o) partim quidem terreum referimus, & nitrum, ejusque præparationes, & alumen, & præsertim alcalia ammoniaci sociata, unde elegans sal volatile emergit. Ammoniacum etiam solum, multa jam olim experientia nobilitatum, dosi ad drachmam & ultra aucta,

„taurei minoris, tartaro vitriolato, aliisque talibus, febres tertianas percurari posse. Proinde sana ratio dicitur, illud utique remedium, quod altero securius foliis, id est, fundamentaliter magis ac radicaliter febrem exstirpat, alteri, quod eandem tantum suppressit, vel paroxysmum unum vel alterum suspendit, anteponendum. “Æquipollet huic experientiæ & ratiocinatio tota disputationis dialectica, quam tamen, per salutum egregium, mathematico illo coronare placuit. Q.E.D. Sunt, quod mireris, homines, qui serio similiter ratiocinantur. Muliercula quædam pluresculos infantes ex variolis, sponte fere convalescentes, curari vidit, remediis adhibitis, aut nullis, aut minime generosis, dum id medici liberaliter concedunt, immo ipsi præcipiunt. Jam se supra omnem doctorum scientiam sapere rata, his fere indignatur, qui medicinam optant, huic morbo aut præcavendo, aut curando, certa efficacitate constanter adæquatam: quippe id se in ejus cura invenisse sibi persuadens, non quod pueri in faba. Jam scire se credit medicamenta, quibus variolæ omnes, benignæ malignæque, periculo plenæ & vacuæ, legitimæ & anormales, faciles & difficiles, tolerabiles vel secus, curari possint & debeant. Hanc solam methodum securam & solidam reputat, & quæ affectum radicatus ex fundamentis exstirpet. Caveat jam medicus, qui ab hac propter indicationes recedere audet, ne omnis in ipsum ipsiusque remedia culpa conjiciatur, si ex quavis causa, vel cicatrix minima post morbum relinquitur.

(n) V. Syvius, prax. med. append. tract. 9. §. 148. seqq.

*(o) Paratur terendo corallia rubra, & tantum crystallorum tartari sensim miscendo, ut pulvis aliquantum amaricans, & salinus, evadat. Ignorantiam hujus rei, uti plurimum aliarum, doctioribus notissimarum, fingere, & simulare videtur auctor dissertationis paulo supra notata,

zucta, & ante aliquot paroxysmos repetita, doctissimi *Muyssii* & aliorum & nostra experientia, sæpe prodest, ea tamen etiam dosi incertum, uti cetera talia omnia. *Muyssus* ipse corticis virtutem majorem certioreque confirmat. Inter volatiliora tum camphora, tum oleum animale, quod *Dippelius* ex cornu cervi oleo foetido parare fertur, & ex omnibus animantium partibus, antiquiori jam inventione, fieri potest, si eo usque spiritus arte chemica extenuetur, ut repetita quindecies, aut sæpius, destillatione, nullas amplius fæces nigricantes poste se relinquat, usum non spernendum habet. (p) Laude sua haud indigna sunt, sed regulis de usu & abusu per-

tatæ, quum *Hoffmanni*, *Storchii* & aliorum scripta, & acta Uratislaviensia Germanica, in vulgus propalarint. Nescio, cur tantopere miretur, & hyperbolicum putet, si qua praxi utitur, quod doctissimus *Kergerus*, elegantibus historiis firmatum, obiter narrat, in de fermentatione sect. III. c. 3. p. 247. seqq. se, quatuordecim annorum spatio, „ ejusmodi medicamine præcipitante salino, nullam alia medela prævia, neque expectata coctione, quovis morbi tempore dato, febres plusquam mille, in quovis sexu & ætate curasse. “ Numerus is, ubi popularosa est praxis, & febres populares sunt, tot annorum spatio, par est mediocris, & ubi haud sunt difficiles, facile par ipsis est hoc remedium. Sola illæ sæpe pauca expectatione curantur, si ejusmodi medelam nolis. Plures forte quotannis in cathedra ipse auctor, vel præceptor auctoris, curat medicamentis haud efficacioribus. Neque ergo merebatur ob id narratum, quod legenti plane sincerum apparet, vir meritissimus cavillationibus impeti, & impostoribus fucum facientibus accenseri, cujusmodi in eum flosculi liberaliter sparguntur in dicta dissert. §. 5. & 6.

(p) Hoc illud est medicamentum, de quo factat *Dippelius* in vitæ animalis morbo & medicina, p. 78. seqq. omnes febres intermittentes unica ejus dosi profligari, add. dissertatio de olei animalis viribus, præcipue in epilepsia, sub præsidio celeb. Abr. *Vateri* disputata p. 27. Spes in febribus sæpe fallit. In epilepsia aliisque affecti-

* Febris
fugum
Kergeri.

Oleum
animale
Dipellii.

bhs

perquam obnoxia, absorbentia & terrea varia, (q) & quæ ex antimonio Marte & mercurio parantur, regulinæ, vel metallicæ substantiæ adhuc utentia connubio: sulfura & panaceæ antimonii, regulus medi-

bus spasmodicis effectus, qui liquorem cornu cervi succinatum, similesque spiritus volatiles, longe superant, etiam nos prædicamus. Exhibuimus ad guttas XXX. vel XL. non una solum aut altera dosi, quod raro, nisi forte versus tempus paroxysmi felicius fieri possit, efficax observavimus; sed quavis vespera vel aurora, per mensem integrum, quo facta, & insequente somno placido, cum sudore blando, interdum etiam sternutatione forti, aliquot epilepticos satis vetustos curavimus, præmissis & subjunctis, quæ methodus indicabat, repetito etiam aliquoties ante lunæ vices remedio. Nihilominus haud semel frustra ita medicati sumus, causa forsitan vel nisu naturæ, aut plane non, aut nondum superabili. Hystericis spasmis, post rite usurpatam per mensem limaturam martis, divinum præstitit auxilium. Miris illis moribus vigilantium haud voluntariis, quos, adolescentibus frequentes, Sydenhamio, aliisque placuit choreæ S. Viti nomine salutare, quum, præmissa venæ sectione, & diuturno satis usu corticis Peruviani, certissimæ ad hunc morbum antidoti, debilitas adhuc & spasmi leviores superessent, cito, efficaciter, & constanter contulit. v. de præparatione & effectibus hujus remedii *Dippel*. l. c. add. dissert. inaug. celeb. *Junckeri*, sistens observationes practicas de medicina quadam efficaci in motibus naturæ exacerbatis, item annales *Uratislavienses* tentam. 3. p. 561. seqq. tent. 15. p. 661. seqq. tentam. 21. p. 115. tentam. 32. p. 121. tent. 35. p. 134. & sigillatim tent. 9. p. 261. seqq.

(q) Novi myropolam, qui ea ad uncias tres, unica dosi, aqua diluta exhibet pro sudore. Profuisse id in febribus raro comperi, materia potius male mutata & commota: unde, quid jam certi ab his sperandum sit, augurari licet. Sanis, quibus ita sudorem præcautionis causare placuit, innoxium fuit præbium ingens. In mentem hoc revocat dosin *Baglivianam* pulveris stomachici *Quercetani*, seu *Birckmanni*, quem Angli pulverem ari compositum vocant, ad drachmas quinque, præx. med.

medicinalis, seu febrifugum *Craanenii*, & pulvis alexipharmacus *Rolluvagii*, inde præcipue paratus, item crocus martis antimoniat *Stablii*, ipse mercurius dulcis, panacea Gallorum, & his similia plura. Utilia præstitit chamomilla, *Martona* & *Pitcar-nio* & vetustioribus laudata, centaurium minus, a celeberrimo *Valentino*, gentiana a *Ludovico* (r) & *Verlofschnigio*, cortex fraxini ab *Helluigio*, & *Lentilio*, qui gentianam feliciter addidit, cascarilla a *Geollikio* (f), varii cortices a variis (t) ab aliis alia, absinthium, cardus benedictus, trifolium fibrinum, chamædrys, salvia, nux myristica, millefolium, & plura, partim æque ac ipse cortex exotica, ex amarificantium, aromaticorum, adstringentium, balsamicorum, anodynorum censu substituta. Varia his similia supersunt, velut nuces cupressi a *Lanzono*, gallæ a *Renealmo* surrogatæ, quæ ulteriori experientiae

l. 1. c. 13. §. 6. Multa fane laudata experimenta imitatoribus non succedunt, & deinde spernuntur, quia doses justam ad morbi causam proportionem non habent, profutura forte, si magis intenderentur: quod in priscorum auctorum imitatione maxime locum habeat, quorum experientiae sæpe præmature fidem derogamus, præceptis imperfecte observatis.

(r) qui tantillum nucis vomicæ addit, quod, nobis non exploratum, experientem fefellisse memorat *Boecklerus* in notis ad *Hermanni* cynosuram.

(f) vel quisquis auctor est dissertationis de impostura corticis, ejus præsidio suffultæ: qui se magnopere decipit, si vere credit, quod dicit: „quemlibet ipsi facile „largiturum esse, cascarillam non parem tantum, sed „longe tutiorem effectum intuitu febris fugandæ præstare, quam verus cortex.“ Illam chinam spuriam in oppido quodam pro vera venditam novimus, & medicum non opinantem, & largiter præscribentem, in febrium curatione deceptum esse. Hæc erat vera impostura in cortice.

(t) Conf. *Helluig.* de quinquina Europæorum cortice fraxini, §. 12. quæque ibi ex *Sponio*, *Rebequio*, *Tozzio*, *Musitano*, & aliis adducuntur.

riæ reservamus . Fortiora stringentia alia , frustra aliis tentata , lubenter super sedimus tentare : quippe vim febrifugam in adstringitione sola , qua tali , non consistere , neque ea exauriri , rerum natura attestante , convicti (u) . Ipsam quam communem , nempe sudoriferum & febrifugum magnum *Hancokii* , & medicinam *Hoffmanni* universalem , caute usurpatam , feliciter exploravimus . Experti testari possumus , hanc in rem , virtutes laudabiles aquarum naturalium diversarum , particulis diversis , spirituosissis , sulfureis , lixivis , salis , nitrosis calcariis , martialibus , seleniticis , aliisque pollentium , & sinceriorum

(u) *Sydenhamium* , qui expertus negat , fortissima adstringentia loco chinæ adhibita , febres fugasse , refutat , & mire cautum fingit , ipse non expertus , & experiri non ausus , auctor dissertationis , pro præside *H. Henrici* ex Halensi cathedra defensæ , de usu corticis chinæ febrifugo cauto & suspecto . §. 16. , Oportuit , inquit , optimum illum virum talia nimis parca manu usurpasse , quum „ successus satis superque tentantibus respondeat . “ Esse febrium remedia , ex adstringentium fortiorum & debiliorum numero , quibus successus non nunquam respondeat , nemo negat : sed ea , quæ cognita sunt , longe cortice illo parum adstringente minus certa & efficacia , neque digna esse , quæ illi penitus substituantur , id est , quod expertissimo viro eo facilius credi meretur , quod certius est , multa stringendi robore manifestissimo polle- re , in quibus virtus febrifuga aut obscurissima , aut nulla est . Neque ullum in rerum natura medicamentum adeo simplex est , & uniformibus particulis constans , ut unica tantum virtute , & ea quidem sine distinctione in omnes corporis partes , tot momentorum nominibus diversas , operetur . Neque ergo saniorum logicam sapit hæc consequentia , si dicas : hoc remedium , quod virtute febres reprimente ad miraculum usque certa pollet , particulas habet adstringentes , & dantur alia febrifuga , quæ similibus particulis instructa sunt , & ex mea hypothese iis hominibus , qui mecum sentiunt , neque contradicere sciunt , aut multum disputare nolunt , ex hac sola qualitate effectus explicari , uti quidlibet ex quolibet , potest ; ergo re ipsa , quidquid illud medicamentum agit , id

rum leviorumque, & feri etiam lactis. Immo, quod *παπαδοζον Eugalenus* & *Blancardus* jam notarunt, & variis locis in ephemeridibus curiosorum probatum est, sunt febres ex intermittentibus, ubi ipsum lac utiliter datur. (x) Externa medicamenta diversa satis efficacia, thermas etiam, & aquæ dulcis balnea, sileo, quæ suum sæpe habent locum. Id tamen hinc

id adstringendo agit, & id cetera, quæ æque aut magis adstringunt, agere, pro adstrictionis modulo, possunt & debent. Ecquid jam est a particulari ad universale, ab opinione ad naturam argumentari, si hoc non est? Stringentes particulas, cortice Peruviano manifestiores, habet vitriolum, habet alumen, habent catechu, bolus Armenia, hæmarites, stypticæ ferri, cupri, plumbi propagines, vinum austerum, spiritus vini fortior, fructus acerbi, combusta pleraque, ac his contraria, acetum, & acidiora omnia, opium, pilulæ de cynoglossio, stercus suillum, nux moschata, cinamomum, thea, millefolium, & quæ vulneraria & diuretica putantur fere quævis, rhabbarum, ipecacuanha, aloë, pilulæ polychrestæ, & purgantia plura, & sexcenta alia. Hæcine omnia, modo dosis non nimis parca sit, æque febrem fugare dicemus, & iisdem laudibus criminationibusque, quibus chinam, afficiemus? Omnes ne horum effectus a sola adstrictione derivandos ex cathedra disputabimus, & nihil in singulis singulare esse credemus & diversum? Opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat.

(x) Præcipue asininum in febriculis lentis, scorbuticis, quo intermittentium indoles degeneravit, & quæ pulmonibus maxime, lienique insidiantur, haud spernendam vim habet, quam rem, post veterum observationes, ostenderunt *Meibomius* inde cura phthysicos per lac, & *Hoffmannus*, tum variis medicinae consultatoriæ consiliis, tum peculiari dissertatione de mirabili lactis asinini virtute, item de saluberrimo aquarum mineralium cum lacte connubio. „ Moderamine & explicatione opus „ habet *jocus Schælii*, qui non dubitasse se dicit, inter- „ roganti: quibusnam lac asininum conveniat? responde- „ re: asinis, utpote quibus ita a natura destinatum sit, „ ut sine illo vix educarentur, & alia, quæ in notis ad „ satyram *Harvæi*, c. 6. p. p. 60. scribit, eaque, nisi val-
de

Remedia
domesti-
ca num
suffi-
siant.

hic sincere testatum facimus, omnia illa, omnia, inquam, quantum adhuc reperire potuimus, quod ad certum & indubitatum effectum attinet, a cortice hoc exotico multis parasangis exsuperari, neque ergo nobis sufficere posse, aut debere, ubi magnum subitumve febrium ex intermittentium genere periculum timendum est. Probabile prudentibus quibusdam viris videtur, necessarium esse, quod, licet optabile sit, attamen neque ratio physica ulla, neque providentiæ cœconomia experta probat, quodque ante diluvium fortasse verum fuit, postea amplius non est. Existimant nempe quamlibetunque regionem sibi suis medicamentis domesticis sufficere debere. Hoc si ita esset, tunc illud quidem remedium, quod ex nostratibus æquiparari mereatur, longius ab Europæorum ingeniorum percontatione huc usque per tot sæcula diffitum mansisse debet, quam vastus ipse oceanus, & ultima India est.

Et

de fallor, *Hoffmanni*, olim collegæ, scriptis jam lectis. Numquid forsan etiam ejusdem priora opuscula, quibus corticis Peruviani laudes jam tum magnopere efferuntur, legisse putandus est doctissimus *Schalius*, quando eas ex abusu facili, & sua theoria, vel nimium limitare e contrario aggressus est? Quæ in iisdem notis toto c. 7. de medicis aquariis, & de exiguo nimis usu dicuntur, quem aquis salutaribus auctor tribuit, conferantur, si lubet, cum scriptis expertissimi *Hoffmanni* plurimis de aquarum mineralium virtute longe saluberrima, præsertim T. II. opusculorum physico-medicorum collectis. Legi etiam possunt, quæ in iisdem notis ad *Harvaum* acriter in *cauzelas* dicuntur, quod vocabulum una pagina 217. toties fere præacute repetitur, quoties id in titulis consuetis dissertationum voluminumque *Hoffmannianorum* exstat, ne alia haud absimilia indicemus. Viros illos, utrumque egregie doctum & meritum, eorumque discipulos, & theoria & praxi vix unquam non habemus dissentientes: unde ex una academia, præ aliis a studiosa juventute frequentata, velut schisma medicum per Germaniam spargitur. Dissensiones doctorum theoreticas experientia unanimi officere, & juniores medicos turbare, nolim.

Et quid prodesset nobis ita occultatus a natura thesaurus, qui, licet indigena sit, serius tamen innotesceret eo, quem alienissima regio profert? Divina providentia, cujus nos consilia ignoramus, & morbis hominum & medicis, & regionum abundantia & commerciis, & artium scientiarumque incrementis, suos temporis sortisque limites posuit. Profert forsan Europa non unum medicamentum, quod viribus corticem aut vincat, aut exæquet. Id vero, si quod est, ab oculis animisque nostratium medicorum, licet circumquaque sollicitè quæritantium, tam remotum ad hanc usque ætatem esse permisit deus, quam quod remotissimum.

§. V.

*Usus corticis opportunus & tempestivus,
vel secus, in morbis variis.*

Quemadmodum vero nihil eorum, quæ vel sano corpori innocentia sunt, vel certis morbis medentur, universim ita juvat, ut nullam noxam, pro ratione morbosæ materiæ, motuumque sub quibus ministratur, incaute adhibitum inferre possit, "neque quicquam est, cujus virtutes nullo vitiorum consilio lædi queant; „ (y) ita idem de hoc februm domitore sentiendum esse, ipsa eo magis dicat sana ratio, quo manifestior in materiem motusque morbosos efficacia est: neque unum remedium pro februm omnium unica solaque panacea habere licet, ceteris artis præsidiiis susque deque habitis. Nocere potius, quam juvare posse videtur in febribus naturæ continentis (z), præcipue *επαιμασικης* inflammantis, suppurantis, catarrhalis, nisi perquam benigna

(y) Plinius in panegyrico.

(z) Quo vocabulo semper perperam utitur *Mortonus*. Continentes enim febres, quas ipse periodicas esse vult, *αμυνοχοι* ab antiquis dictæ, nullas habent periodos, sed uno tenore progrediuntur. Quod ille his tribuit continua-

nigna sit, & fere intermittens, exanthematicæ acutæ, (a) & quarum typus, nullo adhuc remedio specifico reperto, ante sui temporis decursum est insuperabilis: quamvis periodis quotidianis, vel vagis (b) intermittentium indolem mentiantur, (c) vel ex illarum genere per transmutationem natæ sint (d). Neque, si vel maxime ex acuta ejusmodi, & vera intermittente vel remittente febre admixta, duplicatus morbus, qui verus hemitritæus est, (e) appareat, corticem præbere licet, ante alterius febris, quæ alienæ indolis est, declinationem. Idem vero acutorum morborum reliquiis extirpandis, & restituendæ transpirationi insensibili, utiliter adhibetur, & egregium naturæ robur addit, & lentæ tabificæque ægritudinis metum, & periculi reversionis, præcidere solet. Pertinet ad alienos ab usu hujus

PAROXYS-
mus.

nuarum nomen, id sigillatim συνεξέρσι periodicis magis competit. Sed in verbis faciles esse decet, qui in consentiunt.

(a) Nihil tamen contra indicant, si feбри ex intermittentium genere jungantur, purpura scorbutica, aut urticatio: neque si intermittentibus, sine febris continetis consortio, purpura aut petechiæ συμπτωματικώς superveniant: quod præcipue in statu epidemio maligniori, & corporibus scorbutico corruptis, evenire notavimus ubi tamen felicissime datus est cortex.

(b) v. Ramazzinus de abusu chinæ chinæ oper. p. 229. seq. & ibi adducta exempla Sydenham. de novæ febris ingressu. opp. p. m. 665. seq. Bianchi histor. hepat. p. 74. Morton. pyretol. tract. III. c. 7. p. m. 54. constit. epid. Urticæ miscell. nat. cur. dec. III. ann. 9. & 10. append. conf. Cohausen toto. c. 11. ill. Bergerus in chinchina ab iniqui judiciis vindicata §. 12.

(c) Unde abscessum expectandum monet Hippocrates Coacis.

(d) Morton. exercit. 2. c. 1. p. 107. seq. c. 5. p. 114. Ramazzinus p. 228. Lancisius de nox. palud. effl. L. II. epid. 1. c. 8. sect. 2. §. 1. Bianchi, p. 629. & passim.

(e) v. omnino Spigelius de semitertiana, operum II. Boneti sepulcret. L. III. sect. 1. obs. 31. & ibi not. Mangeti.

hujus remedii morbos, gravis quilibet & increfcens paroxysmus febris, etiamfi intermittens, qui morbus est sui generis celerrimus, cujus nondum reperitum est remedium, quod præsentem tollat: quamlibet declinationis tempus, & minores neque metuendæ accessiones, ubi gravior deinceps alia timeatur, & ruens hora urget, contrarium usui nihil indigent: præcipue, quia remedii dosis non eo statim momento, quo adsumta est, quemcunque suum effectum exferit, sed, ineunte accessionis declinatione data, sensim digeri a natura, & , insensibili efficacæ incremento, postmodum in usum corporis, converti, & manifeste operari solet. (f) Paroxysmis nocturnis aut erraticis, qui ex induratis alicubi glandulis, aut visceribus, aut ex solo scorbutico, aut venerea labe, aut ulceratis externis vel internis corporis partibus, febrium intermittentium instar, nascuntur, nihil cortex memorabile prodest. Ubi autem febris epidemia se immiscuit, hanc innoxie profligatam novimus, dum alter morbus suis remediis, vel miscendis, vel subjungendis, relictus est, nihilo aut facilius, aut difficilius sanabilis, quam antea. Quæ ulceribus viscerum, partiumque aliarum, & suppuratis tuberculis, morbisque tabificis, superveniunt febres intermittentes veræ, sed putridæ dictæ ob corporis partium putredinem febricoso fomiti *αναλογαν*, bene quidem tolerant corticem, & sæpe pro levamine, & protrahenda vita, exposcunt, raro autem eodem constanter & penitus eradicantur: nisi ubi læsio minus profunda est, & admixtis, aut interjectis, ex arte remediis aliis idoneis medicabilis, vel a materia forsan febrili originem ducit, & tunc etiam ante insanabilem corruptelam mature cura-

Morbi
periodici
ex causa
non in-
termittente
chronico

(f) In ipso paroxysmo cortice uti jubent illi. *Lentilius* miscell. med. practic. P. 1. p. 245. seqq. *Crugius* ephemer. nat. cur. dec. 2. artic. 10. observ. 2. ibid. dec. 3. a. 9. & 10. obs. 52. *Blauvius*, cujus methodus elegans videtur, & plures alii.

VVerlhof, de Febris.

D

Morbi
spastici
& con-
vulsivi.

Hemor-
rhagia.

curatur (g). Alias vero vix ac ne vix quidem alio medicamento, aut sine hoc ipso, curari solent, sed *Hypocratis* (b) implere prædictionem, qui febres notat, licet maxime aliis securas tabidis tamen exitiosas. Nocere videtur cortex in morbis spasticis & convulsivis continentibus, & augescentibus, eorumque ipsis præsentibus & increscentibus paroxysmis, quamvis, simulac remissiones notabiles vel intermissiones adsunt, si qua est mali causa per naturæ vel artis virtutem superabilis, robur naturæ addendo, lentorem corrigendo, noxios motus prævertendo, & orgasmum in herba suffocando, egregie adjuvet. Immo juvat sæpe eos, qui strictura spastica quarundam partium particulari affecti sunt, ubi præcipue ductus biliarii, pancreaticus, & villi ventriculi, & intestinorum, & tubuli renales, genusque vasorum sanguinem & lympham vehementium, & nervorum, præsertim circa venæ portæ, & aortæ descendentes, intra viscera abdominis propagationem, tono nihilo minus laxiori laborant. In hæmorrhagiis modum excedentibus placide moderandis, & sine præpotente, ultra tonum naturalem, adstrictione compescendis, post plethoram imminutam, & spasmodum impetum resolutum, extra nimii orgasmi tempus, mira præstat hoc remedium: nisi forte vulneratio gravis, vel visceris scirrhus, aut ingens infarctus, vel profunda nimis craseos sanguineæ resolutio, vel res toto genere aliena, subsit; quemadmodum ubi calculus, mola, secundina aut abortus insuperabilis, exitum molitur. In alvi fluxibus & vomitionibus, sub pari cautione, confert: uti sæpe nocet, si male cortex & solitarius adhibeatur, ubi, ob spasmodum & turgentis humoris ferociam, prodesse nequit. (i). Neque vero in morbis chronicis, quorum specifica

(g) v. omnino *Morton*. phthisiol. L. 2. c. 10. p. 75. & c. 14. p. 125. seqq. add. *Lentilius* jatromnem. P. 2. c. 27. p. 270. seqq. & auctores sub nota (b). p. 54. adducendi.

(b) epid. L. 1. sect. 1.

(i) v. exemplum erroris *Tallorii* empiric. ap. *Blegny* P. 74.

eficacia antidotus non est, ita prodesse solet, ut aliis magis interdum aptis remediis non cedat; licet ibi etiam haud minora sæpe præstet, quam blande tonica, & *expansiva* alia, quæ ipsa etiam febrifuga esse, experientia comprobavit.

§. VI.

Morbi chronici ex genere febrium intermittentium.

Quod si vero chronici affectus ex febrili materia nati, vel cum eadem adhuc misti sunt, vix est, quod cum corticis virtute comparari possit. Spectant huc, qui antiquitus (*k*) sæpe post febres notati sunt morbi, phthises (*l*), arthritides (*m*) cachexiæ, & ipsi

(*k*) v. locus Hippocratis supra ad §. IV. not. (*g*)

(*l*) *Morton*. phthisiol. c. 12. p. 127. phthisin a nulla alia febre frequentius, quam ab intermittente, originem duxisse observavit, maxime ubi, ob efficacium medicamentorum neglectum, chronica evasit; ab ejusmodi autem phthisi plures solo cortice curatos, aliis medelis insanabiles: cujus rei etiam nos exempla varia vidimus. Sufficiant, quæ adducit hic actor I. c. item de phthisi ab arthritide & rheumatismo c. 2. de phthisi hæmoptoe c. 5. *Brunnerus* de pancr. secund. l. c. *Valentini* de febre hæmoptoica: idem in tract. de china china c. 2. §. 6. de phthisi asthmatica febrili: *Blakmore of consumption*, & quæ inde de tabe Anglica excerpit *Cohaussen* c. 12. p. 98. Conferantur hæc, & tota illa aurea phthisiologia *Mortoni*, quæque tot ac tanti viri observarunt, & vetustus ille *Bonnetus*, in theatro tabidorum, alique corticis inventionem antiquiores Angli, de tabis inter suos magna frequentia, & causis manifestis, clare docent, & experimentis uberissime demonstrant, cum illa obscure indigitari visa, certe non credibili, doctissimi *Stahl*i suspitione, qua novum corticis inter Anglos usum in partem culpæ tabis adeo ibi frequentis accire velle, disputationis causa, & novitatum medicarum numerum augere quibusdam videtur, in disputatione de novitatibus medicis. §. 53. Quæ male usurpati corticis vitia, ex alienis & empiricis experimentis, vir ille acutissimus observavit, ea quidam ejus sectatores, forte præter ipsius consilium, ipsi remedio male imputant, & abutuntur illo pythagorico: *αυτος εσα*.

Phthisis
in febre

(*m*) *Hippocr.* aphorism. 44. L. 4. „ Qui ex febre lon-

ipsi tumores hydropici, præcipue humidi (n), ex male curata febre nati, vel eidem juncti, etiam si cortici ab ignara plebe, immo a medicorum quorundam opinione, sæpe imputentur. Eveniunt illa mala, uti olim, ita hodieque, post febres graviores, & quia hodie pluribus, qui diu aut graviter febricitarunt, tandem quocunque modo, apte vel inepte, aliquando cortex datur, turbæ statim indoctræ pars huic medicamento, quod barbare nominare scirem imputat, quia veras causas non intelligit, & inepta illa persuasio de februm securitate absoluta viget, & quorundam medentium opinio, vel utilitas, vel ambitio, adstipulatur. Atqui vero, quod viri experientes sciunt, & sinceri profitentur, præmissis vel additis, quibus opus esse, medendi methodus quemlibet peritum medicum docet, omnem ibi paginam juvando implet cortex, ubi tot nocivis de noxa judiciis male mulctatur. De phthisi febrili ad aliorum observationes plurimas dudum in publicum editas, provoco. De arthritide exemplum breviter narrare lubet.

Arthritidis febris, casu, observatur, Parisi.

Femina aliquot ultra quadraginta annos nata, menstruis semper paucis & anomalis usa, habitu corporis aliquantum tumido, rarius appetens, nauseosa, & vomitibus biliosis quovis fere mane inde ab octo annis infestata, & artuum doloribus vagis sæpe exercita, ante hoc triennium & amplius curata erat corticis maxime ope, a febre tertiana haud secus-

ga laborant, iis tumores aut dolores in articulis observantur.

(n) H. Meibom. de hydropse ascite §. 50., Febres intermittentes tertianæ quotidianæ, quartanæ diu durantes, ac si multum in iis bibant ægri, nec tamen diarrhoea & diuresis recte succedat, in cachexiam & hydropem desinunt, quod jam tum ex Græcis Hippocrati, & ex latinis Celsus indigitavit, in his vero septentrionalibus locis experientia frequens testatur, præsertim in plebeiis, qui medicamenta recte adhibere non potuerunt, & in illis, qui per febrifuga male tractati sunt.

secura, cum violentis motibus & continuitate. Muliercularum consiliis tunc turbata, vix ac ne vix quidem tam diu remedium sumere voluit, quam ex usu fuisset. Valuit tamen sine febris meliuscule per biennium fere. Interea menses per ætatem cessare incipiunt. Autumno superioris anni corripitur, æque ac tum quidem plures, neque febrim antea neque corticem experti, continua febre, cum arthritide vaga, quam inepti ex sequiori sexu censores, corticem ipsum esse mussitabant, ante biennium assumptum, cujus substantia adhuc in artubus hæreret. Quum per tres hebdomades, sub diaphoreticorum & demulcentium remediorum usu, & iusto regimine, typum rite observassem, quartanam duplicem subesse notavi. Satis igitur observabilis remissionis occasione arrepta, exhibeo corticem cum lumbricorum terrestrium pulvere, &, post profligatam febrem, addita ari radice, continuare, & per iusta, ut deinde dicitur, intervalla, diversis pro re nata formulis, in infuso etiam denique vinoso, repetere jubeo obsequiosam ægram. Evanuit inde perpetuo & febris & arthritidis, redierunt lento gradu semel & iterum menses, appetitus viget, vomitus matutinus omnino cessavit, habitus corporis vividior est, membra majus robur habent, & vana femellarum videntur judicia (o).

Multos vidi ex aliorum impotentiorum remediorum usu, interdum etiam methodico (p), cachecticos

(o) conf. *Morton. phthisiol. c. de phthisi arthritica. Lister. exercit. de arthrit. Deidier. diss. de arthritid. Eph. N. C. passim.*

(p) *H. Meibom. de febris. interm. epid. §. 37. „ si „ diu durent febres intermittens tertianæ & quartanæ „ frequenter, frustra etiam contra nitentibus medicis „ cachexiam, scorbutum & tandem hydropem difficulter „ curabilem, post se relinquunt. “ Scripta est ea dissertatio anno clolxc. lxxvii. quum vix in oris cortex usurparetur, quem postmodum summo illi viro feliciter in usu fuisse, & scripta & discipuli, quorum plures novimus, testantur,*

cachexia & hydrops ex febribus.

observat. part. II.

eos & hydropicos (q), & tympaniticos (r) quidem plerumque immedicabiles; nullum ex genuina corticis dandi methodo.

Historia Rombergii, medici campestris Palatini, (s) de legione pedestri, ubi ex quadringentis fere militibus, chirurgi ope, profecto haud methodica, per simplicem chinam bis in die ad drachmam & ultra datam, curatis, nullus non post aliquot doses hydropicus evasit, cum omnimoda virium prostratione, & post breve tempus redeunte febre, dubium facit, num a febris ingenio, an a diætæ & potus vitiis, an ab inepta purgatione, medicastis consueta in febribus cachexiæ, & hydropis matre, an ab omissis vel male institutis, quæ indicabantur, evacuationibus, an ab imperfecta per remedium febrifugum medela, nocumentum illatum

(q) Conf. exemplum elegans in *VVeisbachii* praxi Stahlia edit. noviss. c. de hydropo: & plura apud. *Restarand.* in Hippocr. de usu chinæ chinæ c. 12. & *Morton.* phthisiol. P. II. c. 12. histor. 3.

(r) Nuperrime demum in manus nostras incidit dissertatio *παπαδογος* de corticis usu noxiò, quamvis recto, sub cl. *Gelickii* præsidio defensa. Ibi S. 10. puero quinquenni, post unicam corticis dosin empirice datam, postera die tympaniticum abdominis tumorem ægerrime superabilem obortum esse refert. Unde is obortus sit, ex manca illa historia divinare non licet. „ Inde vero vanissimus statim, sine ullo alio argumento aut experimento, pronuntiatur aphorismus: ætatem infantilem, ac puerilem omnem a corticis usu penitus abhorrere, „ etiam recto. Ex ungue leonem! Contra arguunt viro- „ rum illustrium, quos passim pro recto corticis usu testes advocavimus, scripta & observationes. „ Verbi causa v. *Lenilius* in eteodromo, p. 292. 302. 1349. *Sydenham.* in processu morborum curandorum p. m. 724. *Vvedelius* de morbis infantum c. 34. Mihi præsto sunt historiae plures, ubertim aliquando enarrandæ, ubi empiricas, immo methodicas, sine cortice curationes, & febres sponte naturæ cessantes, insecutus est tympanites.

(s) miscellan. natur. curios. Dec. III. A. 9. 10.

latum sit, quod ab hac *amendix*, uti ab alia quavis, fieri posse, idemtidem experti concedimus: certe a legitima per corticem cura, & ab ipso medicamento, morbus ortum non duxit. Curavit ipse *Rombergius* horum militum plurimos per remedia maxime purgantia valida hydragoga, & aperitiva: multi vero, ubi malum altiores radices egit, curam perversam morte luerunt. (1)

Hinc judicanda sunt exempla, si qua sunt, alia, ubi aliena culpa innocuæ medicinæ imputatur (u). Artem ipsam vel medelam quamvis ream facere quilibet potest, nocentem nemo, ubi artifices male medentes deliquerunt. In promptu mihi sunt exempla propriæ experientiæ complura, ubi cachecticos, & hydropem ex imperfecta qualibet febris cura laborantes, iusta methodo, & corticis inprimis assiduo usu, feliciter sanavi, rubore suffusus amicis, qui id forte remedium ejusmodi malo præcipue noxium, vana persuasione ducti, pronuntiaverant.

Quar-

(1) Nescio an totius rei, & diversi successus, rationem ex *Sydenhamio* haurire liceat, cui profecto experientia & ratio assentit, eosque, qui regulam spernunt, infelicitis sæpe erroris arguit. Is auctor in de morbis acutis c. 5. p. m. 119. seq. scribit: „ raro juvenes obsidet hydrops post febres intermittentes, nisi *chararricis* per febris decursum sæpenumero iteratis eundem accersiverint. Verum *aperientium* & *catharticorum* usu facile sanatur, si modo recens est. Verumtamen observavi, frustra esse, si quis eum hydropem medicamentis purgantibus tollere conetur, febre illa adhuc durante. Febris enim hoc pacto radices profundius agere deprehenditur, non autem amovebitur hydrops. “ Atqui *Rombergius* febrem post breve tempus his ipsis hydropicis rediisse notat, neque tamen de observato methodi discrimine verbum monet, add. *Spon.* in *Blegny* zodiaco a. 2. m. Januar. quæst. 8. quam ob rem febricitantibus pedes, manus, & vultus intumescant?

(u) conf. *Lisleri* exercit. de hydropem p. 2. ubi frequentiam hydropicorum, per Angliam tunc observatam, a potibus spirituosiss & falsis ingurgitatis derivare instituit,

Quarta nunc agitur hebdomas, quod medicum me adscivit mulier agrestis nondum quadragenaria, quæ a biennio quartanam toleravit & ab eo fere tempore afflcta fuit mensium obstructione, & tumore hydropico, & dysuria urinæ lixivæ. Ingentem in molem asciticam abdomen sensim intumuerat, crura & femora cum dorso aqua distendebantur, turgebat ipsa facies, incessum fere prohibebant moles corporis, respiratio anghela, & lassitudo, typum febris servabat immota, & medicastrosum, quos passim misella consuluit, *σκανδαλον* plane manebant hydrops & quartana. Mirum in modum imminutus est tumor, abdomine tantum non penitus subsidente, & femoribus valde emollitis, posteaquam ter mane, ante paroxysmum pomeridianum, aquas hydropicas eo die maxime turgentes, aquæ benedictæ *Rulandi* (x) uncia una cum dimidia *ανω και κατω* evacuavimus; erumpente etiam a tertio demum paroxysmo sudore, qui antea semper suppressus manserat, dum materia per singulos paroxysmos commota quidem fuit, sed in hydropis augmentum cessit. Ab eo tempore usa est ægra electuario ex cortice Peruviano, radice helenii, sale ammoniaco, vitriolo martis, & rob juniperi, eo cum successu, ut febris fugata sit, faciei vividus redeat color, respiratio libera evaserit, urina lympidior, & longe potu assumpto copiosior profluat, abdomen plane detu-

tuit, ceteras causas suo tempore rariores esse ostendens. Ibi vero etiam de febribus intermittentibus, a decennio tunc parcius grassatis, „ ubi, inquit, iis jam homines „ afficiuntur, cito & tuto jam curari solent notissimore „ medio ex cortice Peruviano, sine metu hydropiseos „ alicujus. Ipse locus integer conferatur cum notatis a „ *Stahilio* novitat. medic. §. 55.

(x) v. *Syndeham*, de hydrop. p. m. 617. quicquid experto obloquatur, qui amicus non fuit, *Listerus* in de hydrope, p. 21. Id quidem remedium præ hydragogis ceteris tum convenit, quando febris conjuncta est, quæ ceteris irritari solet. v. nota (k)

detumuerit, femora & crura in dies magis detumescant, molimina mensium in dorso & abdomine sentiantur, neque dubitemus, quin continuato & repetito ad morem nostrum remedio, integre & constanter convalitura sit, quod in tot aliis similiter laborantibus contigit. Desivimus jam primum cortice uti, & post ejus usum statim copiose, & cum euporice, & manifesto tumoris decremento, coctos humores purgavimus succo ex Iridis nostratis recentis unciiis quatuor subtilissime rasis, & parum maceratis in aquæ fœniculi unciiis duabus, expresso, cum pauco saccharo: quod cujusdam pastoris! sacri remedii quasi arcanum esse scimus, quo ille, diversimode forte mutatis per cinamomi aliisque aromatis pauxillum, odore & sapore, famam multam, & pecuniam, & ægrorum sæpiuscule salutem lucratus est, & hanc nos aliquoties lucrati sumus, aliis ex arte medelis opitulantibus.

Prostant passim apud auctores ejusmodi commatis observationes. Sufficiat nunc una viri summi, *Obs.*
vat. par.
tic. 13a
Brunneri, archiatri Palatini, qua, curato per copiosam a cortice diuresin hydropē, noxiæ stringendi facultatis crimen ab eo medicamine amoliri satagit. (y) Idem esto judicium de *ictero*, quem, febrilis similis fomitis indicia exhibentem, æque fere certo, *icterus*
febris
sus
ac ipsas febres intermittentes, per corticem febrifugum tolli, peculiari dissertatione, & plurimum observationum practicarum testimonio, haud ita pridem confirmavit cl. Alex. Camerarius, (z) & nos jam

(y) Ephem. nat. cur. noviss. vol. 1. observ. 128. Add. alie fere similes *Franci*, decur. 3. 2. 7. & 8. observ. 110. conf. *Restaurandi Hippocr.* de usu chinæ chinæ. *Celeb. Boecler.* in not. ad Hermann. cynos. mater. medic. *plures*, inquit, hydropē febres, ab empiricis & famulis, chirurgorum male curatas, insequente jam laborantes, ubi tamen aliquid febrilis adhuc suberat, hoc cortice a febre liberavi, & additis simul aliis servavi.

(z) exercit. qua corticis usus a febre ad ictum extenditur.

Subdola
februm
occulta-
tiones
multifa-
ria.

jam ante decennium, & sæpius deinde, & nuper-
me rursum, comperimus. Ita sane affectus, ex fe-
bris intermittentis prosapia degeneres, sub statu epi-
demio febricolo frequentissimos, innumerabilibus mo-
dis fucum facientes, detracta per sagacis medici fu-
cium larva, solitarius cortex, vel apte mixtus, ex-
pedite ad sanitatem perducit: nisi aliquid nimis a-
lienum sit, quod prohibeat usum, vel tantisper sus-
pendat. Homines vero ignari quid sit constitutio
epidemia, quid februm indoles versatilis,

cui nomina mille,

Mille nocendi artes (a)

ubi medicus adversus illam, sub alius morbi specie
occultam, remedium feбри proprie dicatum pruden-
ter adhibet, pro panacea id venditari frustra suspi-
cantur.

S. VII.

Usus opportunus, vel secus, in febris
ex genere intermittentium.

Febres quidem intermittentes veras, & quæ vere
ex earum genere solitario sunt, continuas omnes,
ubi notabiles longasque satis remissiones habent, cer-
to, tuto, & constanter, si quid aliud, sanat cortex,
recte, mature, & tempestive datus; nisi forte rarior
loci, aeris, aut corporis constitutio alicubi obstat,
cui tamen nullus dubitaverim, quin præparatione
& additione, vel præmissis aut subjunctis aliis admi-
niculis, feliciter accommodari possit. Pertinent etiam
ad ejus remedii ditionem semitertianæ nothæ (b),
quæ alienæ indolis febrem admixtam non habent,

Semiter-
tiana no-
tha.

ter-

(a) Virgilius.

(b) v. Restaurandi Hippocrates de usu chinæ chinæ
c. ii. ill. Lencilius in eteodromo, ubi indices semiter-
tianæ curam indicant. Mangerus biblioth. pharmæ. voce
quinquina. Alii auctores complures semitertianæ voca-
bulo hac notione utuntur.

tertianæ continuæ duplices potius nominandæ, quam
non nisi ex duobus, vel pluribus, tertianæ febris
paroxysmis compositæ sint, qui longitudine sua, vel
exiguarum accessionum intercurrentium multitudine,
impediunt, quo minus perfectam intermissionem per
sentiri liceat. Sæpiissime sub hoc statu epidemio fe-
brium, qui manifeste, verno certe & æstivo & au-
tumnali tempore, ex intermittentium indole fuit,
febrem vel ab initio intermittentem, sed quæ du-
plicatis longisve paroxysmis in continuum typum
degeneraret, vel statim etiam continuam, periodis
tamen intermittentium epidemiarum similibus clare
distinctam, observavimus. Tunc vero, ubi vel peri-
culum, vel morbi difficilem tolerantiam timendi,
ex horrendis accessionum symptomatis, morbi aug-
mento, habitu corporis, & exemplis analogis, justa
caussa fuit, corticem seque semper & feliciter ex
methodo dedimus: dummodo tempus remissionis diu-
turnum satis, & perquam notabile, & sine graviori-
bus symptomatibus, inflammationis, factæ, aut absces-
sus fientis, aut morbi alieni commixti, vel exorti,
signis fuit, & dum ipsi paroxysmi præcipui, in in-
cremento & statu, ad declinationem & intervalla
mitiora comparati, insigniter gravius ægros afflixer-
unt (c). Hujus modi generis fuisse videntur, quas
hemitritæos, pestilentes, malignas, inflammato-
rias, continentes notarunt Apinus (d), Helvetius,
(e) Mor-

(c) His , quæ tamen experiēti observatu haud difficilia sunt , non observatis , & solo febris qualitereunque remittentis nomine pro indicatione sumpto , incidere potest medicus in censuram haud iniquam *Freindii* *Sam.* ad Hippocr. epid. p. 124. , Febre invalescente , & cerebrum occupante , deliria , nervorumque distentiones , si non accersi , saltem haud arceri , experiuntur ii , qui in febribus acutis nihil nisi *serpentaria radicem* , *salemque de cornu cervino* & similia amant ingerere . Idem accidere solet , ubi in febribus remittentibus *corticem Peruvianum* importunius adhiberi contigerit .

(d) in histor. febr. epidem. passim .

(e) *Mortonus* (f), *Lancifus* (g), alique (h), quibus tamen corticis usum salutarem repererunt (i). Certe ubi vere tales vel a principio fuisse, vel progressu temporis jamjam evasisse, febres, observare datum est, nos quidem ab hoc remedio abstinere, & tamquam febri acutæ & continenti mederi, satius eduximus, donec forsan, declinationis tempore, naturam morbi ex intermittentium genere esse constet & sine formidine cura febrifuga institui possit. Immo, in tertianis ad continentium, & malignarum indolem pronis, mature usurpato cortice præpeditur, quo minus, accedente inflammatione, & typo continente, periculosissimus morbus, hemitritæus verus, nascitur, & tot circa cadavera observationibus ansam præbeat, quot collegit *Spigelius* ante hujus medelæ certæ inventionem (k). Qui abundant habent mores, vel cocti, vel si crudi etiam impetum va-

Premi-
tenda.

(e) *methode de guerir les fieures sans rien prendre par la bouche* p. 17. 25. & *recuell de methodos* p. 30. 145. seqq.

(f) *Exercit. II. c. 3. 8.*

(g) *L. II. epid. I. c. 9. §. 2.*

(h) *conf. Bianchi hist. hepat. p. 277. seqq. 283.*

(i) nisi forte infusiones aquæ temperatæ, extracta aquosa, & enemata, quibus auctores illi experientissimè ejusmodi casibus usi sunt, etiam in febribus malignis continentibus, inflammantibus, similibusque, tuto usui pari possunt, quod aliorum experientiæ committimus.

(k) v. ejus opus egregium de febre semitertiana. De his omnibus plerique auctores, quos corticis usum laudasse passim heic notavimus, plene & distincte satis egisse videntur, quos, qui evolverit, & recte intellexerit, fere omnes consentientes reperiet. v. præcipue *Tozzii* aphorismos *Hippocratis*, *Torti* therapeutica specialia, *Lancifii* de noxiis paludum effluviis, *Bianchi* historia hepatis, *Helvetii* *recueil de methodes*, *Mortoni* pyretologia, *Piscarnii* elementa medicinæ & dissertationes, *Boerhaavi* de cognoscendis & curandis morbis & de viribus medicamentorum, *Bergeri* chinchina ab iniquis judiciis vindicata, & idem de inflammatione, *Valentini* polychrasta exotica, *Cohanfii* archeus febrium faber.

num & haud sufficientem ad excretionum loca faciunt, (l) ante remedii usum proscribi debent. Ubi viscera obstructa & indurata sunt, ubi morbi chronici complicantur, ubi humorum, neque coctionum, neque turgentium, abundantia est; tunc quæ aperiunt, præparant, coquunt, evacuant, præsertim κατ' ἐμπειρίαν, ubi utrumque præstat, pro indicatione methodi, & periculi, vel præmittenda cortici, vel adjungenda, vel surroganda sunt. (m) Neque vero vanum est, quod vulgo dicitur: plurimas esse febres, tum intermittentes, tum continuas, benignas plane, tutas, & innoxias, & tolerabiles, immo quasdam ex his vere salutare: nempe quæ repletum corpus evacuando sublevent, obstructions visce-

Miscana
da, sub-
jungen-
da.

Febres
innoxia.

(l) Doctrinam universam de coctione, cruditate, & orgasmo, incomparabilis in arte medica utilitatis, peculiari dissertatione, operi de febribus & morbis febrilibus inferenda, explicatam luculenter dare laborabimus. Verus est Hippocratis aphorismus: cocta evacuanda sunt, non eruda, nisi turgeant. Atque is latissime patere, & ad singula evacuationum genera, pro singularum modulo, recte explicatus, accommodari debere videtur.

(m) cl. Elias Camerarius system. cautel. medic. p. 494. seq., In intermittentibus, inquit, antequam primæ viæ expurgatæ sint, solutæque viscerum obstructions, cavendum maxime monent a china chinæ, a præcipitantibus, & adstringentibus. Nota vero, quod si omnes viscerum obstructions debeant esse expeditæ prius, vix unquam possis accedere ad remedia antifebrilia, nec agere contra febrem. Sunt obstructions illæ diversi generis, nec omnes impediunt corticis usum, cui etiam non semper commode evacuans præmittitur remedium. Id vero sua quemlibet experientia facile docuerit: nec enim semper febres ferunt purgantia. Fortiora, uti in omnibus obstructionibus viscerum, sic maxime in intermittentibus, quæ ex obstructionibus sunt, damnum inferre dicuntur. Fortiora purgantia nunquam laudem merentur: intermittentes epidemicæ ab obstructionibus non fiunt, sed & mitia purgantia vix ferunt commode: hinc facilis recidiva.

viscerum sensim expellant, humores spissos atterant, & cum sua ipsarum materie per paroxysmos desumpante, ex corpore eliminant; neque vero ultra modum affligant, aut debilitent, neque humores & functiones magis magisque corrumpant, neque ullum periculi signum, pro aeris, corporisque, & morbi indole, αναλογως probe examinata, exhibeant. Sunt etiam ex earum numero, quas natura & expectationi omnino permittere verearis, plurimæ, quæ aliis præpter corticem remediis, gratioribus forsan, cedunt. In his omnibus ad certam hanc antidotum statim procedere vel inutile foret, vel minus nonnunquam salubre; quamvis pleræque febres, per legitimum hujus remedii usum profligatae, eadem, immo majora sæpe, sanitatis emolumenta post se relinquunt, quam quæ notari solent, ubi sola natura, vel remedium aliquod minus generosum, ægritudinem edomuit. Usus vero ille adeo multis ægrotantium nauseosus est, totque opinionum commentis sæpe interturbatur, ut in facilioribus tutioribusque febribus aliarum medelarum virtutem ex arte experiri, quam ad sacram hanc anchoram confugere, præstet. Noverit medicus distinguere affectus corticis virtute superabiles, ab his, qui eadem incassum tentantur; noverit febres faciles, genuinas, tutas, salubres, a difficilibus, degeneribus, infidis, noxiis (n) discriminare; ita nec temere, nec timide curationem aggredietur, ubi temeritas potius est metuendo morbo habenas mittere, quem certa, prompta, & innocua medicatione refrænare possis.

S. VIII.

Regula usurpandi corticis prima.

Prima igitur hujus remedii usurpandi regula est, quam hactenus explicavimus: “ ne, noxio vel inu-
 „ tili,

(n) conf. ill. Stahl's dissert. de minore malo medico
 S. 42.

“ tili conamine, ad alienos morbos, neque ad tu-
 “ tos, tolerabiles, & salutare, neque non attento
 “ tempore & corporis habitu adhibeatur; sed ad
 “ morbos congruentes, & ea quidem occasione, ubi
 “ ex arte datum, secundum ἀναλογίαν experientiae,
 “ nocere nequeat, prodesse autem vel specifica, vel
 “ manifestiori virtute possit: praesertim ubi aliis me-
 “ delis minus certis confidere, aut periculum immi-
 “ nens, aut intolerabilis aegri corporis cruciatus
 “ verat.

SECTIO TERTIA.

*Medicinam exhibet tum habitu & præparatio-
 ne corporis, tum electione, dosi, conti-
 nuatione, efficacem.*

§. I.

*Necessitas & opportunitas ejus remediū in
 febribus soporosis & apoplecticis.*

HUic profecto, de qua agimus, febrī, formidan-
 dum affectum soporosum quovis modo mini-
 tanti, frænum cortice Peruviano non injicere, non
 fuimus ausi, quandocunque res adhuc satis integra
 fuit. Enimvero, quod in libelli hujus fronte ex
 Hippocrate (o) scripsimus, quodque Galenus (p),
 ceterique interpretes, explicant & confirmant, ca-
 rus, & sopor omnis morbosus, ubique est malus, &
 Fore-

(o) Simpliciter Coac. 128. repetitur το κακὸς παν-
 ταχῶς.

(p) Hic in 1. prorrh. comment. 2. §. 29. præter ne-
 cessitatem se torquet, dum particulam ἀπαγε pro interro-
 gatione habet, quasi inquirendum moneat Hippocrates:
 annon ubique το κακὸς malum sit? Ait Galenus: quod
 si quemlibet somnum longiorem, & profundum, qui vel
 a vini potu, vel in quibusdam morbis, praesertim infan-
 tum,

Foreſſo (q) iudice, " ſemper graviffimus ſopor eſt
 " qui in Charontis cymbam mortales plerumque d
 " mittit, ſive primario & per ſe incumbat, ſive e
 " conſenſu & conſortii lege adveniat. „ (r) Mali
 gnas ejuſmodi febres intermittentes vocat Ramaz
 zinus, ubi utilem corticis uſum fore iudicat, ſi a
 initio dignoſcerentur. Mire ſane circa hoc remedium
 fluctuavit vir doctiſſimus, inter admirationem & con
 temtum, laudationem vel nimiam & vituperium,
 commendationem & prohibitionem, fiduciam & me
 tum, experientiam & opinionem, uſum & abuſum
 quem diſtinctionibus curioſis, & tentamentis, expe
 rimentisque minime adæquatis, moderari inſtituit
 nihil tamen certi & eximii hac quidem in re præ
 ſtitit, ceterum de arte medica immortaliter meri
 tus. Poſteaquam in his ipſis caſibus ad uſum corti
 cis exhortatus eſt lectores, " in tam gravi, inquit
 " (ſ) ac ſubita tempeſtate, tamquam e gravi ſomno
 " excitari medici, cum antea ſuper utramque au
 " rem obdormirent, nil tale expectantes in febribus
 " quæ cum frigore ac rigore accederent, abſolute
 " infebricitatione poſtmodum ſubſequenti, tumultua
 " rie ad ſacram anchoram chinæ chinæ ad uncias
 „ in

tum, quaſi critice, poſt vigilias longas eveniat, carum
 ſubeat vocare, poſſe eum bonum aliquando dici. „ Si
 „ vero, inquit, morbeſi cari alia genere fuerit affectio,
 „ affirmabimus το κακός, ubique malum eſſe. Videtur ſe
 „ pius in febrilium morborum acceſſionibus, in quibus ne
 „ que ſtimulantes, neque ferientes, nedum inclamita
 „ tes, ſentiuntur ab ægris. Si ergo ejuſmodi affectum co
 „ rum appellaveris, difficilem vero excitatu conſtitutio
 „ nem ſeu coma, ſeu cataphoram, tunc nunquam quæ
 „ coma bonum ſit, nedum quod carus, dicere oportet.
 Conf. locus Hippocr. de articul. ceterique ſect. i. S. 1.
 cit. item libellius de comate.

(q) obſ. L. X. 38.

(r) Hippocr. Coac. præn. 7. πρὶν κακὰ ποιεῖν. ri
 res ſoporosi, periculum minantur.

(ſ) de abuſu china p. 228. in operibus.

“ in vino infusæ confugiebant, sed incassum, pau-
 “ cos enim evasisse observavi „. Sane ejus rei, si
 ita plane se habet, (s) causa fuisse videtur vel *mu-*
ltuarius, quem doctissimus vir notat, usus, vel
vinosi infusi vis subito periculo impar, & sopori ar-
 cendo minus apta, vel *tempus infusione & expecta-*
tione desperditum, & quod ipse auctor innuit, non
fatis maturum auxilium, ob morbis indolem non ab
 initio æstimatam. Nimirum ipse alibi (t) “ hoc,
 “ inquit, præsidii genus in febribus periodicis mi-
 “ randa præstat, ac præsertim in tertianis intermit-
 “ tentibus malignis. „ Verissima, ceteris paribus,
 apud nos comperimus, quæ, post mortem *Ramaz-*
zini, ejusdem amicus *Lancisus*, (u) docuit. “ Duo, Vesican-
 “ inquit, præsidia huic malo comperta sunt utilis- tia.
 “ sima, vesicantia (x) nimirum, & cortex chinæ
 „ chinæ,

(s) Perperam istum abusum medicis Mutinensibus &
 invidiose objici, ac felicissimos ibi fuisse in febribus so-
 porosis corticis effectus, tum peculiari adversus *Ramaz-*
zinum dissertatione, tum therapeutica speciali in act. erud.
 Lips. 1716. p. 220. seqq. recensita, probavit archiater in-
 clitus Fr. Torri.

(t) p. 799.

(u) L. II. epidem. I. cap. 8. sect. 1. §. 7. sect. 3. &
 passim.

(x) de his legi omnino meretur doctissimus *Freindii*
 commentarius 9. ad epid. Hippocr. p. 219. seqq. ibi p. 231.
 „ in febribus, inquit, acutis tutum maxime, atque ex-
 „ peditum auxilium præstant vesicantia, quæ quidem, li-
 „ cet materiam febrilem a cerebro potentissime avertant,
 „ fluxiones tamen ceteras, sudorum præcipue, atque
 „ urinæ, sæpenumero juvant, saltem nullo unquam modo
 „ reprimunt. Neque in eo percuriosius est hærendum,
 „ ut semper ad ægroti habitum aptentur: quæcunque
 „ enim fuerit corporis institutio, utcunque sive bile, sive
 „ tenui sanguine fervidior, si febris ultra morem sævie-
 „ rit, levia incommoda non tanti sunt, ut de vita in-
 „ terim ipsa non simus solliciti. “ Sæpiissime enim in id
 discriminis res venit, ut nihil, nisi a vesicantibus, spei
 reliquum sit. Deinde rejicit curiosas quasdam, & inter

" chinæ, quæ, opportune adhibita, jure ac meri-
 " to apud nos specifica medicamenta perniciosarum,
 " (nempe, quæ sopore apoplectico terminari cito
 " solebant,) febrium dici poterant, cum salus mul-
 " torum iisdem constiterit. Præsidium peculiare &
 " specificum experti fuimus chinam chinæ minime
 " adulterinam, quæ tamen ante tertiam vel quar-
 " tam diem, ,, vel certe antequam vim morbi ultra
 remedium virtutem incrementa summissee exitiosis signis con-
 ,, staret, in perniciosis tertianis exhibenda erat. Nam
 " sicubi propter incuriam, vel serum medici adven-
 " tum, tardius propinabatur, ejus salus plerumque
 " desperanda. ,, Jo: Lodovicus *Apinus*, physicus
 Herspruccensis, deinde professor Altorfinus, histo-
 riam febrium, annis superioris sæculi lxxxix, lxxxi. &
 lxxxix, lxxxix. Hersprucci & in vicinia epidemiarum,
 descripsit, easque notavit ex genere intermittentium,
 & sua natura periodicarum, (y) deinde vero mali-
 gnas, soporosas, & exanthematicas, sed cortice ma-
 ture

se non constantes *Baglivi* cautiones, viri docti & acuti,
 sed aphorismos condere nimium properantis, tum in ce-
 teris operibus, tum in ipsa de vesicantibus dissertatione.
 Denique p. 233. ,, illud autem, ait, præ aliis commodi
 ,, habet hæc evacuandi via, ut nunquam non tutissime
 ,, in usum duci possit: ceterarum quippe ita perdifficilis
 ,, & lubrica ratio est, ut nonnunquam eæ, ubi atrocior
 ,, fuerit morbus, non sine periculo tentari possint. "
 Hoc præsidium in nostro sane climate, nostro statu epi-
 demio, sæpe utilissimum, tutissimum semper, & quam-
 vis in quibusdam paullo molestius, aut infructuosum ap-
 paruerit, tamen innoxium omnino invenimus.

(y) De ejusmodi statu epidemio, eoque solo, verba
 facere scriptorem egregium, non de omnibus omnis ge-
 neris febribus malignis, patet facile cuivis, historiam &
 observationes curate intuenti. Neque igitur ad ipsius
 mentem judicant, tum qui, cascarillam ibi se reperire
 putantes, eam, illius viri auctoritate, pro omnium fe-
 brium malignarum alexipharmaco explorant, tum, qui
 ipsas observationes & regulas *Apinianas* contemnunt,
 ubi, quod hæc spondere videntur, id in morbis diversis
 plane

ture dato medicabiles. " Verissimus, (2) inquit,
 " est *Mortonus*, cum continuas æque ac intermit-
 " tentes cortice sanari posse contendit, modo voce-
 " tur in principio medicus, sensibili adhuc compa-
 " rente febris remissione, & æger a medicamen-
 " to in tanta quantitate sumendo non abhorreat.
 " Legi (a) & relegi *Mortonianam* diatriben, &
 " quod corticis *Peruviani* vis antipyretica, in in-
 " termittentibus, & remittentibus, propria jam
 " tum felicitque mihi innotuisset experientia, co-
 " gitavi, an non æque salutariter in hisce mali-
 " gnis exhiberi posset, dummodo, captata rite oc-
 " casione, statim ab initio, dosi methodoque conve-
 " nienti ægris propinaretur. „ Postea virtutem fe-
 " brifugam manifestam corticis in istis febribus ita
 " ostendit efficacem; ut ex hac medicatione feliciter
 " evenerit, quod, ut ait, " *Stablius* ex nulla metho-
 " do in febribus speret. Nos enim, inquit, (1) in
 " hac epidemica plerosque scimus evasisse, qui de-
 " bite hac methodo uterentur, cum illi, qui negli-
 " gerent, numerosa hinc inde redderent funera.
 " (2) Compertum habemus, arte tali sic cicuratum
 " esse malum, ut duratio illius multo brevior esset.
 " (3) Symptomata multo leviora, quam si mor-
 " bus sibi relictus esset. (4) Denique sanctissime
 " possum affirmare, non una solum vel altera vice
 " feliciter hanc rationem cessisse, sed constanter in
 " quam plurimis voto nostro & ægrorum respon-
 " disse. „ (b) Taceo exempla dudum feliciter per
 " corticem curati hujus affectus cum febre soporosi
 " apud *Boncium*, *Cohaustum*, *Mortonum*, *Camcrarium*,
 " Sy-

plane generis, neque a vero, neque a spurio cortice,
 effectum dari vident.

(2) hist. febr. epid. p. 70.

(a) p. 71.

(b) Si viri eruditi & utriusque corticis vires exper-
 ti, hæc, & libellum totum lectu dignissimum, legerint *Apinus*
 attenti relegerintque, mirum est esse, qui non dubitent, *quo cor-*
apinum cascarilla, seu china spuria, non ipso vero cor- *tice usus*
fit?

Sydenhamium, *Puerarium*, *Raygerum*, *Restaurandum*, *Helvetium*, *Bianchium*, uliosque reperiunda.

(c)

rice usum esse, quem ubique nominat, nisi quod semel obscuram nominis cascarillæ mentionem facit. Sunt tamen, quibus lubet, modo sententiæ isti superstruere conjecturas de viribus cascarillæ, quæ experientiam testem non reperiunt; modo auctoris experimenta vanitatis arguere, quia sibi non succedunt, chinam spuriam pro vera usurpantibus. Rejicit *Apinus* corticem stypticum & acerbum, quem & *Badus* & *Mortonus*, & ceteri rejiciunt. Eligit magis amaricantem, saporis nauseabundi & ingrati, & qui gustatus adstrictionis sensum linguæ imprimat, quod verum corticem probe describit; odore autem, qui in cascarilla sine igne debilis est, grato aromatico præditum, & admodum fragrantem, quod *Blegny* aliique de vero cortice laudant; specie externa tubulatum, qualis esse solet, si tenerior est; extus cinereum, grave china, quod vero cortici est frequentissimum; intus cinamomeo colore resplendentem, quod fere rem omnem conficit, quia, quantum ego rescivi, is color & splendor in cascarilla nunquam apparuit; aut ferrugineum, qualis etiamnum passim vulgatur, & quem, obscure indigitato cascarillæ nomine, *corticem novum vocat*, sed sapore, odore, ac reliqua forma prorsus eadem, quod de nostra cascarilla falsissimum foret. Immo, ad vires respiciens, tres illas species, nempe stypticam acerbam, & alteram intus cinamomeam, & tertiam intus ferrugineam, unius arboris prosapiam esse putat: quum tamen cascarillæ vires, penitus diversæ, locum illi iudicio neutiquam faciant. Provocat passim ad alios medicos, qui indubie china vera usi sint, quasi idem, quod ipse, senserint & experti sint, quod ad cascarillam nullo modo quadrat. Neque video, cur, *Mortonum* imitaturus, diversissimum remedium elegisset. Cascarillæ nomine Hispanis veram corticem Cinchinam venire docent *Redi* experim. natur. p. 163. &, quem *Apinus* allegat, *Stisser*. februm intermittent. confid. nova. c. 16. Ipse etiam *Apinus* nomina confundere, neque eam, quam nunc vocamus, cascarillam bene nosse videtur, quippe tunc vix cognitam: dum corticem verum, cujus odorem & saporem & vires dudum, uti dicit, expertus fuit, cum spu-

(c) Idem remedium apud nos, & in multis Germaniæ locis, in præcavenda similiter imminente perniciæ, tot tamquam conspicua edidit utilissimæ virtutis specimina, ut ipsis etiam, qui contra senserant dixerantque, & admirationem, & confessionem, & imitationem expresse veritas, & manifesta ceterarum medelarum imbecillitas, aut infida efficientia.

§. II.

*Methodus medendi in paroxysmo & ubi quid
contra corticem indicat.*

Quum ad aliquem ægrotantium acciti sumus signa supra memorata habentem, in paroxysmo quidem febris non admodum soporoso nihil moliti sumus, nisi quod remediis temperantibus & reficientibus, cum spiritu forsan volatili acido, & infuso vel decocto theæ, tempus & sitim fallere, calorem & putredinem moderari, soporem vero præcipue arcere, & crisis accessionis exeuntis rite promovere, satagemus. Cantharides etiam cruribus admoveere consue-

ria illa confundere vix potuit. Vid. præsertim *Apini* præfatio & §. 40. 50. 51. Conf. infra section. hujus §. 3. Chinam spuriam tunc adhibitam, & illi auctori intellectam, putant, alius ab alio ad putandum inducti, viri clarissimi, *Boeclerus* ad *Hermannii* cynos. *Lentilius* eterod. p. 1325. *Schalins*, tum alibi, tum in collegio practico p. 702. seqq. & 888. *Serochius* ibi in notis, *Junckerus* in tabulis therapeut. p. 467. qui uterque effectum alibi non respondere dolent: quod in febribus intermittentibus, &, quæ ex earum genere sunt, metuendis & pertinacibus, si cascarella intelligenda est, etiam nos dolere, & suam viro experientiam, & illi statui epidemio, relinquere cogimur. Ex adverso, si qua veri corticis specie usus est, quod mecum judicant celeb. *Valentini* in hist. simplic. reform. *Zornius* in botan. medic. aliique, respondet omnino multiplex per diversas regiones constitutionesque experientia summorum medicorum.

(c) v. sect. 1. §. 3.

sultum duximus, ita ut finiente paroxysmo efficaciam exsererent, sub cuius exitum, probe perpensis coctæ, vel turgentis plenitudinis, & tendentis naturæ indicibus, quæ ex generali methodi lege hæc transcribere non opus est, evacuationem aliquam instituendam omittendamve præcepimus, quarum nullam universim & ex sua natura indicat febris (d), multo minus cruditas, quam degeneres Hippocratis filii expurgandam ubique necessario esse populo persuadent: id quod, sine orgasmo, & naturæ nisu, vix nisi in longis, pertinacioribus, aut immobilibus febrium generibus, locum habet, ubi quasi per *μεταστροφισιν* medicari, aut κατ' ἐπιπρασιν partim coquere humores, partim evacuare debemus. In febribus sane haud subito periculosis præparationes multæ medicationesque præviæ & licent, & indicantur, quas ob periculi velocitatem vitare iubemur, & quibus opus non est, ubi humores vel nimium mobiles sunt, aut, si moveantur, facillime aberrant. Legi merentur, quæ de catharleos usu & abusu in febribus post alios nuper monuit cl. *Cobausen*, (e) & de venæ sectione viri doctissimi, *Ramazzinus* (f) & *Bianchius* (g). Semper heic respeximus ad metuendam ferociam instantis paroxysmi, & magnitudinem

Vena sectione.

(d) *Syndehamius* epist. I. p. 387. de apoplexia ex febre intermittente „ quantumlibet, inquit, evacuationes omnes cujuscunque generis demum sint, indicari videntur, ad revellendos a cerebro humores, ut in apoplexia primaria fieri solet; eadem tamen omnino omittenda sunt, utpote quæ originariæ hujus symptomatice causæ, febris nempe intermittenti, prorsus adversantur, ac proinde mortem accelerant, quod ipse novit. Moderamine tamen in his opus est.

(e) *archei febrium fabri* cap. 5. integro, add. *Brunnæ* remora ac impedimenta purgationis, exercit. 3. *VVerlhof* de curation. vernal. & autumn. c. 10. *Hecquet* de purganda medicina a curarum sordibus.

(f) in constitut. epid. oper. p. 145. seq.

(g) *Hister*. hepat. p. 202. 228, 640. add. *Sylvius* præleç. med.

imminentis periculi, neque tempus necessario laudati corticis usui per alia molimina præripi passi sumus, nisi ea omnino visa sunt necessaria, & quæ tantisper differri nequiverint, donec a febre securum præstitissemus ægrum. Venæ sectione pro plethoræ, orgasmis, & virium modulo, plenitudinem minuire, stases, inflammationes, & raptus ad cerebrum præpedire, & orgasmo sanguineo naturæque nutui obsequi, in pluribus necessum fuit (b), Diversitas nationum, regionum, diætæ, habitusque cuiusvis corporis singularis, & plethora vera, & orgasmus sanguineus generalis, & magis particularis in inflammatione, aut congestione, & magna illa indicatio juvantium & non juvantium sub statu epidemio communi, vel singularium corporum simili, pro morbi temporibus, hoc artis auxilium seu indicant,

med. append. tractat. 9. §. 167-178. tractat. 12. §. 676 638. *Stahl*i dissert. de venæ sectione in morbis acutis, & in de febris compositis ex acuta periodo §. 51. usque ad finem: cui jungatur *Hoffmanni* medic. system. T. III. sect. 2. toto cap. 9. ubi, uti hi duo viri docti perpetuo sibi invicem contrarii esse solent, de *Stahlianâ* sententia ita p. 599. censet., Miror sane haud exigui nominis viros, venæ sectioni alias eximie patrocinant, confidentius tamen
 „ asserere, eandem in omnibus febris acutis, benignis
 „ & malignis, exanthematicis, vel minus talibus, nunquam esse necessariam, sed semper fere noxiam, unicam
 „ tantum synocha excepta, nec in hac etiam absolute.
 „ At vero & ratio & constans experientia huic asserto refragatur. Metastases vero sanguinis ad caput, circa tempora, venæ sectionem ciere, fallacia non causæ ut causæ videtur. Eodem modo, immo frequentius id evenit, ubi venæ sectio omissa, quam ubi admitta.

* (b) Memorabilis est observatio *Ballonii* epid. L. 2. p. 267. „ Nobilis, inquit, vir febre tertiana laborabat. „ Medicus, qui illi medebatur, uti erat ἀποροσος, de tractionem sanguinis neglexit. Quarto paroxysmo, ruptis veluti venis, & facto impetu quodam in partibus internis, tanta foras excretio sanguinis est consecuta, ut eo ipso die illi obeundum fuerit.

dicant, seu moderantur. Locum ostendunt excretionum naturalium ratio, & aduetudo, & nifus naturæ bonus aut malus, qui, prout magis minusve facile aut fecundari, aut averti potest, modo propinquæ magis & connexæ, modo remotioris & diverfæ venæ sectione opus habet, prudentis & attenti medici sub moderamine (*i*). Neque ea subjuncto saltim cortice Peruviano unquam hoc rerum ftatu nociya fuiffe obfervata eft, neque illi tempus ademit, quippe

(*i*) Ubi fanguis vel vera quantitatē, vel pro lentoris impetusque proportionē ad vafa viresque motrices, abundat, aut fupra modum turget falutarem, tunc fæpe quidem quælibet vena cum fructu, aut fine noxa fecatur, quum omnia confluant & confpirent, & naturæ nifus medentium male diftinguentium errores corrigat: unde medicorum difsentientium provocatio oritur ad experimenta felicia ex loco venæ sectionis diverfiffimo, in quovis morbo rerumque ftatu, quæ contraria efle videntur. Non tamen corpus noftm pro nuda machina tubulofa hydraulica haberi debet, ubi fanguinem & humores velut meram & æquabilem ubicunque aquam, vafa velut fimplices canales, fole diametro & fitu diverfos, & æque fere ubivis & omni tempore penetrabiles, confideremus. Neque ergo putandum eft, perinde femper efle, quem venæ sectioni locum eligas, aut rem omnem facile ex generalibus de revulfione & derivatione regulis, in quolibet corpore fingulari, quovis morbi ftatu, decidi poffe, nulla figillatim ratione habita tendentis, obfequentis, adjuvantis, renitentis naturæ, & fensus, roboris, directionisque, quæ in nervis & fibris diverfimode notantur, & mobilitatis nifusque humorum, & laxitatis vel ftricturæ viarum & expectandarum forte excretionum, & ingenii typique morbi cujufvis, & analogiæ practicæ. Egrege leges revulfionis & derivationis oftendit & applicavit v. cl. Sylva de l'ufage des differenzes fortes de fanguinées. Attamen eruditiffime fcripta maniffæ practicæ locum relinquunt. Neque enim femper naturæ, & quovis tempore, quamvis etiam aberrare videatur, voluntati medici, a loco affecto fanguinem in remota trahere, vel excretionem naturalem revocare ftudentis, obfecundat. Sæpe, ubi contra nitente natura, & morbi

quia incipiente paroxysmi declinatione statim
 eri potuit. Si qua per superiora evacuatio indicata *Vomitio*
 et, eam præcipue infusi croci metallorum uncia
 circiter una, medicamento, si ex indicatione eo
 ntamur, nequaquam violento, & quod, natura for-
 an inclinante, per inferiora etiam blande evacuat,
 neque deinceps adstringit, & velociter satis operatur,
 & in febribus & soporosis affectibus curandis com-
 mendabile est, finito paroxysmo instituimus, quod
 incipiente, forte aliquando utile futurum, ausi non
 umus. Tenerioribus dedimus sulfur antimonii *Glauc-*
 eri, quod auctor (k) panaceam, & purgans catho-
 licum seu universale jactat, scilicet, quod per vias
 excretionum omnium, pro nisu naturæ, sine vio-
 lentia

morbi indole ac tempore, revellere aliorum molitus fue-
 ris, male irritabis materiem, nifusque ejus pertinaces per-
 tinaciores etiam atque etiam reddes: sæpe quoque, ubi
 difficulter amoveri se patitur humor sanguineus in par-
 tem aliquam altius incumbens, frustra omnino eris, si
 venam in parte dissita feces, nisi ingentem forte copiam
 emittendo vim inferre possis. Neque spernendum est do-
 ctissimi, qui contra cl. *Silvam* disputat, *Hecqueti* ea de
 re monitum in *observations sur la saignée du pied* S. 17.
 „ Medicus, inquit, ubi morbum curare aggreditur, gna-
 „ rus esse propensionis, & consensus, & communicatio-
 „ nis, quæ varia vasis humores vehentibus competunt,
 „ & medicationes suas ad hanc normam moderari de-
 „ bet, ita ut nihil moveat, nisi quæ evacuare debet, &
 „ per eas vias, quæ maxime conveniunt. Neque enim
 „ quidquam tantopere timendum ipsi est, quam ne quid
 „ humoris excitet, aut in motum agat, quod irritare pe-
 „ riculosum sit. Nam haud quævis materia iter a medi-
 „ co monstratum sequitur, ubi id peregrinum est. „ Plu-
 „ ra de his omnibus, & pro virili accurate, ex legibus
 „ mechanicis, hydraulicis, & hydrostaticis, ad anatomen
 „ & ad experientiam propriam & alienam collatis, disqui-
 „ rere animus est, ubi de sanguinis missionis usu & abusu
 in febribus agemus. Eadem leges competunt aliis eva-
 cuationis, derivationis, revulsionis præfidiis.

(k) V. ejusque pharmacop. spagir. p. 20. seqq.

lencia operetur: quamvis plerumque vomitus aliquot
blande proritet, ubi ad grana tria, quatuor, ve
ultra datur (1). Alvum, ubi id requirebatur, ve
pulpa tamarindorum lactis sero soluta, salibus laxan
tibus, aut simili remedio solvimus, quod neque fer
vorem & raptus perversos, neque strictam deinde al
vum inducere soleat; vel enemata solum injecimu
(m) largiter nitrosa, aut, pro re nata, acriora, &
quæ, verbi causa, aquam emeticam, aut colocy
thidis pulpam in petia ligatam reciperent, aut e
ipso

* Pur
gans ca
tholicum
Glaube
ri.

* (1) Cel. F. Hoffmannus in notis ad *Poterii* pharma
spagir. p. 560. hoc remedium insigniter laudat, nomi
panaceæ *Conerdigiana*, à *Conerdingiis*, medicis inclitis
archiatriis Brunsvicensibus, quibus in frequenti usu fu
cum cremoris tartari & lapidum cancrorum granis al
quot, & momento cinnabaris mixtum, & panaceæ soli
ris nomine insignitum. „ Preparationem veram etiam
„ exhibet, ex antimonii & nitri singulorum parte una
„ salis tartari dimidia, mixtis & in crucibulo in fluorem
„ actis. Hinc massa exempta hepatici coloris a superiori
„ parte separata coquitur in aqua, lixivium filtratur
„ ipsique infunditur solutio tartari crudi cum aqua sim
„ plici facta. In fundum sic dejicitur pulvis flavus, qu
„ fluviali bene edulcorandus & exsiccandus est. “ Re
medium est infantibus & tenerioris texturæ corporibus
aptissimum. Damus vel recens natis pro vomitu ciend
octavam grani partem, trimestribus sextam, semestribus
quartam, anniculis dimidiam, bimulis granum integrum
& ita ulterius pro ætatis & materie & virium ratione.
Adultis sufficere solent grana quatuor. Auctor alique ad
decem usque dederunt, & æque blandam vomitionem
observarunt, unde dosis etiam in tenellis sine metu ali
quantisper augeri potest. Minora præbia, vomitum, aril
sine ciere solita, ad granum pro adultis unum, vel in
fra, aliis remediis, pro vi resolvendi & penetrandi au
genda, feliciter in variis morbis adduntur. v. Hoffmann
nus l. c. F. Schaderus, medicus olim Helmstädiensis *Acqui
satos*, in dissertatione de medicamentorum Galenicorum
& chymicorum necessitate, *Lenilius* jatromn. p. 291.

(m) Crato consil. 26. L. V. solis enematis febres cu
rari docet; ubi ægri initio paroxysmorum tormina vena
tris

ipso cortice febrifugo ad *Baglivianum* & *Helvetianum* morem (n) parata: quæ tuto & cum fructu, pro febre reprimenda, ibi etiam repeti idemtidem per iusta intervalla potuisse, ubi interius adhibendi abunde corticem locus vix fuit, aliquoties post multorum excellentium medicæ artis magistrorum tentamina experti testamur. Si ægrum sopore jam, aut apoplexia, oppressum reperimus, apoplectici instar affectus, sed cum febre juncti, curavimus morbum, vesicatoriis pluribus ad corpus, nucham, & ipsi capiti raso admotis, venæ sectione iusta, scarificatione (o), hirudinibus (p) sternutamentis ex elleboro albo vel turpetho minerali (q), frictionibus, aliisque (r) notis excitantibus, & epispasticis, exeuntis maxime

tris sentiunt, turgentis humoris, & ad alvi vias tendentis indicia, id quod præcipue in tenella ætate sæpiuscule verum reperimus, exhibito præsertim brevi ante injectionem sulfure antimonii *Glauberi*.

(n) *Baglivius* prax. medic. l. 1. c. 13. §. 9. primo id sibi in puero quinquenni, qui nihil per os admittebat, tentatum feliciter laudat. *Helvætius* methodum curate describit in *methode de guerir toutes sortes de fievres sans rien prendre par la bouche*, quod remedium passim deinde imitati leguntur alii. Confer. I. P. *Albrecht* observ. eph. nat. curios. dec. 3. ann. 3. 127. & simillimus *parentis* filius Jo. *Guntherus Albrechtus* in dissert. Lugdunensi de enematum usu §. 35. cl. *Valentini* diss. de febre hæmoptoica, prax. infallib. T. I.

(o) Cucurbitulas scarificatas capiti impositas præsentaneum apoplexiæ nominat remedium *Hofer* herculis medici Tom. I. L. 1. c. 1. summum & unicum *Sennertus* prax. L. 1. Part. 2. c. 33. in *Fracastorii* vita operibus præmissa narratur, ipsum, apoplexia correptum, manu sæpe in verticem exporrecta, iis, qui aderant, innuere voluisse, ut celeriter cucurbitula affecto & laboranti cerebro subvenirent, quo ipso olim peropportuno remedio monialem se curare meminerat; sed re nequaquam intellecta, frustra expectato remedio, exspirasse.

(p) conf. *Stahlii* dissert. de hirudinum usu c. 4. 5.

(q) v. *Decker*, ad prax. *Barbett.* c. 3. p. m. 34.

(r) conf. *Neuranz.* de purpur. c. 32. de sopore, ill.

xime paroxyfmi tempore. Neque tamen fectionem
venæ jugularis, poſt Trallianum (f), *Actuarium*,
(t) *Villanovanum* (u), *Jacobum Carpenſem*, (x) &
Aegyptios (y), a M. Aurelio Severino (z), *Mor-*
tono (a), *Freindio* (b), *Lanciſius* (c) feliciter in-
ſtitutam, neque arteriotomiam, præcipue in tempo-
ribus, quam, *Galeno* jam & Arabibus & *Ægyptiis*
cognitam, hiſque univerſim maxime frequentatam
(d), recentius poſt *Severinum* (e) *Catherwoodius*
(f) impenſe laudavit, tentare adhuc licuit (g). Lo-
clitum medicum novi, qui bis fruſtra apoplectici
ſe adminiſtraſſe profeſſus eſt. Plantas pedum aliqui,
haud ſine quodam ſucceſſu, cauterio inuſſerunt,
nempe, quod ferrum phlebotomi ſanare non poſſet,
igne ſanandum rati. Notus antiquitus eſt ad ſopo-
roſos affectus uſtionis uſus, quamvis locus recentior
magis,

Boerhavius de conoſcend. & curand. morbis aphor. 704.
706. de comate febrili, *Actius* ceterique veteres de le-
thargo.

(f) libr. medical. 4.

(t) method. medic. l. 3. c. 1.

(u) de regim. ſanitat. c. 37.

(x) qui in iſagoge anatomica modum ſecandi lucu-
lenter deſcripſit.

(y) apud *Alpinum* de medic. Aegypt. p. 2. 59. 60.
l. 2. c. 10.

(z) de medic. efficac. P. II. c. 16.

(a) exercit. l. c. 9. §. 25.

(b) v. comm. ad epid. Hippocratis ſect. 2. ubi res eru-
dite diſcutitur.

(c) L. II. epid. 4. c. 6. §. 40.

(d) conf. doctè hanc in rem ſcripta ab *Alpino* de me-
dic. Aegypt. l. 2. c. 11. 12.

(e) de efficaci medicina, l. c.

(f) in *a nerv method. of curing. apoplexy. add. celeb.*
Heiſſeri chirurgia P. II. c. 39. §. 4.

(g) conf. de venæ jugularis ſectione doctiſſimus *Sil-*
va de l' uſage des differentes ſortes de ſaignées ch. 7. & 8.
p. 176. 248. & de arteriotomia p. 248. ſeqq. add. *Riverius*
prax. med. L. I. c. 2.

magis, & ob acutissimum sensum sapienter electus.
 (b) Neque imitari ausi sumus remedium *Radcliffii*,
 medici Angli famigerati, qui, rejecta omnino lan-
 guinis missione, in morbis soporosis febris superve-
 nientibus resinæ jalappæ scrupulum successu mirabi-
 li exhibuisse perhibetur (i). Multo minus *Riverii*
 experientia permoti sumus, ut soporem laudano
 soporifero curare aggredieremur, quemadmodum is
 in febre tertiana duplici mulieris hystericae feliciter
 ausus est (k). Si quid in os infundere licuit, ex-
 ploravimus succum nasturtii aquatici, ab *Eugale-*
no (l) tam insigniter in his casibus celebratum, &
 quam-

(b) v. dissertatio Helmstädiensis de apoplexia & ejus
 generosioribus remediis, sub præsidio Brandani *Meibomii*,
 filii & nepotis medicorum illustrium dignissimi, disputa-
 ta, ubi res ex *Mistichelli*, Itali, tractatu de apoplexia, ex-
 plicatur figura æri incisa, quam etiam exhibet celeb. *Hei-*
steri chirurgia edit. rec. P. II. c. 22. §. 4.

(i) in *Allen*. synopsis medic. pract. c. 3. §. 24. Si quid
 ejusmodi audendum esset, prætulerim ex antiqua *Tral-*
liani, *Russi*, *Oribasii*, & aliorum experientia, pharma-
 cum, quo *Borellus* cent. I. obs. 52. lethargum, quem vo-
 cat, desperatum feliciter curavit, ex castorei scrupulis
 duobus & uno scammonæ, pro duabus cum oxymelite
 dosibus, conf. *Freind*. ad epid. Hippocr. comm. 7. p. 155.
 seqq. & 203. seqq. ubi purgatio in comate variolis, &
 capitis erysipelati superveniente, laudatur. Solvi forsân
 præsens sopor catharsi potuerit, & res in statu ancipiti
 tentari: sed metus est, in hoc morbo paroxystico, ne
 malum insequente paroxysmo, eoque, natura turbata,
 forsân accelerato, ingravescat, uti a purgatione solet,
 ni tempus abunde suppetat febrim cortice reprimendi.

(k) obs. 26. cent. 2.

(l) v. loca ad §. III. supra adducta, præsertim p. 202.
Forestus L. 10. observ. 38. nasturtium aquaticum coctum
 & in acetario ad carum commendat. „ *Rondeletius* in me-
 „ thodo curandi morbos c. 19. de subeth, prodest, in-
 „ quit, edere nasturtium aut coctum in jusculis, aut cru-
 „ dum in acetariis. Nihil enim est, quod cerebrum ma-
 „ gis exsiccat, & vigilias excitet, quam nasturtium
 „ unde

Obfer-
uat. par-
tic. 4.

quamvis in nostris quidem febribus soporosis, non æque forsan exquisitè scorbuticis, haud ita mirabilem efficaciam observare licuerit, sollertissimi tamen viri auctoritate, nostræ & plurium experientiæ non possumus non in posterum commendare. Frustrum omnino aliquando dedimus, forte quod nimios jam progressus fecerat morbus, id quod ipse auctor excipit. Nuper haud sine fructu ejusdem plantæ semen emulsum chirurgo, quem antehac memoravimus (*m*), præberi visum est. Convalescit is nunc sensim sine generosiori medela, raro exemplo. Potum theæ ægris lubenter dedimus, sine quo *Puterius*, *Bonetus*, & *Cohaustus*, ipsum corticem incassum datum recensent, cum eodem vero omne tulisse punctum. Præcipue, uti diximus, in paroxysmo, succum nasturtii aquatici, vel solum, vel cum spiritibus salinis volatilibus acidis aut mediis, putredini & narcosi adversis, quantum fieri potuit, deglutendum dedimus. Cum his similibusque tentaminibus tempori, medelarum omnium principi, paroxysmum tandem finienti, rem detulimus. Quando solutio adeo fuit imperfecta, ut vix aliqua notabilis accessiones intercederet remissio, ægris veræ febris inflammatae signa habentibus, comate somnolento, vel vigili, tantum non perpetuo obrutis, intense vel cum typhomania delirantibus, attonitis, hemiplegicis, immo necrøsi propinquis, nihil utilitatis a febrifugi remedii usu exspectari potuit. Tum vero ægrum, velut ejus modi symptomatis in febrium malignarum aliqua afflictum, cujus certa antidotus non datur, notis artis subsidiis tractavimus, eo nunquam cum successu, ubi fideratio omnimoda mortem inevitabilem non induxit, ut, post unius alter-

„ unde illud proverbium in somniculosos : ede nasturtium ! “ de quo *Erasmi* adagia. Immo & hortense & aquaticum inter remedia febrifuga locum meretur a *Sylvio* prax. append. tract. 9, §. 151. & hoc ad quartanam singulariter laudatur ab *Hartmanno* prax. chymiatr. c. 139.

(*m*) sect. I. §. 5.

alteriusve paroxysmi tempus, remissio magis eximia
observata medicamento ληξιπυρετω locum fecerit.

S. III.

Corticis electio.

Quoties autem illud adversus formidabilem hunc
effectum, vel instare posse visum, vel semel jam aut
iterum ingressum, adhibuimus, toties id præcipue
dedimus operam, ut sufficiens medicaminis copia,
satis efficaci ratione, ante metuendam accessionem
intra corpus assumeretur. Rejicimus (n) corticem
impenso stypticum & acerbum, insipidum, a speci-
fico sapore & odore alienum, inodorum, foetidum,
putridum, cariosum, nigricantem intus aut flavum,
pallidumve, lævem etiam extus & quasi politum,
item leviolem & spissum, quodque vulgatissimum
vitium est, a ligno, quippe quod vim illam medi-
cam plane non habet, & molem sine ullo fructu
auget, haud separatum. Eligimus, qui masticatus
gustum acrimonia & amarore multis nauseoso cum
aliqua adstriptione ferit, sine eximie austera acerbitate,
sapore, qui ex acri & amaro velut leniter aromaticus
fit, & peculiari modo aliquantum mucidus (o), cui
sapori

(n) v. Blegny *remède Anglois* p. 18. seqq. *Savar. diction-
naire du commerce. Pomet traité des drogues simples* L. IV.
c. 16. *Lemeri dictionnaire* tit. Kina-kina. *Les admirables ef-
fets du kinkina* p. 28. seqq. *Harris pharmacol. empir.* c. 12.
*Dale pharmacol. P. I. class. 3. sect. 4. §. 7. Mortunus exer-
cit. I. cap. 8. pag. 55. seqq. Razi histor. plant. cap. de gan-
nanaperide. Apinus præf. histor. epidem. Valentini museum
museorum. Mangeri bibliotheca pharmaceutica. Herman-
ni cynos, mater. med. Boeclerus in notis ad eandem,
Helluigijs de quinquina Europæorum §. 3. Zornii notæ ad
Pancevii herbarium, ejusdem botanologia medica, & ibi
adducti auctores plurimi.*

(o) Sapoies plurimos, & hinc salia multiplicis ge-
neris, in cortice convenire notat auctor *des admirables
effets*

sapori odor (p) etiam exacte respondeat, sine corruptionis putridæ notis. Manibus tentatus frangipotius debet, quam in fibras lignosas discerpi aut in farinam cariosam dilabi. Præstans est, puncta passim, si fractus soli exponatur, splendent (q); si fibrillæ pili instar tenues adscendunt: si colore est intus cinamomum referente vel magis obscuro seu ferrugineo, forte pro locis, ubi crevit, diversitate (r); quum extus scabra superficie aliquanto obscurior, fuscus, at nigri-

effets du quinquina. p. 16. seqq. eosque eo magis agnoscisci, quo diutius pharmacum masticetur: primo enim reperiri insipidum, deinde acre, postea amarum, & deinde plures semper emergere saporum diversitates, hæc penitus explicabiles, sed gustu certe cognoscendas, quæ optima sit bonitatis nota. Adstrictionis plane mentionem non facit.

(p) „Auctor dissertationis de corticis usu cauto & spectro §. 14. odorem se nullum, saporem plane non aromaticum, deprehendisse scribit. “Quod unde acciderit nescio: de gustibus disputandum non esse, in proverbio est. *Mortonus* odoratui in dignoscendo cortice genero primas defert, & odorem requirit aromaticum, & peculiari modo mucidum. Aromaticum sibi reperiri negat celeberr. *Mangetus*, ideoque aliam speciem *Mortonus* putat electam. Odoris aromatici vocabulum obscurum est. Nobis multisque aliis, verus & vulgatus cortex, & mucidum illum singularem plane, & aromaticum, seu acriusculum suaveolentem odorem, a *Mortono* laudatum spirare manifesto videtur, & quod præcipuum est, effectus illi auctori observatos præstat, qui a nullo adhuc medicamento notati sunt. *Blegny* odorem adeo fragrantem reperit, ut remedia hujus myrothecia eum valde suavem spirent. Sub præparatione extracti *Apiniani*, insigni & pluribus gratus emergit odor, quem & aliæ remedia præparationes, infusiones, decoctiones, destillationes, evidenter manifestant: immo sola in pulverem comminutio nares notabiliter ferit.

(q) *Harris* l. c.

(r) *Pomet* l. c. *Les admirables effets du quinquina* p. 30. seqq. Præstantissimus cortex creditur, sed rarissimus, et mon-

nigricans, gryseoque seu cinereo albicante sæpe colore, uti plurimum arborum cortices, infectus, vel hinc inde distinctus (f), & quasi muscosus, appareat. Præ densiori (t) laudamus tenuiorem seu mediocriter crassum, attamen satis gravem, præsertim vero a ligno leviori, cujus frusta sæpe immixta esse *Rajus* etiam & *Pometus* observarunt, & nos plerumque vidimus, probe separatim. Sapor & odor præcipua sunt indicia, quibus natura singulariter res
Indi. ia
cipua
 odo-

montibus Potosiensibus delatus, magis fuscus, aromaticus, amarus, acerque. Vulgatus inter nos est, qui in Quitenfis regni Peruviani montibus prope Loxam urbem nascitur. Inferior montium locus proferre fertur deteriorem, spissiolem, lævem & extus ex flavo albescentem, intus castaneæ pallidioris colore, & minus amarum; dum summitas corticem gignat teneriorem, sed scabrum extus, & fuscum magis, uti intus lævem, magisve rutilum. In media vero acclivitate eum crescere memorant, qui optimus sit, magis adhuc fuscum, penitus amarum, & asperiolem, ut quasi segmentatus videatur. Singulæ tamen species, modo a genuina arbore desumantur, eminenti medica, præsertim ad febres, haud destituuntur virtute.

(f) Galli id vocant: *chagrinè par dessus*. v. *Savary* voce *quinquina*, *Blegny remède Anglois*. p. 18. qui superficiem argentinam effert. Extrinsecus cinamomeus non æque genuinus habetur, *Pomet* l. c. Nigrum extus, intus cinamomeum, eligit auctor *des admirables effets du quinquina*; album vero extrinsecus, intrinsecus flavescens, minus laudat.

(t) Nolumus cum *Halluigio* de quinquina Europæorum §. 18. ad stipulari unico *Listero*, qui in mantilla ad exercitat. de hydrophobia p. m. 56. „ commendat corticem trunci, crassitie & latitudinis volæ manus, magnis & profundis sulcis conspicuum, velut ex vetusta arbore. „ Sulcis distinctum etiam *Blegny* laudat, & quo asperior est, eo præstantior merito habetur. *Mortonus* tenerum a ramulis rasum præfert: sed & in trunco optimarum arborum tenerior, & in deteriorum spissior, signi perhibetur. *Sponius* in *observations sur le fievre & febrifuges*, accurata & diligenti perquisitione se comparasse
Verthof, de Febris. F perisse

Cascaril-
la digno-
rio.

odoratas & sapidas singulas donavit raro arti vel mangonio perfecte imitabilibus : & quæ, sensu aliquando percepta, a deceptione quemvis experientia pollentem custodire, sine curioso studio, possunt. Ita specificus ille mucidus sapor & odor facile distinguitur a putrido aquoso, quem corruptus per infeliciores navigationes & madefactus cortex sæpe spirat, ægris ultra modum nauseosus, & merito ex pharmacopoliis proscribendus. Iisdem sensibus nihil expeditius est, quam *chinam spuriam*, sive *cascarillam*, a vera distinguere, quæ etiam colore differt, (u) & palato & naribus plerorumque hominum, per

perisse ait, corticem febrifugum non trunci & ramorum, sed radicum esse: assentit *Rajus* loco supra adducto. Præstantissimum esse radicum corticem censet itidem auctor *des admirables effets* p. 29. & dignosci lineolis transversim superficiem secantibus. Immo exstat vol. 24. n. 290. transact. philosoph. p. 1596. rarior observatio *Oliverii*, qua arbor hæc *querango* Indis vocari, & fructum ferre dicitur a castanea solo cortice externo distinctum, qui cortex, *chinachina* proprie dictus, primum in usu fuerit, & ab indigenis, præ alio trunci & ramorum, maximi fiat. Ea vero auctorum illorum fides, & remedii potentia est, ut omnium partium corticem prodesse credibile sit, &, quod *Fracasorius* de ligno sancto canit, de hac arbore dici posse:

- *spectata novis virtutibus arbor,*

Spes hominum, externi decus & nova gloria mundi.

Fortuna deum manibus, sata semine sacro.

Semen ipsum *pipitas* de quina Hispanis dici, & febribus remedio esse, *Rajus* & *Dalius* memoriæ prodiderunt.

(u) Cortex uterque extus asper est intus lævior, & uterque sapissime tenuis tubulatus, & colore cinereo seu argentino, quasi lamella quadam, obductus: sub hac vero, vel ubi hic color externus deest, verus cortex obscurior minusque rutilus quam intus, & sæpe ferrugineus, apparere, sed in pulverem minutus cinamomum totus referre solet. Cascarilla, quando color cinereus extus deficit, quod perquam frequens est, aut ubi is deraditur, extrinsecus intrinsecusque fere sibi similis est, colo-

per singulares sui generis particulas, aliter amaras, minus adstringentes, magisque acres & pingues, nequaquam vero mucidas, aliquanto magis aromatica & fragrans, præsertim vi ignis & fumi suctione videtur (x), quamvis per se odore, nisi accendatur, fere debiliori, quam verus cortex. Hæc vero in febribus profligandis virtute longissime est inferior, quod expertum quemlibet testor, quamvis

cete-

colore obsoleto ferrugineo, quem etiam in pulverem redacta servat, etsi intus aliquantulo pallidior. Hæc vilior species est, unde esse puto, quod ligno ita permixta non reperiatur, uti cortex verus, cui cariori artes per myropolia magis insidiantur, conf. *Striffer*. act. laborat. chem. specim. 2. cujus cap. 9., agit de cortice eleuterii, id est „ cascarilla, pro cortice Peruviano chinachina vendito. „ Ibi, quamvis, inquit, callidi seplasiarii, fallaciam suam „ velantes, corticem eleuterii sub nomine *cascarilla de la oia*, vel *palo de calenturas*, credulis obtruserint, „ quibus tamen nominibus Hispani corticem Peruvianum china china dictum denotant: sciant tamen, corticem eleuterii, a Peruviano illo, quoad texturam & „ virtutes, multum differre. Cortex enim eleuterii particulis resinosis turget, quæ diffracto cortice statim in „ conspectum prodeunt. Hinc tenax observatur, & diffusculter in pulverem abit, ponderositate quoque sua, „ grato sapore, odore, aliisque qualitatibus, a china china distinctus est. „ Eleuterii cortex etiam apud *Dalium* in pharmacol. l. c. audit.

(x) Nescio, utrum præter usitatum corticem Cinchinam de cascarilla sermo sit *Mangero*, an de Potosiensi veri corticis specie, quum in bibliotheca pharmaceut. T. II. P. 696. seqq. primo quidem dicet: „ cortices kinkinæ „ sunt crassitie mediocri, foris scabri, paululum canescentes, sæpe musco obducti, intus leves, colore ferrugineo seu cinamomeo, saporis acris & amari: *deinde* „ de vero, hisce patet, inquit, quomodo differant ab „ alio cortice, qui etiam nomine kinkinæ ac corticis Peruviani nobilitatur. Est enim hic tenuior, foris cinereus, intus ex fusco aut obscuro ferrugineus, saporis acris, amaricantis, subpinguis, odoris fragrantis. Cortex hic a plurimis præfertur kinkinæ veræ, quia major

ceterum magnopere laudabile, & laudatum (y), sit
medicamentum.

§. IV.

Usus efficax.

Atque hoc quidem, de quo scribimus, rerum
statu, pulverem corticis ita electi subtilissime tri-
tum,

„ vis aromatica ei inest, “ Speciem hanc *Mortono* usur-
patam putat, qui *cascarillam* plane ignoravit, & qui cer-
tissime vero cortice solum usus est. Similiter fere *casca-*
rillam describit *Hermanus* in cynos. mat. med. nisi quod
odorem debilem dicit.

(y) Mirum in modum extollitur a *Stahlio* in not. ad
satyram *Harvei*. „ Quis credet, inquit, p. 226. quod il-
„ le vix a triginta annis cognitis cortex *cascarilla* sit re-
„ medium, non solum sine ulla concitatione caloris se-
„ curissime sudori viam sternens, sed etiam apprime di-
„ scutiens, & resolvens: *anodynum* per hæc ipsa ab o-
„ mni *narcesi* alienum, & tamen hoc etiam scopus ad sen-
„ sum efficax: *pectorale* nulli alteri secundum, plerisque
„ vero præferendum: *carminativum*, *anticolicum*, *anridy-*
„ *senterium* præpollens: in nulla febre sine eximio (mo-
„ do prudente) usu adhibendum, si justis scopis appli-
„ cetur: *peripneumonia* quasi specificum. “ *conf. ejusd.*
præf. colleg. & ibi annotationes *Storchii*, p. 702. seqq.
Experimenta repetita & comparata, quæ ingentes illas
virtutes, magna ex parte novas, huic remedio æque, si
fieri potest, vindicent, ac vero *Peruviano* cortici vis
ληξιπυρετος dudum asserta est, & regulas, quæ laudatum
prudentem usum & justos scopos explicant, legitimisque
limitibus circumscribant, communicari clare & distincte
cum medicorum filiis, tum ab illustri illo auctore, tum
a pluribus viris experientibus, vellem. *Stiffer. l.c.*, vir-
„ tutes, ait, quod attinet, febrifugas illi inhærere equi-
„ dem affirmare haud possum, tamen ejus usum in totum
„ haud rejiciendum, cum particulis resinosis & balsami-
„ cis corpori nostro haud ingratis refertus sit. “ Idem tunc
cturas eleganter inde parare docet, quarum virtutes bal-
samicas, & diureticas, in phthisi, uti dicit, asthma-
te, scorbuto, arthritide, calculo, proscruas sibi repetitas
laudat.

tum, in substantia, quod dicunt, longe quippe, uti in confesso est, & in vulgus notum, efficacissima, omnibus anteponimus præparationibus pharmacuticis & chemicis (x), quas ipsi magni alioquin æstimamus. Exeunte igitur, & in intermissione, immo vel remissionem satis observabilem (a), terminato paroxysmo, facta vel omissa pro indicationibus evacuatione, drachmam integram pulveris, tertia, immo vel altera quavis hora exhibuimus, quocunque modo minime nauseoso (b) deglutiri commode potuit, ut uncia una, aut etiam amplius, in

(x) Recte cl. Elias Camerarius system. cautel. medic. p. 494. chinæchinæ essentia in extractum liquidius redacta, convenientissimum dicitur remedium: præferent tamen ii, quos solidior frequentiorque docuerit experientia, pulveris alcoholisati usum prudentem. "Ad mentem Apini, hist. febr. epid. Hersprucc. §. 48. ex vero cortice optimo extractum cum aqua parari curamus, & phenomena Apinianis plane similia invenimus. Feliciter etiam eo sæpe utimur: sed, hoc morbi statu, substantiam corticis præponimus, cujus efficaciam certiore exploratam habemus, & ipse ille auctor præfert, ubi morigeros satis ægros habet. §. 49. Extractum etiam cum vini spiritu paratum adhibuimus alibi cum successu, ad modum auctoris des admirables effets du kinkina. p. 119. Lentilii in etcodr. p. 127. 229. 1009. Neque ipsam essentiam vulgarem spernimus. Decoctioni etiam & infusioni sua laus manet. Potentius tamen pulverem agere, & cetera spem sæpiusculæ frustrari, nemo forsitan expertus negaverit.

(a) cujus, si periculum urget, vel umbram solum superstitem requirit Apinus, sed ad tempus, ubi remissio esse debet, & ad regimen pro diapnoe, quam tunc id remedium potenter & secure promover, sollicitè respicit. §. 47.

(b) Elegantiores ad palatum & usum præparationes descriptæ existant apud omnes passim, quos hac scriptio-
ne nominavimus, auctores, & mirum foret, ni, eligendo & mutando, reperire aliquas possis, quæ diuturniori etiam, ubi opus est, usu, nauseantibus ægris ab-
blandiantur.

in accessionum intervallis assumpta, vel penitus instantia symptomata averteret, vel minueret certe, & periculum amoliretur. Et longe tunc profecto tutius major hæc & repetita, quam exigua & vano medicamento timore, refracta & rara dosis, aut nescio quibus correctionibus castrata, præbetur. Quicquid enim metuendum est, id non a corticis particulis naturæ amicis, sed a perniciosa materia morbida est metuendum, si incassum imbelli remedio tentata fuerit, proximo forte paroxysmo jugulatum relinquet ægrum, quem servare potuisses. De hoc morbo sane verum est, quod poeta de animo iracundo canit:

- - - - - nisi servit,

Imperat: hunc frænis, hunc tu compeſce catenis!
Immo eadem fere est hujus remedii, quæ aliorum *λιγνιπυρατων* natura, ut, sicubi impar domandæ luis ferociæ fuerit, proximum paroxysmum, acta magis in motum materia, aliquanto potius fortio-rem interdum, quam mitiorem præstet, id quod in morbo haud adeo velociter periculoso non timendum est, sed certo potius omine juvamen proxime instans præmonstrat: quod passim notatum prælagium sæpissime verum reperimus, si quas febres dosi non statim adæquata tentavimus. Ubicunque enim subitum periculum non timemus, & morbum vel faciliorem fore, vel chronica sua indole lentam magis medellam probe toleraturum, sperare licet; ibi longe minores per quatuor pluriumve horarum intervalla doses, ad scrupulum circiter, vel dimidium, vel minus etiam ministramus, memores illius Hippocratici: contraria sensim induci, & interquiesci debere. His autem in casibus rem alexæ nequaquam committendam arbitramur. Quare neque tutum heic existimamus, quod in febribus longis & pertinacioribus, & ubi ventriculus satis promte digerit, alia sæpe medela quavis irrita, feliciter sequimur, quodque ante Talborium (c) secuti sunt medici tantum non

(c) Talbortius ille ipse est pharmacopœi filius, Anglus,

non omnes, schedulæ illius antiquæ Romanæ, receptum a recentioribus etiam quibusdam auctoribus, monitum, ut unico præbio ad drachmas circiter duas dato

glus, empiricus, de cujus methodo tam egregia laudat *Pechlin*. L. II. observ. 21. ubi aliquid magis arcani subesse cl. *Cobausenio* persuasit omissa nominis & methodi descriptio, v. ejus archeus febrium faber, p. 102. Quare, & quia ipsa præparandi ratio adeo olim decantata, obsoleta fere, & haud reïcula tamen esse videtur, quamvis moderatione sæpe & discretione opus habeat, excerpta huc ex *Blegny* opusculo *du remede Anglois* p. 41. seqq. quod deinde latine zodiaco medico insertum est anno V. mense Januario, præcipua capita referre placet, quod paucis fieri potest. „ Tres fiunt infusiones, quæ primarium medicamentum constituunt. Corticis Peruviani probe electi & in subtilissimum pollinem redacti libra una irroratur per diem unam vel alteram identidem succo petroselini, foeniculi, apii, tussilaginis, hederæ terrestres, pentaphylli, decocto anisi, tinctura rosarum, aceto scillitico. aut simili, pro conditione morbi & ægroti. Hinc sensim affunduntur vini rubri mensuræ XV. seu libræ XXX. statimque & deinde quotidie probe agitantur, obturatur vas, fit infusio frigida per dies octo: dein colatur vinum per pannum arctum duplicatum, & in langena vitrea ad usum servatur, tribus mensibus incorruptum. Dantur post accessionem uncie tres, quatuor, quinque, vel sex, pro dosi, & deinde singulis trihoriiis, extra & per ipsos, ubi opus videtur, paroxysmos, cum succo citri aut aurantiorum. Bihorio ante medicinam cibum quemcunque aptum dare necessarium habetur, v. præcipue *les admirables effets du kinkina* p. 48. seq. Ubi unus paroxysmus jam non rediit, mane solum & vespere per quinque dies præbium sumitur. Residuus pulvis, addita denuo libra dimidia, per decem diem cum eadem vini quantitate infunditur. Hujus secundi vini per octo dies mane dosi propinatur. Residua iterum materies similiter, sed sine novo additamento, infunditur, & tertium hoc vinum per duas hebdomades alterno, hinc per duas alias tertio quovis mane exhibetur, donec ex omnibus infusionibus octo mensuræ consumptæ sint.

*Merba
dus Tal-
boriana.*

dato accedente paroxysmo, vel brevi ante paroxysmum, ubi maxima sit integritas, febrium oppugnemus, idque, quoad opus videatur, eo solum tempore repetamus, quæ methodus omnibus aliis, tantumquam

„ Pertinacioribus febribus opponuntur drachmæ quatuor
 „ vel sex electuarii confecti ex pulvere corticis cum syrupo cydoniorum aut limonum, bis quotidie: aut singulis infusi dosibus pro re nata instillantur guttæ quinque vel octo tincturæ, ex corticis in pulverem minuti unciis duabus, cum spiritus vini unciis octo ad solem per quindecim dies digestis, & filtratis, paratæ. Verum sub hoc velo tinctura opii latuisse videtur. (v. Blegny. p. 82.) qua diarrhoeas maxime, vel tussis, & dolores febris junctos moderari interdum ex re visum est. Descriptionem & usum tincturæ Talborianæ ex opio, sassafra & asaro habet libellus *les admirables effets du quinquina* p. 134. seqq. Alvus ubi adstricta fuit, tria vel quatuor cochlearia tincturæ hieræ picræ cum vino paratæ singulis infusi præbiis addere placuit. “ Hæc illa est methodus, quam rex Galliæ ab Anglo empirico duobus millibus Ludovicorum aureorum & annuo stipendio totidem Francorum, addita dignitate equestri, empta in publicos usus evulgavit, quia omnibus febribus intermittentibus cito, tuto, & sine reversionis metu debellandis, sufficere prædicata est. Agnoverunt certe vel inviti, ne dicam invidentes, medici artis peritissimi, melius huic empirico, & constantius, quam sibi ex voto cedere corticis usum, & ante editionem publicam aliqui jam hariolati sunt, post multa, ut divinarent, tentamina, hæc rem, quam negare non poterant, singulari præparationi, vel multiplicatis dosibus deberi, certissimæ rationi paroxysmos recidivos præcavendi: ut ait Blegny zodiac. ann. 1. m. Januar. obs. 1. Rex ipse Ludovicus, & plurimi ex ejus familia principes, & alii magnates, & ingens hominum numerus, hac methodo convalescerunt ex febribus intermittentibus & continuis, conf. *les admirables effets du quinquina*, libellus Parisi editus 1689. auspiciis Fagonii comitis archiætrorum, ubi docetur ratio Talborianæ methodum ad temperamenta, ætates, & morbi differentias accommodandi, mutando vehiculum & dosin, ac substituendo aut addendo sub-

quam unice efficax, præfertur a *Listero* (d). Atque ubi medicus haud satis mature ante accessionem accedat, quin dimidiæ minimum unciae pondus sensum ministrari possit, manum de tabula abstinendam putamus.

Laborabat ante aliquot annos vir, in quadam vicinæ nobis provinciæ urbe, fere sexagenarius febre tertiana intermittente soporosa. Accitus medicus magni nominis instantem paroxysmum exitiosum fore ex feralibus indiciis auguratus, & unam ratus spem superesse in specificæ antidoti virtute, post satis longas consultationes & disceptationes, corticis dosin,

substantiam corticis, aut extractum. Hinc nata est primum methodus nunc ubique fere recepta, qua cortex post paroxysmum, & deinde per aliquot horarum intervalla, partitis vicibus, assumitur, & ipso sanitatis tempore diu continuatur, quum antea medici, solitum in usu medicamentorum febrifugorum amarorum morem secuti, omnes brevi ante accessionem hoc remedium dederant, idque plerumque, simulac sanitas rediisse visa erat, seposuerant, idem illud, repetente forsitan febre, repetituri, donec vel, tempore adjuvante, perpetuo evanesceret morbus, vel aliam faciem indueret, & medentium circulos plane turbaret. Hinc ergo illa laudatio *Pechliniana*, haud profecto iniqua, si mentem acutissimi viri recte intueamur, qui empirici inventum docta methodo moderari procul dubio noverat.

(d) in mantissa ad exercitat. de hydrophob. p. m. 55. seqq. Probatur etiam *Dolao* encyclop. med. p. 185. Consentire videtur vir experientissimus, Jo. Maurit. *Hoffmannus*, in notis ad *Hartmanni* praxin chimiatri. p. 980. *Bartholinus* qui hist. anat. cent. 5. hist. 50. „ schedulam illam Romanam integram exhibet, proficuum ejus methodi usum Romæ aliquot hominum millia experta esse testatur, quum anno 1653. febres malignæ quartanæ simplices & duplices in urbe grassarentur. *Schelhammer*. in genuina febrium curandarum methodo p. 142. „ & ante & post paroxysmum officium præstare corticem „ expertus memorat, illud autem non nisi præparato prius „ sanguine, hoc vero semper, ut medicus de effectu febris „ curus esse possit.

dofin, unam exhibuit; fed, fuperveniente ante alteram paroxyfmo, nihil inde opis pro avertendo triftis prognoflici eventu præftari potuiſſe expertus eſt.

Datum pro re nata feliciffime eſt medicamentum vel ſolum, vel additis aut interpoſitis ſucco naſturtii aquatici, & inde paratis, potu theæ, caſe, ſpiritibus & ſalibus volatilibus acidis, alcalinis, mediis, qui & venenis ſoporiferis adverſantur, & corticis virtutem intendere creduntur *Rajo*, *Pitcarnio*, *Helvetio*, *Hofſmanno*, *Mangeto*. *Cohauiſio*, & aliis. Redeunte forſan paroxyfmo, qui, ſi recte fiant omnia, teſte multoties repetita experientia, levior & periculi expers futurus eſt, non, niſi quæ temperant & reficiunt, dare licebit, omiſſo tantisper cortice, donec accedat declinatio. Aer, & *diapnoſis* quæ, æque ac *diſpnoſis* & aliæ excretiones, naturæ roboratæ viribus expeditius a cortice ſuccedere ſolet, juſto in moderamine ſervari. Paroxyfmo & ſudore penitus exantlato removenda ſunt lintea halitu febriculoso inquinata, quæ mutatio deinde etiam ad plenam uſque ſanitatem eo tempore repeti debet, ea cum cautione, ut lintea probe ſiccata & alii forte homini ſano per noctem adhibita uſurpentur.

S. V.

Uſus continuatus.

Declinante acceſſione repetendus eſt ſtatim cortex, nullaque alia medicina, niſi quid urgeat, interpolatus, in notabilem paroxyſmorum intervallis tertia vel quarta quavis hora dandus, neque deſiſtendum eſt prius, quam paroxyſmi fugati ſint penitus, & æger cum ſanitate in gratiam rediſſe videatur: adjuvante optima diæta (c), &, quam primum

(c) Hanc ubivis, apud auctores deſcriptam huc exſcribere opus non eſt. Id tamen hic notare placet, utile eſſe

num fieri potest, moderato motu in aere liberiore puriorque. (f) Pulsus æquabiliter perpetuo bonus sit, lingua sana, urina qualis per sanitatem consue- ta, vel solito limpidior aliquantum & copiosior, appetitus naturalis, vel naturali acrior, nullus dolor, nulla

esse illud *Talborianum* monitum, cibo aliquo convenien- ti, bihorio circiter ante & post corticem præbitum, su- stentandum esse ægrum, habita tamen paroxysmi ratio- ne, qui præsens vel proxime imminens nutritionem pro- hibet. Sunt qui, neglecta hac de sumendo alimento ad- monitione, a vi remedii potenter digerente, & tonum ventriculi, qui per febres debilis est, roborante, dolo- rem quemdam stomachi rodentem, &, ubi teneriores sunt, quasi leve animi deliquium patiuntur, quemadmo- dum ab exinanitione longaque fame contingere solet. conf. *les admirables effets du quinquina* p. 49.

(f) Experientia tamen testatur, metuendum non es- se, ne per necessarium debilibus in lecto cubitum, te- Cubitus
in lecto. poreque moderatum & æquabilem, efficacia remedii certissimi sufflaminetur, quod videtur innuere *Sydenha- mius* ep. I. p. 383. *Rajus* in histor. plant. c. de gannana- peride, eadem quæ nos de hac *Sydenhamiana* cautione expertus monet. Immo potius exhortamur ægros, ut tempore paroxysmi, etiamsi is semel jam iterumque non redierit, lectum petant, ut vires conservent, & sponte forsan evenientem *διὰ πορνῆς* caute expectent. In omni- bus morbis acutis, & in febrium paroxysmis, & in qua- vis debilitate insigni, & ubi lipothymia timetur, a do- loribus, sanguinis alvique fluxibus, puerperio, abortu, immo a sanguinis missione, regula practica utilissima est, ut æger, quantum fieri potest, quietus, in situ fere ho- rizontali, servetur, capite non nisi paucillum erectiori, ne, sanguine difficilius adscendente ad cerebrum, cete- rasque partes superiores, tum cor cum reliquis visceri- bus inferioribus obruatur, tum ipsa nervorum fibrarum- que motricium œconomia, omnibus corporis functioni- bus conservatu necessaria, labascat. Graves sæpe mole- stias, immo noxas & pericula, a spreto hoc vel negle- cto monito observavimus. Conspirat nobiscum elegans dissertatio *Hoffmanniana* de situ erecto in morbis acutis periculoso, & ejusdem viri medic. consult. vol. 2. p. 76.

nulla functionis turbatio, quæ sub febre acciderunt, præsertim per intervalla paroxysmorum, affligat amplius, lassitudo corporis, quasi ulcerosa, & cutis color febrilis evanuerit antequam a continenti corticis usu desistas. Atque hæc, siquid in arte certi est, certissime ita evenient (g) intra unius plerumque, vel saltem alterius hebdomadis decursum, nisi rarius leviusculæ quædam sine febre reliquæ, vel molestiæ consuetæ ante morbum, vel aliunde ortæ, remaneant, quæ cedere in dies magis magisque medelæ continuatæ detrectent, atque ideo, facta intercapedine, *ὕσπερ* paulisper expectari suadeant. Imminui dosi periculo superato potest, sed non facile, his quidem in casibus, ubi vitæ periculum instans adfuit, infra scrupulum unum, vel drachmam dimidiam, vel quantum fere æquipolleat decocti aut infusi, ter, quater, quinquies, vel sexies, si fieri potest, quotidie assumendum. Pauciora enim vel minora præbia haud adeo fidum spondebunt successum, sed repululanti febris violentioris repressæ pabulo tempus fortasse largientur: dum ex adverso amplior paullo dosi nihil omnino metuendum relinquit. Ubique tamen justa est habenda ratio digestionis & *εὐπορίας*, quomodo natura solvat, & in usus vertat datum remedium. Quod si, dum hæc fiunt, plenitudinis humorum signa appareant, quæ plenæ curationi obfint, tutius jam, exantlato discrimine, & coctis specifico remedio humoribus, evacuationem aliquam moliri

(g) Experientia evincit¹, non deberi remedio, sed molitioni non adæquatæ & præter rem timidæ, quod *Ramazzinus* p. 226. plenam *αἰσθησιν* cortice obtineri non credidit, pulsu semper remanente parvo, & cum aliqua frequentia. Exscripsit hunc errorem manifestissimum, rem plane non expertus auctor de impostura corticis p. 12. Provoco ad ceteros, quos passim nominavi, observatores omnes, & quemlibet medicum expertum, & plura inter hos experimentorum millia. Experientia perfecta refellit imperfectam, continuata abruptam, simplex eam, quæ variis frustra medelis aliis interturbatur.

moliri licet (*h*), subjuncto tamen statim rursus & continuato, quoad opus est, cortice; cui tunc, si ex re videatur, apta etiam misceri possunt cathartica, more *Lancisi* (*i*), *Traversarii* (*k*), *Hoffmanni* (*l*), & aliorum (*m*): vel tunc etiam rursus postponi, quando superato morbo plena coctio praestita, & humorum tamen copia expurganda esse videtur (*n*). Idem esto de venæ sectione, si ex methodo indicatur, judicium. Proscribendus autem est vulgi indocti error, quo necessaria ubique statuitur post corticem purgatio, ut nocituræ, si diis placet, remedii particulæ, ex corpore ejiciantur, cujusmodi homines scite interrogat cl. *Cohausen*, num quod habeant remedium *chinagogum*? quemadmodum *hydragoga*, *cholagoga*, *phlegmagoga*, singularia dicuntur. "Ostende (*o*), inquit, remedium, quod particulas corticis noxias, sanguini immistas, & una febri-lem præcipitatem educat, & *Phyllida* solus habebis.", Sanguinis fluxus naturalis & consuetus usum corticis non prohibet, si eo opus esse videatur. At tamen sub regulari mensium & lochiorum fluxu lubenter suspendimus manum, & neque alia remedia quantumcunque generosa, neque hoc ipsum exhibemus, nisi gravis indicatio urgeat. Fluxus autem irregularis & morbosus, uti ceteræ sub febribus evenientes excretionum turbæ, continuato remedio felicissime in justum ordinem & modum redigitur.

S. VI.

(*h*) *Bianchi* histor. hepat. p. 282. seq. *Berger* in cortice vindicato. S. 8.

(*i*) L. II. epid. 4. c. 8. S. 22.

(*k*) ibid. p. 304. seq.

(*l*) med. syst. T. 4. p. 64.

(*m*) ut *Talborii* ap. *Blegny remede Anglois* p. 53. seqq. *Bianchi*, p. 283. 644. *Hermann. cynos. mat. med.* p. 208.

(*n*) *Bianchi*, l. c. *Zuingerus* med. pract. c. de quarta. De causa dissensus *Sydenhamii* & aliorum infra dicemus, ubi de reversionibus febrium, quas illi ab omni purgatione metuant, agendum est.

(*o*) p. 62.

Symptomata emergentia.

Symptomatum a febriculosi Protei reliquiis, vel ægri constitutione, dum curatio durat, emergentium ratio haberi debet, mixtis ex arte, si quibus opus est, aliis præfidiis, quæ præcipuo medicamento locum tempusque non præcipiant. Nolumus heic sigillatim de singulis agere, quod dudum alii, quos passim adduximus auctores, facitarent, & methodus medendi specialis quemlibet medicum docere debet. Pauca, post febres maxime soporosas, aliasque, præsertim ante perfectam sanationem, & si minus sufficienter datus est cortex, & ubi penitus omissus est, observata recensere breviter lubet: quæ pleraque omnia continuato & repetito remedio cedunt, interdum alia adminicula expetunt. Quibusdam hæmorrhoides cæcæ cum tenesmo molesto & alvo adstricta prodeunt, sed tempore & continuato remedii usu facile & certo evanescunt, adjectis aut interpositis forte medicamentis ex nitro, aut quæ virtute salina amara cathartica ejus naturam æmulantur (p), floribus item vel lacte sulfuris (q) & ipso millefolii decocto, & quod singulariter vel solum profuisse scimus, duobus forsitan mercurii dulcis granis (r) vespertinæ cuivis corticis dosi additis.

Ex-

(p) v. Lister. de fontibus medicatis Angliæ, cap. I. S. 4. 5.

(q) quod sulfur regeneratum est, & plerumque ad dimidiam integramve drachmam, immo sæpe ad aliquot grana datum, & repetitum, alvum cum foetore sulfureo solvit, & asthmaticæ oppressioni, & colicis doloribus cardialgicisque, ut plures virtutes taceam, egregium levamen præbet, ut mirum adeo sit, esse auctores, qui id remedii inter calces inertes reponant. conf. cel. Lantilius jatromn. p. 73. 74. Ludovici pharmacia dissert. I. p. m. 256.

(r) v. Hoffmann. med. system. T. IV. p. 64. seq. Junkeri notæ in materiam medicam tabul. 8. p. 256. seq.

Extrinfecus, ubi opus fuit, adjuvimus enematis
nitrosis, facculis, fotibusque ex hyofcyami foliis &
fambuci floribus, albo Græco (f), aut similibus in
lacte coctis, vel spiritu, ubi ardor id permittit, cam-
phorato madefactis, & ipso unguento albo campho-
rato aut simili remedio saturnino, ubi tutum visum
est sanguinem eo loci affluentem præpedire, inun-
cto vel suppositorii ope profundius immisso, hirudi-
nibus etiam nonnunquam ob turgentia vasa appli-
catis. Aurium tinnitus cum surditate aliqua (t) &
capitis temulentia, solo corticis continuato usu, &
morbo ita devicto, sensim sponte cessat: aliquando
venæ sectionem interea administrandam requirit:
rarius in abscessum auris, fotum lactis, cataplasma-
tibus, similibusque maturandum, terminatur. Rheu-
matismum (u), quem, uti vagum Sydenhamius ex
febre, vel proprio motu & naturæ ope, vel repeti-
to corticis usu, curata, fixum uno membro etiam
atque

*Aurium
tinnitus,
surditas,
temulen-
tia.
Rheu-
matif-
mus.*

(f) v. cl. *Serochii* sive *Pelargi* etcodromos I. p. 128.
281. qui postremum hoc medicamentum spiritui vini Rhe-
nani dilutum pro insigni *europæica* laudat. Neque id non
respondet experientiæ.

(t) *Morzonius* exercit. I. c. 7. p. 51. „ fidenter, in-
„ quit, dico, idque postquam jam ad 25. annos quoti-
„ diano usu corticis vires explorando expertus sum, me
„ nusquam novisse aliquid mali ab ejus usu cuiquam eve-
„ nisse, præter surditatem aliqualem, quam sponte illico
„ a morbo evicto, vel pulveris emissionem, cessare semper
„ observavi.

(u) Epist. I. p. m. 376. „ de cortice, inquit, Peru-
„ viano vere affirmare possum, non obstante tam vulgi,
„ quam *perpaucorum ex doctis* præjudicio, me nihil mali
„ ægris accidisse ab ejus usu vidisse unquam, vel cum
„ ratione suspicari potuisse, nisi quod illi, qui longum
„ & repetitum corticis Peruviani usum experti sunt, in
„ speciem quandam rehumatismi scorbutici nonnunquam
„ incidunt. Hoc autem malum *perquam raro* ex hac oc-
„ casione nascitur, & quando accidit, *facillime re-*
„ mediis gedit. add. histor. morb. acut. sect. VI. c. 5.
„ p. 351, seqq.

atque etiam observavimus, sustulit emplastrum de hyoscyamo (x) Ludovici, vere auctori polychrestum dictum, parti dolenti statim admotum & gestatum, non intermisso intus cortice, & interdum addita, ad Sydenhamii mentem, a radice & aliis *σκελετοϋβης* remediis, & misso itidem, si res postulavit, sanguine. Tusses, dolores, diarrhæas, quæ ubi febris non-
Tusses, dum superata penitus est, haud raro ei sese associant,
dolores, & dum modum excedunt, felicem remedii effectum
diarrhæa. impediunt, moderari expeditum est quod dudum plurimi auctores annotarunt, addito singulis vel alternis corticis dosibus levi anodyno, verbi causa laudani liquidi Sydenhamii guttulis tribus, quatuor, pluribus, si soporis metus jam non urget. Observavimus vero aliquoties, exanclata jam febre, & ubi cessavimus a medela, vel ubi febris etiam sine cortice a motibus suis desivit, in iis maxime ægris, qui sanguine hæmorrhoidali, & sero scorbutico turgere visi sunt, superesse diarrhæam feri biliosi indolentem, vel dolorificam, mucro interdum sanguinolento mixtam, quæ res, si medicationem exposcere, ob appetitus & virium languorem, & febris recidivæ metum, visa est, egregium auxilium, sine adstrictionis præposteræ nota, sensim præbuit aqua therma-

(x) v. Ludovici pharmacia diss. I. p. m. 307. & alibi. Quando materia vel glandulis *Haverianis*, vel partibus musculi alicujus tendinosis, altius impacta, & arctius fibris tensis constricta est, tunc medela reliqui corporis, & fibrarum motricium robur, vix sufficiunt; sed opus est remedio topico mature applicato, quod stricturam dolorosam viasque laxet, & emolliendo digerendoque, motui reddat humores ob regressum negatum stagnantes. Qua cautione tempestive observata, prompte saepe discussimus eos rheumatismos artuum, quos scorbuticos vocant quosque alias valde chronicos, & ægre deinde expugnabiles, notare licet. Non loquor de arthritide fixa typica, ex genere podagræ, neque de vaga scorbutica, aut etiam febre arthritica, neque de congestionem sanguinea calidiori, neque de secessione apoplectica aut paralytica; sed de fluxione feri acris & viscida, seu scorbutica,

marum Emsana (y), calide mane ad libras circiter duas hausta, & continuata, donec alvina proluvies, diuresi aucta, & temperatis humoribus, cessarit. Immo ipsi febrifugæ medicationi aquas hasce innocuas sociare idemtidem proficuum reperimus. Pomeridie & vesperi interdum simul addidimus purgantis catho-

rica, ad juncturam tendinesve unius membri dolorifica, quod malum vulgo reumatismus frigidus, Kalter fluss, germanice dictum, aberrante natura firmiter ibi figitur, si in principio negligatur: contra, si prompte resolutum sit, medicamentis intro datis subigi, restitutisque in ordinem excretionibus, elidi potest.

(y) Eximium hoc adversus varias diarrhoearum causas & tutissimum remedium, monente medico illustri, tum in his casibus; tum etiam, quamvis minori dosi, ad libram unam vel infra, in ipsis febribus acutis, verbi causa in pleuritide, ubi alvi fluxus supervenit, & demulceri debere reputatus est; tum denique in diarrhoeis biliosis & scorbuticis & hæmorrhoidalibus chronicis, feliciter sæpe experti sumus. Ad chronicos alvi fluxus novum hodie aliquod in Gallia celebratur remedium, in hac forte diarrhoea febrili utile futurum, cortex ex Guiana, Franciæ orientalis insula, delatus, arboris *Simarouba* dictæ, cujus ante annum portionem transmissit vir celeb. Antonius de Jussieu botanicus & medicus Parisinus excellens, una cum dissertatione ab ipso disputata: an inveteratis alvi fluxibus *simarouba*? „ Ibi de novo hoc cortice Gujanensi, parem jam, ait, quidem abhinc annis apud nos, quam apud Gujanenses, effectum constanter præstat: colorei ex albo flavescens, nullus odor, sapor subamarus, lentescentibus fibris constans, candido, levissimo, insipidoque radicum, stipitum, truncique ligno hærens, a quo facile separatur. Decoctus primo ad unciam unam aut semissem in minima aquæ copia, sic apud nos ut in Gujana, propinatus, vomitum sæpe, incommodosque feresemper sudores, & majora nonnunquam feri sanguinisque profluvia promovit: quo factum est, ut pæne oblivioni datus sit: sed correctis dosibus experientia rerum magistra salubritatem attigit. Corticis minutim secti drachmas duas in aquæ libris duabus ad tertiæ humi-

Simarouba.

tholici Glauberi granum dimidium, vel unum, in pilulam formatum, aut pulveri alicui absorbenti, aut ipsi cortici, remixtum, quod medicamentum ea dosi alvum haud sollicitat, & in vetustis diarrhœis, ob vim glandulas obstructas penetrandi & lympham acrem temperandi, & tonum minorum fibrillarum & vasculorum roborandi, quæ sulfuribus inesse solet, felici experientia nobilitatum, & inter febrifuga

„ditatis consumptionem decoque, decocti in doses quatuor divisi unam tertia quaque hora tepidam propina, vel corticis aut ligni pulveratorum drachmam semissem in aquæ puræ unciiis duabus dilutam, aut cum adianthi syrupo in bolum redactam prout una dosi, hora opportuna prabe, repetitis hujus medicaminis sub qua libet forma dosibus, ad integram sanationem. Perficitur illa absque ullo decocti potus fastidio, ulla per vomitum, vel per secessum evacuatione, sedantur tamen unius diei spatio dolorum cruciatus, redit cito somnus, urinæ fiunt copiosiores & limpidæ, rariores evadunt evacuationes, sæcum odor foetidus cessat, color immutatur, e liquidis incrassescunt, cibos æger appetit, & brevi reficitur. Succus nervi depravationem corrigendi, & motus frequentiam coercendi gummiresinosæ simaroubæ partes vim habent. Salvis functionibus aliis convulsivos motus sanat, intestinis balsamum suppeditat, stomachum corroborat, ciborum appetentiam excitat, eorumque digestionem amaris, incisivisque partibus favet, nec non & erosæ intestinorum membranæ interiori sublaturum ab acrioribus excrementis mucum restituit. Novo ergo efficacissimoque medicamine simplicium classis hoc cortice locupletior fiet, cum singulari antispasmodica virtute, stomatica narcoticave vulgaria præcellat, cum adstringentia longe superet, quæ non impune, fluentibus hæmorrhoidibus aut mulierum catameniis, interius præbentur, feliciterque, sumto simaroubæ decocto, cessante noxio alvi fluxu, evacuanda fluentiaque cetera libere ac secure eliminantur, unde & antihysterica vi plerumque pollere pluribus experimentis probatum est. Evacuatis jam stomachi primarumque viarum, sordibus, factum mitius malum semidrachmæ ligni pulve-

„rati

fuga haud postremum est. Tussis etiam nonnunquam febre exsuperata remansit, id quod, maxime sub autumnum hiememque, & primo vere, frequens fuit, & febre naturæ & levibus remediis cedente sæpius evenit, exanthemate illo forsan leviter ulceroso, quod circa labia critice evenire solet, ad bronchia delato, immo interdum ipsis pulmonibus, ubi natura haud satis sana & robusta fuit, labem minante. Tum vero aquæ Selteranæ egregiam plane opem præstiterunt. Substituimus sæpe, aut interposuimus, præsertim ubi plus pituitæ & repletionis adesse judicavimus, remedium *Riverii*, quo ille solo passim in observationibus plurimas febres chronicas persanatas a sese memorat, & nos, si catharsis indicata est, a nobis memorare possumus, exhibitum quovis mane infusum aqueum foliorum sennæ drachmæ circiter unius, & salis tartari dimidiæ, aucta vel minuta dosi prout res poposcit, addita nonnunquam tamarindorum pulpa & manna ad unciam dimidiam vel unam, & si quid aliud morbo aut sympto-

pto-

„ rati uni vel alteri dosi quandoque cedit, & contra,
 „ accedente cacochymia ad sæva morbi symptomata,
 „ non nisi pluribus repetitis decocti corticis dosibus vin-
 „ citur. Cortici Guianeo seroso biliosos, sanguinolen-
 „ tos, mucososque alvi fluxus, a continuo intestinorum
 „ convulsivo motu inveterascentes, illæsa stomachi fun-
 „ ctione, & absque morbo sanare, concedatur. Licet
 „ unica Gujanei corticis decocti aut pulveris dosi etiam
 „ rebelles diarrhœas sanatas esse compertum sit, num
 „ minoris ideo habendus, si aliquando non nisi quartæ
 „ aut sextæ portione morbum vicerit? Diarrhœa aut dy-
 „ senteria pluribus a mensibus, vel ab annis, laboran-
 „ tium majorem numerum hoc medicamine incolumita-
 „ tem citius certiusque, quam ab ullo quolibet alio,
 „ recuperasse sufficit, idque absque ullo fastidio, salvis
 „ ceteris functionibus, & sine ullo futuri alias incom-
 „ modi periculo. Hæc, de nuovo & per Germaniam
 „ fere incognito medicamento, ex doctissimi viri egregio
 „ schediasmate excerptæ, & ulteriori experientiæ commen-
 „ dare, data hac occasione, haud abs re visum est.

*Paffio-
nes hypo-
chondria-
ca.*

ptomati dari debere vifum eft. Idem remedium *Ri-
verianum* fpleneticis & fpafmodicis flatulentis hypo-
chondriorum pathematibus febrim excipientibus egre-
gie profuit: in his tamen, fi gravius vel pertinacius
affligerunt, vel vetufta jam fuerunt, facra anchora
fuit, poft febrem penitus extindam, legitimus ufus
limaturæ vel falis martis, vel acidularum, præcipue
Pyrmontanarum, aut etiam Driburgenfium: qui et-
iam sæpe folus finem fenfim imponit rebellibus ad-
verfus plerorumque remediorum virtutem febris,
chronicæ maxime, neque subito formidandæ, at in
hypochondriorum obftructionibus radicatæ indolis,
vel certe egregie præparat viscera & humores, ut
ceteris medelis, antehac infructuofis, locus deinde
fiat, ut cum fructu ufurpentur. Similiter fceletyr-
ben, aliaque fcorbuti poft febres fymptomata expu-
gnare licuit, aquis, pro re nata, lacte mixtis. Spa-
danas etiam & Schvvalbacenfes, ubi mitius agendum
fuit, ubi febricula ex hypochondriis lenta accessit,
aut quando illarum æger confuetudine jam antea
ufus eft, laudamus.

*Scorbu-
tus, fe-
bris len-
ta.*

*Obfer-
vat. par.
tic. 15.*

Superioris anni vere medicinam fecimus feminæ
nobili, in quartana duplici continua gravi & peri-
culum minante. Cortice legitime dato & repetito
febris cum omnibus fymptomatibus fine reverfione
ceffavit. Superfuit tamen languor membrorum &
dolor, velut fceletyrbe, donec fuetum a pluribus
annis ob pathemata lienofa potum aquæ Spadanæ
incepit; quo vix per biduum cæpto, fymptoma il-
lud incantamenti infar evanuit.

Neque possumus, quin memoremus remedium,
quod, in febriculis lentis hypochondriacis & fcor-
buto poft febres ex intermittentium genere, vel fo-
lum omnem sæpe paginam abfolvit, vel & remedii
magis tonici martialis, aut, fi opus eft, febrifugi
ufui præmiſſum, lentas viscerum obftructiones expe-
dit, falia exuberantia & peregrina corrigit, & per
urinam maxime evacuat, & calorem fanguinis fibra-
rumque demulcet. Serum lactis dico, vel cum cre-
more tartari aut alio fale acido probe depurandum,
in

in quo sero octo vel decem frustra chalybis igniti
extingui curare solemus; vel novum illud ad celeb.
Hofmanni mentem ex sale dulci seu saccharo lactis
paratum (2). Præbemus mensuram circiter unam
mane acidularum more: repetimus nonnunquam di-
midium pomeridie. Si scorbuti, seu splenetice pas-
sionis, evidentiores indicationes sunt, incoquimus
leviter unius aut alterius plantæ, ex his, quæ spe-
cifice antiscorbuticæ haud immerito audiunt, co-
chleariæ, nasturtii, chelidonii minoris, trifolii fibrini,
& temperationum, beccabungæ, acetosæ, ace-
tosellæ, nummulariæ, manipulos forte duos, & se-
rum cum expressione forti colatum potui damus,
aut primo haustui succum ex talibus expressum ad
uncias fere quatuor miscemus. Ita ad mensem di-
midium, aut integrum, aut quoad medela magis
magisque sensim prodesse videtur, continuamus, &
efficientiam notamus insignem.

S. VII.

(2) Lac recenter multum in patina larga, carbonum
igne, ad pulverem flavescentem grumofum exsiccatur.
Pulveri tantum aquæ purissimæ affunditur, quantum va-
pore disperditum est: hæc invicem bulliunt, & liqua-
men colatum pro sero usurpatur. Laudatur passim in me-
dicina consultatoria, & peculiari dissertatione de feri la-
ctis virtute longe saluberrima S. 12. 15. quo libello ge-
neratim vis & usus feri lactis egregie docetur. Nos in
preparatione feri hujus *Hoffmanniani* notamus, non urgeri
debere exhalationem super carbonum ignem ad plenam
usque pulveris exsiccationem. Facile enim empyreuma
concepitur, ni impense calorem temperes. Massa adhuc
leviter humida ad solem, vel super fornacem tepidum,
vel sine igne aut calore, brevi felicius sponte siccatur.
Id quoque monemus, disperdi exhalatione teneram il-
lam, & sale volatili haud destitutam aquam lactis ani-
malem, neque eam refarciri affusa, ut auctor doctissimus
præcipit, aqua communi, licet purissima & levissima.
Nos aquam lactis destillatam, & sicubi commodum vi-
detur, antiscorbuticam in pharmacopœis passim descri-
ptam, aut aliarum plantarum virtute auctam, feliciter
substituimus.

§. VII.

*Exempla aliquot singularia curatarum
februm soporosarum.*

In promptu forent multa felicis experientiae propriae & alienae exempla particularia, curatarum illa, quam pertractavimus, methodo, corticisque Cinchinæ ope, febrium soporosarum & apoplecticarum recensere, quod alia forte occasione licebit, si deus otium fecerit. Neque vero negligentem aut abruptam experiendi rationem utimur. Quam possumus curiosissime in eventus omnes inquirimus. Si qui sunt ægri, qui, per medentes & consultores & medelas clanculum evagando, se forte primum, deinde simulatione nos decipiunt, pauci sunt. Multorum etiam, quibus mederi solemus, vitas conscribimus medicas, pro usu nostro & ægrorum. Hoc est, quidquid circa eorum valetudinem memorabile accidit, id uno contextu, pro temporis ordine, in chartam conjicio, historicus fidelis, ut eventus etiam serotini luculenter appareant. Pauca jam harum febrium, de quibus agitur, exempla, quæ singulare aliquid habere videntur, ex mea praxi attingam.

Obster-
var.
part. 16.

Vir ultra triginta annos natus, diætæ omnigenis vitiis impense corruptus, laborarat ante annum phrenitide horrendum in modum delira, quæ venæ sectione in pede ultra libram administrata, vesicatoriis pluribus, & intus exhibito largo nitro, parca camphora, & ptisana ex tamarindis, crisi per sudorem superveniente, quum dies quartus exiret, ægre curata nobis erat. Inde æstate anni XXVII. incidit in febrim tertianam: guttulas purgantes aloeticas per aliquot dies sumit: tertia accessione per octo horas anticipante in soporem profundissimum delabitur. Vocatus ego circa horam paroxysmi quartam remedium intus nullum adhibere possum, ægro penitus consopito, & stertente, & faucibus sine deglutiendi facultate hiantibus. Chirurgum vocari curo,

ut

ut mox vesicatoria admoventur, vena secaretur. Avocatus aliorum, sed circa octavam ab ineunte febre horam reversus, percipio, chirurgum nihil in homine, ut dixerat, expirante tentare voluisse. Deglutire tamen jam aliquantulo melius pauxillum potus theæ poterat. Solvi ergo subito jussi extracti corticis *Apiniani* drachmam integram. Quæ quum ægre sensim intra horæ quadrantem per fauces demissa esset, & enema cum infusi croci metallorum uncis duabus injectum, dimidia vix horula elapsa, alvo largiter aperta, sudor prorupit copiosus; oculos aperuit miser, quamvis plane stupefactus; deglutivit avide, quem dedimus, potum theæ; & prætermisso semper bihorio, assumpta iterum tertioque extracti drachma, & largiter sudans, a paroxysmo soporis & delirii immunis evasit, solito tamen stupidiior, & febre haud penitus intermittente. Finito sudore venam in pede aperiri, cantharidesque applicari, & corticis pulverem ipsum ad drachmam integram aqua ex succo nasturtii aquatici dilutum, & spiritus vitrioli volatilis guttis quadraginta, spiritus salis ammoniaci viginti mixtum, tertia quavis hora dari curavi. Rediit justo tempore, neque anticipavit, accessio, soporis profundioris expers, quamvis somnolentia cum levi delirio urgeret; sed post horas sex, sudore infecuto, plena *anupētia* remansit, & constanter ad hunc usque diem superest, perfanato ex præscripta methodo homine.

Vegetus superest, sacrum munus obiens, senex plusquam septuagenarius, cui ante trienium, parciior remedii dosis post febris intermittētis paroxysmum soporosum data, alterum redire permisit graviolem, & ab apoplectico haud diversum. Excitato tamen feliciter ægro continuatus remedii usus perfectam sanitatem restituit. Sesquiannus circiter effluxit, quum idem deinde senex pleuritidem epidemice tunc satis periculofam exsuperavit.

Valer pro ætatis ratione vividior, quam aliquot ante morbum annis, Judæus octuagesimum octavum annum agens, Rabbini inter suos fungens officio,

quem ante quadriennium ex febris tertiana duplici apoplectica, pluribus tunc senibus funesta, ægre a sopore excitatum, eadem methodo curavimus.

Obs.
var.
partic.
19.

Triennium superiori estate effluxit, quum femina delicata, arthritidi vagæ scorbuticæ, purpuræ, stomachicæ, tussi siccæ, hæmoptysi leviusculæ, colicisque doloribus obnoxia, genere phthisicorum nata, ultra medium tempus iterum iterum gerens, febre epidemia *πριμαρι* corripiebatur. Morbus primis septemdecim diebus hemitritæum verum ita referebat, ut ad corticis usum descendere non auderem. Bis secta est vena, remedia & diætâ temperatissima adhibita. Die decimo octavo primum, statim post alteram phlebotomiam, vera remissio notabatur, sequenti paroxysmus manifestior somniculosus, vicesimo remissio rursus, quæ ad vicesimi primi vesperam durabat. A morbi inde principio nullum fœtus motum persenserat. Sub vesperam illius diei subito delirium, hinc dextri lateris stupor, linguæ gravitas, deinde catoche totius fere corporis, cum motu dextræ manus anxio, tandem sopor profundus accessit: quæ omnia, posteaquam per horas duodecim affligerunt, remittere sensim visa sunt, loquente rursus, sed cum aliqua balbutie & stupiditate insolita, continueque, quamquam remissius, febriente ægra. Admoveri curavi aliquot cantharides, aliaque tentavi ex supra dictis, sed labore ante temporis decursum vano. Observata remissione vero statim, & per bihorâ deinceps, drachmam corticis exhibui, eo effectû frequentis ex præscripta methodo repetitionis, ut, decrescentibus sensim paroxysmis, & auctis intervallis dilucidis, post quatrimum sine febre reperiretur, integramque recuperaret sanitatem, motu fœtus etiam redeunte. Peperit justo tempore feliciter infantem etiamnum vivum. Ipsa mater, forte quia, per graviditatem & nauseam, iusta repetendi remedii intervalla neglecta erant, ab secundo inde puerperii die febrem recidivam passa est, sed intermittentem, & quidem tertianam manifeste quadruplicem, quotidianæ duplicis instar, cui levis hæmoptysis, pro

ægræ

egre constitutione, accessit. Septimo statim die cortice rursus uti cœpit, eaque cum felicitate iusto usque convaluit, ut postea non solum melius, quam a pluribus retro annis, per omnia habuerit, verum etiam rursus jam ante sesquiannum & ultra puerpera felix, sine ullo symptomate, facta sit, nunc denuo postremo mense gravida bene valens.

Ante hos quatuor annos vidua sexagenaria, cujus maritus, nescio quibus remediis usus, ex eadem soporosa affectione occubuerat, tertio paroxysmo gravem soporem passa, assumpto deinde & diu satis continuato medicamine feliciter emerfit. Atque hæc quidem olim lapsu a veredo, & rotarum festinantium conquassatione, misere vulnerata & contusa fuit, unde per membra, & ossium juncturas, & tendinum ductus, qualvis tempestatum mutationes, multasque ægritudines, sentire consuevit. Neque vero solum bene tulit copiosum corticis usum, sed ab eo etiam tempore membris nervisque notabile robur additum, molestasque sensationes multum imminutas.

Simili prosperitate usus est vir eruditus, sexagenario major, cujus & uxor & cognatus domesticus, ex ipsa febris soporosa, omisso corticis usu, mortem oppetierant. Duplici tertiana impetitus, & signa soporis incipientis tertio die exhibens, eodem remedio sufficienter assumpto, penitus persanatus est. Antea multo luctu debilitatus, & emaciatus, rheumatismo ischiatico, flatulentia, palpitatione cordis, intestinorum levitate, male afflictus, sibi quasi renatus inde a triennio, quo febris cortice curata est, videtur, sanus per omnia & vegetus, immo, quod curiosum est, exsiccata etiam fere omnino, per singularem felicitatem, fistula lacrymali & epiphora alterius oculi antiqua. Sane in oculorum post varias vitiis diversis, ophthalmia, epiphora, ulcusculis circa palpebras, & in fluxionibus a materiei febrilis translatione, vel alias periodicis, feliciter sæpe eodem medicamento usi sumus.

Observat.

var.
partis,
20.

Observat.

var.
partis,
21.

§. VIII.

*Cura imperfecta: paucarum & minutarum
dosium usus, & abusus.*

Magna quidem illa & vere specifica hujus medelæ virtus multorum molimina prospero beat successu, quæ huic nostræ methodo, qua paullo copiosius ad plenam usque sanitatis integritatem remedium exhibere sæpe necessum putamus, subadversa videntur. Paucis & minutis dosibus, quæ aliquot forte drachmarum pondus, vel minus etiam, universim efficiant, plurimæ febres profligantur, & ita medicari nobis consuetum est, vel morbo sua natura faciliore, vel jam attrito. Immo quamvis etiam is, qui difficilior fuit, haud penitus extinctus videatur, evanescunt tamen sæpe sponte, per ipsius benignitatem, vel exhauriuntur posteriori aliqua cura, reliquæ. Tum vero ipsum febris ingenium, vel felix corporis aerisque constitutio, id præstat, quod ubique expectare haud æque tutum reor, quam tutissimo artis præsidio rem absolutam dare, & imposturæ culpam ab eodem avertere. Quicquid enim ex materia morbi residua, immo vel ex quavis causa, alias etiam eventurum, post hujus aliquando dati medicaminis usum acciderit, id aliqui, præsertim homines factiosi lingua, inertes opera (a), ejus unius noxio influxui, veluti pestem & bella comitis, tribuendum proclamabunt; quandoquidem stupendos remedii contra deam febrem effectus primum admiratio, filia ignorantiae, dein opiniones scholasticæ theoreticæ, & perversorum tentaminum noxæ, aliæque causæ, quæ nominari haud merentur, semel suspectos cuidam hominum parti fecerunt. Novi virum, qui, venerea labe infectus, variis

Accusationes
corticis
falsa.

(a) ita medelarum censores malevolos eleganter vocat *Reinesius* epist. med.

illis symptomatibus pœnas luebat, eaque omnia, suffragantibus amicis, accepta referebat, sumto olim ex manu medici cuiusdam egregii veneno, ut aiebat, amaræ chinæ detestabili: scilicet, quod insipida dulcedine mercurii & farsæ mulceri, & ligno sancto expiari debeat: (b)

Dum

*(b) Mensis elapsus est, quod curam gero ægri similis, eamque fere penitus feliciter absolutam, postquam per totum id tempus bis quotidie sumsit semunciam electuarii venerei *Bierlingii*, quod describit & merito laudat illustris *Lentilius Jatro*mnem. p. 278. 383. & quavis vespere καλομελιτος grana duo, strenueque ptisanam ex farsa potavit. Hunc, quia præter alia symptomata inde a semestri gavisus artuum doloribus afflictus fuit, interrogavit nuper homo male peritus: numquid olim febre laborarit, chinamque assumerit, quæ nunc sese post plures forte annos moveat? Nugæ venales! Ejusmodi vero methodus sæpissime nobis optime successit, ubi violentia mali gravio rem medelam non poposcit. Continuumus, donec signa prava omnia cessent, quod sensim sine debilitate, aut functionum turbatione, fieri solet. Raro accidit, aliquando tamen, ut ab ea mercurii dulcis dosi, erosio oris, linguæ & faucium tumor, & levis salivatio oboriatur. Id ipsum tamen proficuum potius, quam metuendum est. Neque tunc mutamus medelam, nisi quod ægrum ab aere & potu frigido arcemus, quod alias non est necessum. Quamvis peracta curatione belle valeat, repetere per aliquot annos, verno & autumnali tempore, per duas pluresve hebdomades, consuevimus electuarium solum, quod & iniis ipsis moris nobis est, qui salivatione curati sunt, quos etiam, si ullo modo aliquid mali restare videtur, quarto fere quovis die, per mensem vel ultra, mercurii dulcis granis quindecim aut viginti sub vesperam datis, tuto & magno cum fructu purgare solemus. Latent enim sæpe profundius in corpore, crassi seminali insinuatæ, veneni particule, quam ut uno curationis decursu evacuari possint. Emergunt deinde sponte, ubi per anni vices, vel alias occasiones, turgere incipit materies, &, si quando alii morbo forte evenienti junguntur, symptomatum & periculi gravitatem augent. Proteus est hoc contagium, &, quando semel ali-

* Obser-
vat.
part. 22.
de malis
venerei
indole
& cura
παρεκ-
βασις.

aliquem hominem afflixit, semper altero oculo medicus ad illud respicere debet, quicquid fere symptomatis affligat. Si qui tales febri, Peruviano cortice curanda, corripuntur, addimus in electuario pulverem sarsæ, vel & ligni sancti, aut ejus ligni corticis, mercurii etiam dulcis granum unum aut alterum sub vesperam aliquibus ministramus, aut semel vel bis per hebdomadem dosim auctiorem, ptisanas ex sarsa & similibus potui damus. Verum est, a morbis aphrodisiacis, ipsorumque violentis nonnunquam medelis, tonum viscerum, præsertim in abdomine, & nervorum dejecti, crasin succorum viciari, & passioni hypocondriacæ ansam præberi: unde multa suspecta symptomata luis reliquiis tribuenda non sunt; neque immerito *Freindius* in *history of physick* vol. 2. p. 385. seqq. notat, „singulare esse eorum, qui aliquando luem „passi sunt, semper sibi ad quovis levissimum sympto- „ma, vel exanthema, reversionem mali imaginari, „quamvis optime curati sint.“ Medicum tamen prudentem suspicari aliquid, nunquam nocuerit; dum maxime sæpe nocivum est, nimis securum animi esse, in occulto illo detestabili veneno, quod frequens passim est, & a quo prosteritas sæpe fert delicta parentum, & ubi naturam nihil valet, medicina vero specifica omne fert punctum. Haud satis expertus scribit *Sydenhamius*, qui, (quum ex hypothese sibi particulari, ea remedia ex specificorum classe proscribit, quæ cum evacuatione aliqua sanant,) de mercurio, sarsa, & lignis judicat, ea non nisi salivatione, aut secessu, aut sudore manifesto juvare: opp. p. m. 30. 138. 418. Fateor potentius operari, si ad ejusmodi excretiones usque urgeatur dosis & regimen, & sine iis remediis, catharses, & sudationes vehementiores sæpe prodesse. Attamen ostendi potest exemplis plurimis, quæ narrando odiosa esse solent, sine ulla sensibili evacuatione curatos esse, qui, graviter venenis malis afflicti, adstringere se potentiori medelæ noluerunt, aut per negotia, aut vires, aut alia rationum momenta, non potuerunt, vel non debuerunt. Vidimus sæpe juvare penitus solum continuatum usum sive mercurii dulcis vulgaris, sive panacæ Gallorum, in dosi refracta, pulverisque ligni sancti & sarsæ, quæ etiam tenellis in-

Notum est, quanti haud ita pridem etiam doctorum clamores fuerint in quicquid chemica arte paratum erat; quid olim usui omnimodo mercurii, aliorumque fossilium, ofores male experti occinerint: meminimus, quanta superiori ætate pericula ex quovis acidularum potu timuerit doctorum & vulgi ignorantia, quia venenatas eas, & nescio qua violentia mortiferas omnino, esse debere persuadebat tum ranarum & piscium in iis suffocatio, (d) tum male abutentium infelicitas, aut nescio quæ opinio. Antequam antimonii usum ab abusu distinguere omnibus medicis licitum lubitumve esset, acutissimus *Guido Patinus*, hostis chemiæ insensus, forte quia ignarus, idque remedium, uti multi tunc docti indoctique, universim pro veneno habens, *mar. tyrologium antimonii* (e) sibi & amicis compilavit, quo

fantibus, experimento celeb. *Lentilii*, in pulve feliciter datur, aut decocti validi ex utroque vel alterutro simplicium horum remediorum: quale describunt ex ligno sancto *Fernelius* alique passim, ex *sarsa Septalii* maxime, quod, mirabile ad tabidos vocatum, exstat in *Boneti* labyrintho medico extricato p. 621. & pro ægrorum ratione, & magis minusve nutriendi consilio, mutatum egregia manifeste præstat. Itaque per experientiam etiam haud licet assentiri omnino medico illustri, cujus theoria ingeniose supponit, labem veneream pinguedinis proprie esse vitium, in cujus intima substantia ita hæreat, ut non nisi tota pinguedine exhausta evelli possit. Vidimus sine macie eveniente curari complures, immo, qui morbo tabefacti erant, pinguescendo indies a medela specifica sanescere. Vidimus etiam præcipue, sub hoc statu epidemio, multos, ubi, per febres, earumque & reversionum ac periculi metum, nihil violenti moliri licuit, & indicata tamen fuit medicina aphrodisiacorum symptomatum, sanari felicissime, junctis pro re nata cum cortice Peruviano medicamentis ex mercurio, *sarsa*, *guajaco*: quamvis, ut alias a cortice fieri solet, habitus corporis vividior pinguiorque nihilominus evaserit.

(d) Ita de acidulis Pyrmontanis judicat *Theodorus Tabernamontanus* vasserschatz germanice c. 58.

(e) v. *lettres choisies*. Vol. I. 18. & passim.

quo omnium eorum nomina, tamquam toxico infectorum, retulit, quibus aqua emetica, sulfur stibii, antimonium diaphoreticum, bezoar minerale, aut quodvis aliud ex isto lapide paratum remedium, aliquando data fuerant: sicubi vel morbus medicinæ potentiam superavit, vel medentis error interfuit, vel quacunque de causa, longo etiam post tempore, novum quodcunque symptoma, aut ipsa mors, supervenit. Eo in catalogo locum plerisque sponderim, qui crocum martis antimoniatum *Stablii* aliquando sumserunt, si in id opinionis popularis sæculum delati fuissent. Quod hodie in ejusmodi inexpertos antimonii judices judicium statuitur, (f) id apud proxime venturam posteritatem, immo vel nostris diebus, ubique ausim polliceri hodiernis chinæ censoribus. Sunt enim hodie, qui circa corticis usum eadem oberrant chorda, atque his, si pari modo ludere volupe est, *martyrologium chinæ* æque vanum concinnare licebit. Vereor autem, ne *martyrologium* superstitosæ illius quorundam religionis, qua cortice hoc vel omnino, vel tempestive & sufficienter uti, piaculum habeatur, longe pluribus testibus locupletari possit, vel longi & inutilis cruciatus, vel periculi multiplius, vel ipsius mortis victimis. (g) Neque vero tunc injuria fallaciæ alicujus, si ita loqui placet,

(f) *Stiffer*. act. laborat. chem. spec. 2. a. 1683. edito „ antimonii, inquit, vis, quam pessime apud plures tum „ medicos, tum rei medicæ ignaros, audiat, in confesso „ est: ita, ut plurimi, audito saltem antimonii nomine, „ horrore quasi corripiantur, & quævis ex eo præparata „ veneni instar reformident. Hi autem quam inepte agant, „ penes quosvis rationales & peritos in confesso est.

(g) De febribus pertinacibus plerisque verum est, quod I. I. *Waldschmidtus* de quartana dicit opp. p. 221. casu 64. „ In hoc casu, inquit, describitur nobis quartanus, tali nempe morbo correptus, qui vel in alium „ graviolem degenerat, vel remediis violentioribus exacerbatur, levioribus autem cedere nescit. „ Ea prognosi, experientia attestante monitus, ad medelam unice cer-

placet, insimulatur medicamentum, quum morbo leviter tentato, aut imperfecte extincto, varii materiarum male commotæ motus anomali, variorumque corruptelæ & stases humorum corporis accidunt, & vel supposititias deinde inducunt reversiones febris, quæ nondum penitus cessaverat, vel morborum acutorum, aut chronicorum, aut inexplicabilis languoris, nausæ, & ægritudinis speciem induunt. Augentur sæpe malamedelis perversis hominum in corticem injuriorum. Hi enim non febrilem morbidamque διαθεσιν, uti fieri deberet, sed vel ipsas innocentis remedii particulas, & nescio quas obstipationes, aut alios plane morbos intuentur, quos inde inductos somniant. Hinc fit, ut, divinando curationes varias, sæpe quidem, juvante natura, forte fortuna felicem morbi exitum reperiant, & chinam se ex corpore evacuasse, aut ejus noxas avertisse, nugaciter gloriantur; sæpius vero misere excruciato ægro, & turbata materia febrili, quæ vel cortice facile penitus superabilis, vel sponte forsan in ordinem motibus recidiivis reditura fuisset, chinam illam, chinam infelicem, culpa onerent & morbi & sua, ad doctorum edicta provocantes, ut propriæ culpæ infelicitatem excusent. Nam hi ipsi, at quanti viri, malos eventus chinæ abusum insequentes pessimi esse ingenii, & difficillime expugnari, ex experientia judicant. Cujus origo judicii, quod magnopere limitari meretur, facillime intelligi potest ab his, qui norunt, eas febres, ubi ad corticem accedi debere visum est medentibus, difficilioris plerumque indolis fuisse, & esse adhuc, si imperfecte curatæ sint, quique in talibus ceterarum medelarum efficientiam incertam perspectam habent, & morbum potius, quam remedium metuant, hujusque continuato & repetito usu illum haud difficulter, una cum omnibus pravis consequentiis, penitus debellant:

Culpa
accusatorum.

certam, nempe corticem, ea quidem ætate nondum valde in Germania familiarem, sapienter confugit.

Inſida
curatio
per natu-
ram &
alias me-
delas.

lant: quod qui neſciunt, aut negligunt inſidum ſibi præſidium in cortice reperiri dicant, per me licet. Eadem vero, immo graviori sæpe ratione, doli, ſi ita loqui lubet, & inſidæ curationis culpa merito in febribus male fidis imputatur aut ipſi naturæ humanæ ſibi reliſtæ, aut alii cuicunque methodo, & cuivis medicamento febrifugo quod morbo impar ſit: quemadmodum aquam incendii alicujus magnitudi- ni, velocitati, & vehementiæ imparem, quæ vel flammam auget, vel impotenter aggreditur, vel ſcintillas hinc inde reliquit; aut aggerem aquis fe- rocientibus minus æquo robore objectum, ubi ſpes ſecuritatis te ſefellerit, doſoſi præſidii titulo vocare poſſes. Quæcunque enim cortici tribui ſolent no- xæ; eas attentus ſine opinionum velo obſervator fa- cile comperiet, non medicinæ particulis in corpus admiſſis, ſed febrili aliive morboſæ diſpoſitioni de- beri; dum febres minus tutæ, & aliis impuritatibus mixtæ, vel ſponte, eadem omnia, immo graviora sæpe, poſt ſe trahunt mala; &, quocunque demum remedio imperfecte curentur, turbatis moribus & male mutata materie, molimina anomala diverſæ ſpe- ciei inducunt. Id quod omnium ſæculorum expe- rientia teſtata eſt, & quotidiana hodie loquitur obſer- vatio. Febres enim, quæ ſua indole, ad habitum & diætam ægri & ceteras res circumſtantes com- parata, ſecuræ ſunt, quæque ſua ſecuritate mul- tos in eum errorem ducunt, (*h*) ut has pro nor- ma unica omnis theoriæ, & prognoseos, & curatio- nis ſupponant, neque ſub alia medicatione, neque hoc febrifugo quacunque methodo dato facile noci-
væ

(*h*) Πρωτον vel δευτερον ψευδος hæc eſſe videtur au- ctoris diſſertationis de noxiæ corticis uſu, quamvis recto, quem titulum, celeb. Hoffmanni ſcriptioni, de corticis uſu recto oppoſitum, ex ignorantia typographi ita con- cinnatum, ſemidoctus juret typographus. Sed reſpondet titulo ratiocinium totius diſſertationis Vidit aut audivit bonus vir, curari ſine cortice febres plurimas ſine rever- ſione parviſque conſecutionibus. Corticem ipſe nunquam adhi-

væ evadunt; sed sensim sua sponte in integram va-
letudinem terminari solent, id quod quotidie vide-
re, & sæpe, si multitudinem errorum empiricorum
spectemus, mirari licet: quamvis multæ sint febres,
sub iusta methodo, cum vel sine cortice, tutæ, quæ,
quododis adhibitis remediis quibusque cum vel sine
cor-

adhibuit, neque forte unquam recte adhiberi vidit. Ne-
que etiam eo opus esse putat: quis enim, inquit, „ fan-
„ do audit, tertiana regulari, suo in successu nullibi
„ turbata, vel in aliam febris speciem conversa, aliquem
„ mortuum esse? “ Et fando id audiri, & legi, vel ipsa
levis hæc nostra opella, &, quod ei occasionem præ-
buit, problema probat. Ecquis vero fando audit, me-
dicos, qui naturæ in febribus curandis frequentes defe-
ctus, & medelæ febrifugæ utilitatem, allegant, de ter-
tiana maxime regulari loqui? Si qua febris aut pericu-
losa symptomata, aut ipsam mortem accivit, tunc au-
ctor suave sibi somnium finxit: materiam febrilem no-
cere sæpe concedens, sed febrim, sive motum a materia
excitum, vel, uti theoria Stahlia vult, istius causa
sapienter institutum, noxa omni semper carere, mordi-
cus defendens. Et materiem, & motum, innumerabili-
bus modis, aberrante vel labante natura, nocere posse,
quis peritior neget? „ Auctor noster, non a febre illud
„ malum, sed cum febre fieri dicit, sine febris culpa. Cum
„ febre enim innumeros mori fatetur, quod vel materia
„ febrilis pertinacior sit, quam ut ullo modo subigi vel
„ maturari se patiatur, vel viscera nobilia insuperabili vi-
„ tio laborent, vel aliud quoddam physico-mechanicum im-
„ pedimentum obiciatur, cui natura febrim, ultimum,
„ si diis placet, præsidium, frustra opponat. §. 21. „ Si
febris sub ita opinantis medici cura pertinacior fuit, id
quod, si qua difficilioris indolis obrigit, non potuit non
contingere, & contrigisse ibi loci novimus; tum egroti
foran haud immerito impatientes, uti sæpe fit, ad em-
pircum corticis usum ab ipsius medela confugerunt.
Hinc mala ex febris indole oriunda, quæ omnis novit
antiquitas, ipse foran ex sua experientia & theoria im-
perfecta ignorat: quæque vel febri ejusque materiæ, vel
inepro, aut, ob vanos merus injectos, imperfecto cor-
ticis, uti aliorum remediorum, usui debentur incom-

cortice, haud securam indolem induunt (i). Ipsæ vero illæ imposturæ & noxæ curationis infidæ, dato legitime, & continuato, & repetito cortice, plerumque penitus cedunt, si adhuc sanationem patiuntur. " Sæpe profecto, monente *Mortono* (k), ejusmodi morbi sine hujus remedii ope vix ac nec vix quidem integram curationem admittunt,, . Ita, quæ febris, metuique a cortice, & fiduciæ in alias medelas incertas, debetur, infelicitis curationis nota, illi sæpe medicinæ nititur, quæ vel sola sanitatem restituere, & hominem servare potuisset: ingenti sane cum detrimento multorum ægrotantium, quos infestus deinde horror aut proprius, aut amicorum, aut medicorum, a salutari & sufficienti medicatione in devia agit. Serio ista velim perpendant non satis experti, curate experiantur, æquiter judicent, & ve-

moda in ipso medicamentum inexpertus conjicit. Ne de *motus*, seu *febris* ipsius, periculis & damnis dicam, cortice reprimendis, quæ ipsa schola *Stahlianæ*, ejusque magistri doctiores, *Alberti*, *Junckerus*, *Storchius*, alique, agnoscunt: experiatur, ubi *materia febrilis pertinacior* est; ubi *viscerum nobilium virium* instat, vel nondum plane insuperabile est, sed fieri minatur; ubi *physico-mechanicum impedimentum* febrim naturæ relictam a bono exitu impedit: experiatur, inquam, corticis usum tempestivum, efficacem, adæquatum! & augebit propediem, si sincerus est, catalogum doctorum, qui proprias opiniones, errore agnito, refutarunt.

(i) Elegans est monitum *Stablii*, sed quod explicationem mereri ipse non neget, in notis ad satyram *Harveyi* p. 216. ,, quod, quicumque practicus non didicerit, ,, febres intermittentes aliis medicamentis percurare, illi etiam corticis exhibitio non concedi debeat. " Scilicet, qui febres sine ejusmodi cura specifica cito tuto & jucunde satis sanabiles & curandas, ignoret aliis medelis ex methodo curare, hoc est, qui probe non sit subactus *doctrina & experientia medica antiqua & nova*, ille etiam merito a corticis, uti ab aliorum medicinæ præsidiorum, usu arcendus fuerit. Utinam a potentum liminibus aura secunda votis nostris adspiraret!

(k) p. 56.

& veritatem, quam testor, suis palpabunt manibus.
 Confidenter certæ heic eleganti illa provocatione
Stabliana (l) uti possumus "ad posteritatem, præju-
 " diciis pandemiis volente deo, liberiores. (m)

§. IX.

Regula pro corticis usu secunda.

His igitur secundus est pro genuina corticis dan-
 " di methodo canon, ut proportio æqua inter af-
 " fectus velocitatem, magnitudinem, longitudinem,
 " & corporis habitum specificique medicamenti vir-
 " tutem, rite observetur: neque præsertim dosi justo
 " magis sera, rara, aut exigua, morbum subita-
 " neum, pertinacem, magnum; neque eum, qui
 " sua natura longus est, breviori remedii usu im-
 " pugnemus, & a vacillante valetudine, male dele-
 " tis incendii febriculosi scintillis, cito nimis me-
 " dicam removeamus manum: neque vero etiam
 " præter rationem urgeamus nauseosam curationem,
 " & inutilem gravemque corpori futuram, sed &
 " pondus & remedii formam moderari, & mutare,
 " & justo tempore incipere ac desinere, noverimus.

SECTIO QUARTA.

*De prænoscentis, & præcavendis febribus recidi-
 agit, & ostendit medelam ordine & repetitio-
 ne adequatam.*

§. I.

Februm recidivarum justus metus ex morbi ingenio.

Integre restituto, quantum id signis præsentibus
 nosci potest, ægro, desistendum est a medicatio-
 ne,

(l) De febribus compositis ex acuta periodo. §. 52.

(m) Scitissime, ut solet, *Borrighius* de medic. Her-
 met.

ne, neque fidendum tamen penitus induciis. Quamvis enim, si prius dicta recte observentur, nihil præterea mali ex febris fuga in corpore evenire possit; est tamen sæpe morbi, tum recte, tum perperam curati, ingenium ad reversionem pronum, si febris vel ex sua natura futura fuisset diuturna, vel alias status epidemius, aut morbi indoles, ad motus recidivos inclinet. Haud omnino immerito questus est Sydenhamius (n): "si tam effectorum duratio-
 "nem, quam corticis innocentiam exploratam haberem, principem illi locum inter omnia, quot-
 "quot sunt, remedia deferre nullus dubitarem. Pleni sunt omnes veterum recentiorumque observato-
 "rum libri mentione febrium recidivarum, a quavis medendi methodo contingentium, quas aliqui ex indoctis, & ad quotidiana exempla cœcutientibus, ab hoc medicamento in orbem introductas, vel huic maxime deberi, nugantur. Vir eruditus, qui de reversionibus morborum singulariter scripsit (o): "In febribus, inquit, evidentius recidivæ, quam in aliis
 "morbis, cognoscuntur, tum quod frequentius accidunt, tum quod brevi abhinc temporis spatio affligentis recordatio a recrudescente morbo etiam iterum reovetur. "Hippocrates, (p) cui febrium ejusmodi indoles *υποσφοδής* vocatur, & aeris constitutioni adscribitur, meminit epidemiæ *æstivæ*, ubi *plerisque*, post pauca sanitatis intervalla, *febres rever-
 "sæ* sunt, ut multi etiam *per hiemem* adhuc laborarent. Notum est Celsi (q) elogium: "febris facile re-
 "vertitur, nisi a sano quoque aliquamdiu timetur. Bar-
 "tho-

met. in præf., Nec reformidamus judices, flagitamus potius, sed æquos, sed in palæstra experientiæ exercitatos, sed qui in subselliis artis duraverunt ante laceratos, quam e tribunali pronuntient.

(n) Epist. l. p. m. 376.

(o) Olsrob. scrutin. recidivarum §. 6.

(p) 1. epid. sect. 1. conf. loca plura adducta ab Ortilio ad §. 5.

(q) l. 3. c. 16.

Observationes
 omnis
 quæ

Bohlinus (r), " quæ æstate, ait, 1652. grassabatur
 " febris tertiana intermittens epidemia modo sin-
 " gulis recurrebat diebus, modo alternis, sæpe va-
 " ga, sæpissime post ἀνυπεξίαν redibat. *Bianchius*, (f)
 " morbo, inquit, (nempe febre ex genere intermit-
 " tentium in continentem versa) ad declinationem
 " vergente, revocatus chinæchinæ usus optime con-
 " tulit; ab hoc urinæ semper uberiores & concoctæ;
 " quibus autem istæ post aliquot dies recrudescebant,
 " hi cito recidivam patiebantur. Complures absque
 " cortice aliove febrifugo curati, & aptum servan-
 " tes regimen, adhuc relapsi sunt. *Traversarius*
 " (t) *Pilauri* observavit febres recidivas generatim
 copio-

(r) *Hist. anat. cent. 2. 76.* Legi meretur illa historia
 febris intermittens epidemiæ, diris symptomatibus sti-
 patæ, periculis acutis & chronicis plenæ, & jungi exem-
 plis supra p. 17. nota (a) adductis. Simplex remedium
 proponitur experientiæ commendandum. Verba auctoris
 sunt: „ Innotuit virtus unicornu Groenlandici, quod non
 „ solum, mediæ drachmæ pondere ante paroxysmum ex-
 „ hibitum, sudorem largum procuravit, sed febrim ple-
 „ rumque extinxit. Expertus id remedii novi genus cum
 „ magno successu in plurimis, necumque medici aliî
 „ urbis nostræ exercitatisimi. “ Certe remediis istis te-
 nerioribus ex regno animali absorbentibus, gelatina &
 sale volatili foetis, præcipue marinis, vim inesse haud
 spernendam in motibus subtiliorum corporis partium ex-
 cedentibus compescendis, & promovenda diaphoresi, ex-
 perientia confirmat. In febribus facilioribus, post corre-
 ctas & evacuatas primarum viarum sordes, nobis expe-
 rientibus, & versus aliquot paroxysmos repetentibus,
 haud raro fecit satis. Neque tamen regimen sudoriferum
 adhibuimus, quod versus id tempus nequaquam utile exi-
 stimamus, quamvis vulgo post data ante accessionem me-
 dicamenta usurpatum. Sudorem tantummodo vel sub
 finientem paroxysmum, vel, si hic non amplius redit,
 expectamus tempore insultus, quo sudor sponte erumpe-
 re solet, cum primum febris ægrum deserit.

(f) p. 748.

(t) ap. *Lancis. epid. 4. l. 2. c. 8. p. 292. seqq.*, *Pensie.*

Febres
ad re-
deundum
non pro-
na.

copiosissimas accidisse, & quidem “tum post corticis
“usum, tum ubi id remedium non fuit administra-
“tum, atque tunc quidem frequentiores periculo-
“sioresque. Hoc etiam, ceteris paribus, apud nos ve-
rissimum reperimus. Febres tertianæ legitimæ, aut
alias faciles, plurimæ, ubi præsertim exquisitis diætæ
regulis se subiecit convalescens, cortice profligatæ,
æque non recurrerunt, ac si alia quacunque ratione
perfanatæ fuissent: idque eo magis, si sub declinatio-
nem demum morbi medicina data est: quamvis sub
hoc statu epidemio, præsertim æstivo & autumnali,
nusquam fuerit tuta fides, & plus tunc felici fortu-
næ, quam medici sui methodo, debuerit eger. Idem
dictum esto de ipsis difficilioribus & chronicis, quæ
ex sua deinde natura ad reditum pronæ amplius vix
fuerunt, vel quæ jam satis per recursus deferbue-
rant, ubi dari id medicamentum, vel aliam adhi-
beri curationem, feliciter contigit, sub sponte in-
stans declinationis tempus, & quando universa febril-
is dispositio remedii alicujus viribus patuit, adjuvan-
te præsertim melioris anni aerisque favore, & præ-
missis, quæ impedimenta sanationis tollerent. Hinc
vero apud multos in varias medendi methodos, &
leves sæpe alicujus medicamenti, & ipsius corticis,
doses,

„tata, inquit, re in plurium graviter febrientium cura-
„tionibus, nec laudatum corticem, nec aliud antifebri-
„le, ego, pariterque doctissimus consultissimusque in
„arte medica sodalis meus Christoph. Cervaſſus, exhi-
„beamus; periculum scilicet facturi, an tot recidiva-
„rum, & diuturnarum molestarum ægrotationum caus-
„sa fuisset quinquina. “ Verum abunde docti sumus,
„illas aliunde ortum traxisse. Respondet Lanciſſus p. 309.
„ii quoque, qui absque Peruviani corticis præsidio ab
„epidemicis febribus convalescunt, ipsa morbi indole
„recidere in febrim solent, ut longe ante detectam chi-
„næ vim observavit Hippocrates, qui 1. epid. sect. 3. n. 36.
„nullum, inquit, novi, qui superfuerit, cui non con-
„tigerint recidivæ.

doles, generalis fiducia nascitur, quum videant quam sæpe cito, facile & constanter,

hi motus atque hæc certamina tanta

Pulveris exigui jactu compressa quiescant. (u)

Et sane facile intelligitur, eas febres, quæ vel post deflagrationem spontaneam, vel primo quoque tempore, levioribus remediis methodisque minus certis penitus obsecundant, facilioris jam sua sponte indolis esse, & exinde sæpe etiam ad reditum minus pronas, quam ubi generosiori medicinæ ope opus est, & curatio difficilior peragitur: ut eos adeo miremur, qui medelis istiusmodi tribuunt cessationem morbi facilioris sine reversione, & e contrario regressum difficilioris medicamentis magis generosis, quum utrumque morbi ingenio maxime deberi experientibus pateat. Nihilo tamen minus ipsarum fe-

*Recursum
februm
sine po-
tenti me-
dicina
curata-
rum.*

Femina fere sexagenaria, sanguine facile turgente Plena, nervorum genere delicato & ad animi pathemata sensibili, & nifibus plerumque vanis ad hæmorrhoides sæpe exercita, hecticum statum, ob phlogoses motusque quasi febriculosos, dudum sibi persuadens, corripitur sub statu epidemio febris anomala visa, leviori quidem & facile remediis absorbentibus, & salinis, vel & leviter laxantibus abhibitis, post hebdomadem unam alteramve evanescente; sed adeo sæpe recidiva, ut vix mensem opusmodios, & sine remediis, per aliquot annos transigeret.

*Observ.
Pratic.*

ret. Post mærorem longum terroremque multum, exeunte æstate, ante triennium & quod excedit, incidit in febrem epidemiam, anomalam rursus visam, sed, ob haustum forte a filio impense febricitante contagium, statim praviorem. Usa per aliquot hebdomades remediis consuetis nihil proficiens, me vocavit; aliumque medicum virum summum. Observato rite typo, quotidianum eum, sed ex triplicato quartanæ genere, manifeste reperimus. Præcepimus ex methodo nostra corticem. Obsecuta ægra absolvit curationis filum, & ab eo tempore ab illa febricendi consuetudine immunis & sana per triennium vixit, nisi quod adhuc hæmorroidum molestiis obnoxia sit, & semel ex catarrho leviter febricitavit.

Reversio-
nes pot
febrisu-
rum re-
medium.

Post cu-
rationem
imperfe-
ctam.

Reversiones frequentes etiam evenerunt, ubi febres epidemiæ, ante declinationis tempus, cortice, aut alio remedio amaro, aut salino potentiori, interceptæ & profligatæ fuerunt, sed nullo ad motus deinde recidivos præcavendos habito respectu: quod qui negligunt, occasionem præbent culpando innocuo medicamento. Febres maxime difficiliiores antidoto Peruviana perperam, vel imperfecte, curatæ, easdem passæ sunt manes, quas ceteræ, quibus solius naturæ robur sine plena victoria oppositum fuit, vel quodvis medicamentum minus adæquatum adhibitum: morbo permutato potius tantisper cum alius ægritudinis imagine, quam cum integritate functionum corporis. Equidem, attestante experientia, affirmare ausim, quum multi se homines illotis manibus medicinæ passim immiscuerint, & corticem, sine iusta methodo, pluribus exhibuerint, quam

Quot Themison ægros autumnò occiderit uno, (x) non tot ac tanta plerumque mala observari consuevisse, post febres sua indole, vel ægri constitutione, aut diætâ, minus securas, quam ab alius cujusque im-

imbecillioris remedii, quamlibet laudatissimi, inepto, vel non sufficienti usu. Vix etiam, ubi forte fortuna, in languoris aliorumque symptomatum locum, febris cum typo manifesto iterum successit, quam vulgo recidivam vocant, æque illa gravis, vel certe æque periculosa esse consuevit, ac ubi alia minus potentia præcesserant tentamina. Aliqua sane morbidæ materiæ pars vere specifico medicamine, quamvis sine iusta lege dato, plerumque enervari videtur: etsi pro diversa aberrationis gravitate, & ægrotantium ratione, variæ notentur differentiæ. Hujusmodi febres recidivæ, quas *nothas* appellare liceat, (y) uti post imbecillem nimis corticis usum, hodie hominibus cujusque sortis, methodi veræ ignavis, frequentatum, & qui innocens remedium infamare aptus est; ita etiam post naturæ, aliussve medicinæ, debiliora molimina, frequentissime eveniunt, aut sua sponte, aut revocatis ad justæ methodi leges, salutari consilio, motibus febrilibus, (z) Febres subito periculosas, haud adeo paucas, præsertim soporosas, naturæ vel artes medicæ impares mor-

Febres
recidiva
nothæ.

Rever.
siones
post mor.
bum su-
bito pe-
ricula-
sum.

(y) v. *Orslob.* scrutin. recidiv. §. 31. ubi signa hujusmodi reversionum eventurarum egregie enarrantur: quorum decimum est: „in specie magis recidiva metuenda est, si adhuc, licet obscure magis, prioris morbi reliquias ex symptomatibus resistentibus, licet remissioribus, observamus.

(z) Revocatio illa cum magna cautione fieri debet: neque ego in quovis statu epidemio, aut corporis habitio febri-
tu, tentandum illud antiquitus notum artificium consuluerim, nisi remedio me pollere certus sim, quo motus forsan excedentes tempestive rursus reprimere, & penitus avertere possim. Cogitent, qui audacius sentiunt, & nullo fere habito discrimine, febres, quibus perperam curatis alius morbus successisse videtur, revocari debere docent, quæ rectissime olim *Trincavellus* de ratione curandi L. II. c. 3. scripsit: „febris neque desideranda, neque excitanda est, nisi quæ mitis & moderata sit: „alioquin vellemus morbum unum curare altero, non
„mi-

Post
morbum
indolis
diutur,
mioris .

morte terminari permiserunt . (a) Similes affectus , ubi quidem , per corticis usurpationem haud omnibus numeris absolutam , vel non rite repetitam , conservata est vita , (b) variis tamen reversiones , vel veris , vel nothis , quamvis minus perniciosis , multarunt ægrum . Diuturniores ex sua natura febres , si cortice , vel alio remedio febrifugo , interceptæ fuerunt , ægro in sanitatem perfectam tantisper saltem restituto , (c) aliud incommodum non attulerunt , nisi quod recidivæ idemtidem factæ sunt , donec exhausta forte fuit per naturæ ὁσέπερυστος , vel artis virtutem , vel aeris & anni mutationem , causa reliqua morbi , qui per tempora sua decurrere impedi-

„ minus verendo . “ Mitem vero & moderatam excitare , & servare , nec cuivis , nec ubique profecto licet : quicquid de hujus vel illius methodi , aut medicinæ , felici efficientia ad febres suppressas exsuscitandas laudetur . Tutius longe sæpe esse observavimus , si quæ febres imperfecte curatæ obtingunt , continuare medelæ febrifugæ usum , vel solum , vel præmissis aut additis proindicatione aliis , secundum regulas supra scriptas , donec plena appareat sanitas , & deinde repetere eundem , ex arte , mox describenda . Ita sæpenumero hominibus abs me petentibus , ut chinam expellam , ab alio medico , aut a medicastro , visceribus vel artubus , ut vulgus opinatur , impactam , ridens respondeo , cuneum cuneo trudi , & continuando eodem remedio opus esse , quo voti potiamur .

(a) *Traversarius* l. c. p. 299. ubi de reversionibus egit : „ experientia , ait , compertum habemus , quam plurimos „ non adhibito statim febrifugo interiisse , plerosque pro-

„ pinata e vestigio china convaluisse .
(b) *Lancisus* p. 309. „ Miror sane , ait , non intelli- „ gere censores , recidivam potius , quam mortem , ex- „ petendam esse , ubi hæc impender , nisi febris subito „ profligetur .

(c) Consulto id facere consueverunt , quamvis reversionem eventuram putarent , *VVilifus* de febribus c. 6. *Ramazzinus* p. 225. 236. seqq. *Sydenham* . p. 112. [c. 5. de morbis acutis , quamquam hic deinde meliora expertus est .

peditus est: & curatio perfecta facilis fuit, nisi forte interdum molimina reversionis, ab hominibus diagnosis aut methodum ignorantibus, ubi præsertim remedium febrifugum oderint, perversis medelis turbata, & in alium morbum imprudenter conversa sunt. Atque huiusmodi eventus potissimum vanis artis accusationibus ansam præbent. Interea alii, pari febre indolis chronicæ affecti, qui cortice usi non sunt, aut per paroxysmos suos perpetuo febri-
citarunt, molestiis periculisque expositi, nescio an optabili a morbi regressibus immunitate, nisi quis continuum morbum interrupto præferre velit (d); aut, interdum a febre aliquantisper sub aliorum symptomatum larva liberati visi, recursus vehementiores plerumque passi sunt, quam quibus saniora intervalla per medelam febrifugam præstita fuerunt. (e) Vix etiam, ac ne vix quidem, id sua sæpe tolerantia (f) lucrati sunt miseri, ut motus febiles, licet molestissimi & violentissimi, citius morbidam materiam consumserint, atque ex corpore ejecerint, quam alii, per longioris sanitatis, breviorisque, & statim rursus oppressæ, febris recidivæ intercapedines,

(d) *Syndeham* de morb. acut. p. m. 112. Morbus per septimanas duas vel tres delitescit, magno cum ægri emolumento, qui ab illo male multatus paullulum interim respirat.

(e) *Traversarius* l. c. p. 299. „ Absque corticis usû hoc statu epidemio difficillime convalescunt ægri, quin potius vel in autumnales quartanas, quarum anno 1710. & currenti 11. non exiguus est numerus; vel in cachecticas leucophlegmaticasque affectiones, hydropi infusæ perabili affines, incidunt.

(f) Cavendum est his, qui febres per expectationem curare satagunt, ne censuram promereantur, quam apud *Virgilium* pastores incurrunt, negligentes, & vano medelarum potius, quam iusto morborum timore perculsi:

- - - alitur vitium, vivitque regendo,
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedat omnia poscens,
Cum furit, atque artus depascitur arida febris.

*Remora
reversio-
num &
morbus
longior
per me-
dicinā
culpam.*

dines, perennantem ἀπυρεσίαν recuperarunt. (g) Inter-
dum quidem, quamvis penitus restituti visi sunt æ-
gri, ubi aliquid circa corticis usum peccatum tamen
est, vel curiosa & inordinata post febrem jam pla-
ne cessantem continuatione remedii, quod vulgarissi-
mum vitium est, (h) vel omiſſis, quæ præmitti aut
interponi debebant medelis aliis, id effectum est, ut,
qui citius finiri potuisset, morbus longior appare-
ret Febres enim recidivæ, quæ sponte suæ relietæ
citius eventuræ fuissent, retardatæ hoc pacto potius
& semisopitæ, quam penitus profligatæ fuerunt,
post mensem & ultra demum, rupto vinculo male-
fido, manifeste accidentes; dum sub alia methodo
similiter laborantibus ægris, citius manifestato re-
cursu, citius etiam sua tempora decurrit morbus,
vel justam sui curationem poposcit: quæ ubi recte
instituta non est, iterum iterumque relapsi sunt mi-
seri, licet iterum iterumque cortice curati, & de-
vorata ingenti ejus quantitate, cum opprobrio re-
medii apud hos, qui non bene judicant medicinæ
vitium

(g) V. experimenta auctorum supra nota (g) addu-
ctorum, quibus paria habent plerique, qui ante *Talbo-
rium* scripserunt, item *Restaurandus*, *Storchi*, aliique.

** Nimi
remedio-
rum fe-
brisugum
usus no-
ta.*

(h) * Varia ab hac inutili continuatione nasci posse
incommoda videntur. Primo enim nausea sine fructu
creatur. Deinde hoc remedium, uti cetera omnia, præ-
sertim pulverulenta & sicciora, immo uti alimenta ipsa,
nisi *eupasia* probe observetur, stomacho & nervis delica-
tioribus grave tandem fieri potest; quamvis id a cortice
genuino, quippe blande amaro, & digestionem insigni-
ter juvante, & egregie tonico, minus metuendum sit,
quam a pluribus aliis medicamentis. Tertio appetitus
nimius interdum excitatur, ut ab amaris diu usurpatis
fieri solet, unde facile in diætâ delinquit convalescens.
Quartum est, quod retardatur ita, & in suo ordine tur-
batur, temporarius ille materiæ recidivæ orgasmus: un-
de illæ ipsæ oboriuntur, quas heic notamus, reversiones
inordinatæ, & seræ: quod perquam frequenter accidit.
Quintum est, fieri posse, ut hæc materia immatura, re-

vitium a medentis errore. Verbo dicam: febres recidivæ fiunt vel veræ, ubi ad integritatem functionum redierat æger, vel nothæ, ubi morbidi motus non penitus cessant. Hæ a qualibet naturæ vel artis ope imperfecta frequentissime contingunt. Illæ fiunt vel post febres sua indole recidivas, quacun-

tardato ultra modum naturalem orgasmo, tum vero non attento & imperfecte represso, quum tempore justo molimina contingunt, & juvante forsan alia prava corporis dispositione, aliam in corpore induat formam, aut motum alium suscipiat, & morbi μετασχηματισμὸν variasque ægritudines inducat, quod tamen rarius ab hac causa evenit: dum plerumque vel natura tandem aliquando maturat & evolvit materiem, ita ut vera febris recidiva appareat; vel, præmissis præmittendis, ipsa legitima per corticem curatio omne fert punctum. Atque hoc quidem sensu, nimium, & nimis diu continuatum, corticis usum nocere posse sentio: quamvis doseos nimis paræ & castratæ noxa & manifestior sit, & gravior, & frequentior: & ista itidem præcipue non remedio, sed materiæ morbidæ debeantur, eodem incassum & haud recte tentatæ: quod idem de ceteris medelis febrifugis dicendum esse, res ipsa docet. Hanc ob rem supra in regula secunda scripsimus, „proportionem inter vim morbi & remediæ diu rite observandum esse, ut justo tempore desinere, noverimus.“ Idque facili negotio fit, si, obtenta meliori valetudine, & quando non amplius indies magis magisque a remediorum ληξιπυρετων usu in sanitate proficere ægrum apparet, (quod præcipuum indicium est, materiem, si qua latet, non amplius attingi,) cessemus a medicatione, neque continuemus nimis officiose, sed tempus justum repetendæ expectemus. In nostrate morbi specie τυπικῶς ὑποσφοδῶς curanda, medicatio continua, etsi diutissime usurpata, & inordinata quævis, etsi copiosissime adhibito remedio, reversionem non potuit semper prohibere, interdum nocere visa: dum illa, quam deinceps explicabimus, methodus, certis temporum intervallis interpolata, spem plenæ & constantis sanitatis vix ac ne vix quidem fecellit: ut adeo heic verum repererimus illud:

Quod caret alterna requie, durabile non est.

cunque ex curatione deliverint; vel post eas, quæ, diuturniores futuræ, remedio interceptæ fuerant, quod materiam profundius latentem & immaturam, sed sponte deinde repullulantem, attingere uno curationis filo non potuerit: quamvis si id iusto tempore repetatur, reversio certo præpediri possit. Vulgaris igitur est, sed manifestus, error, quo ipsi remedio recidivæ febres, quasi ipsi aquæ recandescens incendium, imputantur. Ipsa enim materia morbida uti febrim primariam fecit, ita, si quocunque modo imperfecte extincta sit, reversionem inducit, suæ indolis culpa, non remedii: quamvis hujus usus non rite repetitus pro febre longa continuante interruptam faciat, siue recidivam evenire permittat; abusus vero, uti ceterarum medelarum omnium, turbare morbum, præsertim difficiliorum, &, reversionibus inordinatis ansam præbendo, longiorem facere possit.

S. II.

Febris recidiva ab ipsa febre sæpe oritur.

*Febris
instru-
mentum
naturæ.*

Quod autem longe frequentius morbi longitudo longitudinem majorem, & paroxysmus paroxysmum, & febris ipsa febrem recidivam ingeneret, multa sunt quæ persuadent. Lubens concesserim, febrim in se & absolute spectatam, esse motum naturæ per secretionem & excretionem materiæ nocivæ, ad conservationem corporis tendentem, (i) immo, si a notio-

(i) Sydenham. de morb. acut. p. m. 72. „ profecto, „ ait, est febris ipsa naturæ instrumentum, quo partes „ imputas a puris secernat. “ Ita docuerunt omni ævo, hodieque sentiunt ac docent ubivis, medicorum prudentum scholæ. Sane auctor naturæ, cujus vocis notionem sect. 6. §. 8. 9. explicabimus, qui febrim ejusmodi instrumentum esse, & omnia ordine, tempore, & mensura, peragi voluit, ea etiam in symptomatibus, coctionibus, crisis, observari dedit, ut ipsas molestias suo modo utiles esse, & medico experto & sapienti indicare appareat,

notione populari & consueta discedere lubeat ;

(k)

pareat, quid agendum sit, aut omittendum. Vix refert, utrum ea humanæ animæ, quæ symptomatibus sapienter affici velit, an naturæ rerum creaturarum corporearum mechanicæ, ascribamus : modo noxias & inutiles molestias, seu errores naturæ, & effectus utiles, vel secus, causarum corporearum agnoscamus, a quibus natura afficitur. Neque adeo mirum nobis est, quod laudatissimus vir gloriatur : ad *Harveum* p. 166., jam tres supra quadraginta sunt anni ex quo hanc causam agere suscepit. Rarissima, hoc in primis ævo, fortuna, evenit, ut nemo in publicum processerit, adversus illam perorare contendens. “ Quatenus febris imputatur animæ rationali, sapienter, circumspicte, & sollicite, motus febriculosos eligenti, excitanti, & pro causis sollicitudinis vel augenti, vel minuenti, & ipsa symptomata ad certos scopos dirigenti, sine materiali corporearum causarum effectu, qui moralis solum sit, æstimationem sui ab anima sapienti promerens, quod fere solum est viro illustri in theoria febrium peculiare ; quatenus, inquam, ita sentire lubet ipsi, ejusque assentibus ; plurimi sane medici incliti etiamnum florentes in publicum processerunt, adversus eam sententiam perorantes, disputantes, scribentes : In ipsa academia Halensi *Hoffmannus*, in Lipsiensi *Schacherus*, in Jenensi *Vvedelius*, in Vitembergensi *Bergerus*, in Helmstädiensi *Meibomius*, in Giesiensi *Valentinus*, in Marpurgensi *Veldius*, in Rostochiensi *Schaperus*, in Tubingensi *Camerarius*, in Altorfina *Schulzius*, in Argentineni *Boeclerus*, in Lugdunensi *Boerhaavius*, in Trajectina *Barcufius*, in iisdem aliisque locis plures alii viri sapientissimi, doctissimique. In ipso ad medelam etiam *Ληξιππερον* respectu, ubi ex theoriæ influxu practice dissentire a medicis mechanicis putantur *Stahliani* sectatores, quamvis plurimi haud vere dissentiant, contraxerunt ceteris huic hypothese ill. *Hoffmannus* tum passim alibi, tum nuper in de recto corticis usu in febribus, §. 35., quod, ait, cortex Peruvianus statim in principio post unum vel alterum paroxysmum, tuto in usum vocari possit, pernegant maxime isti, qui naturam febre, tamquam remedio sapienti consilio, uti censent, ad amolendas causas, quæ vitæ pericu-

,, lum

(k) ne quidem morbum vocari merere : quemadmodum illustis *Stahlius* sæpius, & novissimo rursum scripto aliquo, (l) mentem suam professus est : qua sententia,

lum struunt, persuasi *optimam & salutarem naturam* intentionem hac ratione turbari. Sed supervacaneum plane esse hunc metum, experientia, optima medicarum etiam veritatum magistra, omnibusque ratiociniis superior, luculenter admodum docet. Nobis certe innumera fere sunt exempla eorum, qui a tertiana epidemica, gravibusque symptomatibus invadente, ita perfecte cum sanitate in gratiam redierunt.

(k) Hanc sequi nos consuevimus, & olim in dissertatione quadam mentem ita explicavimus: „quemadmodum sanitas corporis nostri vivi in blanda partium & functionum integritate & harmonia, ita morbus, in molesta partium, vel functionum, latione aut perturbatione consistit. Partes corporis alie solida dicuntur, alie fluida, quarum singulae certam justamque, naturaliterum statu, habent *κρᾶσις*, sive compagis, toni, & mixture rationem, quæ, sicubi molestam patiatur mutationem, tunc morbum adesse dicimus. Functiones vero, seu actiones, ac sensus, in corpore omnes; progressus, secretiones, egestionem humorum, & quæ sunt reliqua; perficiuntur motu, qui & naturalem fluidarum partium fluorem, & debitum in solidarum partium tono, ejusque *συζωή* & *διαζωή*, requirit æquilibrium ac mediocritatem. Quandocunque igitur fluida quidem partes molesta vel fluxione, vel retardatione, solida autem vel contractione vel relaxatione, præter solitam naturæ rationem, laborant, tunc itidem morbum adesse pronuntiamus. “ Eadem populorum omnium notione deus febrim inter morbos, eosque præcipuos, retulisse notatur b. *Vvedelio*, medico *πολυμαθές* αὐτῶ, exercit. philolog. dec. 8. exerc. 4. „ Inter alios, inquit, quamplures morbos, quos suavissimus salvator sanasse & aboluisse legitur, est quoque omnium maximus FEBRIS. „ Et hæc inter præcipuos numeratur Deut. xxviii. 22. „ quibus iratus deus affligere minatus est humanum genus. “

(l) Not. ad *Harvei* artem curandæ per expectat. c. 24. p. 56. seqq.

tia, cum consecutionibus variis, in theoriam " me-
 " dicam introducta, sola, cordate, bona fide, distin-
 " cte, & connexe febrium ratio exponi possit, cui
 " ex alia hypothefi quacunque ne vel minima lux
 affulserit. (*m*) Verum nemo etiam negaverit, Natura
errores
& defe-
ctus.
 ad illum ipsum motum certi & singularis per varia
 febrium genera generis, naturam a singulari aliqua
 impuritate excitari, atque diversitatem ingentem,
 in molestia, curatione, exitu, & reversione febris,
 suboriri a quantitate ejus materiæ aut majori, aut
 minori, a crassi illius benigniori, vel secus, a locis
 & partibus unde & quo defertur, a proportionem
 ejus ad corpus hujusque habitum, & humorum cor-
 poris ad motus, & elateris fluidarum solidarumque
 partium ad ipsas virtutes motrices, quascunque de-
 mum eas esse statuamus. Quæ omnia, cum innu-
 merabiles a rebus naturalibus, non naturalibus, præ-
 ternaturalibus, quas vocant, seu intrinsecus atque
 extrinsecus quacunque de causa contingentibus, pa-
 tiantur varietates & mutationes, merito idem gra-
 vissimus auctor (*n*), " naturam hominis, inquit, fa-
 " cile & varie errare posse, quisquis dubitare fufci-
 " pit, eo ipso exemplum aberrationis exhibet. Hinc
 illam febricitationem, quæ absolute spectata motus
 erat salutaris, si in concreto, quod dicunt, uti re-
 vera existit, consideraveris, multa inde pericula,
 molestias nimium graves, longas, recidivas, non
 posse non idemtidem evenire, nemo recte conside-
 rantium est, quem fugere queat: (*o*) & ideo arte
 opus esse, quæ motus utiles & salutes ab inutili-
 bus & noxiis sollicitè distinguat, & naturam huma-
 nam labantem aut aberrantem suffulciat ac modere-
 tur, quam artem deus naturæ auctor condidit, ex-
 perientia genuit, analogia rationalis formavit. Ve-
 rus

(*m*) Conf. cl. *Barchusen* de medic. orig. & progress.
 dissert. 25. §. 27.

(*n*) p. 160. not. ad *Harveum* add. p. 157. ubi plane
 nobiscum sentire videtur.

(*o*) *Stahlius* l. c. p. 157.

Werthof, de Febris.

rus est Hippocratis aphorismus: (p) "a crisi quæ in
" morbis relinquuntur, reversionem inducere solent. "

Paroxysmorum
crisis
infida.

Natura quovis paroxysmo partem materiæ impuræ,
quam potest, coquit, & per organa excretionum
amandat. Ecquis vero sponzor esse velit, naturæ
humanæ vel sapientiam, si qua proprie est, vel po-
tentiam, & nisum spontaneum, eo pertingere, ut
nihil inconsuetis illis, & sæpe, pro rerum circum-
stantium ratione, anomalis motibus impotenter mo-
liatur, aut moveat, quod moveri non deberet, pro-
moveri non possit? Hinc prono consequitur impetu,
quam facile humoris impuri pars, a crisi particula-
ri uniuscujusque paroxysmi post motum immaturum
relicta, ita profunde visceribus & succorum crasi im-
mergi possit, ut novis paroxysmis pluribus, & lon-
ga aut recidiva febre opus sit, si naturæ virtute cor-
pus repurgari deinceps debeat. Immo ipsi corpō-
ris humores boni & puri, vel quorum certe impu-
ritates diversæ sine molestia diu latere, vel sensim
naturalibus motibus consumi potuissent, per febrilem
paroxysmum suo circulationis ordine emoti, facillime
corrumpi, & communicatas forte secum criseos
imperfectæ reliquias profunde intra sinum suum ab-
scondere posse, videntur. Debilitantur etiam paro-
xypticis motibus partes corporis, & languidiores fi-
unt functiones, earum in primis, in quibus febricu-
losus fomes vel generatur, vel colligitur: ex quibus
caussis omnibus, præter alia sanitatis detrimenta,
plurium paroxysmorum & febrium recidivarum fo-
mes haud injuria derivari possit. (q) Atque imper-
fecta ejusmodi crisis, & damnosæ molitiones, faci-
lius

(p) 12. Sect. II.

(q) Egregie Sennertus de febribus l. 2. c. 17. p. 253.
" Relinquitur post paroxysmum, uti Galen. 2. de differ. febr.
" cap. ult. tradit, duplex in corpore vitiosa *διαθεσις*, una
" inquinamentum quoddam ex humore in præcedenti pa-
" roxysmo relictum; altera membri excrementitios hu-
" mores generantis debilitas. Hinc accidit, ut pars hæc,
" ob debilitatem, superfluitates generet; quæ & ab in-
" nato

lius fere in morbo paroxystico longioris indolis , quantumvis ex sua natura [haud maligno , evenire videntur , quam in acuto . In illo enim longe plures , quam in hoc , esse videntur materiæ impuræ partes , inæqualis maturitatis & mobilitatis , quarum præmaturi motus noxas & anomalias illas inducere possunt . Hinc forsitan est , quod plures passim febres recidivæ ex intermittentium , quam continentium , genere notentur . (r) Taceo hausta rursus intro , quæ sub crisi paroxysmi necessario expirant , effluvia , quæ in nostro hoc morborum genere plerumque humores in sui consortium rapi aptos intra corpus ægri reperiunt , sicuti irrefragabili , nisi imaginatione & explicatione affectata ludere velimus , experientiæ testimonio constat , tot alios inde contagio infici . (f) Quod si illorum aliquid , vel ægri , vel adstantium , vel medentium , vel naturæ errore aut debilitate , vel morbi aut conjunctorum affectuum gravitate , vel ab externa internave causa quacun-

Contagium .

Consequentia illorum .

„ nato vicio , & a putredinoso inquinamento a priore
 „ paroxysmo relicto , initium putredinis concipiunt ,
 „ atque ita novus paroxysmus oritur . Idque tamdiu durat , donec & illa dispositio , & partis debilitas excrementitios humores generans , sublata , & illud *συννοσώδες*
 „ *συννοσώδες* humores inquinans plane discussum sit .

(r) Conf. *Alpinus* hist. epid. §. 47. qui hanc sententiam eleganter explicat & probat .

(f) *H. Meibom.* de febris intermittentibus epidem. §. 8. „ non potest , inquit , non experientia docere , illos , qui in eadem domo , eodem contubernio , eodem saepe lecto utuntur , frequentissime infici adunum pene omnes . Contagium illud observavi manifestissime anno 1666. ubi hæc febres tum alibi , tum in primis *VVolfenbutteli* , plusquam dimidiam partem hominum affecerunt , ubi contigit , ut omnibus in una aliqua domo , numerosa admodum familia , decumbentibus , statim corripenterentur , si qui ad ministrandum in primis noviter accessissent . “ *Bianchini* hist. hepat. p. 745. seq. Ad ineundas febres , etiam populares , certa quædam & proportionata requiritur humorum dispositio , atque

cunque, per unum aut alterum paroxysmum contigerit, quod quidem in morbo longiori, difficiliore, aut illegitimo, immo & in legitimo quovis, facillimum esse, negari haud posse videtur; tum quidem accessio accessionem, febris difficilis difficilem, immo etiam recidivam, seu similem sui sobolem, progenuisse videbitur. Eadem omnia, immo interdum graviora, eventura facile augurari licet, ubi semel opiti imperfecta naturæ aut artis medela paroxysmi, sub languoris aliussve morbi simulacro, circumferuntur, & crisin vel nullam faciunt, vel minus perfectam. Quare, quum imperfecta curatio per corticem Peruvianum, quippe lippis & tonsoribus notum hodie & usitatum qualitercunque remedium, frequentissima sit, mirum non est, si febris, haud penitus per illum suppressa, obscuris suis & minus efficacibus motibus, frequentes reversiones, & morbi longitudinem, ex sua indole ingenerat, id quod ignorantes deinde huic remedio perperam imputant, malevoli imputare amant. Adstipulatur fere histeriociinis de febris longitudine & reversione, ex ipsius febris culpa, *Stablius*, qui naturam, materia impura jam exhausta, quasi per consuetudinem, paroxysmos motusque recidivos inducere, ingeniosa conjectura statuit, & tum quidem corticem Peruviana-

„ morbosus apparatus. Ast siquidem, etiam dato hoc apparatus, non semper excitantur febres, nisi ab externo fomite succendantur: ita sæpe incitamenti vices gerunt effluvia, ab uno infirmo in alium traducta. Ob-
 „ servamus frequenter, non solitarias ire febres in numerosis familiis, quando epidemicae vigent, utut tertianas, sed ab uno in aliud subjectum sæpe migrare,
 „ præcipue in pauperum gurgustis, ubi plures insimul cubare adsuescunt. “ Similes plane fuerunt in nostro statu epidemio observationes: idque conqueri posuimus, quod *Borrichius* in act. Hafn. vol. 5. obs. 54. de quartana tunc temporis grassata dicit: „ integræ familiæ, totipodum pagi, immo quandoque tertia pars oppida-
 „ norum, velut fulmine icta, lectis affixa est.

vianum, ad suppressendos motus inutiles, laudatæ solet, (1) parcus alioquin ejus remedii laudator, ob eventus, quos notavit, ex abusibus alienis, & naturæ, quam pro ipsa anima rationali habet, in multis febribus *αυταρχειαν*, sub statu præsertim epidemio, & endemio, & corporum singulorum, feliciori, & theoriæ suæ nexum, & si qua alia forte est ratio. Recte F. Hoffmannus (u) "per ipsum, inquit, febrilem motum nova semper gignitur materia, quæ, præsertim quando perspiratione non excluditur, & insalubri victu augetur potius, novum semper induci paroxysmum non mirum est.

§. III.

Problema & observationes de cita febris fuga reversionem præpediente.

Neque tamen hoc ego theorema, ultra experientiæ suffragium, ita universim stabilitum velim, ut primos cujusque febris paroxysmos, vel errores sub ipsis commissos, pro ceterorum omnium causâ habeam. Universam enim sæpe febris, etiam intermittens, materiam, vel magnam ejus partem durationis spontaneæ, accessionum, incrementi, declinationis, & recursuum causam, a primo inde insultu, intra viscerum & humorum recessus, in herba certe, & nisu naturali, ita latere probabile est, ut ex suæ deinde indolis lege, & pro naturæ ad illam habitu, vel generetur, vel maturetur, vel in motum sensim agatur. Neque tum nisi artis ope in herba suffocari potest morbus, ut præpediatur, quo minus per sua tempora decurrat, & sua sponte revertatur. Meum vero haud facio, si febris tuta satis appa-

(1) v. præter alia scripta plura ejus colleg. practic. cum not. Storchii §. 1841. mebr. 7. sect. 1. p. 939. item differt. de tertiana febris genium manifestante c. 2. p. 26. c. 6. p. 56.

(u) medic. system. T. III. Sect. I. c. 3. p. 102.

appareat, *Mortoni* (x) consilium, qui, "nulli, inquit, auctor ero, ut vel secundus paroxysmus permittatur: cui lubens assentit *Bohnius* (y), & *Riedlinus* (z). Attamen experientiam qualemcunque meam, plus decies data occasione repetitam, testor, neminem eorum ulla postmodum febre recidiva, vel alia prava consecutione, multatum esse, ubi ego, in prima accessione vocatus, periculi deinde instantis iusto metu, ob aliorum exemplorum similitudinem, & pravorum signorum terrores, percussus, corticis statim usu febrem fugavi, & eo continuato, ad omnium functionum integritatem ægrum perduxi: quamvis nulla deinde medicinæ ope usus, ad præcidendam reversionem (a). Neque vero, cum sufficiens nondum existeret experimentorum copia, semper id & ubique ita eventurum esse, spondere audeo, ulteriori & alienæ experientiæ rem commendans.

Observ.
p. 1. 23.

Ipse ego, cum ante octo, & quod excedit, annos, vere pluvioso, ægrotam ruri invisissem, pluribus horis ad seram usque vespeream, inter aeris injurias, itineri insumptis, & piscis viscidæ esu haud sine nausea satiatus, paroxysmo febrili eadem statim vespera corripiebar. Tertianam intermittentem & accessionis ratio (b), & status epidemius, & urinæ, linguæ, faciei, oculorumque color, & sapor amaricans

(x) exercit. l. c. 5.

(y) tota dissert. de præmatura intermittentium fuga, quam suspectam tuetur.

(z) lin. medic. A. 4. mens. 9. lin. 25. neque dissentiant, vir summus, *Bergerus* in cortice ab iniquis judiciis vindicato §. 9. &, quos ibi adducit, auctores, *Badus*, *Donzellus*, *Protospatarius*, *Listerus*, *Jones*: & eadem sententia stetit *Talborio*, ejusque per Galliam & Angliam affectis.

(a) conf. ill. *Hoffmann*. medic. System. Tom. IV. l. 1. c. 4. p. 108. *Morton*. c. 7. ubi febres inflammatorias, in principio periodicas, cortice subito dato, sine reversione penitus curari observat.

(b) v. *Galenus* de crisi l. 2. c. 3. de tertiana exquiritur primo paroxysmo discernenda.

ricans adversus, indicabant. Urgebat instans prope tempus profectionis alicujus necessariæ. Sumsi statim mane ipecacuanham cum arcano duplicato: pomeridie cortice uti cœpi: quo continuato, non febris, nisi levibus per alternos dies aliquot motibus, sed plena sensim sanitas rediit, qua hodieque utor.

Unus ex his, quos, soporis maxime indicibus ter-
ritus, ita velociter sanitati reddidi, pluribus ante an-
nis dolore sinistrum hypochondrium gravante, &
cordis palpitatione sæpe recurrente, laborarat. Post
hanc ipsam curationem, a triennio ab iis sympto-
matibus sanus degit, & nunc quidem iter trans ma-
re feliciter emensus est.

Femella quadragenaria, temperamentum a nativita-
te ita melancholici, ut ad morbum melancholiam,
familia satis familiarem, proclivis sæpe fuerit, cor-
pusculo debili, & multis alias pathematibus hysteri-
cis, spleneticis, colicis, & plusculis abortibus, exer-
cito, quum, anno præterlapso, longum luctum pas-
sa esset, febre epidemia autumnali invaditur. Post
primum paroxysmum, gravi dolore cardialgico, co-
lico, & dysuria stipatum, quæ somnum iusto pro-
fundiorum identidem interrompebant, itidem sta-
tim ad corticem non accedere non ausus fui. Ast
postquam a febre manifestiori semenciæ forte usu li-
bera evasit, languens licet adhuc, nauseosa, & pla-
ne imperfecte sanitati restituta, continuare hanc me-
delam, nescio quibus opinionibus & consiliis mul-
liercularum turbata, omnino noluit, seque febricitare
negavit, id solum, ut passioni hystericæ, & aliis
quos metus melancholicus repræsentabat, morbis ob-
viam irem, rogans, variisque præterea remediis ine-
pte usa (c). Evanuerunt nihilominus sensim febrili-
a.

(c) Eleganter celeb. Stahl. de æstu maris microcosm.
th. 8. „ ad lectum ægrorum audimus, quid ipsi maxime
„ conquerantur, id cum ipsis pro morbo agnoscimus,
„ huic maxime obistere, occurrere, contra pugnare; ut
„ æger de lecto, tamquam de sella curuli, consuluit,
„ ita plex medica scivit. “ Graphice hanc medicorum

lta symptomata. Verum tamen, uti alias etiam fœvit, alternis vicibus sanitatis, & velut hystericorum paroxysmorum, cum anxietate, tristitia, metu vario, alvi dolorifica proluvie, catameniis copiosis, ipsoque, qui solus novus erat, & valde ingratus ægræ, hæmorrhoidum fluxu, per intervalla hiemem exegit. Omnia lubens corticis, vitæ conservatoris, usui accepta tulisset, nisi veterum imbecillitatum ipsa subinde recordata esset, & adstringere illum corticem persuasisset consiliaria domestica, quum ægrota diarrhœis & fluxibus sanguineis esset affecta. Tandem vere incipiente feliciter usa remedio, quod suasi, ex granis bis quotidie quindecim (d) limaturæ

crucem, ægris nimium quantum damnosam, immo sæpe exitiabilem, pingit ingeniosissimus *Lentilius*, tab. consult. p. 35., dum ægrotus clamabat, da potum; dum uxor, medere singultui; dum affinis, siste dolorem; dum compater, præbe sudoriferum; dum cognatus, da vinum, ut cor confortetur; dum alii, balneatores, mulieres, amiculi, scribe hoc vel istud, quod vicino meo, re nulla juvante, in eodem affectu gravissime decumbenti, salutare fuit! & quæ sexcenta sunt alia: quid tunc ageret medicus? Emoriar, ni vel centies optavit: o, si aliam, quamvis viliores, artem didicissem!

(d) *Sidenhamius*, alique, non nisi octo pro dosi præbere solent: & sufficiunt sæpe *Lentilii*, aliorumque expertorum scripta idem, quod nos heic laudamus, commendant pondus: & vanum sit, si aliqui metuunt, grave stomacho futurum. Graviora longe sunt calcium præparatorum, & alieno acore saturatorum, & quarundam etiam tincturarum, doses vel minores: & præstare limaturam ipsam plerumque præparationibus, tum efficacia, tum ipsa digestionis facilitate, plurimi observatores docti dudum annotarunt. Eleganter de hac ipsa re dicitur, quod de multis naturæ donis medicis verum est, & notabile, in *histoire de l'academie des sciences* 1713. p. 26. ubi de natura chalybis ejusque usu medico egregie agitur: „dissendio maximo est, artis opem adhibere, ut „natura deterior reddatur. C'est grand dommage d'en „ploier

ra martis, (e) subtilissime, sine affuso liquore, preparatae praecipue constante, post multos inde excretos ascarides, magnam partem ægritudine liberata est. Denique sub Pyrmontanarum acidularum potu, ineunte æstate, catenulam vermium cucurbitinorum (f) excrevit, quam, tertia post absolutam curam heb-

„ *pløier de l'art, à gater la nature.* “ Veteres non infra duos scrupulos, ad sesquidrachmam, immo drachmas duas usque, propinare solebant limaturam crudam vel preparatam, & morbos chronicos maximos feliciter eo pacto sanabant. v. *Sennertus* prax. l. 3. p. 537. *Claudinus* de ingressu ad infirmos append. sect. 2. ne natura & usu chalybis & medicamentorum chalybeatorum, quæ tota legi meretur.

(e) Hoc cum ejus progenie medicamentum, quod, a cortice Peruviano plane diversæ efficaciz, ex imperfectis, & haud satis distinctis, methodicorum veterum aphorismis de stricto & laxo, veluti ex unica regula, itidem vulgo judicatur, aliquando forte, quum de ejus usu in morbis febrilibus agendi locus erit, polychrestis utilitatibus vindicare moliemur, correctis abusibus, ex theoria modesta, & experientia antiqua & recenti. Propositum idem fuit illustri *Brunnero*, quod negotiis forsan, aut senectæ & morte præpeditus, non absolvit. v. de glandul. duod. p. 149. ubi, „ ex efficacissimorum, „ ait, remedium, dummodo manu tractentur periti, „ sunt martialia, in suis casibus efficacissima, de quibus „ forte alias. “ Plura sane medicamenta utilissima limitibus nimis angustis, & impenetrabilibus difficultatibus, & edictis terroribusque theoreticis, tamquam præruptis scopulis, ita circumsepuntur, ut ad usum etiam verum & securum vix cuiquam permitti videatur accessus. „ Præcepta finita esse debent: si qua finiri non possunt, „ extra sapientiam sunt. “ *Seneca*. Alii e contrario eadem ipsa remedia laudibus immodicis ita in vulgus pro-palant, ut usui mixtus abusus cuilibet pateat, quem profusæ pollicitationes, & nescio cujus hypotheseos ingeniosa species, allicuerint. Aberratur utrimque a veræ experientiz repetitæ via regia.

(f) v. *Clericus* in histor. lumbric. latorum, & quæ ibi ex *Spigelio*, *Tysone*, *Vallisnerio*, *Andry*, *Aldrovando*, aliis-que

hebdomade, ingens lumbricus vivus & concatenatus insecutus est, qualem *Clericus* aliqui (g) delineatum exhibent. Hinc incantamenti instar omnia omnino pathemata cessarunt, ipsaque femina egregie valet, sanior quam pluribus retro annis. Ridet nunc ipsa aberrationes suas, inobedientiæque culpam in brutorum vermium phantasmata jocose conjicit.

Observ.
partic.
26.

Cæteri, quos decem numero, ubi similiter corticem a primo paroxysmo dedi, obsequiosi satis fuerunt, & perfecte constanterque convalere omnes.

Similia
de aliis
medelis
observat.

Immo vero non hujus solum medicinæ eam esse felicitatem, sed & alias medelas, post primam statim accessionem adhibitas, feliciter, quamvis haud adeo certo ac ipso cortice, opitulari, comperimus. Ut taceam effectus ita prosperos nobis observatos a mediis amaris illi similibus, item a subita catharsi, vel vomitione, sub febris initio, turgente materia (h), complures etiam sanitatem, post leviam unius alteriusve accessionis molimina, statim recuperarunt, sine

que collecta sunt, præsertim tab. I. A. & B. add. observatio, & descriptio elegans *Borrichii* act. Hafn. vol. 2. obs. 47.

(g) v. *Clericus* in histor. lumbric. lator. præcipue tab. II.

(h) Iterum heic laudare debemus pulverem *Cornachini*, vel similem ex scamnoneo. Sunt status epidemii, de quibus & nos dicere possumus, quod *Timæus a Guldenkleee* cas. medicinal. l. 8. c. 10. de tertiana simplici, unica purgatione curata: „frequentissimæ circa id tempus „erant tertianæ febres; verum sumto pulvere cholagogo „plerique liberati sunt: & quod idem deinde c. 19. notat: si in febribus putridis intermittentibus quibuscunque, apparente aliqua, etiamsi non perfecta, coctione, agro ipso die paroxysmi medicamentum purgans dederis, ita ut effectum suum ante invasionem compleat, videbis febrim post illum paroxysmum non amplius reverti. “ Similia de ipecacuanha & emeticis antimoniatibus, prædicare licet. Meminerint tamen medentes, qui ita felices effectus vel a purgatione, vel a vomitione, notarunt, probe attendendum esse, quid evacuationem ejusmodi indicet, vel contra. Quadrat huc

ma-

sine relapſu, quibus a primo febris vere intermit-
tentis, tertianæ aut quartanæ, maxime vernalis,
paroxyſmo exeunte, & inde tertia quavis circiter
hora, remedium exhibuimus digerens & diaphore-
ticum, verbi cauſſa, medicamenti egregii, quod in
ipſo etiam paroxyſmo datum anxietates levare, hu-
mores digerere, & criſin deinde juvare ſolet, ſpiri-
tus tartari compoſiti, quem mixturam ſimplicem (i)
vocat, guttas forte triginta, aut tincturæ fuliginis
Clauderii, quæ eſſentia diaphoretica audit duplum,
vel ultra: aut quibus, ubi tertianam ſimplicem ve-
re

maxime monitum *Sydenhamianum*, egregio illo de mor-
bis epidemiis c. 2. ſect. I. de morb. acut. ſcriptum: „qua
„ methodo currente anno ægrotos liberaveris, eadem ipſa
„ forſan, anno jam vertente, e medio tolles“ quodque
idem graviſſimus obſervator paullo infra habet: „idem
„ morbus in ipſiſſima anni conſtitutione varia ſæpe, &
„ diſſimili facie, ſe oſtendat: quod quidem tanti poteſt
„ eſſe momenti, ut, pro ejus arbitrio, curativæ indica-
„ tiones ponendæ ſumendæve fuerint.

(i) v. *Schulzizius* peculiari libello de tinctura bezoar-
dica, cujus hic ſpiritus præcipua pars eſt, & in appen-
dice de mixtura ſimplici p. 177. ſeqq. &, qui primus hu-
jus mixturæ auctor creditur, *Andernacus* de medic. vet.
& nova P. II. p. 658. * In perſonis ſpleneticis ſeu ſcorbu-
ticis, & ubi remedio magis volatili opus eſſe viſum eſt,
ſubſtituimus pari cum felicitate, eadem doſi, ſed, ob
odorem ſaporemque volatilem, ſyrupo pœoniæ aut ſimili
temperantes, ſpiritum ſcorbuticum *Dravvizi*, quem ſub
mixturæ ſimplicis antiſcorbuticæ nomine in pharmacopo-
lia noſtra introduximus, deſcriptum in tractatum vom
ſchmerz-machenden Schorbock, p. 159. „ Spiritus tartari
„ libra una, cochleariæ unciis quatuor, irrorantur libræ
„ duæ vitrioli ad rubedinem exſiccati, digeruntur in bal-
„ neo per oſtiduum, dein per retortam, aucto gradatim
„ igne, propellitur cum reliquis etiam ſpiritus vitrioli
„ volatilis. Doſis auctori eſt drachma dimidia vel inte-
„ gra. „ Magnopere prædicatur in affectibus ſcorbuti-
cis, præcipue paralyſi. Nobis fructum egregium, præter
eam, quam in febribus modo laudavimus, utilitatem, præ-

* *Spiri-
tus ſcor-
buticus
Dravvi-
zii.*

ziii

se intermittentem a primo statim insultu agnoscere
 venit, soluti liquore aliquo salis absinthii drachmam
 integram, addito interdum sulfuris antimonii grano,
 vel & salis ammoniaci drachma dimidia, aut alius
 ex salibus lixivis aut mediis febrifugis sufficientem
 dosin, sex horis ante paroxysmi prioris tempus se-
 mel, aut aliquoties alternis diebus, propinavimus.
 Alii, similiter plane correpti, ubi id momentum
 prætermisum est, & altera aut tertia accessio ante
 medicationem invasit, diutius longe graviusque æ-
 grotare, & reversionibus obvii esse consueverunt. Ea
 tamen simul cautione usi sumus, quam supra jam
 innui-

Observ.
 partic.
 27.

Observ.
 partic.
 28.

præbuit in stomachi ætione, & appetitus digestionisque
 defectibus a muco viscido, bilioso, falso, putrido; in
 iis vitiis, quæ scorbutico calido tribui solent; in cachexia
 scorbutica; in paralyti, & ipsa apoplexia recenti. Bien-
 nium fere est, quod puella sexennis, illius soror, de
 qua infra febris nonnæ historiam recensemus, post ali-
 quot languoris dies, repente corripiebatur paralyti utrius-
 que brachii & spinæ dorsi, cum sensu formicationis.
 Aberat causa manifesta, nisi quod stomacate & scrophulæ
 jam diu affligerant. Vocatus statim, dedi ejus spiritus
 cum syrupo pœoniæ ævæ mixti guttas triginta, idque
 singulis trihoriiis repetii. Rediit sensim sensimque motus
 sensusque integer, & intra decem fere dies sanitas. Ab-
 soluta jam hac scriptione, mulierem Judæam septuaginta
 octo annos natam, curo cum alio medico experientis-
 simo, quæ olim sæpe podagrica, quatuor jam annis so-
 litum affectum non passa, insultum nuper apoplecticum
 noctu subito sustinuit, ex quo lingua cum dextro bra-
 chio & pede paralytica remansere, cum mentis stupore,
 & febre continua. Secari statim venam, ad octo uncias
 in brachio sinistro quum in pede non admitteretur, ve-
 sicatoria eidem brachio & cruri ejus lateris admoveri,
 enema injici, assumique per trihoria remixti similiter spi-
 ritus guttas sexaginta, curavimus, interpositis paucis pro
 re nata aliis. Ita lento quotidie gradu magis magisque
 rediit primum loquela, deinde liberior intellectus, la-
 terisque attoniti motus, febris post nonum diem sensim
 soluta cessavit, appetitus somnusque, pro senectæ ratio-
 ne,

Observ.
 partic.
 29.

inuenimus, ut statim, finita accessionis crisi, lintea febricosa halitu polluta cum purioribus permutari curaremus. Atque hæc de reversionum metu, per citam a prima invasione febris fugam, præcidendo, problematis alicujus instar dicta sunt, quod repetitæ experientiæ solvendum relinquimus (k),

§. IV.

ne, sat bene habet, & vix quinta nunc a morbi ingressu hebdomas numeratur, neque fere, nisi debilitas, quicquam superest. Furunculus in femore sinistro enatus, & oralgia auris dextræ, utrimque in abscessum transit, atque, uti arbitror, egregie felicitatem medellæ juit. * Biennium fere effluxit, quod virum sexagenarium, doctum & laboriosum, hæmorrhoidarium, a gravi hemiplegia dextri lateris, venæ sectione larga in sinistro pede subito administrata, hoc ipso dein spiritu continue usurpato, & denique laxatione κατ' ἐπιπρασιν repetita, ex pilulis polychrestis cum mercurio dulci, feliciter, deo juvante, sanitati reddidimus. Idem superiori ætate tertiana duplici graviter laborans, cortice Cinchina exhibita post tertium primariæ febris paroxysmum, & repetita legitime, optime convaleuit, valetque. Durante curatione eam molestiam hæmorrhoidum coæcarum, quam sect. 3. §. 6. descripsimus, passus est, & curatus remedio laxante ex sale cathartico amaro, fortibus, & unguento albo camphorato, & præcipue continuato cortice febrifugo, cum granis aliquot lactis sulfuris cuique dosi additis. Similem felicitatem laudavi spiritus scorbutici experti quidem non sumus, ubi diutius jam paralytis tolerata fuit: unde & iis in morbis laudandum est illud, quod in omnibus fere valet, & præsertim quorum typus non est insuperabilis: principii obsta!

(k) Alterum de prævertendis reversionibus problema, quod pleniori itidem experientiæ permittendum adhuc videtur, quum nobis, tentantibus sine repetitione corticis, nondum æquerespondere res visa sit, habet cl. *Mangenus* bibl. pharmac. T. 2. p. 628. ubi, „sancte, ait, asserere se posse, se in millenis ægris exhibitionem corticis non omni prorsus recidivæ antevertendæ aptam observasse, nisi volatilia etiam in largissima dosi admiscuerit.“ Assentit *Traversarius* p. 297. hanc veritatem, inquit, hic quoque *Pisauri* experientiæ con-

„san;

S. IV.

Observationes de reversionum tempore.

Alioqui, ubi post alterum pluresque paroxysmos febris per medelam specificam victa est, quæ diutius alias duratura fuisset, tum quidem semper ægrotos, sola medicatione per corticem continenti, a periculo quovis alio tutos præstare licuit, sed rarius, nisi ea legitime repetita fuerit, a redituro sponte, post certum aliquod tempus, si permittatur, eodem morbo: qui tamen certe cari & apoplexiæ metu vacuus, & sat facile sanabilis, & longe plerumque priori mitior fuit; quamvis interdum, pro corporis, aeris, diætæ ratione, ad difficiliorem indolem redierit: ut omnes omnino morbi *ὑποσφοδερῶς*, præsertim vero febres, modo faciliores, modo difficiliore revertuntur, quocunque remedio curati sint (1). Caveant ergo, qui ingenium morbi versatile, & remedii febrifugi recte dati innocentiam perfectam non habent

*Observ.
partic.
30.*

„stantissime firmat. “ Cl. *Conhusius*, auctor archei februm fabri, in remedio quodam volatili, quod sibi adhuc peculiare fervat, corticis usui addendo, omne felicitis, & a reversionum metu liberæ, medicationis præsidium collocat. Sunt sane salia volatilia insigniter febrifuga, & subtilia, & penetrantia, ac forsan reversionum materiam in herba latentem, quam cortex attingere nequeat, huic addita enervare possunt, dum ipse cortex metuendas a solitariis volatilibus noxas prævertat. add. S. seqq. not. b.

** Observ.
partic.
30.*

(1) *Ortob.* scrutin. recidiv. S. 5., Negari non potest, „uti recidivam interdum atrociorē esse ipso morbo præcedente; ita etiam præsertim febres, modo duplicatas. „triplicatas reverti, & modo, quæ erant cum intermissione, continuo, modo vice versa infestare. “ *Grembs*, arbor. integr. & ruinof. homin. p. 407. exemplum refert: „* vir robustus & sanguineæ complexionis, tertianæ „nothæ recidivam patiebatur, pulsus erat languidus, „excretio copiosa. Nec pharmacum, nec sanguinis missionem

bent, ne, ubi obscuriora forte molimina recidiva
 iusto tempore vident, a vera causa, & diagnosi,
 & cura aberrant, suosque deinde, uti facile fit, er-
 rores, suas *quedodias*, priori methodo imputent, si
 morbum naturaliter recidivum, sed facile sanabi-
 lem, difficilem fecerint, ordine processurum turba-
 rint, benignum futurum male permutarint. Caveant
 etiam, quod obiter moneo, ne, ubi febrim post cor-
 ticem recidivam, eamque forte facilem, facile cura-
 runt, (m) suæ illi methodo ubique statim nimium
 tribuant, & in difficilioribus casibus confidant, & e-
 contrario, ubi febris recidivæ difficiliori, difficulter
 aut minus feliciter, sua culpa, vel metu vano, me-
 dentur, priorem medelam innocuam accusent. Le-
 gitime ita, uti supra scriptum est, superata febris
 interdum quidem incerto rediit tempore, &, quod
 prænantari non potuit, quando aut gravi diætæ,
 aut

*Tempus
 incertum
 ex causis
 extraor-
 dinariis.*

„ sionem competentem judicabat medicus. Utebatur sy-
 „ rupis de endivia, de acetosa. Septimo die accepit rha-
 „ barbarum cum decocto fructuum. Sed ea nocte præter
 „ omnium spem extinctus est. “ Ignorabatur ejus ætatis
 infelicitate cortex. Quod si isto in priori febris adhibito
 recidiva contigisset ita exitiabilis, quot, bone deus, igno-
 rantum & malevolorum censorum accusationibus impe-
 titum fuisset remedium, quod solum forsitan potuisset esse
 salutis, si eo tempore cognitum id esse licuerit!

(m) * Elegans est consilium *Hamiltoni* de febre miliari
 p. 79. „ Sumantur mane per dies aliquot salis absinthii grana
 „ decem, aut quindecim, ex aquæ Spadanæ haustulo,
 „ & deinde paullatim ejusdem aquæ libræ duæ. Nec
 „ quicquam febris intermittenti, ex præproprio corticis
 „ Peruviani usu recidivæ, certius occurrit. “ Hæc me-
 thodus, ubi, deficiente aqua Spadana, Schvvalbacensis,
 vel alia similis, substitui potest, & aliæ medelæ minus
 certæ, sæpe sufficiunt, præsertim si febrilis materiæ vis
 cortice prius fracta est, etiamsi, ob intermissam justam re-
 petitionem, febris revertatur, subitæ tamen periculi, &
 metuendæ ferociæ expers. Atque in ejusmodi febribus
 recidivis sola salia fixa sæpenumero nobis suffecerunt,
 quum prior morbus sine cortice vix domabilis apparuis-
 set,

aut turbulentæ medicationis errore, aut contagiî vehementia, aut insigni orgasmo menstruo, puerperali, hæmorrhoidali; vel a variolis, morbillis, podagra, calculo, aliisque morbis alienis inducto, impen-
se forsân agitata, maturata, & protrusa est materies, quæ intra viscerum & humorum compagem ita antea latitabat, vel immutata erat, ut eam assiduo remedii usu attingere atque exstirpare nequiverimus. Interdum minuscultas aut paucas corticis doses, vel roboris parte castratas præparaciones, ad præcavendum morbi reditum sufficere rati, methodum satis vulgatam secuti sumus, ut per aliquod a recuperata sanitate tempus continuum, vel incertis intervallis, vel tunc solum, quando incommodi qualiscunque aliquid, tamquam febris recidivæ prænuntium, sentiri rursus incepit, aliquantum corticis, ad unam alteramve dosin, indies officiose propinaremus. (n) Et tum quidem sæpe motus recidivos paululum suppressos & retardatos, vel sub hac ipsa medicatione non adæquata, vel diverso post illam tempore, pro varia medicamenti efficacia, rediisse observavimus. Quum vero post integre restitutam corporis œconomiam a medelis plane abstinuit æger, neque fontica quædam caussa, quod rarum fuit,

Tempus
certum
ex morbi
indole
tertiana.

ma-

set. Eiusdem modi methodus itidem feliciter ita nobis aliquoties successit, ut reversio nulla obtigerit, si, statim post profligatam cortice febrem, aqua salutaris sale lixivo saturata, præcipue Selterana, per unam aut alteram hebdomadem pota fuit, cortice etiam deinde non repetito: ut adeo salium fixorum vim in reversionibus præcavendis laudare itidem possim, uti ultima ad superiorem paragraphum nota de volatilibus prædicavi, quamvis & suum illæ aquæ sal volatile acidulum, & ex lixivi mixture medium, in sîou gerant: uti præstantissime ostendit celeb. *Seipius* in de acidulis Pyrmontanis libello aureo. Ea tamen omnia repetiti corticis certæ efficacîæ cedunt.

(n), Ipse *Hippocrates* videtur honestissime fecisse, quod quosdam errores suos, ne posteri errarent confessus est. *Quintilianus* l. 3. c. 8.

mature morbum redundare fecit, " tunc nos qui-
 " dem multijuga experientia docuit, febres *ex ter-*
 " *tianarum genere* recidivas longe quam plurimas
 " aliquo *secundæ hebdomadis* die, sive post quartam
 " lunaris mensis partem, a cessata remedii assum-
 " tione, contigisse, atque, si ope naturæ aut artis rur-
 " sum evanuerint, semel vel aliquoties sæpe præterea,
 " pro morbi statusque epidemii ingenio, *alteris* sem-
 " per *hebdomadibus* reversas esse, vel molimina saltim
 " satis manifesta ostendisse. Hinc forte haud injuria
 " conicere licuerit, subesse aliquam toties repetitæ
 " experientiæ *causam naturalem*, & tum quoque al-
 " ternis hebdomadibus motus in corpore recidivos *ex*
 " *morbi ingenio* fieri, quum, impedimento quocunque
 " retenti, non satis liquido apparent. Fortuiti casus,
 " qui hanc nobis veritatem sub nostra aliorumque me-
 " dicatione confirmare potuerint, evenere innumera-
 " biles: &, data opera, plus centies rem experti su-
 " mus, quando ægri, repetitæ medelæ impatientes (o),
 " bene se valere caussati sunt (p), & febriam, si re-
 " dired, indolis haud metuendæ fore persuasum ha-
 " buimus. Tunc enim, omisso præcavendi consilio,
 " tempus reversionis expectavimus, immo ipsi ægris
 " prædiximus, eventu vix fallente. Idem plerumque
 " notare licuit, ubi, naturæ vel aliorum medicamen-
 " torum auxilio sanitatis plenæ signa tantisper fue-
 " runt restituta, morbi tamen ingenio ad reversionem
 " pronum. Quo propius etiam illi a sanitate ab-
 " fuerunt, quos natura vel arte imperfecte restitui con-
 " tigit, ab evidentibus saltim paroxysmis immunes,
 " & quo exquisitiori diæta præmaturam morbi excan-
 " descen-

(o) *Seidel.* de morb. incurab. p. 99. Nolumus ista,
 " inquit, tam longa & intricata: dic vel propone ali-
 " quid breve & *synopsis*, quasi in manu medici sit mu-
 " tare ordinem rerum in natura atque arte.

(p) Medicus quidam *χαιριστος*, ægris, qui vel ob
 " medelæ nauseam, vel ob fiduciæ defectum, ita bonam
 " valetudinem, haud bona fide, caussantur, facere regerere
 " solet *Ciceronianum* illud: si vales, bene est; ego valeo.

descendentiam averterunt, eo certius etiam febres *recidivæ* *nothæ* alternis hebdomadibus exacerbatae sunt. Immo ipsi errores diætæ, venæ sectio etiam & remedia cathartica (q), quæque urinam, & sudores, & excretiones quascunque paullo evidentius movent, & sa-

Purgatio
post corticem.

(q) Notum est, *Sydenhamium* aliosque medicos omni purgatione post corticem, immo ipsis enematibus, interdicere: quippe unde reversiones facillime eveniant. *Bianchius* ex adverso cum aliis diversa docet in histor. hepat. p. 283. Hoc, inquit, sanctè referre possum, in innume-
 „ ris casibus, eorumque plurimis, (ut dubium ad lan-
 „ cem veritatis apponerem) de industria tentatis, ægros
 „ cujuscunque habitudinis, & quacunque tempestate, a
 „ febre qualibet intermittente, ac intermittētis naturam
 „ participante, per febrifugum vindictos, hinc propi-
 „ nato cathartico, nec magis nec minus in febres rela-
 „ psos fuisse, quam eos, quibus catharticum præscri-
 „ ptum non fuerat: ut ideo decernendum videatur, pur-
 „ gantes post usum febrifugi administrationes ad revo-
 „ candam febrem, vel non revocandam, nil penitus con-
 „ ferre. “ De violentis sine arte purgationibus, quæ &
 „ facere & revocare febrim possunt, *Bianchiana* hæc non
 „ intelligo. Mediocres etiam purgationes, & enemata ipsa,
 „ magis minusve facile efficere quovis tempore possunt,
 „ ut febris imperfecte profligata revertatur, & reversiones
 „ nothæ contingant, quæ *Sydenhamiano* monito primam an-
 „ sam præbuisse videntur: dum observavit, omissa cathar-
 „ si, febres, quamvis imperfecte curatas, per *üsepepyiav* reme-
 „ dii, & naturæ, augescēte in die sanitatē, constantius
 „ cessare; maturata verò purgatione, motus male sopitos
 „ denuo effervescere. Verum, si plena sanitas per suffi-
 „ cientem remedii continuationem restituta esse videtur,
 „ tunc distinguantur tempora, quibus natura ad reversio-
 „ nem prona est, vel secus, & concordabit experientia.
 „ Si statim, simulac a corticis usu cessavimus, longius ab
 „ hebdomade *παροξυσμικῇ*, moderate & ex arte purgavimus
 „ ægros, quod *Bianchius* facit, nihil fuit, quod reversio-
 „ nem timeremus. Metuenda autem hæc fuit omnino, ubi
 „ ipsa hebdomade altera, vel paullo ante ipsam, pharma-
 „ cum purgans ministravimus, cujuscmodi observatio, non
 „ satis distincta, alteram præbuisse videtur *Sydenhamianæ*
 „ regulæ

& salia volatilia, ammoniacalia, & amara imperfecta
 & febrifuga, & ipsius corticis doses minusculæ, vel
 roboris parte castratæ, (r) aliæque causæ, in quibus
 solis recidivorum motuum ratio collocari solet,
 longe

regulæ rationem. Nihilo minus etiam tunc formidandum
 nihil fuit, si statim ab evacuatione ad adæquatum corti-
 cis usum rursus accessimus, quæ res omnia tertium fun-
 damentum ei admonitioni dare potuit. Denique, abso-
 luto penitus medicationis cursu, nullum unquam redi-
 tum a catharsi apta veremur, quam tunc tot millies fe-
 cure ex arte administravimus. Purgationem, quæ sine
 arte & indicatione, & sollicita circumspeditione fiat, post
 corticis usum, & in convalescentibus, prohiberi par est
 & miror esse, qui ideo remedium iniduum putent, quia
 non statim, recuperata exinde valetudine, catharsi cor-
 pus turbari debere docetur. De purgatione omni ipso-
 rum sanorum, quidni etiam convalescentium, & ad mo-
 tus febriculosos prororum, vere æque ac eleganter mo-
 nuît Brunner. de gland. duod. p. 143. „ qui tantam par-
 „ tium teneritudinem penitus inopexerit, ordinemque
 „ quem amat natura, atque concinnitudinem, æquan-
 „ tis trutina perpenderit, nã cautiùs ille mercari di-
 „ scet, nec statim machinas admovebit, quibus harmo-
 „ niam corporis exagitet, concutiat, aut prosterneat pe-
 „ nitus. “ Atqui ejusmodi machinæ sunt medicamenta
 purgantia omnia, omnia, inquam, si in manu imperiti,
 neque impense cauti, versantur: nec excipio, quæ in
 vulgi omnis manus hodie dantur, rhabarbarum, senam,
 mannam, pilulas lenitivas, aut balsamicas dictas, & si-
 milia, quæ longe majori cautione opus habent, quam
 ipsa febrium antidota. Grube de medicamentis laxantibus
 p. 121. „ Medicus circumspecte agat, probe adver-
 „ tens quibus, & quo tempore propinet. Quæ quidem
 „ ipsa, si in ullo medicamento genere, certe in purgan-
 „ tibus, sunt probe attendenda. Neque vero cogit
 „ tiro, rem levis esse momenti purgans ægis præsentio-
 „ re. Magnæ id mihi res molis videtur, utur mulier cu-
 „ læ, ultra sexum suum audaciores, id parvi faciunt.
 „ (r) Hæ medelæ omnes, prout fors tempusque valent,
 interdum attingunt materiam febriculosam, interdum re-
 linquunt intactam: itemque, si attigerint, evacuant forte

longe facilius sæpiusque redeuntēs febris supplicio affecerunt ægrotum altera illa, quæ *hebdomas paroxysmica* vocari possit, quam priori, quæ *intermissionis* vel *remissionis* tempus largiri consuevit. Sicubi decantata illa revocandarum februm male curatarum indicatio locum habere visa est, longe itidem per ea ipsa, quæ modo diximus, æmedicamenta expectius eodem tempore res successit. Addo, idem *suo modo de quartanis, & de quotidianis veris* (f), nobis compertum. Integre cortice Peruviano ante temporis sui decursum fugatæ, si reditum non præcidimus, *utræque* pariter, haud quidem altera, ut *tertianæ*, sed *tertia hebdomade*, sive post lunaris mensis dimidium, reversæ, vel recursum evidenter molitæ sunt: id quod similem causam regressus arguit, quam quæ paroxysmorum est, & dierum numerum hebdomadibus certo modo respondere, quod idem in aeris & oceani motibus naturalibus observatur.

Con.

fortuna, vel corrigunt eandem, quando sua virtute inferiorem, & ad exitum e corpore dispositam, reperiunt; sæpe e contrario, quando nifus recidivus ipsis medicamentis potentior est, irritant, & reversionem promovent: quæ observatio arti febres suppressas revocandi, uti originem fecit, ita limites ponere debet.

(f) Observavit has, & distinxit a febribus ex alia periodo duplicatis, omnis antiquitas, & nos multoties manifeste notavimus. Miramur adeo esse viros eruditos & experientes, qui eas dari negent, ut cel. Fr. Hoffmannus, qui in tractatu de febribus ad *Poterium* p. 874. „quotidianæ, inquit, febres, recte notantibus practicis, non dantur; sed potius tertianæ duplicatæ vulgo dicuntur quotidianæ.“ Mutavit sententiam vir sincerus, & experientia de veritate quotidianarum verarum locum fecit in medic. system. T. 4. p. 86. seqq. Nova ibi distinctione solas matutinas, & statim hora revertentes, & decem vel ultra horis durantes, aliisque, quæ recensentur, signis conspicuas, exquisitas, ceteras omnes nothas & irregulares vocat, quas sæpius se annis hujus sæculi XXVII. & VIII. observasse refert. Aliter veteres. *Sennertus* potissimum nocturnas, & XVIII. horis durantes, & alia

Conformitatem indolis quotidianarum verarum cum quartanis inter alios probe notavit *Piso* (1); qui illas a triplici quartana sollicitè alias distinguit, "Tertianam, ait, longitudine excedit quotidiana, quantum a quartana superatur, in quam non raro convertitur, ubi aliquando perseveravit. Est enim valde similis, & prope idem utrique subjectus humor, ac proinde prope simili ratione curatur." Vicissim, *Celsi* aphorismo, ex quartana sæpe quotidiana fit, culpa ægri vel curantis, (quæ in longa ægitudine facile accidit, præsertim quando medicus, certo remedio destitutus, varia experiri debet) & quod addere licet, multis aliis de causis sæpe inevitabilibus, aeris, aquæ, loci, corporis habitu, immo ex ipso morbi ingenio. Et tum quidem *Celfo*, cujus ætas nostras medelas ignorabat, in malis æger esse dictus est. Nequaquam ex cerebro nata sunt, quæ de reversionum tempore heic luci exponenda putavimus. Vidimus sæpe veritatem, antequam ea de re vel suspicio subiit. Vos autem, viri clarissimi, aliosque observatores candidos amanter rogatos volumus, ut experimentis vel confirmetur experientia, vel limitetur, quam veram esse nulli dubitamus, numerosissimis exemplis convicti.

*Petitione
ad ob-
servato-
res.*

S. V.

Observationes alienæ concordēs.

Eam quidem aliis etiam medicinam facientibus dudum obtigisse persuasum habeo, quamvis paullo obscurius indicata sit. Quorundam auctorum observationes recensebimus. *Blegny* (2) pro exemplo historię

& alia signa habentes, exquisitas dicit, reliquas nothas L. 2. c. 19. de febris. Sufficiat hic notasse, veras dari quotidianas, ab aliis periodis, præsertim tertianis, diversas.

(1) de cognos. & cur. morbis p. 926.

(2) zodiac. med. A. III. m. Februar. obs. 29. de usu corticis Peruviani in febris intermittētibz.

storiæ febris tertianæ cortice fugatæ affert aliquam, post sex periodos, id est altera hebdomade, reversam. *Restaurandus* (x) "epoto, inquit, cortice febris ut plurimum desinit omnino: attamen intervallo aliquo temporis, trium scilicet septimanarum, aut quatuor, prout corpora magis minus incaluerunt, redit; aliquando sine ulla recidiva discedit. „ De quartanis ibi sermo præcipue esse videtur, ubi cortex tunc solemniter erat, quas redire, vel reditum moliri, tertia hebdomade observamus, licet paroxysmi manifesti ad quartam usque interdum retardentur, robore naturæ renitentis, vel remedii præter rem continuati, vel *υπερπυρνα*. *Sydenhamius* (y) febres quartanas, postquam ad duas vel tres hebdomades a corticis usu delituerint, denuo recrudescere, & (z) ubi generatim de febris cortice fugatis agit, eas intra dies quatuordecim ut plurimum recidivas fieri, narrat. Huic observationi innixus, (a) corticis unciam, post curatam quartanam, ad tres alias vices repeti per doses jubet, interjectis semper diebus quatuordecim. Ubi ad quotidianas tertianasque etiam febres unam præcautionis methodum sine distinctione applicare ipsi lubet, (b) "ne morbus, inquit, denuo recrudescat, die octavo præcise, a quo postremam dosin æger assumsit, "unciam in partes duodecim divisam certo certius exhibeo. Non tamen prorsus in tuto collocatur æger, nisi tertio quartove eandem methodum, eodem temporis intervallo, iterare non gravabitur. „ Hæc ita præcepisse virum idcirco probabile est, quia febres ex tertiano genere alio tempore, quam quod de quartanis notarat, nempe octavo die, vel paulo post, redire observavit. *Lemery* (c)

per

(x) ap. *Blegny* A. V. m. Julio p. 137.(y) *morb. acut. histor.* c. 5. p. m. 112.(z) *epist. I.* p. m. 379.

(a) p. 113. seqq.

(b) p. 381.

(c) *cours de chime.* P. II. c. 6.

per *quindecim dies* quiescere materiam febris fugatæ affirmat, ubi quartanam præcipue intelligit, quibus tunc maxime dicabatur cortex, & per duos ideo menses *duodecimo* quovis *die* medicamentum repetit. *Mortonus* (d), qui de tertianis magis agit, quod historiarum probant, " sæpe numero, ait, ultro absque causa evidenti redit febris, nisi tempestivo corticis usu obviam eatur: quocirca solemnem corticis repetitionem post intervallum *octo vel decem dierum*, " id est, sub initium vel ante exitum *secundæ hebdomadis*, " bis terve imperare soleo, scilicet donec " luna stadia sua singula semel decurrerit, quam stasis cursus sui periodis vi exsuscitandi fermenta morbose maxime pollere conspiciamus. Atque hoc modo febres intermittentes maxime pertinaces certissime ut plurimum sanantur, quas, utut vicies cortice fugatas, posthabito hoc canone, iterum sese in ordinem recolligere, ut plurimum videre est. „ Deinde addit: " ante omnia, utut firma valetudo videatur, hic canon observandus est, quo facto haud ita frequenter febrium cortice curatarum recidivationes famam medici & remedii minuerent: „, cujus methodi felicitatem deinde multis historiis (e) confirmat. Alibi (f) " febres maxime pertinaces eadem ratione absque recrudescentiæ periculo funditus tollere facillimum esse „, expertus pronuntiat. *Pitcairius* (g) eam dosin, quæ tertianis & quartanis fugandis suffecerit, *post octiduum*, & ea consumpta, rursus post *duas hebdomades* repetere jubet. *Mangetus* (h) quantitatem remedii, quam cuivis febrî destinat, in duas dividit partes, quarum altera consumpta, *dierum octo, decem,*

(d) exercit. I. c. 8. p. m. 69.

(e) præsertim c. 9. de febris *convexos* genio proteiformi.

(f) c. 7. p. 53.

(g) elem. medic. L. II. c. 1. §. 45.

(h) biblioth. pharmac. p. 698.

decem, vel *duodecim*, ut ait, intercapedinem facit, & tunc ad alterius partis usum accedit, antequam revertatur febris. Dubio procul alias febres altera, alias *tertia* hebdomade redire, & præmissæ reversioni tempestive per aliquot dies cortice præpediri, observarunt illi auctores. *Bianchius* (i) *tertianas* post *quindecim dies* reverti solere memorat, moliminibus præviis pro febre vere recidiva forte non habitis *Vicinbartus* (k) febrem cortice fugatam post dies octo vel *quatuordecim* recrudescere ut plurimum notat, nisi, quod faciendum monet, ablata jam febre, ad dies totidem usque, vel ad unius lunæ tempus, intervallo octo vel decem dierum, continuetur remedium. *Hoffmannus* (l) electuario ex cortice febrifugo, elapsis *septem diebus*, ne redeat *tertiana* febris, ægrum iterum uti jubet: unde nullus dubito, quin post septimum diem ejusmodi febres reverti solere, repetito autem mature remedio præcaveri, notaverit observator peritissimus. *Storchius* (m) febres, quas cortice fugare solet, idque cum *Stahlianis* principiis conciliat, (n) plerumque post *duas* vel *tres* hebdomades (o) redire monet. Passim hujusmodi periodi, si rite calculus subducatur, in doctissimi illius viri, & illustris *Lentilii* etcodromis, cl. *Bianchi* historia hepatis, pluribusque medicarum historiarum collectionibus, inveniuntur exempla: plura etiam comperientur, si ad molimina recidiva attendere placuerit, manifestis paroxysmis sæpe priora, & tempus præscriptum accurate servantia. Quo vero cunque modo ista se res habere videatur, patet certe,

(i) hist. hepat. p. 307. 747.

(k) medic. officios. p. 380. seq.

(l) medic. system. Tom. 4. sect. I. c. 1. p. 49.

(m) qui, sub *Huldarici Pelargi* nomine, editis elegantissimis etcodromis, tantisper, dum hominum judicia exploraret, velut retro Apellis tabulam latere voluit.

(n) v. etcodr. l. p. 65. seqq. add. p. 136. n. 7. II. p. 195. III. 279. seqq.

(o) in not. ad *Stahl*i colleg. practic. p. 960.

certe, tot observatoribus attestantibus, reversiones neque tutius, neque certius præcaveri, quam repetito intra duas vel tres hebdomades remedio.

S. VI.

Methodus præcavendarum reversionum.

Itaque, & nostris, & aliorum observationibus, non solum de tempore reversionum, sed maxime de felicitate curationum, per repetitum, ad ejus temporis rationem, remedium, innixi, & de innocentia ejus medicinæ sub integro valetudinis statu per sensuum evidentiam persuasi, memores fuimus moniti *Mangetiani*: (p) "non esse expectandum, donec nec febris de novo caput exseruerit, sic enim fore, ut renovanda veniat tota medicamenti dosis, quasi de eo nihil adhuc devoratum esset.," (q) Quando sufficienter operatus fuit cortex una serie continuatus, ut ad præsentem febrem delendam nihil superesse, & nihil amplius utilitatis a continuato usu in corpus redundare, visum sit, desivimus primo illum exhibere, & lubenter quidem circa phæseos alicujus lunaris tempus, licet haud adeo exquisite notatu necessarium. Inde per hebdomadem accurate

*Tertia
naturæ.*

(p) biblioth. pharmac. T. II. p. 698.

(q) Fundatur hæc formido in vulgata experientia, & in iis, quæ S. 2. hujus sectionis disputavimus, & in indole febris, ejusque materiæ, naturaliter *σπανμασιν*, seu sponte augescente. Enimvero, quod *Musianus* pyretolog. p. 59. generatim dicit: „febris leviuscule oboriri incipit, & adeo adolescit, ut vehementior magis magisque fiat, donec tandem in exaltationem deveniat, & febrientes periculis obnoxios reddat:“ id etiam de recidiva observabile est. Sæpiusculæ vero metus feliciter evanescit, & febres post corticem recidivæ facile sæpe cedunt, vel sponte vel levibus remediis. Tutius vero est, certo tutoque remedio uti, quam incertam & insecurem felicitatem operiri.

rate unam, sive ad proximam circiter lunæ phasin, quiescere a medicatione iussimus ægrum quippe quam tunc supervacuam esse reperimus: forte, quia materia residua nimis immatura est, neque ullo modo turget, & profundius intra viscerum & humorum texturam latet, quam ut a corticis particulis, aut ab illis partibus, quibus hic singulare robur addit, attingi, corrigi, & ex corpore elidi queat. Atque interim illud, quicquid id est, vix ac ne vix quidem morbidum vocari potest, & interea secure in corpore manet, æque ac dispositio aliqua hereditaria & remota, uti *διαθεσις* nativa ad variolos aut morbillos, & fomes arthriticus extra paroxysmos, vel malum immaturum quodvis, antequam per ætatis temporumque mutationes, aliasve causas, maturetur, & in motum molestum, quem morbum vocamus, agatur. Immo quamvis diætæ vitia, aut nifus febris ad reditum major solito, aut causæ graves aliæ, præmaturæ aliquid interdum movere possint, sufficit tamen fero semper assumti antea remedi *ὕπερπυλον* ut impediatur morbus, quo minus recrudescere festinet. Immo potius (sive jam id superstitibus in corpore, & sensim in usum a natura ductis, remedi particulis adscribas; sive naturæ ipsi in consuetum sanitatis tramitem functionumque economiam restitutæ, & digestionis, secretionis, nutritionis, excretionis, negotia feliciter indies sponte expedienti) apparet evidenter, hominem jam convalescentem, ea ipsa hebdomade, qua nihil medicaminis assumit, plura quotidie virium & sanitatis incrementa capere. Ita juvant sæpe prius sumta remedia tum demum maxime, quum ab iisdem quiescis (r),

man.

(r) Hinc error vulgi, nescio an etiam nonnunquam medicorum, facile oboritur, ut redeuntem valetudinem, quæ ad *ὕπερπυλον* prioris medelæ referri debebat, nescio cui alii rei postremum factæ imputent, & hanc deinceps miris sæpe laudibus extollant, quæ, quam vanæ sint, repetita experientia docet. conf. celeb. *Lentilius* peculiari dissertatione de hysthergia medicamentorum T. 2. miscell. med.

Imperiosa quies. (f)

Octavo vero die, quo nihil adhuc mali sentiri solet, omnibusque per *totam hebdomadam* sequentibus, corticis usum denuo jugiter injungimus continuandum. Neque nos per ipsum mensium fluorem ab hac temporis ratione detineri, vel ita in curationis ordine naturali turbari patimur, ut hebdomades confundamus. Quamvis enim, si nihil periculi urgeat, primos insignioris regularisque fluxus dies sine remedio prætermittere amemus; deinde tamen ipsa præscripta hebdomade continuare medelam eo magis studemus, quo certius est, a reliquiis orgasmis mensuari tunc, quando ipse fluxus desinit, vel minuitur, febriculisque orgasmum facillime excitari. Multo minus hæmorrhoidibus fluentibus, quæ in paucissimis plane ordinatæ sunt, & apud nostrates frequentissimæ, ab ordinata medicatione recessimus, qua turbas & anomalias præpediri sæpe, nunquam induci, notavimus. Securius etiam ad primum vel secundum usque posterioris hebdomadis diem medicatio protenditur, quam ante statutum tempus ab ea cessatur, quo quidem in his febris, ad duplicis & multiplicis & anomalæ tertianæ indolem tendentibus, vix ulla dies, aut diei pars, a recidivis motibus omnino ruta fuit. Si qua fuerit febris tertiana simplex vel duplex vulgaris, magis chronica, & quæ

*Tamquam
repeti-
tionis.*

*Dosis viâ
medii re-
petendi.*

med. p. 474. Similem *ὕπερπυρον*, quamvis minus certo eventuram, jam supra indicavimus ex imperfecta corticis præbitione. Scilicet sæpe fit, ut, correctâ aliquantum materie & motione morbosa, sensim sponte roboratæ naturæ redeat sanitas. Tum vero multo facilius in eam rationis fallaciam incidunt medentes alique, ut sibi nescio quid egregii persuadeant, de præstantia & efficacia aliarum medelarum posteriorum, febrî per corticem imperfecte curatæ oppositarum; quum tamen felix eventus illi ipsi debeatur curationi per remedium potentissimum, imperfectæ licet, attamen *ὕπερπυρον*.

(f) *Claudius.*

& quæ typum adsciverit constantem, sufficere potest dosis aliqua ad scrupulum unum, aut drachmam dimidiam, aut integram, aut duas, pro morbi indole, singulis aut alternis, pro typi ratione, diebus per totum cœtiduum exhibita, bihorio forte ante illud tempus, vel eo ipso tempore, quo paroxysmus expectari debuisset, si perdurasset febris. In istius vero morbi præcavendis reversionibus, de quo sermo nobis præcipue est (nempe ubi periculi instantis causa, & typo ad tertianæ duplicis, vel multiplicis, & instabilis naturam pronò, corticem propinavimus), deinde etiam ad præcidendam reversionem, non semel aut bis solum, minutis maxime dosibus, aggressi sumus redituram ex suo ingenio, nisi potenter reprimeretur, febrem; quippe quæ ita potius incitetur ad motus recidivos, vel turbetur, (t)

aggre-

(t) Regula hæc in nostro statu epidemio, in febribus, ut dixi, ad duplicis, triplicis, immo multiplicis, & perniciosæ tertianæ, naturam pronis, &, quod ad horas accessionum, valde mutabilibus, & impense in reversionem nisu spontaneo tendentibus, observatu necessaria fuit: quod experientia docuit, si quando tentatum est minuere dosium quantitatem, aut numerum, licet aucto pondere, sed semel forte in dies exhibendo. Tunc enim vel febris, turbata forsitan, serius recurrit, vel sub ipsa medicatione manifeste rediit, vel motus morbidus alii venerunt, auctiori deinde & sæpius repetita ejusdem medicinæ dosi reprimendi. Reponendum est inter artes febrem suppressam revocandi, & occultam producendi, & exiguam, sed incrementum nitentem, magis augendi, si imbecilliorum corticis, aut alius remedii febrifugi, dosim exhibeamus, neque motus, quos ita, irritando & invalide impugnando, facile excitare possumus, adæquata medicatione statim componamus. Huc spectant, quæ plurimi auctores annotarunt, de salium fixorum, & volatilium, & absinthii aliorumque remediorum amarorum, quæ *ληξιπυρετα* alias esse experientia ostendit, virtute plane alia, quæ contraria videatur, & vera tamen est, ad febres suppressas revocandas. Momentum præcipuum
sicum

agrescatque medendo;

sed potius quinquies aut sexies scrupulum unum aut drachmam mediam, aut ter in die, quod *Mortonus* præcipit, vel bis certe, integram drachmam, propinavimus, aut rubore fere parem alicujus decocti, infusi, extracti, dosim. Rationem tamen semper duximus habendam tum, *ab eo*, tum facilitatis aut difficultatis, qua prior febris fugari potuit, tum etiam, quantus sit, per status epidemii & diætæ corporisque rationem, reversionis metus. Sunt enim morbi vel sua aut ægri natura, vel statu aeris & aquarum & locorum meliori, faciles, sunt etiam declinantes, aut per plures jam recursus attriti, ubi non amplius, quam una quotidie, aut duabus tribusve exiguis dosibus opus fuerit, immo per aliquot solum priores vel posteriores dies hebdomadis *παραπο-*
ξυσιν exhibendis, ad præpedienda penitus molimina recidiva: ne quid dicam de excellentiori ipsius medicamenti specie, cujus vel minor, vel minus repetita dosis, plus præstare potest, quam major & sæpe iterata minus selecti aut eximii. Atque ex his etiam fortassis ratio dari potest, cur multi, sine ordinata methodo, aut per curationem minus potentem, reversiones feliciter sæpiuscule impendant. Tandem saltim aliquando multi, sine ordine continuantes & repetentes, forte fortuna in id tempus cum sua medela deferuntur, quo remedii efficacia materiem postrema molientem attingere, eique destruendæ sufficere possit. (u) Eodem deinceps mo-
do, si morbus præsertim pertinax & chronicus, ex
sui

*Repetitio
ulterior*

fitum est in proportionem medicinæ ad nifus motusque materiæ morbidæ. Remedia febrifuga vera afficiunt plerumque & materiam & motum, unde sæpe, si proportio nimis ab adæquato robore remota est, motum extimulant, & excandescere febrile incendium faciunt, quod extinguere possent, si virtus medicinæ par morbo opposeretur.

(u) Huc spectare videtur efficacia felix methodi *Talboriana* supra descriptæ, qua ingens corticis copia adeo diu-

fui ingenii, aut corporis ratione, futurus fuiffe videtur, & diætæ regimen haud omnino exquisitum sperare licet, & constitutio epidemia, aut contagium, ad inducendas febres verget, iterum iterumque per hebdomadem unam quiescere, & per alteram, vel octiduum, medicamento uti jubemus. Tunc autem, evicto subiti periculi, & soporis, & inflammationis, & continuæ febris periculo, infusum etiam vinosum, ad *Talborii*, vel saltem ad *Sydenhamii*, mentem paratum, egregie confert. Subtiliorem enim materiam morbidam feliciter enervare, partesque corporis tenuiores penetrare & roborare videtur, unde est, quod, si per incendii metum liceat, vinum, antiqua experientia, pro optimo semper corticis vehiculo merito habeatur. Sæpenumero evenit, ut, quum tempore quietis laudatæ nihil incommodi, sed quotidianum potius sanitatis incrementum, notatum fuerit, per ipsum e contrario medicationis repetitæ tempus molestiæ quædam febriculosæ, veluti motus morbi reversionem molientis, & cum remedio pugnantis, persentiantur: unde ægri aliqui, nisi prædictione muniti sint, melius se melioris hebdomadis tempore habere reminiscentes, medicinæ imputant, quod morbi naturæ & tempori

Motus febriculæ sub usu repetito.

diuturno tempore assumitur, ut fieri vix possit, quin scopus sæpe tandem fortuito attingatur. Idem judicium ferre forsitan licuerit, de felicitate febres sine reversione curandi, quæ, per solam magnam, & sine ordinatis intervallis continuatam, pulveris corticis quantitatem, pluribus medentibus obtingit. * Ita prospero sæpe successu beatur pulvis ex cortice Peruviano Berolinensis, passim hodie famigeratus, quem medicus & physicus ibi clarissimus, *Dns Clos*, distribuit, ad uncias pro una febre circiter quinque: quamvis nihil in præparandi, exhibendi, continuandi, & repetendi, methodo singulare & distinctum habere, sed solo medicamenti speciei pondere, bis, ter, vel quater indies repetito, sine distinctione speciali, febres opprimere videatur: quod, ob virtutis magnitudinem, sæpe sufficere potest, etiamsi exquisita methodus absit.

* Pulvis Berolinensis Dns Clos.

pori debetur. Sapientur vero certissime illa certamina, si ad exitum usque hebdomadis perseverare haud gravemur. "Atque ista quidem, si eveniant molimina, præcipuo indicio sunt, omnino necessarium esse, ut, postquam rursus per hebdomadem unam abstinerimus, altera insequente medicinam iterum adhibeamus, neque ab ejusmodi alternis vicibus cessemus prius, quam alternæ morborum motuum vices per suas hebdomades redire penitus desinant. Quod si sub hoc statu epidemio impense reversionibus favente, in prima vel secunda repetitæ curationis periodo aliquid adhuc ægritudinis observatum est, sub tertia certe nihil unquam amplius accidere memini, quod reliqui morborum motuum quicquam indicaverit: quæ observatio cum illis aliorum convenit, quibus tempus sesquimestre medicationi assignatur. (x) Plerisque tamen febribus una repetitio, atque ita trium hebdomadum tempus, nec nisi duarum medicatio, sufficit (y). Atque easdem hæc regulas, quæ ad corticem

Indicium
iteranda
repetitio-
nis.

(x) *Helvetius methode de guarir les fièvres sans rien prendre par la bouche.* add. *Bianchi histor. hepat.* p. 307. *Morton. Sydenham.* ceterique §. 5. adducti.

(y)* Tres fere hebdomades itidem requirit ill. *Tortus* in therapeutica speciali, cujus methodum, quatenus peculiaris est, nempe præcipue quatenus magna dosi, simul circa paroxysmum exhibita, alterum paroxysmum remotiorem maxime, sed correspondentem, reprimere studet, ipsi nondum experti sumus. Elucubratum jam dudum erat hoc opusculum totum, & quæ ante hanc plagulam scripsimus, omnia typis jam absoluta, antequam libri copia nobis fieret, methodusque inde addisci posset. Memorat cl. auctor, & uberrime pertractat, & pluribus historiis illustrat, febres intermittentes lethargicas, solo cortice tempestive dato medicabiles: quas easdem esse notæ, quæ Sydenhamio apoplexia comitatæ dicuntur, suntque eadem, de quibus problema illud agit, quod nos hac descriptione solvendum nobis proposuimus. Laudat impense auctor methodum *Mortonianam*, aliasque similes, sed eas, in majori velociorque periculo, interdum non

corticem Peruvianum maxime spectant, ad cetera etiam, quæ in aliqua febre profuerunt, remedia: salia præsertim: & amara, cortici analoga, extendere solemne nobis est. Nempe quodcunque horum reme-

* Metho-
dus Tor-
tiana.

non sufficere censet, ubi tamen nova hæc e mortis fau-
cibus ægrum eripiat. Novam vero non in *re ipsa*, ipso-
que *genere*, sed in *modo*, certisque *circumstantiis*, dictat.

„ In febre intermittente benigna, sed diuturna, aut sine
„ fructu molesta, exhibet, simplici paroxysmo ipso ac-
„ cedente, vel declinante, drachmas duas, ex vino,
„ pulveris corticis exquisitissimi, quem Mutinæ proflare
„ laudat, & cujus unciz dux plerisque febribus debel-
„ landis sufficiant: hasque drachmas duas ad proximum
„ correspondentem paroxysmum inhibendum satis esse do-
„ cet. Hinc, ad reversionem præcavendam, per octo cir-
„ citer dies, omni mane propinat drachmam dimidiam,
„ & quindecim plus minus diebus elapsis, scrupulum quo-
„ tidie unum, aut amplius, pro diverso febris reditura
„ metu, per alios *sex dies*. In tertiana duplici nihil no-
„ tandum præterea habet, nisi, quod prima illa major
„ dosis gravioris insultus die dari debeat, cum in leviori
„ data leviolem sequentem fuget, graviore non attin-
„ gat; data vero in graviore profliget utrumque. Ast in
„ febre, vere intermittente, sed periculoso symptomate
„ aliquo stipata, (nempe vomitu aut alvi fluxu vehe-
„ mente, *choleric*o ut plurimum, nonnunquam & *dysen-*
„ *terico*, vel quasi *hepatico*, aut *atrabilari*, *cardialgia*,
„ *sudore frigido* & male critico, *syncope*, *algore* indefinen-
„ ti, & *soporoso* maxime affectu gravi, & ab *apoplexia*
„ parum distante, aut, si quid aliud periculosum appa-
„ ret,) primo haustu semunciam circiter, vel drachmas
„ sex, remittente paroxysmo, hinc, post horas sex vel
„ octo drachmam unam aut amplius, & sic porro,
„ præbet, ut duodecim, si fieri potest, ante novam for-
„ midandam accessionem horis, sex vel octo drachmæ
„ consumatæ sint. Quo propius accessio & periculum adest,
„ eo auctior citiorque dosis datur. Post unam autem ma-
„ jorem, ita remotissime a paroxysmo futuro datam,
„ deinde paucas minores, & ob hanc distributionem,
„ universim unciam unam, pro fuganda primum peni-
„ tus febre etiam perniciosissima, sufficere solere notat;
„ quod

remediorum prodest, id tam diu continuamus, additis aut interpositis, quibus opus est, donec symptomata febris omnia cessent: hinc quiescimus per hebdomadem accurate unam, altera vero eandem
rur-

„ quod plures unciae aliter distributæ vix præsent, licet
„ innocue exhiberi possint. Febre ita sublata, ne redeat,
„ drachmam unam quotidie, per tres circiter dies, dein-
„ de, per alios tres, drachmam dimidiam bis quotidie
„ repetit; post hebdomadem, si opus videatur, parvam
„ aut majorem dosin denuo exhibens, & pro re nata
„ continuans. In curanda febre subcontinua, seu etiam
„ continua per paroxysmorum duorum aut plurimum
„ subingressum, prout celerius vel tardius ad periculum
„ tendit, nunc minorem, nunc majorem dosin, tali pro-
„ portione, dispensat, quæ sensim paroxysmos enervare
„ possit, antequam tempus periculi probabile advenerit.
„ Exempli gratia: si tertiana tardius in periculosiorem
„ continuam transitura videtur, mane, die meliori, scrupulos quatuor vel sesquidrachmam, vespere drachmam semis vel duos scrupulos quatuor aut drachmas duas distribuit, verbi causa, mane scrupulos duos vel drachmam unam & tantumdem fero, declinante febre, ministrat; per duos vel tres dies scrupulos quatuor, vel circiter, partitis vicibus, continuans: quo pacto febre sublata, ne repullulet, post quietem septem circiter dierum corticem rursus ad drachmam forte dimidiam, modo semel, modo bis in die, juxta majorem ad reversiones proclivitatem, per octiduum fere repetit. Verum, ubi magis propere, in ejusdem generis febre, non nisi obicurius intervallum aut graviora symptomata apparent, primo statim remissionis tempore duas vel tres corticis drachmas, vel plus etiam, si periculum urget, ferme ad regulam perniciosarum intermittentium, altero dein die drachmam unam & mane & vespere commendat, ad drachmam postea dimidiam descendens, modo semel, modo bis in dies ingerendam, donec uncia circiter una absunta sit. Tunc, in præservationis gratiam, alia uncia, sicut de vere intermittentibus periculosis dictum est, distributa præbetur. “ Discedere a methodo ac dosi & febris & ægri ratione nonnunquam cogitur, & in difficultate deglutitionis tincturam sa-

rursam medicinam repetimus . Atque ita, etiam sine cortice, febres epidemice *υποεποιδεις* sæpe curavimus, ut non reversæ sint: quum ex aliter tractatis similibus ægritudinibus multas subinde natas viderimus reversiones .

§. VII.

turationem per os, pulverem in clysmate, quod ante *Helvetium* sibi usurpatum laudat, per anum curat infundi . In ipso rei cardine, etiam quod ad reversiones attinet, cl. *Tortus* nobiscum facit, quod ex opere elucescit & patet etiam tum ex his, quæ excerpta exstant in *giornale de' letterati* T. 12. p. 45-99. & act. erud. Lip. 1716. p. 220. seqq. tum ex *Bianchii* historia hepatis passim: quamvis, quod nos petimus, *moderamen continuandi remediū*, in plenæ sanitatis scopo obtento situm, nullique dosi adstringendum, & *intervallum accuratum repetendi*, in typico reversionum tempore fundatum, non ita memoratum sit, cujus tamen rei observatæ vestigia hinc inde reperio p. 4. 5. 10. 61. seqq. 218. & alibi in historiis. In primis etiam p. 163., positus, ait, in tuto ægri rebus, (1) ad *ulteriorem expugnationem fermenti febrilis*, & (2) ad *præcautionem recidivæ*, necesse est, (1) *insistere in usu remediū per plures dies*, (2) illudque, postquam ad *dies aliquot omissum est*, ad plures alios *repetere*. *Alterna* siquidem *reciprocatio temporarii usus & omissionis illius* mirifice conducit ad intentum, *præstatque usui non interrupto*. "Quod si *levidense opusculum* hoc in observatoris tam docti, tam candidi, manus perveniret, speraverim, has observationes nostras & aliorum, præsertim etiam *de typico reversionum & repetendi remediū tempore*, ipsi in experientia fundatas repertum iri, & robur ab ipsius observationibus, melioremque illustrationem, accepturas, in incrementum artis feliciter & constanter febres sanandi. De febribus lethargicis, soporosis, seu apoplecticis, cl. *Tortus* p. 227., in febribus, inquit, *hujus speciei fere semper contingit recidivæ, sæpe etiam gravis, subsequiturque difficilis convalescentia*". At nostra hac methodo, qua, *ante plenam sanationem non intermittimus cortice pluries in die uti*, eumque *justo tempore pariter repetimus*, utrumque illud incommodum feliciter multoties vidimus averti.

§. VII.

Methodus præcavendi reversiones quotidianarum quartanarum, erraticarum.

Eadem fere curandi ratio in quotidianis quartanisque recidivis præcavendis locum habet, modo non alterna, sed tertia quavis hebdomade medela prophylactica iteretur. Exquisitas, verbi causa, quartanas, ubi præmittenda, si qua fuerunt, præmisimus, corticis pulvere ad drachmam unam, duas, vel tres in aquæ, cerevisiæ, vel vini potius, unciiis circiter quatuor macerato, & bihorio aut trihorio ante paroxysmum dato (z), plane profligavimus, quod tertia certe, post primam dosin, accessione nunquam redeun-

(z) Ignoscat illustr. Tortus, si ab una ejus sententia particulari leviter forsan discrepemus. Scribit lib. 3. c. 3. therap. special. p. 161., quæ china china exhibetur paucis admodum ante accessionem horis, ea pro inhibenda hujusmodi accessione nihil valet, nisi forte in quantum præcesserit horis congruis alia quantitas, roborari capax ab hoc adjuncto. "In subito perniciosis intermittentibus, aut continuis, subcontinuisque febribus, de quibus vir inclitus loquitur, nos eam veterum, & Listeri, rationem exhibendi sequi, non fuimus ausi, quod p. 90. innuimus. Experti vero frequenter sumus, solam dosin adequatam, & hujus remedii, & plurium aliorum, prope ante paroxysmum febrium aliarum, & quando, (uti Listerus monet, dum schedula Romana levissimum paroxysmi indicium requirit,) maxima adhuc integritas, seu plena intermissio est, exhibitam, ipsam proxime instantem accessionem sustulisse, infecuto vel vomitu, vel secessu, vel sæpissime sudore, vel nulla excretionem, symptomate nullo. Atqui hæc efficacia de ceteris remediis febrifugis observata antiquissimæ illi, & multa experientia nobilitatæ, regulæ originem dedit: prope ante paroxysmum exhiberi debere, quorum ope febrem fugare nitamur: quasi tunc turgens materia medicina viribus maxime exposita sit. Fateor tamen, frequentius alterum in-

redeunte, contigit, deinde per *quatuordecim* accurate ab eo tempore dies quievimus, *decimo* vero *quinto*, *decimo octavo*, & *vicefimo primo*, æque efficacem remedii dosin versus paroxysmi tempus de-
nuo ministravimus, qui dies *iidem in tertia* hebdomade, qui in *prima* & *paroxystici* esse, inito calculo, reperientur. Atque ita sex majusculis corticis dosibus plus centies, sine ulla reversione, aut alio morbo succedente, perfecte curavimus *quartanas*, ad *conjuncta* forsitan alia pathemata ex arte respiciendo. Quod si vero aliquid sub repetito usu afflixit febriculosi, eodem iterum iterumque modo repeti debuit cura, post duarum semper hebdomadam intervallum.

Du-

sequentem, vel tertium demum paroxysmum, ista methodo, & nostra, quæ hic venditur, cortice similiter repetito, penitus fugatum esse: quamvis proximus plerumque statim *mutetur*, nonnunquam *auctus*, si minus adequatum remedium fuerit, sæpius *imminutus*, & vel *anticipans*, vel *postponens*: certo indicio, attingi statim morbum a potentissimo remedio sub id tempus dato, & quod & alii multi, & ipse cl. *Torrius* p. 228. notarunt, certo etiam *prasagio* sanitatis melioris postero accessionis die expectandæ. Insignis vero & manifesta remedii potentia, de efficacitate & *Tortiana* methodi, & nostræ, quippe in præcipuis momentis haud discrepantium, peritum quemlibet facile persuadebit, quam uterque testem habeamus multiplicem experientiam. Consentio omnino viro illustri, majorem dosin in perniciosis & subito metuendis febribus, ad unciam minimum dimidiam, drachmas sex, vel unciam unam, in duorum paroxysmorum intervallis dandam esse, ante eum, quem formidemus: uti patet ex superiori capite p. 88. 93. Cum *Mortono* aliisque eam dosin partitis vicibus, nempe pulveris drachmam circiter unam, (amplius ibi una dosi dare nondum ausi,) per bihoria vel trihoria, ab exeunte accessione ad redeuntem usque, exhibere felicissime suevimus, ut sensim digestum remedium, quum *adjuncta* semper nova *dos* priorum roboret, uti vir clarissimus recte judicat, instantem accessionem formidandam cohiberet, vel minueret impetum.

Durante intercapedine duobus solum ex ægris nostris ita tractatis evenit febris recidiva. At illa omnino non respondit diebus paroxysticis prioribus: unde colligere licuit, quartanam non plane exquisitam & simplicem regularem, cui isthæc methodus destinatur, sed pronam in typum duplicem, vel anormalam fuisse.

Cujus rei, quando vel minus metus, vel æger delicatior est & debiliior, & morbus haud satis tutus, tunc non solis diebus accessionis, neque paucis tantum ante eam horis, sed per quatuor forte horarum intervalla extra paroxysmum, sicut supra de tertianis scripsimus, in quartanis etiam quotidianisque plerumque corticem præbemus. Quæcunque jam

tum. Damus tamen præstantiæ laudem inventioni *Tortiana*, largimurque tanti viri experientiæ, id valere sex drachmas, aut quatuor, aut duas, simul exhibitas circa accessionem priorem, ad correspondentem posteriorem inhibendam, quod major quantitas, partitis vicibus sensim alioque tempore data, præstare nequeat: præsertim quum dosin multo minorem, exeunte aut declinante aliquo paroxysmo datam, crisin manifeste multo perfectiorem & copiosorem solito efficiendo, & naturam tunc maxime languentem roborando, ad sequentem accessionem inhibendam insignis efficaciam esse, sæpe sæpius notaverimus. Facile nobis majora de majori dosi pollicemur, ubi generosius agere formidabile periculum jubet: ob quem nobilem ausum, & candidam methodi revelationem, viro inclito, neque temere neque timide medicanti, multas gratias & medici imitatores prudentes, & ægri, & posteritas debebunt. Atque adeo ista methodo *Tortiana* credimus posse sanari febres quasdam periculosissimas, alia methodo, & ipso cortice aliter dato, vix medicabiles, quod in corpore proprio, & tot ægris, mirabili cum felicitate exploratum, uberrime candideque enarrat vir experientissimus. Quod si tamen, uti ista fidem omnino faciunt, magna illa dosis tempore ab accessione remotiori simul sumpta, tantum præstet; vix mihi dubium est, eandem, si temporis & periculi necessitas postulet, duobus etiam aut tribus horis ante ac-

jam eligatur medendi ratio, eo certe usque continuamus, quæ semper nobis præcipua lex est, *donec penitus febris cum symptomatibus suis desinat*. Quiescimus deinde per dies *quatuordecim*: *decimoquinto* vero, quia tertia hebdomade reditus timendus est, repetimus curationem eandem, neque nisi post *viceſimum primum* ab ea desistimus, eodem modo, si opus fuerit, post alios *quatuordecim dies* repetituri, "*donec*, nullis amplius sub medela molestiis notatis, funditus morbidum quodcunque extirpatum esse videatur. Mixtum morbi genus, idque satis pertinax, attentus observator manifeste sæpe notabit & computabit, præsertim sub autumnum (a), & ubi spleneticos tertianæ invadunt, quamvis sub erati-

Febres
mixta
seu erra-
tica.

cessionis novæ ingressum, & ante ejusdem molimina insuperabilia, usurpatam, parum minora sæpe effecturam. Certe tuto in iisdem febribus, & cum fructu, ad accessionem novam aut ejus evidentia molimina usque, continuari coeptum inde a priori accessione, & per intervalla bihorii aut trihorii per drachmas distributum, medicamenti usum, penitus experientia compertum habemus, & plerique omnes, quos adduximus, auctores nobiscum annotarunt, & ipse cl. *Tortus* non dubitare videtur dum ita roborari priores doses memorat. Neque spernendum est, quod *Listerus*, post antiqua experimenta innumera, se centies felici eventu expertum testatur, „quod, si cortex una vel altera hora ante adventum paroxysmi propinetur, quando scilicet maxima corporis est integritas, debellet plus una ejus dosis, quam decem alias exhibitæ. v. supra p. 90. 92. “ Et nos in longis pertinacioribusque febribus, sed haud subito metuendis, sæpius paria observavimus, in perniciosis timidiore; quia interdum, uti dictum, consueta dosi, eo tempore in securioribus febribus data, proximum paroxysmum augeri expertum est, quod tunc quidem innocuum, a corticis præbio magis adæquato haud metuendum forsitan fuerit, (modo id digeratur) in iis morbis etiam, ubi unus paroxysmus gravius rediturus timeri debet.

(a) Hippocrat. aphorism. 22. sect. III.

raticæ febris nomine passim negligatur (b). Ibi feliciter & constanter medicati sumus, vel expectando & rite curando quartanam, quæ tandem sola manere solet, (c) postquam tertiana, ubi licuit, aliis remediis expugnata est; vel, si post firmissime jacta fundamenta sanitatis, per *decemdiu* quievimus, & deinde per *septem* aut *octo dies*, aut ultra, medicinam rursus adhibuimus, ut *secundæ hebdomadis postremam*, *tertiæ primam* certe, *medietatem* efficaci præsidio muniremus. Verum de istis omnibus hoc loco obiter solum aliqua putavimus dicenda, quæ alibi explicatius proponere, & exemplis rationibusque firmare & illustrare, deo favente, constituimus.

S. VIII.

Regula tertia pro genuino corticis usu.

Est igitur tertius pro legitimo corticis usu canon:
 " ut motus recidivi præcaveantur, & justo tempo-
 " re ordineque, & efficaciter, & sufficienter, re-
 " petita ad normam periodorum febrilium mature
 " medicatione, donec sub eadem ipsa nullus motus
 " morbosus superesse amplius observetur, & medica-
 " mentum specificum de dispositione febrili plenam
 " manifeste victoriam reportarit.

S E C T I O Q U I N T A.

Subjungit aliqua de constantia effectuum & securitate methodi.

S. I.

Constantia sanationis.

ATque ita quidem verissimum reperimus, quod senex longo rerum usu meritisque plurimis etiam

(b) Galenus 2. de diff. febr. sub fin.

(c) Galenus 1. ad Glaucum 5. Hippocr. Coac. 3. 27. Raym. Johann. Fortis de febris p. 237. seqq. Forestus obs. 44. 45.

iam post fata venerandus (*d*) *Brunnerus*, a *Brunn* dictus, graviter profatur. (*e*) “ *Chinachina*, sunt
 “ verba viri hujus illustris, amaricantium regina,
 “ non tantum febriles tollit paroxysmos, abhinc for-
 “ tius redituros, quemadmodum calumniantur in-
 “ fuisse imperiti, “ addo vel quemadmodum male me-
 tuunt non nisi cum præcepta opinione, & haud suf-
 ficienter, aut sine justa methodo experti, aut hi, qui-
 bus naturæ defectus, & hominum errores, a medica-
 minis effectibus non satis distinguere licet aut lubet, “
 „ *se d*

(*d*) Noluerim curationem morbi desperati arthritici & hydropici, in persona serenissima, a tanto viro, (qui mihi quidem non, nisi magna fama, & scriptis, & pau- co litterarum commercio, notus fuit,) sine alia consueta felicitate peractam, tam acerbe & præter meritum casti- gam esse a celeberrimo auctore medicinæ consultato- riæ, (quem itidem non nisi meritorum causa novi,) tom. IV. dec. 4. cas. 7. postquam hic historiam ab alio solum medico, & haud amice, uti facile patet, perscri- ptam legerat. Miror ignotas esse potuisse sagacissimo viro personas, 164. quas Europa tunc ex publicis novellis no- verat, & plurimi homines ex ipsa hac historia statim di- vinarunt. Nos de aliorum medicorum curationibus sin- gularibus judicium lubenter suspendimus, licet cautiones nobis practicas, sine odioforum exemplorum manifesta propalatione, seligamus. Neque fortiores, aut insolitas mihi, aliorum medelas in hydropo, qui conclamatus fere visus est, aliisve morbis fonticis, vitupero, Sammonici illud effatum cogitans: *hac potiora putant, quam dulci morte perire*: præcipue quia omnia momenta & consilia, & alienam experientiam scientiamque pernosse, & ju- dicare, mihi non arrego. Neque etiam pro vicio impu- zem, si qui desperati ægri spem, dulcissimam rerum, refocillare per morbum longum conetur aliquibus reme- diis, in quæ fiducia quædam collocari videatur: præfer- tim quum, uti in proverbio est, fiant interdum in arte miracula, & miserabiles ægroti haud plane consilio de- stitui debeant & solatio. v. ipse *Brunnerus* l. c. p. 145. seqq.

(*e*) In elegantissimo pariter & utilissimo libro de glan- dulis duodeni, quem anno 1715. edidit. p. 101.

“ sed prudenti & continuato usu penitus extinguit
 “ illos, nunquam redituros. “ (f) Aliquando (g),
 sed raro accidit, ex magna & fontica, aut nova et-
 iam

(f) Ita, præter alios multos, *Schelhammer* de genui-
 na febres curandi methodo p. 132. „ Cortex hic paro-
 „ xysmum non modo ad tempus suspendit, verum et-
 „ tiam, iterato propinatus, ipsum morbum subigit ac
 „ tollit de medio. “ *Bontekoe* de febribus p. 77. „ Excla-
 „ mant, ait, quod febres non profligemus, sed ad tem-
 „ pus aliquod suspendamus. Verum quale habent horum
 „ documentum? nullum aliud, quam quod febris deinde
 „ redeat. At præterquam, quod & hoc illis in praxi sæpe
 „ occurrit, non cogitant, melius adhuc esse, pro tempore
 „ a febre liberari, quam multis mensibus ea gravissime
 „ laborare: prout ipsi ab illis tractati ægri, sanitatem
 „ non recuperantes, in morbos incidunt, ipsa febre mole-
 „ stiores, uti in hydropem, icterum, phthisin. Denique,
 „ quid intelligitur per febrem præcludere? quomodo
 „ chinæ chinæ pulvis, vel aliud quoddam remedium fe-
 „ brem in corpore, veluti lupum intra ovile, præclu-
 „ dere possunt? Unde doctores nostri hæc didicerunt?
 „ Pulvis ille, præcluditne febrem, cum eam ad tempus
 „ pellit? Sed hoc non est præcludere, verum semicura-
 „ tio quædam: &, quia malum remedio fortius est, ideo
 „ fit, ut febris, diebus vel hebdomadibus aliquot ela-
 „ psis, recurrat. At hoc inde vulgo fit, quod æger male
 „ observet diætam, vel etiam quod medicus negligat im-
 „ perfectam prosequi curationem. Si enim æger & medicus
 „ munus suum æqualiter obeant, certum est, experientia-
 „ que nos docet, pulveres hosce febres non præcludere sed
 „ plane curare.

(g) Probe hanc observationem similesque nostras in-
 telligant velim, si qui sunt, qui nihil nisi noxas corti-
 cis crepant, veluti auctor ille *impostura*, & alter *suspecti*
usus, de quibus supra obiter quædam notavimus: ne
 nobis forte id eveniat, quod aliis viris cordatis. Verbi
 causa, si *Sydenhamius* candide narrat, uti post plures
 alias febres, ita post paucas cortice curatas, tumores pe-
 dum nasci, sed facile continuato remedii usu curari;
 item, si incommodum memorat, quod unicum dicit,
 idque parum, nempe rheumatismum aliquem scorbuti-
 cum

iam *caussa* (h), legitime ita per sanatam febrem nihilo minus denuo excandescere, uti, quæ malum aliquod semel excitarunt causæ, eidem iterum producendo sufficere possunt, & alia quævis medicatio minus adhuc ea pollet virtute, qua per totam deinde vitam contra omnes febrium causas præmuniri hominem posse præsumamus. Tum vero morbus plerumque sponte naturæ, & vulgatis remediis iusta methodo adhibitis, *sine periculo* deflagrat, vel, si quid in mora discriminis esse apparet, repetito corticis usu æque certo, ac prius, extinguitur. (i) Ita, si similitudine satis apta ludere licet, recens incendium, ubi aliud aliquando extinctum fuerat, denuo affusa aqua delere nemo prudens verebitur. Ita novi vulneris eandem curam gerimus, qua

supe-

cum, qui tamen facile medicamenti cedat; si idem observator nondum satis expertus, in prioribus maxime scriptis, visam suspenderi potius cortice, quam debellari, quartanam sincere recenset: quam postmodum repetito usui vel certius, quam ipsas tertianas, constanter cedere repetit epist. l. p. m. 385. & alii post eum feliciter exploratum præstiterunt: nescio qui fiat, ut clament statim scribantque boni viri: en ipsum *Sydenhamium*, en tantum corticis patronum, qui ex ejus usu tumores oedematosos, qui rheumatismos arthriticos, qui inconstantiam efficaciam fatetur! Bona verba quæso! Æquum datur iudicium his, qui neque causidicorum alicujus remedium, neque accusatorum, officio fungi, sed meliores sequioresque eventus, ac usus abususque annotare, instituerunt, neque exercitii causa scriptitant, sed serio in incrementum artis symbolam quantamcunque conferunt, ut tum vera diversitatis eventuum causa erui, tum mali correctio, & abusus evitatio, magis magisque tentari & perfici possit.

(h) Confer. p. 150. seqq.

(i) Similia scripsisse reperio cl. *Torti* therap. special. p. 181. seqq. *Lalins a Fonte*, auctor vetustior, cl. *Stahl* magnopere passim laudatus, consult. 21. de febre tertianæ indolis: „si morbus, ait, in recidivam relabatur, iterum randa sunt medicamenta.

superiori forte tempore aliam ejusdem corporis læsionem sanari licuit: ita denique morbos plurimos, passiones hæmorrhoidales, & quæ circa menstrua accidunt, febres acutas, convulsiones, lumbricos, tussis, diarrhœas, arthritides, syphilidis & σκελετουρβης symptomata, & quæ sunt alia, ubi plus semel hominem infestant, simili methodo, iterum, atque iterum, prout res postulat, repetita curamus: neque diætam vel medelam, semel proficuum repertam, id eo rejicimus, vel contumelia afficimus, quia mortalem hominem invulnerabilem non præstitit, neque corpus in primævum innocentia statum potuit restituere, aut in eodem, veluti arbor vitæ aliquis, conservare. Neque vero hac excusatione multum opus esse, si regulæ probe observentur, res ipsas docet. Paucissimi (k) ex plurimis hac methodo rite absoluta persanatis, febrem noviter passi sunt, neque gravis causa manifesta absuit; dum alii innumeri, quos natura vel ars minus certa sanitati restituit, sub hoc statu epidemio, relapsus frequens, gra-

(k) Fuerunt, inquam, aliqui, sed, si maxime comparentur ad eos, quos & ipse extra hanc methodum perfectiorem curavi, & curari vidi & novi, & relabi expertus sum, adeo pauci, ut memorari vix mereantur. Hi vero pauci post plures menses, post annum unum aut alterum, post egregium sanitatis intervallum, nova febre sub statu epidemio afflictæ sunt, quæ nescio an recidivæ nomine dici semper mereatur. Atqui fontica, uti dixi, causa adfuit, ex his fere, quas supra p. 150. de reversionum tempore extra ordinem incerto, notavi. Forte etiam anomalia, quæ regulam facere nequit, interdum subesse potuit, ut ordinata curatione inordinatus ad reversionem nifus penitus præcaveri nequiverit. Fieri enim posse novimus, ut, magis aut minus manifeste, non misceantur solum inter se, verum etiam permutentur, & sibi invicem succedant, tertianæ, quartanæ, quotidianæ: quibus aliam atque aliam medelam; quod ad tempus attinet, reversionis præcavendæ causa, deberi hæcenus ostendimus.

graves, difficiles, immo sæpe sæpius vix sine cortice medicandos, sustinuerunt, (1) etiamsi causa gravior allegari vix potuit.

§. II.

*Experientia & consensus doctorum de methodi
securitate & salubritate.*

Multiplici vero mea & summorum virorum experientia persuasum habeo, nihil ab hujusmodi methodo, & continuato efficaciter repetitoque corticis usu, si prudenter & tempestive fiat, damni emergere. Exempla & testimonia huc cumulare supersedeo, quæ apud auctores passim hactenus laudatos ubivis obvia sunt, & neminem in medicorum scriptis versatum fugere possunt. (m) Honoris causa nominatim indicare

(1) *Lelius a Fonte* I. c. ubi eventum curationis in ægro febriente tertiano narrat: „quamvis, inquit, auxilia proposita adhibita sint omnia, nunquam potuit perfecte convalescere, quin pluries etiam in recidivam relapsus fuerit, & non potuerit curari, nisi anni unius spatio, & aeris mutatione.“ Similia, immo pejora, omni ævo, a quavis extra corticem methodo, sæpenumero contigerunt, & hodie contingunt. Si cortex, quem *Lalii* sæculum ignorabat, imperfecte forsitan fuisset adhibitus, multo magis si, ex ejus auctoris de aliis remediis sententia, quovis recurso repetitus fuisset; non morbidam credo materiam ejusve indolem, neque naturam ægri, neque diætam, neque anni & aeris statum, neque medelarum & methodorum imbecillitatem, sed noxiam corticis potestatem, reversionum & producti morbi auctorem fecisset hominum ignarorum, & præjudicantium, aut malevolorum opinio: quamque candidus auctor anni maxime & aeris mutationi tribuit, meliorem constantioremque valetudinem, acceptam tulisset nescio cui methodo aut medicina postremum administrata, & expurgata tandem, mira cum felicitate, noxæ a china relicte. Hodie certe ejusmodi opinationibus & fabulis natura & veritas hinc inde obumbratur.

(m) Hæc habemus innumerabilia, quæ opponamus

dicare lubet *Albinos, Albrechtos, Apinos, Barchan-*
fios, Bartholinos, Behrensios, Bergeros, Bianchios,
Bæcle-

παράλογισμοις dissertationis, quæ, titulo mirifico, corti-
 cis usum rectum & tamen noxium, proclamat. Gemina
 hæc opella est, alteri, de impostura corticis. Utramque
 serio scriptam esse, quum ejusdem viri docti nomen præ
 se ferat, nequaquam persuaderi mihi patior: nisi impo-
 tens animi affectus, nescio quibus causis excitus, & ca-
 lamum duxit, & convicia in medicos fere omnes dicta-
 vit: ut auctor naturæ suæ errantis & affectibus turbatæ
 minister fuisse videatur. Mentem auctoris, & totius dis-
 sertationis summam exponit §. 17., „Esto jam, inquit,
 „febricitanti eam obtigisse felicitatem, ut inciderit in
 „medicum veteranum, expertum, historiæ morborum
 „pariter, ac medicæ materiæ, apprime peritum, cui
 „subjecti indoles, ejus temperamentum, ætas, immo
 „individualis constitutio, examissim sit perspecta, qui-
 „que & paroxysmorum febrilium, & ipsius quoque tem-
 „poris, in quo febris est constituta, dosæq; itidem for-
 „mæque, sub qua febrifugum Peruvianum & ordinan-
 „dum & exhibendum sit; omnium denique cautelarum,
 „quæ ad rectum ejus usum requiruntur, exactissimam
 „habeat rationem, nulli tamen dubitamus asserere, fa-
 „mosum corticem esse ac manere remedium infidum,
 „fallax, immo absolute noxium, siue intermittentibus
 „siue acutis opponatur. Id quod, ne citra sufficientes
 „rationes & experimenta dixisse videamur, “ (nam ab-
 „surdum id non posse non videri, facile sensit) jubemus
 ante omnia rite attendi ad indolem & naturam omnis febris
 in genere. “ Inde de febre, tamquam autocratico & semper
 salutari naturæ, seu animæ rationalis, conatu; de ad-
 stringentium lucta cum natura sapienti, quæ inter cortex
 primatum obtinere fingitur; de sanguinis & humorum
 abundantia, tamquam unica febris causa; de raritate fe-
 brium epidemiarum; de cascarilla aliisque remediis cor-
 tici præpollentibus; theses pro auctoritate, forte solius
 disputationis academicæ, & linguæ in cathedra exercen-
 dæ causa, tamquam edicta, promulgantur, quibus ne-
 mo sciens aut expertus fidem adhibebit. Ab hujusmodi
 non rationibus, quod scientem quemlibet testor, sed ra-
 tionum umbris inanibus, & ab experimentis jactatis,
 sed

* Boë

thaa.

vins.

Bæcleros, Boerhaavios, (n) Bohnios, Brunneros,
Camerarios, Cokausios, Davinios, Dolæos, Dodartios,
Ferrarios, Gothofredos, Guidetos, Heisteros, Helve-
tios,

sed aut nullis, aut manifeste infidis & imperfectis, παραλογος concluditur, vel precario supponitur: corticem totâ sua natura, quam profecto auctor non novit, indoli febrilem, quæ doctioribus ipso haud satis cognita est, contrarium, atque ideo, quamvis prodesse posse, & sæpe nequaquam nocere, non negetur, absolute noxium esse, etiamsi recte usurpetur. Ita sanæ rationi, & experientiae veritatisque manifestæ, adversari audet vel opinio, vel contradicendi pruritus, vel ludendi in re seria, ubi de corio humano luditur, & quidlibet disputandi, ambitiosa voluptas, vel si qua alia causa occulta subeste.

Boerhaa-
vius de
corticis
usu.

* (n) Hujus communis plurimorum per diversas regiones medicorum præceptoris aphorismi de cognoscendis & curandis morbis, Ilias in nuce, nervose docent differentiam febrium ex genere intermittentium insignem pro ratione indolis, eventus, symptomatum, facilitatis, & difficultatis, securitatis & periculi, salubritatis & perniciæ. Faciliores, tutiores, & salubres, sub vernalium nomine, probe discriminat a difficilioribus, inseguris, insalubribus, quas autumnales vocat, quia autumnio frequentiores sunt, quamvis ab æstate ad ver fere usque harum ditionem protendat, & eas etiam febres sub autumnalibus comprehendat, quæ vere in ipso simili indole aberrant §. 747. 48. 49. 52. 53. 54. 61. 65. 69. Præcipue §. 767. tres corticis Peruviani usurpandi indicationes diversas exhibet: febris autumnalis vehementiam, corporis ex ægritudine debilitatem, morbi longitudinem. Addit cautiones tres: ni adsint signa inflammationis internæ, collecti alicubi puris, aut obstructi admodum hujus vel illius visceris: nempe ita obstructi, ut remedii vi aperiende obstructio superior sit, neque ab isto minui, vel etiam intacta manere, sed augeri potius a medela, aut a febre resolvi, videatur. Laudat denique jungenda, quæ propria affectibus conjunctis sint, tempus exhibendi extra accessionem, debitum ordinem, dosin, regimen. Et hæc eadem ipsa sunt, quæ nos supra paullo fusius deduximus. Quod de distinctione obstructorum viscerum
heic

tios, Hoffmannos. Lancisios, Lemerios, Lentilos,
 Mangetos, Meadios, Meibomios, Musgravios, Muy-
 sios, Nigrislios, Pechlinos, Peyeros, Pitcarnios,
 Puerarios, Riedlinos, Schacheros, Sloanios, Syden-
 hamios, Tortos (o) Tozzios, Vallisnerios, Velenti-
 nos,

heic dictum est, & cum principiis, & cum praxi incliti
 viri, & cum quotidiana experientia, concordare novi-
 mus. Ipsi etiam perspectissimum est, & multoties in no-
 stra praxi reperimus, quod cl. Tortus p. 91. enarrato casu
 de febre duplici tertiana, cum obstructione & tumore
 lienis insigni & amplo, per corticem solum medicata,
 dicit: „ plures casus istiusmodi, de febribus intermit-
 „ tentibus, præcipue quartanis, tumore viscerum infimi
 „ ventris comitatis, & per corticem, una cum talisym-
 „ ptomate, sanatis, asserere possem, quos tamen, utpote
 „ triviales & passim obvios, satius est silentio præterire. “
 Sæpe etiam obstructionibus viscerum gravioribus accedit
 febris intermittens, quæ fructum nullum affert, sed im-
 pedit potius medelarum *expansivum* effectus, auget etiam
 malum, vires in dies minuit, aut perniciosam induit in-
 dolem. Itidem tunc indicatur omnino illud remedium,
 quod ipsum neque obstruit, neque violenter irritat: sed
 ita indicatur, ut altero semper oculo ad vitium febris
 conjunctum respicias, quod, sublata istiusmodi febre,
 quæ inutilis vel noxia esse videatur, & roborata natu-
 ra, feliciter sæpe curare licet, medicatione apta cortici
 addita, interposita, vel subjuncta, si præmissa spem fal-
 lat, vel urgens indicatio præmittere prohibeat. Ita &
 theoria, & praxi, mecum sentire scio virum inclitum,
 cujus consensum, aliorum quorundam, immo si etiam
 multi essent, dissensui fidenter oppono.

(o) Hic, teste celeb. *Bianchio* hist. hepat. p. 227. „ in
 „ febribus perniciosis pertractandis palmam omnibus præ-
 „ cipit. “ A medico & philosopho acutissimo, (*Giornale*
de' letterati T. 3. p. 116.) & ex experientia multa, ac ab
 anno inde 1695. repetita, (T. 4. p. 432. seq.) scriptus
 est liber: „ *Francisci Torti*, Mutinensis, sereniss. ducis
 „ medici aulici, & in patrio lyceo prof. med. pract. the-
 „ rapeutice specialis ad febres quasdam perniciosas una
 „ vero china china, peculiari methodo ministrata, sa-
 „ nabiles: aucta curationum historiis, quæstionibus, ac
 „ ani-

nos, Veldios, VValdschmdis, VVedelios, Zapfios, Zendrinos, Zuvingeros. Decuplo forte plura (1p) alia gravissimorum observatorum nomina, vel scriptis vel praxi

„ animadversionibus practicis, aliisque plurimis, va-
 „ riam hujusmodi febrium habitudinem, intermitten-
 „ tium quoque omnium, immo continuarum, naturam,
 „ & chinæ chinæ præstantiam, actionemque, respicien-
 „ tibus, nec non usum & abusum in singulis febrium,
 „ aliorumque plurium morborum, præsertim recurren-
 „ tium, speciebus. Mutinæ 1712. primum, iterum
 1732. editus, cum responsionibus jatrappologeticis ad Ra-
 mazzinum. Elogium, quod hic liber ab auctore diarii
 eruditorum Italici promeruit, ex T. 12. p. 408. seq. bre-
 viter adscribere lubet. „ Franc. Torti, medicus magni
 „ nominis, tandem publicam expectationem implevit,
 „ edita therapeutica sua speciali ad persanandas china
 „ china febres perniciosas quascunque. Habebunt inde
 „ proficiendi occasionem, non solum professores artis
 „ juvenes, quibus maxime instruendis luci datum abs se
 „ hoc opus pronuntiat auctor; sed & veterani, & ini-
 „ mici maxime accontrariis remedio tam præclaro & in-
 „ nocuo: quandoquidem satis ample explicat & docte
 „ prodigiosas hujus vires, & numerosissimis experimen-
 „ tis ostendit, quibus in febribus, etiam atrocissimis,
 „ præscribi cum boni eventus securitate possit, & quo-
 „ modo ad alia mala, & ad quænam, & quo usque,
 „ se protendere queat virtus mirabilis. Opus laude di-
 „ gnum est, tum ob utilitatem, tum ob eruditionis or-
 „ namentum: dum nihil fecit reliqui auctor eruditus,
 „ quo illud omni ex parte utile redderet & spectabile.

(p) Ex cl. Torti responsionibus jatrappologeticis con-
 sensus omnium fere doctorum Italorum patet, & idem
 ibi de Hispanis affirmatur. Nota est res de Gallia, An-
 glia, Belgio. Theoriæ diversitas, aliæque causæ, dissen-
 sum aliquem inter eruditos quosdam, uti alibi, ita etiam
 in Germania nostra, fovere videntur. Consentit tamen
 maxima pars doctiorum magisque expertorum, & quos
 opiniones, aut occasionis defectus, ab uberiori experien-
 tia non prohibent. In una nostra civitate decem alii me-
 cum artem exercent medici, quos & meritorum & ami-
 citiæ causa suspicio diligoque, fautores & amicos o-
 mnes

praxi clarissimorum addi possent, & alia quilibet colligere potest, cui ephemerides naturæ curiosorum, historiam & commentarios academix scientiarum, transactiones philosophicas, acta eruditorum, & ex

mnes, partim etiam collegas conjunctissimos. Horum omnium nemo unus est, quod scientissimus scribo, qui non pro re nata frequenter & feliciter cortice Peruviano utatur, & hoc præcipue statu febrili tot annorum epidemio eum usurpuit. Et fuerunt a quinquaginta fere annis, & semper deinceps, medici in hac urbe, dignitate, doctrina, experientia, conspicui plures, quibus idem usus in pulvere, electuario, decocto, infuso, admodum familiaris, frequens, & felix fuit, quamvis ægroti & adstantes nomen remedii, vulgo tunc parum cognitum, ignorarint, neque facile scire quæsierint, quod hodie, posteaquam status epidemius innumerabiles febres & febrium medicos accivit, & præjudicatæ quorundam doctorum opiniones magis divulgatæ sunt, muliercula ex vulgo quævis & nosse sibi sumit, & judicare. Ita, verbi causa, mensuras plures infusi in vino corticis, quod, si a pulveris substantia recesseris, efficacissimum est, feliciter poterunt heic multi homines ignari. Id enim remedium antiquitus hic loci, præcipiente archiatro inelito dudum defuncto, cum floribus cordialibus mixtum, sub titulo specierum cordialium anodynarum, medicis & pharmacopœis cognitum, ægrotis & vulgo ignotum fuit, quibus notum esse, quid rei sit, quod sumatur, raro interest. Alius medicus, multa hic fama usus, paullo ante meum huc adventum decessit, cujus schedæ manu scriptæ intra manus meas sunt. Is itidem, quod facile monstrare possum, feliciter, & pro statuum epidemiorum & febrium indole, & ægrorum obsequio, frequenter eodem medicamine usus est, dissimulato licet sæpe, ob hominum opinionem, nomine: immo ipse, quod novi, sua sæpe manu dedit, aut vino infudit, dum schedulæ in pharmacopolium publice missæ aliud præ se ferebant. Nempe vir ille peritissimus usum familiarem ejus medicinx acceperat a Bohnio, magno illo maturi & sufficientis usus patrono, Scambergio, aliisque Lipsiensis academix luminibus, ubi per multos annos artem didicerat feceratque. Haud absimiliter rem in pluribus passim vicinis

& ex Belgio, Anglia, Gallia, Germania, Italia quovis mense, partim etiam quavis hebdomade, prodeuntia volumina excerptorum, & nova litteraria, vel ipsos quotannis fere editos libros medicos, vere practicos & candide scriptos, volutare volupe est. (q)
§. III.

nis & remotis provinciis urbibusque se habere comperit nobis testamur: quamvis, dum homines sumus, fieri non possit, quin alii atque alii in hypothesebus theoreticis, casibus particularibus, & methodo singulari, opinando & conjiciendo nonnunquam aliquantum sententiis discrepent.

(q) Ipse auctor disputationis παραδοξολογικῆς de Impostura corticis id diffiteri nequit §. 4. ubi inquit: „*ait*, „*quid ego molior?* Itane *universali fere plerorumque* „*practicorum experientia* impune contradicere licet? “ Verum hanc supra artes dialecticas positam ad propositum sibi scopum non spectare ratus, in arenam ludicri certaminis aliam minusque nobilem descendit, in gratiam forte populi, cui spectaculum datur. „*Anne*, inquit, „*novella publica* quotidie ferme certiores nos redunt, quanta in *Gallia, Italia*, & potissimum *magna* „*Britannia & Belgio* miracula & olim fecerit, hodieque „*faciat cortex Jesuiticus?* Itane ab omni fide aliena sunt, „*quæ a popularibus nostris Germanis nobis enarrantur* „*de numerosis febricitantibus solo ejus usu restitutis?* „*Fateor sepe me relatum legisse, febricitantes quosdam* „*statim ac china china usi fuerant, febrem emanasse,* „*sed non minus recordor, eosdem illos exacto paucorum* „*septimanarum spatio, in eandem denuo incidisse.* Cumque, ad eam perdomandam, ad idem remedium, eodemque, quo prius, ritu recurrerint artifices, „*quid mirum, quod recidivam passi fuerint, donec,* „*naturæ activitate suppressa, schema mutaverit morbus,* „*sensinque in lentam vel hecticam transferit febrim?* “ Nobis illa vulgata schediazmata minus fida, & exarsciata esse videntur, quam, ut ad ea provocare in ejusmodi causa lubeat: quamvis pleraque omnia, quæ inde adduci possunt, veritatibus practicis de periculis, maligna pertinacia, & reversionibus febrium, de aliarum medellarum minime certa efficientia, & de usu abusque corticis & aliorum remediorum, omnino ad stipulentur, & apud

§. III.

Dissensus quorundam apparens.

Multi præterea sunt, quos alienis opinionibus, aut suis, & præceptorum aphorismis, quos, agnita licet veritate, reprobare aut limitare forsan pudet, aut aliis rationum momentis, quæ partim, si in ægrorum salutem dirigantur, ipse probo, id dare juvat, ut nomen remedii prudenti tegant dissimulatione, dum id, sub alius tituli involucris, strenue deglutiendum propinant. Delectamento mihi sæpe fuit persuasio hominum ex variis locis adventantium, qui sibi & suo medico mire congratulabantur, de curatione feliciter perfecta sine china, ut ajunt, quæ alii medici ægros suos soleant curare: cujus medicamenti plures uncias ignari devoraverant, (r) quod ex monstratis remediis, vel formulis, vel aliunde, facile manifestabatur. Sicubi plusculos remedii hujus olores, & opinionum præjudicatarum fautores reperire est, uti hinc inde per Germaniam fit, sunt forte ex medentium numero, qui licet cum doctis sentiant, dissensum tamen vel omnino, vel ex parte, præferunt, & cum vulgo loqui amant, atque, ut
homi-

apud ipsum vulgum, dummodo id attenderet, fidem facere possiat.

(r) Erat etiam inter nos medicus, qui jam aliorum migravit. Dicebat se *Stahlianum*, & libellis quibusdam in lucem editis, & propria maxime remedia arcana laudantibus, inclarescere studebat. Declamasse hinc inde virum percepi contra chinam, & contra medicos ea utentes, & se ab eo remedio alienissimum dixisse. At, quod sancte testor, & testes habeo, & ipse negare nequit, plures ejus ipsius viri schedas his oculis vidi, ubi corticem Peruvianum claro nomine tunc præscripsit, quando eum vituperavit. Aliquoties etiam curationibus ipsius superveniens ipsum id medicamentum ab eo datum reperi.

Incon-
grua cen-
sura do-
scos.

hominibus placeant, & censuras vitent, vel dam-
nare penitus & omittere medicinam, quæ displice-
re aut censuras incurrere possit, vel reformidare
cum ignaris formidantibus, & non nisi cum multa
hæsitazione, & suspensa manu, aut nescio quibus
sub cautionibus, ad captum vulgi & insciorum lau-
datis, exhibere, immo forte alios magis sinceros
carpere, affectant, (f) aliter dicturi facturique, si
rationes politicæ abessent. (1) Sunt qui usum ipsum
penitus dissimulare non possunt, aut nolunt; attam-
en in eo pseudodoxiæ vulgi adsentantur: certam
aliquam, nescio quam, dosin remedii periculosam esse
& quantitatem, quantitatem mussitant, iusto mayo-
rem, hic illic adhibitam, quod vocabulum nihil signi-
ficat, neque determinat. Hi vero ipsi (u) mensuram
& regulas, qua dosi & quo usque continuari debeat
cor-

(f) Cl. Torti therap. spec. p. 177., aliqui methodum
„ subfrigide, ac quibusdam tantummodo additis limita-
„ tionibus, laudabunt, vel laudabunt, quantum satis
„ est, ut ea possint uti sine exprobratione, si deprehen-
„ dantur in facto, sed simul quantum satis est, ut possint
„ opponere, & cavillationes adducere, eamve non ni-
„ hil reformare, vel castigare tunc, cum eadem sibi pro-
„ ponitur, vel mussitare saltim, cum ab aliis exercetur.
(1) V. vel. Valentini animadversiones in Machiavel-
lum medicum, præsertim propof. 2. 3. 9. 10. 11. 12. 14. 27.
Exstant prax. infallib. part. I. p. 785. seq. merito iis at-
tendendæ, si qui hodie sunt, qui regulas ipsius contextus
haud adversentur. Hujus auctor creditur Barnerus, che-
miæ philosophicæ scriptor, &, quisquis est, politicæ præ-
ceptor est perversæ, & cordato viro indignæ, neque se-
rio, sed κατ' ἀντιρροσιν, & quasi per satyram, scripsisse
censendus est, ut ostenderet, quid passim fiat, non quid
fieri debeat.

(u) Exemplum elegans, cujus similia etiam passim
alibi leguntur, videre est in cl. Torti respons. jatrapolog.
p. m. 524. Cl. Ramazzinus junior is fuerat, ad cujus peti-
tum epistolam, uti hæc præ se fert, de abusu chinæ,
scripserat patruus. De illo ita Tortus: „ suadeamus nobis
„ auctorem dissertationem suam inscripsisse nepoti inscio,
„ nec

cortex, aut nullas proferunt, aut incertissimas, aut, si quid tandem candide determinare, & praxi probare debent, nisi hanc lubricam esse velint, easdem, quas nos, summique viri, quos sequimur, nempe, quæ in proportionem virium medicamento cum morbi ingenio, magnitudine, velocitate, longitudine, difficultate, & nisu recidivo fundantur: unde remedii facile aut difficulter juvantis minor aut major copia requiritur, (x) quod per se, majori etiam dosi, sed opportuna, innocuum esse fateri debent.

Neque

„ nec de china china quicquam locuto, nec responsum
 „ ullum per litteras unquam querenti: juvat hoc crede-
 „ re, tum quia tantam in viro modesto, cujusmodi est
 „ nepos defuncti auctoris, fiduciam arguere, ut nume-
 „ rosiore, forsitan & digniori, Mutinensium medicorum
 „ parti, Peruviano febrifugo liberaliter, ut decet, uten-
 „ ti, tam facile succensuerit, tum maxime, quia abun-
 „ de jam constat, ipsum longe aliter, ac olim, de chi-
 „ nachina sentire coepisse, suamque laudabilem mutatio-
 „ nem sententiæ, usu ipso practico, prodidisse non se-
 „ mel. “ Hinc narrantur exempla dati ab eodem *doseos*
consensu, corticis ad uncias duas cum dimidia, immo ali-
 „ cubi primum ad semunciam, deinde ad *unciam*, quæ plu-
 „ ries repetita fuit, & iterata in eodem ægro, subsequen-
 „ tibus mensibus. Adduntur tandem verba sequentia:
 „ ut omittam, quæ insuper ex amicorum & pharmaco-
 „ polarum relatu hac occasione mihi certo innotuerunt,
 „ de crebra & liberali oblatione ejusdem febrifugi, quæ
 „ hodie, citra ullam hæsitantiam aut frugalitatem, in
 „ usu est eidem cl. auctoris nepoti. In meliorem senten-
 „ tiam, prout hominem ingenuum decebat, tandem de-
 „ venit, quod illi quidem gloriosum plane, & ad de-
 „ lendas admissi olim præjudicii notas abunde sufficiens.

(x) Conf. cl. *Torti* l. 1. c. 1. & l. 3. c. 4. ibique ad-
 ducti auctores. Uncias duas corticis exquisitissimi ple-
 rumque febribus debellandis sufficere memorat, & in
 istis cancellis, apta distributione, manere laborat, ne
 ægrum nauseoso remedio præter necessitatem oneret,
 utque voces obtrectatorum reprimat, quasi nimius sit in
 dosi remedii, falso quibusdam suspecti. Ipse vero, quod
 historię testantur, pro morbi ratione, & remedii effe-

Neque quærendum est, quam multum æger sumferit, sed quam bene, quam opportune, quam feliciter.

ctu, mutavit sæpe dosin, & præsertim ob reversiones longe transgressus est, persuasus, nihil quicquam in morbis opportunis detrimenti a cortice, ad plures & plures uncias ingurgitato, suboriri. p. 165. &, quamvis inutile sit, licere tamen ad libras ascendere, si nulla alia esset salutis via, p. 516. add. p. 172. seqq. *Menginor.* de febrium curatione per usum quinquinæ, zodiac. medic. p. 163. seqq. 1681. m. Aug., In curationem unius febris impendenda est fescuncia, ad uncias duas, immo aliquando superanda illa quantitas, pro varietate occasionum, Fortunati, quibus minor sufficiet, cum scilicet occurrat *tempestas* idonea, aut *febris non producta*, vel ea *mitis* si fuerit. Aut, cum nihil mihi animo obversetur, quam, ut optimum quidque, & usu probatum, adferam, dosin eo usque extuli, ratione & experientia testibus: cum ab hujus remedii usu omne omnino absit periculum, *sati*us est ad majorem quantitatem ascendisse, quam in minori hæsisse, ut curationis *το ασφαλες* sequatur. “ *Albinus* de febre quartana p. 28., Videas sæpe redire febrim nullo corticis, sed medici vel ægri vitio, qui hunc in insidiis latentem hostem tamdiu oppugnare debuissent, donec expugnassent, nulla habita doseos ratione, utpote quæ quandoque ad aliquot ascendit uncias. “ Ita sane se res habet, neque in usu hujus remedii, quod nulla unquam dosi venenum dici potest, sed immodice etiam & inutili copia, imprudenter, & sine corporis noxa tamen, a plurimis hominibus devoratum novimus, certæ alicujus quantitatis limitibus prudens medicus includi debet. Etenim una quantitas certa materiæ, & motuum, & velocitatis, & periculi febrium, in diversissimis ægris, stabiliri nequit, & necessaria remedii proportio tum ex casuum *αναλογία*, tum maxime singulariter ex ipsa demum *ευφορία* elucescit, & ex summa illa indicatione, quæ a juvamine vel eveniente, vel secus, peritis observatoribus fere in quavis curatione desumenda est: quod negligere, id est, quod in proverbio dicitur, calceum unum cuivis pedi aptum reputare, eandem aquæ copiam cuilibet incendio, & gigantæo morbo pygmaum remedium, vel medelam *gigan-*

Genuinum doseos moderamen.

ter. Prosper successus remedii indicium est recte & sufficienter dati. (y) Quis cibum & potum his, qui alimento & refectioe indigent, omnibus ad æquabilem lancem appendat? Nam panis & vini l bras corticis & similium remediorum vegetabilium uncias haud securiores esse, fidenter affirmabunt experti. Consideretur differentię ratio: profecto noxa major in hominibus & sanis & febrientibus, ex pane & potu ad nimias libras ingurgitato, quam ex cortice sensim intra plures dies ad uncias plures devorato, timenda est. Quis theę foliorum, fabarum Turcicarum, radicum, herbarum, florum, fructuum, seminum, lignorum, corticum medicinalium, per sanitatem & per morbos iterum iterumque repetita & sensim consumpta pondera scrupulosis computet? Atque quid præ his magis metuendi habeat febrifugus cortex, nemo quisquam, vel Argo oculatior, reperiet. Novi homines, qui rhabbarbo ita familiariter utuntur, ut, si recte calculus ineatur, quatuor & amplius libras sensim deglutiverint: quod remedium cortice longe magis adstringens, &, in minori ac illo dosi, ad sensum suo modo efficax est, & haud

gantæam pygmæę ægritudini, opponere. Nimię quantitatis præter analogicam rationem & *εὐπορίαν* & utilitatem datæ, nocumenta supra p. 128. seqq. notavimus. Et nos maxime in usu omnium remediorum, & in hujus etiam, id ob oculos habemus:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines.

Justo modo, & certis, quas supra scripsimus, regulis definito, placet nobis illud ne quid nimis. Caveant, qui ab his recedunt, ne, cum damno ægrorum, idem illud dictum nimium sibi placere dicere queant, id est, immodice; uti Græco illi:

Τοῦτον γὰρ αἰὶν αἰὶν μὲν ἔστιν. Conf. præfatio *Mægeri* ad opera *Ramazzini*, *Torti* responsiones ad ejusdem *Ramazzini* dissert. de abusu chinæ, quæ integre læstæ non tirones solum, verum doctos etiam medicos, doctiores dimittent.

(y) *Hippocrat.* de locis in homine S. 125.

& haud sine turbis operatur. Tutioresne rhei libras corticis uncias dixeris? Sagaciores sane pronuntiabunt uncias corticis sensim datas drachmis tutiores esse. Quis, si arsenicum assumtum sit, antidotis veneni propinandis, aquæ, lacti, oleo, mucaginibus, crystallo, modum aut dosin universaliter præscribat? quis absorbentium remediorum pondera determinet certa, & ubique similia, ubi acor corrodens intra stomachum est? quis salium dosin & continuandi tempus omnibus febribus pariter præscribat? quis numerum repetendarum potionum purgantium aut diureticarum, pro hydropicorum omnium aqualiculo exhauriendo, unum & eundem præstituat? quamvis hæc multo majoris alexæ sint; uti &, quæ passim Sydenhamius aliique de augendis, & continuandis, secundum dolorum & fluxionum vehementiam & pertinaciam, anodynorum dosibus notant. Collineant huc, quæ rectissime Hoffmannus de prudenti medicamentorum continuatione monet (z), præcipue de chalybis usu sæpe continuando. "Medito, ait, debet esse portio inter causæ morbificæ magnitudinem, & inter virium medicamentorum efficaciam. Hæcque mihi præcipua videtur ratio, (a) quare affectus varii tam difficulter curentur, quod scilicet non continuo, & ad legitimum tempus, tum medicorum, tum ægrotantium culpa, medicamenta propinantur. Pernoscantur regulæ de usu corticis tempestivo, efficaci, adæquato; notetur morbi, & remedii proportio; observetur αναλογία, ευφορία, & juvenem eveniens! tum perinde medico esse debet, una,

(z) Peculiari dissertatione §. 13.

(a) Hæc præcipua ratio est, cur multi affectus febriculosi, sua sponte pertinaciores, & ad ἀνομαλίαν prœni, tam difficulter, immo tam infelici cum successione variorum aliorum motuum morbidorum, curentur: timor vanus, tergiversatio, & nausea sufficienter continuandi remedii, cum scientes prudentesque morbum timere ac nauseare debeant.

una, an duabus, an decem, an viginti, an pluribus drachmis medicamenti per se securi sensim dandis opus sit, modo sanitatem restituat, morbum expugnet. (b) Ita ipsi, qui majorem dosin corticis, si opus ea sit, minime reformidamus, paucis sæpe sæpius drachmis febres sanavimus, si ista rite observata sint. Eant, qui non observarunt, & suum errorem agnoscant pœnitentes, non culpam frustra criminantur remedii (c), extra vel infra suæ potentiae sphæram imprudenter adhibiti. Neque ego me nunquam errare reputo: sed, si erro, meum vitium candide agnosco, non vitium medicaminis, cujus recte adhibiti vitium nullum est. Crumenæ ægrorum parcendum est sæpe, & nausæ, & remedii famæ, & hominum in illud fiduciæ, & vel iccirco minuenda sæpe dosis; sed ita est parcendum, ne sanationi necessarium pondus deficiat. Imo vero, qui nobiscum semel tempestiva sufficienti & ad-
æqua-

(b) Luber finire hanc apud expertos fere supervacua disputationem verbis *Charassi* a cl. *Torto* p. 172. hanc in rem adductis. „ Non opus est, inquit, scrupulosum esse de dosi remedii: hoc enim commodi habet, „ quod neque augmentum ejus paullo majus solito, neque iteratio præbitionum, mali quicquam corpori intressum post se relinquunt, sed nemini nocumentum inferre possint. Ita, subjungit *Tortus*, sentiunt auctores omnes in adhibenda chinachina exercitati.

(c) Cl. *Torti* therap. special. p. 186. „ Quod si aliis quibus cortice *perperam*, vel *languidiuscule*, *dosisque irregulari*, aut, priusquam pulsquamve deceat, *imminuta* utentibus, vel præscribentibus ubi non conveniat, ut in febribus *essentialiter* continuis, & in extremo earum periculo, ille non videatur proficere non id in medicaminis, vel methodi meæ vitium vertant, sed in *culpam methodi suæ*, si quam habent, aut habere credunt. Si enim huic, quam protuli in eum finem, ut, qui eam non satis callent, callere possint, fidem velint adhibere, eamque *integre* non renuant amplecti, feliciores procul dubio posthac curationes absolvent.

æquata ratione continuarunt medelam, & iustis intervallis repetierunt, longe minori universim dosi sæpissime opus habuere, vel paucioribus brevioribusque, & longe minus pretiosis: (d) medicationibus, quam qui in simili morbo minuere præter rationem studuerunt doses, & abrumpere curationis filum festinarunt, & noluere resumere, nisi ubi morbi reversio cogere visa est: unde ingens sæpe quantitas sine fructu devoratur.

§. IV.

Præparationis & expectationis laudatio nimis generalis.

Aliqui artem diuturna prius expectatione curandi, (e) & semper & ubique, repetita lustratione, & præmissis varii generis medelis, præparandi corporis,

(d) Cl. Torti p. 13. „ Non modo in rebus incertis
 „ hallucinantur aliquot saltim medici, sed ultro errant
 „ etiam scienter, si modo velint animadvertere, se non
 „ nullis uti rebus, quibus vel invalidam, vel nullam
 „ inesse virtutem, pro obtinendo fine, in quem usur-
 „ pantur, mille antea experimentis luce clarius deprehen-
 „ derunt. An graviter peccent, sive ob imperitiam id
 „ fiat, sive ob socordiam, crumenam ægrorum, inter-
 „ dum pauperum, male mulctando, videant theologi.
 „ Non hic præcise loquor de tot confessionibus cardia-
 „ cis, sed de tot pretiosis medicamentis inutilibus, quibus
 „ abutuntur nonnulli, fortasse corticem improbantes, ac
 „ illiusmodi medicamenta inertia activo illi perperam &
 „ frustranea impensa anteponentes, quos proinde incur-
 „ rere in legem repetundarum autumat *Badus*; sed de
 „ abusu loquor magis vulgari, minus forsan notato, &
 „ maxime universali.

(e) *Ramazzin.* orat. 4. p. 51. „ Ars medica, non se-
 „ cus ac militaris, suos habet Fabios, suos Marcellos.
 „ Fabius Hannibalem, quem vincere non didicerat, cun-
 „ ctando elusit, dum cunctari tutum fuit; Marcellus forti-
 „ ter citoque eundem hostem impugnando, vinci eum pos-
 „ se

poris, (f) vel corrigendi singulariter aut miscendi remediis, laudant, quo facto tutum tandem reddatur ad sacram quasi anchoram confugere. Constat tamen nihil horum ubivis, & maxime in velociori periculo, tutum esse, ubi tutus tamen est, immo

se tunc ostendit, quum insecure futura fuisset cunctatio: idem ipse Marcellus, qui, cunctandi peritissimus, triennio integro Syracusas obsedit, quum citius expugnare non posset. Illos, qui intempestive cunctando Fabrios se putant rem restitutos, admonet Marcellus noster Hippocrates, qui egregie alias cunctari didicit, de arte §. 20. „ dilatio omnis mala, in arte vero medica est pessima, „ ubi dilatio est animæ periculum. “ Monitum negligentes accusat Ramazzinus opp. p. 70. „ persæpe sibi „ moras nectendo, & prolatando, occasionem, quæ præpeti pede fugit, & agendi opportunitatem sibi e manibus turpiter elabi patiuntur.

(f) Cl. Torti Therap. special. p. 60. „ Estne purgandum? eja purgemus! Mittendus etiam est sanguis: mittamus! omnifariam evacuandum adhuc est? evacuemus, extenuemus, excarificemus! non sic forsan super proprium corium luderes. At, post tot lanienas, saltem incassum, ni cum detrimento, patratas; quando tandem rutam, serpillum, verbenam, chamædryn, quando mithridatium aut theriacam, aliaque febrifuga specifica, invalida tamen comparative ad corticem, præscribimus, quando carpis bursam pastoris, vel auriculam muris contusam, quando telas aranearum, vel ovi pelliculas, digitis admovemus, quando denique animalcula infontia ægrorum collo suspendi iubemus, & alias huiusmodi velaniles & dolorificas nugas, ante chinæ chinæ adventum jam familiares, quarum tamen nullæ materiam febrilem evacuant, usurpamus; tunc saltem, nisi citius, exhibeamus corticem, ut sollemne erat vel ipsis meticulosis auctoribus, qui tantum superficie tenuis chinam chinam noverunt, orbi nostro primum nascentem: exhibemus, inquam, tunc corticem, si non alio titulo, certe ob remedium inopiam, quoniam non sine pudore fateri cogimur, ad conterendas, ni sponte solvantur, diurnas intermittentes, si corticem demamus, artem prope deficere.

mo necessarius, (g) subito usurpatus & efficaciter continuatus ac repetitus cortex. Constat etiam, neque exquisitissimas corporis præparationes, quas, quum sæpe indicentur, (h) pro indicatione, & nos præstare laboramus, neque spontaneas & infidas naturæ despumationes, multo vero minus correctiones, quas vocant, medicamenti, quod correctione opus non habet, (i) id semper efficere, ut facilius minorique dosi febris deinde expugnetur: quin sæpe sæpius, ubi expectaveris nimis, aut sine indicatione purgaveris, aut nimium præparando, miscendo, vel dosin rescindendo, castraveris remedium, multo sæpe majori deinde cautione multo, majori universim pondere, longiorique medela opus est, nisi spe sua cadere artifex, & febrim, cujus tandem cum ipso æger inpatiens est, conservare cupit, aut infeliciter incertove curare. (k) Illi ipsi, qui, (quod

Opinio
desistens
dis mor-
tibus si-
ne mate-
rie.

(g) *Lancisius* de noxiis palud. effluv. g. 308. „ perniciosæ febres, (ex intermittentium genere) cujusmodi „ plerumque sunt, quæ in constitutionibus epidemicis „ grassantur, sæpe sæpius intra septimum diem perimunt „ ægros, ita ut, si 14. vel 21. diem quis expectare vo- „ luerit, non ægotum, neque cadaver, sed resolutos „ pæne illius cineres curandos susciperet.

(h) Conf. cl. *Torti* therap. special. L. I. cap. 9. ubi quæstio cum distinctione discutitur: „ an chinæ china „ oblationem præcedere debeat purgatio, aut venæ sectio.

(i) Huc illud spectat, quod supra p. 142. de chalybe, ejusque præparationibus & supposititiis correctionibus, ex commentariis academiciæ scientiarum adscripsi- mus: *c'est grand dommage d'employer de l'art à gâter la nature.*

(k) *Hoffmannus* de recto corticis usu in febribus S. 35. „ Etiam id ingenue affirmare possum, nos frequentiori „ observatione didicisse, & longe difficiliori negotio, & longe „ majori cautione corticem nostrum feбри opponi, ubi hæc „ aliquamdiu, per aliquot hebdomades, vel menses, cor- „ pori inhæsit, quam ubi haud ita pridem illud invasit, eo „ quod, quo diuturnior febris est, eo major recremen- „ torum ex dissolutione sanguinis per motum calidum „ iq.

(quod curiosum videtur: & ad hypothesen nondum probatas pertinet, (1) & in morbo periculum propin-

intestinum, nascitur copia, quæ postea ægrius & corripitur & educitur. " Verissimum hoc multotiesprehendimus, nisi ubi sensum magis magisque materialesque morbi, superiori naturæ robore, & apte institutis ex arte evacuationibus, deferbuit, instar morbi acuti per *λυσι* successivam evanescentis, & melioris anni aerisque favor accessit, qui solus sæpe sufficit destruendæ febriculosæ impuritati, vel ita infringendæ, ut parvo negotio diuturnis etiam febribus cortex, aut illa medicina, medeatur, aut ipsæ sponte cessent. Id vero ubivis expectare, quis prudentis viri esse putet? Distinguere febres ita salutares, & sponte facileque terminandas, ab aliis, quæ citiorem generosioresque medelam exposcunt, cuius in promptu est experto, & attendenti ad augescentem, præter consuetam in salubriori morbo rationem, vel imminutam, vel pertinacem & semper æquabilem, paroxysmorum ac symptomatum gravitatem: ad periculorum signa; ad felices aut infelices febrilium motuum effectus post accessionem relictos; ad statum epidemium; ad habitum ac vires singuli corporis ægroti; & ad ipsam ægri obedientiam, & regimen in victu & aere cæterisque rebus sperandum. Nisi enim hæc exquisitissima sperare licet, tutior profecto est velox, sed perfecta, morbi curatio, quam expectandi artificium, & incerta medela quævis. Nam si morbus ipse etiam nocere non possit solus, nocebit impatientiæ ægri & diætæ vitiis junctus: quæ post fugatam rite febrem non tam facile nocent.

(1) Ambigue illud, & tamquam conjecturam sibi verosimilem, post alios proposuit illustr. *Seahlius*: audacter repetunt, & sine hæsitazione, & tamquam veritatem exploratam, discipuli & imitatores aliqui. Demonstratum dare id theorema prohibet materiæ febriculosæ & partium motibus dicatarum abscondita subtilitas. Id tamen interea quibusdam corticis censoribus clypeum præbet, quo recti ad illud remedium confugere possint, salva, ut opinantur, hypothesi. Certe scire nullo ex signo possunt materiam omnem consumtam esse.

ni vates ipsi distarit Apollo.

Subtiliorem, & magis abditam, & ideo forte magis me-
zuen-

pinquum minante, aut vix tolerabili, aut valde per-
tinaci, profecto non sufficit,) motus febriles nu-
dos & solos, consumpta materia, superstites esse, &
hos solos tandem vi hujus pharmaci adstringentis tu-
to cohiberi posse censent, tandem, ubi in febribus
difficilioribus curandis diu cura ægris sudarunt, (m)
tempus demum esse arbitrantur, nescio quibus ex
signis divinantes, (n) ut hunc finem dent laborum.
Valde

tuendam, secure in corpore, suppressis motibus, sisti di-
cere nolint. Supprimunt tamen motus, & sistunt febrem
eodem cortice, quem impostorem vocant, & solum si-
dum reperiunt, si amica febris fidem frangere videtur.

(m) Ramazzini, opp. p. 70. „ At si, qui decumbit,
„ sentitque in dies vires fatiscere, atque una illius do-
„ mestici, non ulterius differendum esse proclamant, ha-
„ bet hoc medicorum genus paratas ac velut in nume-
„ rato rationes & argumenta, quibus talem operandi mo-
„ dum tueatur. Primo quidem percelebre dictum illud
„ Fabii obtrudunt: *medicos & imperatores plus interdum*
„ *quiete quam agendo & movendo, proficere:* ajunt tem-
„ pus, ut morbos facit, ita & solvere: non esse tam
„ facile conjecturis assequi, quid intus moliatur natura;
„ eam solam morborum medicatricem esse, cui repu-
„ gnare velle, nil aliud sit, quam, more gigantium,
„ pugnare cum diis.

* (n) Allegant: (1) primarum viarum cruditates suf-
ficienter digestas; (2) coctione aut orgasmo apparente
evacuatas; & (3) sanguinem per sudores exeuntibus
paroxysmis sufficienter ventilatum: & (4) si natura huic
rei suis motibus febrilibus sufficere non videatur, qui
optime materiam præparare soleant, præparatam sufficien-
ter eandem per remedia præparantia: (α) amara, corti-
ci valde similia, (β) salina, (γ) absorbentia, (δ)
humectantia. Laudo præceptum de humectantium usu,
quod istis quidem viris doctis inde eruere placet, quia
anima, medicus internus, sapienter sitiens, ostendat cu-
jusnam rei sit indigum corpus ipsius tutelæ commissum.
Ego vero cum Pechlino P. 13. observ. 39. (quam inscrip-
sit: *sitis ultimum supplicium*) ita censeo: „ medicorum
„ illorum ratio mihi semper barbara visa, qui miseros,
„ plus satis morbo aliisque symptomatibus divexatos,
„ sem-

Valde fallor, nisi in ipsa praxi præcipuum signum
desu-

semper tamen a potu toties tamque enixe flagitato ab-
stinerent, & non solum animi moerorem, qui cum hac
passione invalescit, sed & morbum, siccitate sua hu-
mida provocantem, in majus augerent, ut ne dicam,
iniquum esse negare, quod ne aliis, & qui miseriis hu-
manis magis moventur, clam aut precario concedant,
metuere jure possis. At vero, si artis regulis hoc ne-
gotium æstimare fas est, annon utique, quod practici
ad ravim clamant, symptomati urgenti ante omnia est
occurrendum, annon calori, annon siccitati, annon
acrimoniæ, annon coagulo humorum, annon tristitiæ,
quæ perpetua morborum comes, humoris dilavio sub-
venendum? " Sit tamen modus in rebus: sit propor-
tio inter pota & excreta. Ista vero amara, salina, absor-
bentia, cortice non magis innocua sunt, & si quid pro-
sunt, ipsam etiam materiam, ipsos febriles motus & to-
num mutant. Hinc indicatio (5) præcipit, plenitudine
ad primas vias prona, & apparente preparantium effe-
ctu, seu materiæ coctione, tentandam rursus evacuatio-
nem sufficientem per pharmaca apta evacuantia, quæ iti-
dem & materiæ, & motibus naturæ, & ipsi adeo feбри,
magnam mutationem inducunt. Ista omnia si ita fiant,
& pro pre nata iterentur præparationes atque evacuatio-
nes, fieri vix posse putant aliqui, quin materia febrilis
omnis consumatur, ejusque rei signa enarrant, quæ sæ-
pissime medicus & æger frustra sub ista methodo anhe-
lant. (α) *Sensim*, ajunt, *decreascent paroxysmi*. Ast, etiamsi
dubia illa imminutio eveniat, sæpe ingravescent rursus,
sine certa lege. (β) *Redibunt*, inquiunt, *in ordinem fun-
ctiones omnes extra accessionem*. Quis vero nescit, fre-
quentar, in principio periculofarum maxime & vehemen-
tissimarum febrium intermittentium, & in progressu chro-
nicarum pertinaciorumque, ubi nemo motus sine mate-
rie inanes incusabit, vix aut parum functiones extra pa-
roxyfimum turbatas esse; haud raro vero etiam, quic-
quid præter corticem mediceris, magis magisque indies
turbari, morbo vel continui, vel chronici cachectici,
adsciscente typum? (γ) *Habitus*, dicunt, *corporis vi-
vidior fiet*. Quod, si in subito periculosis febribus ex-
pectare velis, mortem videbis prius; si in chronicis dif-
fici-

desumitur ex non satis juvante natura, aliisque remediis

ficilioribus, aut diu expectabis, aut perpetuo. Interea (8) ad urgentia symptomata sublevanda respiciendum concedunt, quod sæpe vix concedit, ni febriam fuges. Jugulabunt ægros, vel intolerabilem in modum affligent varia symptomata urgentia febris juncta, etiamsi aliunde quam ab ipsa febre nata, ni unum certe malum extinguas, quod extinguere potes, nempe febrem: quo facto alterum vel sponte cessat, vel facilius medicatione tollitur, vel tolerari certe tantisper potest: quæ omnia sine febrifuga medela frustra sæpe sperari, tentari, expectari, experiens testor. Hæ indicationes omnes etsi observentur, nihilo tamen secius fieri posse perhibent, ut non desinant paroxysmi, vel certe molestiæ febriam occultam indicantes. Tum vero tandem (7) nullam amplius materiam, nihilque superesse volunt, nihil partim debilitatem fibrarum, partim inanem ex diuturno cum febrili materia commercio consuetudinem naturæ humanæ, seu animæ rationalis. Hæc eo quidem usque, mirabili cum sapientiæ perennitate, omnia prudenter, pro morali æstimatione materiæ & corporis, movisse existimatur: tandem vero tunc demum, quemadmodum errare humanum est, & prava consortia bonos mores corrumpunt, motus sine ratione, & sine fructu, immo cum noxa potius, continuare creditur, neque sæpe facile cessatura videtur, nisi commonefiat, seu compellatur a remediis tonicis, maxime Peruviano cortice, qui, uti operandi modum doctrinæ compendiarie causa explicant, stringat tonum, ut desinant motus, quos tunc sisti debere concedunt, monentque:

Claudite jam rivos pueri! sat prava biberunt.

Si febrem solam, eamque extra statum epidemium, aut singulorum hominum, periculosiorem aut difficiliorem, qui tamen haud rarus est, consideres; methodum generalem ita præscribere licet. Sed, proh quam varia sunt quæ spem frustrari possunt, si a febris consideratione ad visitationem hominum variorum febrientium, a regulis cathedræ ad experientiæ exceptiones descendamus! Mecum sentire scio ipsos eruditos & experientes methodi ejus magistros, quorum merita veneror, qui ipsi etiam exceptiones a regulis suis frequentissimas, ex naturæ erroribus

mediis minus certis, (o) & evacuationibus quæ ,
etiamsi utiles sint, quia febris vel reperit sæpe ple-
num evacuandis humoribus corpus, vel ipsa suo in-
qui-

roribus haustas, prudenter passim suppeditant. Doleo esse
doctos minus, aut minus expertos affectas, qui nihil nisi
primas regulas scholæ suæ crepent, & in populam spar-
gant, tamquam nihil aut parum vastus artis ambitus ha-
beat ab iis excipiendum, & nemini ultra progredi liceat.
Sapienter dictum est a *Celso*, quod in titulo libri scripsi-
mus: „ non satis est *ipsas tantum febres* medicum intue-
„ ri, sed etiam totius corporis habitum, seu supersunt vi-
„ res, seu desunt, seu quidam mali affectus interveniunt. “
Laudo ipsam methodum, quæ mihi, quamvis cum illa
theoretica opinione non convenire fatear, egregie tamen
sæpissime haud absimiliter succedit, ubi ei tuto inniti
licet. Verum, si qua est periculum minitans, vel into-
leranda, vel pertinax, paroxysmorum violentia; si nihil
utilitatis inde & a reliqua medicatione in corpus redun-
dat; si functiones naturales, & habitus corporis viref-
que, non obstante methodica curatione, in deterius de-
generant: quæ omnia, pro febris & corporis indole,
(„ nec artis, neque artificum culpa, sed propter fe-
„ bris sævitiam, monstri multiformis, quod ratiocinia
„ nostra persæpe eludit. “ *Ramazzin. opp. p. 52.*) facile
fieri, expertum quemlibet testor: tunc profecto - *præstat*
componere flustus, ac nolim equidem, & nolint ipsi illi
doctores, febrifugæ medelæ unice certæ usum istis can-
cellis includi, & securum & utile medicamentum mor-
bo infecundo vel inutili, roborans debilitanti, crasin &
tonum partium corporis conservans dissolventi & de-
struenti, medicamentum, quod nihil molestiæ, nisi sa-
pore, creat, morbo molestissimo, id est, dei beneficium
supplicio postponi.

(o) Ista doctorum quorundam opinione imbuti in-
doctiores aliqui nescio quid non prius tentandum sibi su-
munt, accessuri tandem ad sacram hanc anchoram, ve-
lut ad ferrum & ignem, tunc demum, si incerta tenta-
mina omnia votis non respondeant, quasi vero huc spe-
ctet illud:

*Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus
Ense recidendum.*

VVerlhof, de Febris.

N

Sunt

quinamento, suis motibus, eliminandam humorum copiam ingenerat; attamen specificæ plane esse, & materiam ipsam, seu causam febris continentem, sem-

Sunt ægri & medentes, qui tutissimi hujus remedii tergiversatione ita sibi illudi patiuntur, ut ignem ipsum potius scientes vel ignari intra corpus admittant: pharmaca dico non solum emetica, cathartica, & alia, igne ferre violentiora; sed & ipsa venena ignea, & præcipue arsenicum, de quo jam supra p. 41. seq. diximus, quod facile regi potest, quodque ideo commendat *Friccius* de venen. virtute medi. cap. 38. seqq. quia ignea vi putredini resistat, & quod corticis calumniatores ipsos devorasse, vel devorari tolerasse, inscios novi, quum febris ceteris tentaminibus cedere nollet, & cortex non admitteretur. Euge, quam tuto natant sine cortice homines, qui neque natare, neque litteras didicerunt! Addi merentur his, quæ supra de temeraria arsenici propinatione notavimus, *Riedlin*. lin. med. 2. 5. p. 11. 73. *Annal. Urbis Slav.* tent. 18. p. 360. seqq. *Eph. N. C. noviss.* vol. 2. p. 25. & *Slevogtii* propemt. inaugur. de permissione prohibitorum, & prohibitionem permissorum, ad dissert. *Krausii* & *Bayeri* de capillis a. 1700. scriptum, ubi modesta pharmaci ejus excusatio legitur, & laudatur experientia innoxia in L. personis. Non in dubium vocem talia, a viro doctissimo candidissimoque narrata. Scio etiam, nullum esse venenum adeo exitiabile, quod minutissima aliqua dosi non possit esse innocuum. Attamen & regula nostra secunda, & illa disputatio quam superiori paragrapho de doseos remediorum *ληξιπυερων* augmento instituimus, proportionem merito requirit, quæ varia esse potest, inter vim medicamenti & morbi penitus debellandi, nisi noxas pedissequas ex ipso morbi ingenio evenire velis. Atque adeo, quum fieri nequeat, ut difficiliore gravioresque febres, in quovis corpore, eadem minuta arsenici dosis plane expugnet, immo vel infringat, & pharmacum illud unius aut paucorum granorum facto augmento, nescio an & repetitione, occidere possit; proportio sane ad febrium quancunque non nisi per periculosissima experimenta in praxi singulari reperiri posse videtur: quæ qui instituere sustinebit,

Illi robur & as triplex

Circa pectus erit.

Arsenicum
ληξιπυερων
περὸν.

semper attingere dici non possunt. (p) Vident enim, (& quis vel invitus non videat?) frequentem morbi pertinaciam & adversus medelas ceteras, & adversus illam per plurimos paroxysmos a natura institutam crisin particularem per sudores, quos, licet sæpe bonos, quando.

per ignem

Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor; (q)

tamen ad penitus consumendam materiam sæpe maximopere infidos esse, supra demonstravimus, (r) & experientia omnium sæculorum demonstrat. (s) Quicquid vero id est, quod cedere detrectat, seu ipsa materia febriculosa sit, quæ observatorum illorum

(p) *Celsi* monitum est L. 3. c. 1. „Oportet, ubi aliquid non respondit, non tanti putare auctorem, quanti ægrum; & experiri aliud atque aliud: sic tamen, ut in acutis morbis cito mutetur, quod nihil prodest.“ Agimus præcipue hac descriptione de febris intermittentibus ex acuta periodo, soporem lethæum, aut aliud periculum subitaneum minantibus, quas nos frequentervidimus, & timere morbum male fidum didicimus, ubi medelis omnibus minus certis fidere, & consumptionem atque evacuationem materiæ diu expectare, aut moliri, periculosum est.

facilis descensus Averni;

Sed revocare gradum superasque emergere ad auras,

Hoc opus, hic labor est.

(q) *Virgilius.*

(r) v. sect. 4. §. 2.

(s) *Hippocrates* aphor. I. 4. § 6. „Febricitanti si sudor contingat, non deficiente febre, malum. Prorogatur enim morbus, & humorum multitudo significatur: nempe humorum corporis, per febrilem materiam, quæ exigua est, perque ipsos motus, corruptorum. Hi vero per ejusmodi sudores partim excernuntur sæpe, partim se, cum ipsa febrili materie, cui pabulum præbent, magis magisque in corpore abscondunt, & majorem etiam atque etiam corruptelam suscipere, & inducere & alias atque alias corporis partes in suæ labis consortium rapere, apti sunt.

rum sensus, & præmissas methodos, subtilitate sua, & abdita profunditate, facile eludere potest, (t) seu fit motus ex naturæ errantis consuetudine inanis; (u) accedunt tandem ad medelam unice certam, cujus usum alii candide fatentur, alii sagaciter dissimulant. " Adeo redeunt ad corticem, qui eum " reddunt alias suspectum. „ (x) Tum vero recte & sapienter eodem, quo ceteri, incedunt tramite, & sufficientes repetitaque præbitiones ministrant,

pro

(t) Celeb. *Alberti*, discipulus *Stahlii* ex eruditissimis, de febrifugorum cauto usu §. 7., quis, ait, adeo intime penetrabilia naturæ rimari (poterit, qui certissime scire valeat, nihil ei superesse removendum, quod, ut leve & exiguum, data in posterum occasione, de- nuo vitalitatem lædere queat.

(u) *Brunner*. de gland. duod. p. 88. seqq., Arcanas chemicorum operationes ne ingeniosissimus quidem assequetur, nisi erudiatur ab ipso artifice, aut in intimiora laboratorii admissus ex instrumentis aliisque vestigiis conjectando assequatur id, quod machinatur artifex; quanto magis nos a subtilitatibus naturæ aberraturos existimamus, qui in operibus ejus caligamus, in plerisque plane cœcutimus!

(x) Sunt verba experitissimi *Eliæ Camererii* system. cautel. medic. p. 494. * Alia adhuc esse dicitur, eaque itidem in consuetudine naturæ fundata, excusatio quorundam, qui, quod suspectum reddere amant remedium, ipsi non evitare deprehenduntur. Dum cortex hodie familiarissimus est, & status epidemius homines sæpe cuiusque fortis, & eos, qui febre nunquam labbarunt, & qui olim ab ea per corticem, aut sine hoc, curati sunt, magis aut minus graviter, pro rerum circumstantium ratione, afficere solet; facile fit, ut censoribus ejus remedii curandus obveniat æger, qui quandoque febre aliqua laboraverit, cui, quocunque modo, cortex oppositus fuerit, vel fuisse conjiciatur. Tunc, si, qualibet de causa, voti difficulter compotes fieri se sentiunt, accusant chinam olim jam adhibitam, & naturam ei adfuetam causantur, quare cogantur vel invitati id pharmacum de novo ministrare, quod aversentur, protestatione facto

* Excusatio ex adfuetudine cor-
ricis.

con-

pro motuum pertinacia & ad reditum nisu : nisi , quod indocti aliqui doctorum sectatores faciunt , frustra mederi , & , multos morbos succedaneos aut recidivos expectando , infontem corticem iterum iterumque ex propria experientia , sed & ex propria culpa , suspectum reddere velint . Quæ cum ita sint , ^{Conscientia doctorum.} uti sunt profecto , quotus jam quisque ex medicis in graviorum febrium curatione versatis hodie est , qui *re ipsa & in rei cardine* dissentiat , vel dissentium rerum , *practicum* , *solidum* , & *sibi constantem* , tueri queat ? Scilicet , quo frequentior aut rarior medentibus occurrit febrium metuendarum & difficiliorum , morborumque febrilium agnoscendorum curandarumque occasio : quo major est aut minor morbi ac symptomatum formido : quo major minorve est miscela opinionum & dubitationum cum certa experientia ; quo major denique aut minor est a censoribus male sciolis metus , vel censurarum generosus contemptus intra rectæ conscientiæ murum aheneum ; eo etiam magis manifeste aut occulte , copiose aut parce , frequenter aut raro , mature aut sero , hoc ipso medicamine utuntur medici , qui omnes ejus usum opportunum & adæquatum securissimum esse & saluberrimum agnoscunt , vel praxi probant , dissentire forsan ignaris , immo sibi interdum ipsis , ob theoreticam dissensionem , visi , dum reapse practice consentiunt . Provoco ad propriam scientis cujusvis , & satis experti , & attenti medici conscientiam . (y)

s. V.

contraria . Opinio illa , si cui vere hæret , quam erronea sit , vel ex adductis observationibus , & repetitis cum cortice & sine eo experimentis , patet , quod uberius demonstratu expeditissimum est .

(y) Hos omnes , qui ita cortice magis aut minus cito , frequenter , copiose ; aut tarde , raro , parce , uti dicuntur , quamvis dissentire putentur , & hic illic singulariter discrepent , pro consentientibus merito habeo . Quando enim cunque rationalis esse videtur a febris impetu metus , tunc confugiunt ad remedium , eumque ejus
N 3 usum

§. V.

*De aliquorum diffensione vera, & hæsitati-
one, spes melior.*

Sunt tamen viri docti & cordati, qui, ubi reperiunt, aut legunt, aut aliunde hauriunt, corticem (haud satis opportune, efficaciter, sufficienter exhibitum, vel haud iusto tempore repetitum, vel nimis officiose inutili copia continuatum, vel aliarum caussarum accessione a consueta utilitate impeditum,) effectus minus certos, felices, aut constantes insequi, de ipsa remedii virtute iniquius suspicari, & inter fiduciam & metum fluctuare (z) solent:

usum, quem adæquatam consilio reputant. Testor cujusvis conscientiam, qui expertus satis est, &

Cui e meliore luto finxit præcordia Titan,

annon mecum penitus ita sentiat, uti cl. Tortus therap. special. p. 274. dicit: „Mihi sane non alia mensura est, „nisi metus meus,“ (a morbo, quem isthoc remedio sanabilem sperare licet, ejusque symptomatibus), „modo „major, modo minor, modo nullus, tam pro determina- „tione exhibendi corticem, vel non exhibendi, quam pro „electione modi, methodive illum modo citius, modo tar- „dius; modo lentius, modo celerius; modo crebrius, mo- „do rarius; modo parcius, modo plenius offerendi: qui- „bus omnibus pro re nata utor arbitrio meo, sinens, ut „& alii utantur suo,“ Terentianum illud huc quadrat: „mihi sic est usus; tibi ut opus est facto, face,

* Ramaz-
zini hæ-
sitatio. * (z) Hos inter fuisse aliquando videtur Ramazzini, quum circa annum 1694, constitutiones epidemicas Mutinenses scriberet: ubi modo noxium, modo saluberimum, sibi repertum narrat corticem, quem non nisi initio paroxysmi ad drachmam unam vel duas, semel fere tantum, exhibere tunc didicerat. Mutavit deinde firmavitque, sententiam, & ab eo tempore ad mortem fere usque, editis libellis plurimis, laudes hujus remedii constanter immensum quantum extulit: postquam, “

lent: præsertim quum quorundam medicorum scholæ hæsitati faveant. Et ego ita olim interdum da-

uti a. 1702. p. 53. scripsit, „ non semel tantum, ut olim, „ sed plures ad dies exhiberi coeptum est, donec febrile „ miasma fuerit penitus exantlatum: & adhuc a. 1711. p. 799. mire dilaudavit. Scripta vero paucis ante mortem mensibus ann. 1714. epistola, de abusu chinæ chinæ, ad fratris filium, quem nepotem suum vocat, Mutinæ medicinam facientem, relabi ad pristinam methodum schedulæ Romanæ, eamque satis castratam, & denuo hæsitare videtur: uti sunt senes aliqui, vetustissima quæque reminiscentes, dum recentiorum visorum factorumque obliviscuntur. Quisquis cl. *Torri*, medici Mutinensis primarii, responsiones jatrappologeticas legerit, & cum the-rapeutica speciali contulerit, quas mihi nuper demum, scripto jam hoc opusculo, nancisci contigit, eum nihil morabitur ista epistola. Excerptiones ex hac existant in diario Halensi, quondam sub novæ bibliothecæ nomine edito, ubi operum magni illius viri, *Ramazzini*, recensione proposita, non nisi unum illud, profecto non dignissimum, schediasma, tamquam specimen aliquod, seligitur, & curiose recensetur, ut facile in lectoribus non expertis, quique cetera tanti medici scripta, plane aliud uberrime præse ferentia, non legerint, noministamen merita claritate fuerint occupati, ex vernaculis istis excerptis, opinionum ambiguitas augeri potuerit: dum maxime ejusmodi diaria plurium curiosorum, etiam non medicorum, oculis lustrari solent. Multi vix crediderunt, foetum esse tanti viri epistolam illam, quam, octogenario major, optimus senex, mira cum opinandi ambiguitate, scripsit, suis ipse, per plures annos, immo adhuc vix biennio ante, propalatis, & erudite stabilitis, non sententiis solum, sed & observationibus contradicens: seu labante tandem memoria, seu nubes offundente nescio quo animi affectu, dum ægros invisendi & novam experientiam acquirendi senilis corporis vitio tunc vix potens fuit. Nempe intercesserat acris disceptatio de adhibendo, vel non adhibendo cortice, in morbo aliquo fere desperato, inter cl. *Ramazzinum* juniorem, qui dare omiserat, & errasse volebat, ac cl. *Tortum* accitum, & qui cunctationem in hoc & alio

dubius hæsi, antequam experientia & observatio-
num solidiorum lectione uberiori munitus sum, &
hæse-

quodam casu infelicitè cedente improbabat, & expro-
brabat in disputationis fervore. Hanc disputationem,
hunc casum, ubi *Tortiana* methodus altero contra niten-
te ægrum servavit, in therap. special. p. 214. 218. uber-
tim recensuit, non nominato quidem medico, sed ut non
dubitem, quin multi nomen facile divinarint. „ Quid
„ hoc rei est unquam, inquit *Ramazzinus* de vitæ sobriæ
„ commodis opp. p. 855. quod avi vehementius suos ne-
„ potes diligant ac foveant, quam parentes ipsi, eoque
„ magis, quo ætate sunt provectiores? “ Editus erat cl.
Torti liber a. 1712. remediique innocentiam ac dosim ma-
jorem & repetitam stabiliverat. Scripta est haud multo
post ambigua illa epistola, qua censuræ abusus immodi-
cæ cum laudibus usus, nescio an itidem immodicis, per
cætera viri opera sparsis, ita commiscetur, methodus-
que ita incerta præscribitur, ut quid tandem statuendum
sit non pateat; pateat vero in viri auctoritate refugium
his, qui omittunt corticem ubi omittendus non fuisse
aliis videatur, ab aliis usurpatum criminari pro lubitu
amant, dum ipsi pro lubitu adhibent; pateat vero etiam
præcipue favor in nepotem maximus, in eum vero vi-
rum inclitum, qui cum illo disceptaverat, jam quidem
minimus, quamquam antea magni æstimatum, magnif-
que mactatum elogiis: ut hic per latus remedii, erudito
opere operose defensi, confodiendus fuisse videatur. v.
Torti responsiones jatropologeticas. Plura, cheu, ejus-
modi impedimenta artis medicæ unanimi consensu stabi-
liendæ, & ab ambiguitate liberandæ, ex dissensionibus
doctorum privatis nasci, & propagari, in propatulo est.
Certe multorum judicio non respondet hic ceteris viri
laboribus, teste diario litteratorum Italico T. 20. p. 446.
& ipso illo cl. *Ramazzino* juniore in præfatione ad opp.
patrui p. 52. seqq. ubi ad *Torti* argumenta nimium soli-
da nihil regerit, nisi quod infrugifera dicat, non pro-
bet, dum ipse, ut arbitror, laudabili transitu in consen-
sum raptus est: suspicionem vero a se amoliri satagit,
quasi ipse ad eum libellum scribendum instigaverit, ut
remedium illud, & medici genuini lacefferentur. Censu-
ram

hæserunt me doctiores. (a) Jam vero certiora dum edocti, & abunde experti, facile nobis ægrisque nostris ab aberratione, & imperfecta curatione, & reversionibus cavemus, dummodo opportunitatem

ram solum ibi incurrere profiteretur, „ qui chinam in ea urbe crepent,

„ pharmacopolas,

„ Mendicos, mimas, balatrones,

„ hoc genus omne,

& medicos forenses hisque in urbe similes. „ Incurrant ergo censuram, qui merentur: maneat recto medicinæ usui, regulisque experientia finitis, sua æstimatio!

(a) *Genderus*, physicus quondam Stutgardiensis peritissimus, apud *Lentilium* miscell. medic. pract. T. 2. p. 246. exponit hæsitationem suam, & hæsitationis causas: nempe præceptorum nonnullorum mutorum auctoritatem, quorumdam practitorum infelicitatem, & querelas ægrotantium nonnullorum remedium hoc formidantium, ac mala familiaribus suis inde, ut opinari a quovis remedio facile est, enata narrantium. Vicisse tandem, ait, curiositatem, quum nullum sit magis laudatum ac commendatum medicamentum febrifugum, vicisse aliorum ægrotantium preces, febrim citiore curationem exposcentium, quum & pertinaces & mali moris febres Stutgardie dudum fere endemia fuerint. Tandem addit: „ febrifugum hoc in usum ducere coepi, & etiamnum frequenter præscribo, non sine exoptatissimo successu. „ Notat vero (1) longe minorem dosin Stutgardie sufficere, quam alibi *Sydenhamio*, *Jones*, aliisque, multas uncias præbentibus necessaria visa sit: (2) dosin refractam, sed per vices repetitam, incipiendo a declinatione, & per intermissionem continuando, exhibitam, melius & tutius operari: ubi tamen *Lentilius* monet, in ipso etiam paroxysmo jugiter & audacter continuandum: (3) effectum felicitem esse a dato remedio in substantia, quam in præparatione quacunque: (4) symptomata febrim juncta, vel ejus solutionem excipientia, usum & continuationem medicamenti non semper impedire, sed & febrem & symptomata eo sæpe abigi, exemplis adductis de colica, arthritide vaga, cachexia, respiratione difficili, scabie retro pulsa: (5) continuatione ad ali-

quod

Genderus experientia de corpore.

tem rite aucupemur, & a continuatione adæquata & repetitione iusta non impediamur, aut desistamus, alias nihilominus hallucinationi obnoxii futuri, si ne culpa remedii. Qui autem ex eruditis adhuc ita bona fide erroneam opinionem fovent, vel ambigui hærent, eos a suspitione omni & dubitatione destitutos persuasum habeo, ubi ad veras eventuum causas, & observationum sincerarum fidem, & fundatas in iis regulas, constanter attendere, & rem ad candidæ experientiæ lapidem Lydium explorare placuerit. Immo, si qui adhuc aut amore hypotheseos, qua nihil magis fallax est, aut odio metuye (b) remedii, novitate rei imputata, (c) censorum terri-

Funda-
menta
dissensus.

quod tempus opus esse, ne febris redeat: (6) recidivam non deberi remedio, sed vel citæ hujus intermissione, vel noviter obortæ aeris inclementiæ, vel repetitis diatæ erroribus, vel teneræ nimis corporis constitutioni: (7) neque post hujus solum, sed & post aliorum remediorum usum, ex iisdem causis contingere: (8) corticem sæpe nullam evacuationem, sæpe sudorem copiosum, aut urinam elicere: (9) nec puerilem nec senilem ætatem usui obicem ponere: (10) primis dosibus refractis febres tum jam vehementes, tum antea lenes & interdum sola lassitudine, oscitatione, pandiculatione, artuum tensione, similibusque, molestas, sæpius evadere valde vehementes, (quod ignaros, inexpertos, male timidos, absterret) & quoad omnia symptomata intendi: hoc autem facto ut plurimum brevi post sedari, quod ab aliis etiam remediis, salinis præsertim & amaris, sæpe observare licet, quamvis haud ita certo de his, quam de cortice, prædicti melior eventus queat.

(b) Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis in tenebris metuant; sic nos in luce timemus. Interdum, nihilo quæ sunt metuenda magis, quam Quæ pueri in tenebris pavitant fugiuntque futura.

Lucretius.

(c) Carpebat censor quidam novitatem exhibiti in principio febrium intermittentium malignarum ejus remedii. Regerebat Lancisus de nox. palud. effluv. p. 308. „ Temere objicit novitatem, nulla scriptorum auctori-
„ tate

& ferriculis, (d) doctorum quorundam dissimulatione, vel credita dissensione, quæ aut nulla est, aut inconstans, aut certe soliditate caret, experientia manca, curatione illegitima, eventibus diversa culpa ambiguis, & incertarum medelarum lubrica felicitate, tamquam totidem obscuris velis impediuntur, quo minus distincte jam intueantur, quod sol videt; & si qui sunt, qui ex faciliorem febrium felici per alia remedia curatione, generalem sibi persuaferunt generosioris, sed nauseosi, & censuris obvi præsidii inutilitatem; vel si qua denique alia causa (e) alios a veritatis agnitione aversos tenet; provoco ab illis ipsis iudicibus male informatis ad ipsos melius informandos. Tempore enim propediem venturo palpabilis experientiæ manibus velum a peritotum omnium, certe a medicorum oculis, remotum
iri

tate suffultam, propinandæ chinæ sub initium: nam semper nova erunt remedia, etsi vetera, apud parum peritos medicos, qui recens autumnare solent, quod ipsi non usurpaverint.

(d) „Leguntur sat acres in corticem investivæ nonnullorum, inter quos quosdam medicos eruditos referendos esse, fere miratus fuisset, nisi, *nimum* ipsis suspectum medicamentum, vel propterea aut *varius*, aut plane non in usum duxisse, mihi ipsi persuasissem, unde & de eodem, præconcepta opinione occæcati, *iudicium minus favens* tulerunt. Ex illo sane tempore, ex quo iterum caput inter medicamenta febrifuga extulit, tot ejusdem feliciter in usum ducti a pluribus fide dignissimis viris enarrantur historię, ut ego quidem iisdem omnibus me opponere vix auderem, propria in primis experientia me semper magis confirmante. „Sunt verba experientissimi Riedlini lin. medic. a 5. p. 1972. seq.

(e) Haud immerito forsan interdum, qui cortice Peruviano utuntur, querulas chemicorum voces apud Borrich. præf. medic. Hermet. imitentur: „etiam ab eruditiss (nam vulgi dissonas voces Sparcra concocquimus nobilitate) vellicamur, sed ab iis, qui turbidis animi iuotibus indulgentes, eruditione sua abutuntur, & „cun.

ſi non dubito, ut uſum opportunum & adæquatum ejus remedii innocuum eſſe, & neceſſarium agnoſcant, & ipſi ſeſtentur; (f) niſi forte paullo diutius remaneant pauci, qui, omnium rite ſatisque expertorum fidei, & ſucceſſuum evidentia, quali in bilance opponant opiniones, dogmata, & cenſuras unius forte aut alterius magiſtri, tanquam Catonis alicujus cenſoris, qui falli vix potuiſſe videatur, ſi- bique ambigui dicant:

Victrix cauſſa diis placuit; ſed victa Catoni:) g)

§. VI.

Diffenſus & hæſitatio non medicorum.

Eorum eruditorum & ſapientum ignorationi & aberrationi, quorum non intereſt, ut medicas veritates ſollicite inquirent, & agnoſcant, facile ignoſcimus, modo ne ſibi ipſi aut aliis ægrotis noceant. Etenim tum in arte & ſcientia quavis, tum maxime in medicina, de qua nemo non aliquid ſcire ſe putat, fieri ſolet, ut ſi quis perfunctorie quicquam de

„cunditatem ingenii jam iræ ſervire cogunt, jam ami-
„citæ.

*Sic hominum genus eſt! quamvis doctrina politos
Conſtituat pariter quosdam; tamen illa relinquit
Natura cujuſque anima veſtigia prima,
Nec radicibus evelli mala poſſe putandum eſt.*

Lucretius.

(f) Incidit in mentem elegans poetæ Galli *la Fontaine* eſſatum in poemate vernaculo de quinquina, opp. T. I. p. 228. ſeqq. ubi, ex mente medicorum principum, primo naturam & pericula februm, & veteris ſcholæ medicæ penuriam, deinde corticis felicem virtutem, graphice depingit, tunc vero, „*quidam*, inquit, adhuc „ſcholæ partibus, ſuiſque opinionibus, quiſi alicui re- „ligionis articulo, adhærent: ſeu & *hi ipſi* ad ejus re- „medii uſum devenient. Pauci, fateor, ſuperſunt, ad „quos hæc dicta attinent; ſed & paucos hos eſſe pi- „mum eſt. *Ce peu c'eſt encor trop.*“

(g) *Lucanus.*

de ejus principiis aut praxi legit, vel audivit, vel imperfecte expertus est; occupetur ita intellectus pro-
be alioqui sapiens; ut, deficiente penitiori peritia,
& præpollente propriæ scientiæ facili persuasione,
non possit non perperam sæpe judicare. At haud
immerito prudentes omnes cupimus rogatos: memi-
nerint, (*h*) artem medicam non *παρρηγας* & *ἀς ἐν*
παρρηγας perdisci posse, neque ejus peritiam absolvi le-
gitis forte animi causa, vel auditis hinc inde, quo-
rundam medicorum placitis, (*i*) neque perfici ex-
perientiam visis vel auditis passim experimentis, quæ
valde lubrica sunt, & morborum *eventibus*, quos
cum medelarum *effectibus* male confundere perfaci-
le est (*k*): judicium itaque suum in arte non sua,
& ubi

(*h*) *Hippocr.* I. aphor. I. „ Ars longa, opportunitas
præceps, experientia lubrica, judicium difficile.

(*i*) *Baglivus* prax. med. L. I. c. 7. §. 1. „ Antequam
integros fructus ex libris percipiamus, diu vigilandum
nobis est in detegendis, superandisque erroribus, qui-
bus obnoxii solent esse scribentes, quibusque men-
tem nostram inficiunt, & a veritatis semita summope-
re remouent.

* (*k*) Viderunt aliqui, vel audiverunt, immo vel in
proprio corpore fenserunt, eventus febrium *ex quacum-*
que causa minus felices, aut, quod frequentissimum est,
minus a reversione immunes, vel quibuscunque molestiis
succedaneis expositos. Medicamenti nomen, non ejus,
neque febrium indolem & historiam medicam, neque
veras eventuum causas, norunt; illud vero meminerunt
assumptum; & audiunt aut legunt obrectatorum vanilo-
quia, aut nescio quæ theoremata; & feliciores, qui me-
delæ eidem soli & certo debentur, effectus manifestos,
quique medicinam frequenter facientibus obtingunt in-
numerabiles, maxima ex parte non comperiunt, ipsi me-
dicinam non facientes; partim præputata illa scientia &
experientia propria non agnoscunt. Hos autem rite co-
gitare, & huc prudenter in arte aliena judicanda appli-
care percuperem, quæ scite *Gabelchoverus* observ. cent. 6.
78. monet: „ non satis est, ut re aliqua *presente* quip-
piam fiat, ad hoc, ut *non* ea re factum credi debeat.

* *Fallid.*
cia non
causa ut
causa.

„ Non

& ubi iudicium recte ferra perquam difficile est ,
adeoque in re sibi profecto non satis perspecta , æ-
quit

Observ.
Partic. 33.

„ Non enim quod præcedit, aut adest, *caussa* semper est
„ ejus, quod *fit*, aut *sequitur*. Quare non satis est sci-
„ re, eandem causam aliquam præsentem fuisse; sed
„ nullam præterea adfuisse oportet, ut veram causam ef-
„ fectus ille referre potuerit. “ Festivum exemplum e-
jusmodi erronei iudicii, quod logici *fallaciam non caus-
sa ut causa* vocant, narrare liceat. Medicus insignis jam
defunctus, observaverat multos ægros tunc, quando ex-
pectatione prudenti maxime curandi esse videbantur, pu-
tare se a medente negligi, aut non rite secum agi, nisi
medicamenta assidue darentur. Itaque, ut innocua simula-
tione querelas inutiles averteret, pilulas ex mica panis
sola formabat, quas, auri folio obductas, aureas, Gold-
Pillen, vocare, & tum, quum nihil dare mens erat, ex-
hibere solebat, ne nihil agere videretur. At, prohi, quam
mira hominum, etiam doctiorum & prudentum, iudicia
experiri licuit! Alii, si quid sponte boni evenit, mor-
bo, aut paroxysmo, aut symptomate cessante, o, præ-
dicarunt, quam egregie istæ mihi cesserunt pilulæ! Fe-
brem fugarunt, leniverunt æstum, dolorem, tussim, vo-
mitum, diarrhoeam, placidum induxerunt somnum, ap-
petitum excitarunt, obstructionem solverunt, promove-
runt blandum sudorem, & me totum alium ab ejus me-
dicinæ usu factum sentio. Hanc, hanc omnibus similiter
ægotantibus commendabo. Alii ex adverso, immo in-
terdum iidem postea ipsi, si quos vel morbi indoles, vel
diætæ error, vel nescio quæ alia causa, hac vel illa de-
inceps molestia afflixit: ah, proclamarunt, me miserum,
qui maledictum illud pharmacum, aut nimiam forte ejus
dosin, assumpsi! quam istæ me pilulæ, aureæ diætæ, exer-
cuerunt! *Vie haben mich die Glod-Pillen angegriffen!* Fri-
gus, æstus, dolores, vigilæ, anxietates, tussis, diar-
rhœæ, obstructiones, & nescio quid non mali, aliquan-
do postea eveniens, in istas unicas conjecta sunt; mo-
niti etiam propinqui & amici, ne periculofam illam &
insidam medicinam intra corpus admitterent, utque a ni-
mio certe usu sibi caverent. Quod circa rem nullius ef-
ficaciæ contigit, id quotidie comperit, quisquis medici-
nam facit, circa artis præsidia, quæ efficaciora sunt, aut
repu-

eniter & prudenter suspendant, (l) vel sibi servant, si placet. Caveant vero, ne ægris vanum & nocivum incutiant terrorem, vel perversam suspicionem injiciant, eoque alios sententiæ suæ præmaturæ auctoritate permoveant, ut, seposito clanculum, quod medicus forte in præcipiti opportunitate necessarium reputavit, remedio, vel ab eodem infelicitèr abhorrentes, male aut imperfectè curentur, & non reversionibus solum, verum etiam periculis, immo interdum morti ipsi maneant expositi, (m) non remedii culpa, quod forte deinde accusatur, sed morbi & ipsatum censurarum, & formidinum, ob

reputantur: quibus usurpatis omnes & boni & mali eventus imputari solent, a longe diversis causis pendentes.

O quantum mortalia pectora cæca

Noctis habent! felix rerum cognoscere causas

Qui potuit.

Sæpe e contrario verarum causarum efficacia non pro merito accusatur, dum ignorant medicinæ imperiti, quid sumserint remedii, quæ morbi sit indoles, vel quæ quantæque utriusque vires. cl. Tortus therap. special. p. 175. egregie profatur: „ cortici Peruviano fere uni in tota „ medicina datum est privilegium hocce, ut medicus „ ante oblationem possit spondere subitam certamque, „ saltem moraliter, salutem, & , restituto ægro, possit „ intra se modeste gloriari, exultare, & sibi met ipsi „ dicere: *hunc hominem certo pereuntem hoc uno remedio „ vere servavi*. Sed hoc quod probe dignoscitur a medicis, minime dignoscitur ab ægotis, adeoque illis „ minus conspicua redditur singularis excellentia remedii, medicique illud apte & opportune præscribentis industria. Et quoniam in aliis casibus laudatur a sanato ægrotante medicus, cum illius saluti nil fere præstitit, haud ægre ferat, si aliquando non laudatur, cum præstitit plurimum.

(l) „ Tantumne est à re tua otii, aliena ut cures? *Tarentius.*

(m) *Tachenius* præf. Hippocr. chem. Ægroto nihil calamitosius accidere potest, quam medicinæ fundamentis substruere credulitatem, cogitationem, opinionem, incertitudinem, arenam, paludem, sycem.

ob quas curatio non perficitur: quod viri probi & prudentes cavebunt moniti (n). Indoctiorum & insipientium pseudodoxias epidemicas secure spernimus,

Rumoresque loquaculi popelli

Omnes unius aestimamus affis: (o)

modo

* (n) Monitus ita est, jamque cavere dicitur vir, quem neque improbum, neque imprudentem reputandum puto, sed suo uxorisque, medicinae peritiam affectantis, sensu fuisse abundantem. Vocabatur medicus ad illum febre tertiana duplici vehementiori, cum hæmorrhoidum motibus anomalis, laborantem, corpore dudum exanthematibus scabiosis inquinato. Vocabatur vero, postquam uxor jam remediis laxantibus alvum methodo muliebri moverat, & tunc, quum per statum epidemium febres soporosae perniciosaeque aliæ inde in istiusmodi corporibus haud paucæ excitari solebant. Corticem non suadere, ex indicationibus supra deductis, medico scienti & cordato non licebat. Obstabat præjudicata contra remedium opinio. Persuasit tamen facta spes restituendæ fere intra triduum melioris valetudinis. Sumitur sensim nescio quantum remedii, ob opiniones dosi satis refracta præscripti, magis refracta dati. Redit, ut fieri solet, accessio, eaque satis gravis, forte etiam gravior. Tunc vero accusatur & omittitur medicamentum, forsitan jam proficiens, certe profuturum: substituuntur nescio quæ poriones ab uxore ministratae, & recuperata sensim per longos languores sanitas his imputatur, cum varia criminatione medelæ prioris. Quotquot deinde per aliquod tempus febricitantes amicos habuerunt bonus vir, bona femella, eos hortati sunt, ne corticem admitterent, aut nimium sumerent: sed irrisione meliora expertorum multati sunt. Immo, quum aliquando virgo quædam ex cognatis, febre maligna, cum lienis inflammatione, tussi, & diarrhoea colliquante extinguere-
tur, & per morbi decursum frequenter in potu sumisset decoctum ex radicibus & herbis blande alexipharmacis & thoracicis, chinam in potione sumta ex falsa opinione dictarunt passim, eaque enectam esse ægram, quæ nunquam gustaverat. Moniti tamen, uti dixi, probos & prudentes gerere, suasqueres agere, & medelas medicis relinquere perhibentur.

(o) Egregie Reinesius epist. 8. „quemadmodum nihil
„agen-

Observ.
artic.
34.

modo ne ægrorum salutem insipiens πολυπραγμοσύνη judicandi & consulendi officiat. (p) Si qui sunt homines κακοπολυπραγμονες, illam αλλοτριεπισκοπίαν data opera exercentes, næ illi, quicquid etiam prætexant (q), summum vereri debent judicem, (r) quando artem alienam salutarem judiciis & consiliis turbant suis, & insalubrem faciunt, neque doctrina vera, (s) neque vera experientia suffulti, quamvis utraque forte jactetur, (t) ut fieri a medicastis solet. (u)

S. VII.

„ agendum est medico prudenti & cordato, quo famam
 „ aucupetur, & applausum imperiti vulgi; ita nihil, quod
 „ ad salutem ægri facturum esse agnoscit, de quo tamen
 „ sinistre judicaturum esse vulgum opinatur, omitten-
 „ dum est.

(p) Seidel de morbis incurabil. p. 112., Ineptiæ quo-
 „ tidie excogitantur plures. Interim causa morbi, nullo
 „ adversante, libere dominatur, sobolique suæ, id est,
 „ morbo incrementa dat, donec ægrum jugulet. Quo
 „ tunc se proripit illa sapientia, quæ censorio consilio
 „ medicos procul facessere antea jussit?

(q) Eleganter Carolus apud Lencilium miscell. med.
 „ pract. T. 2. p. 609. de hujusmodi homine, „ procaci, ait,
 „ instituto ne speciosa aliqua deficeret larva, prolixum
 „ caritatis christianæ pallium eligis, quo munitus velo
 „ tecta omnia tutaque censes: cujus crebris micationi-
 „ bus incitatus, brevi quoque resarciendis tibialibus,
 „ calceisque resuendis operam, opemque tuam accommo-
 „ dabis, spero.

(r) „ Homicidii crimen est, in hominis salute pec-
 „ care. „ Cassitor. form. comit. archiatr.

(s) Tulpus observ. L. 4. 54. de noxa ex libris me-
 „ dicis, „ imperitia, ait, malus thesaurus, quæ imbutus
 „ videris capere, quæ te capiunt, concipisque ex male
 „ intellectis præjudicatam opinionem, quæ ubi peperit
 „ pervicaciam, actum est de homine imperito, quem
 „ deinceps ne ingeniosissimus quidem mortalium ab sen-
 „ tentia sua facile dimoveat.

(t) „ Nihil audacia doctius est, nihil ignorantia au-
 „ dacius. Hippocrates.

(u) Non enim sunt arte homines hi divini aut scientia
 „ Sed supersticiosi vates, impudentesque harioli,
 „ Verthof, de Febris.

§. VII.

Experientia experientiæ opposita.

Allegent vero experientiam medici, allegent non medici, licebit experientissimi Bæcleri, professoris Argentinensis, (x) responsionem nostram facere: “allegata a præjudicio occæcatis in contrarium experientia suspecta plane, immo falsa & nulla, apparet. Experientiam experientiæ oppono: , nempe, uti auctoris doctissimi mentem capio, agentem neganti; repetitam vix tentatæ; sinceram præjudicatæ; veram apparenti; medicam non medicæ; distinctam tumultuariæ; integram mancæ (y); certam ex medela simplici, incertæ ex ambigua farragine; evi-

*Aut inertos, aut insani, aut quibus egestas imperat,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam.
Ennius.*

Expe-
rientie
manca.

(x) ad cynosur. mat. med. P. I. p. 205. seqq.

(y) Manca diverso modo est experientia. Duo heic potissimum notamus momenta. Primo sunt aliqui, quibus pauciores forsan, vel tales solum febres videre, per loci, & temporum, & singulorum ægrotum felicitatem, contigit, quæ sua natura minus difficiles fuerunt, aut periculis non facile obviæ, & aliis remediis vel citosatis, vel tandem certe satis tuto medicabiles. Hi, si historiam, indolem, pericula, febrium copiose epidemiarum, degenerantium, difficilium, perniciosarum, & morborum acutorum & chronicorum ex febrili fomite innumerationum, aliasque ægritudines eodem remedio domabiles, vel ignorant, vel sub alieni morbi nomine, & nescio cujus causæ specie negligunt, facile fit, ut incomparabilem, eamque multiplicem, medelæ febrifugæ utilitatem non experti despiciatui habeant, artis osores ignorantes, quamvis cetera satis docti. Meliora hos docebunt forsan aliquando auctores, si hos legere & recte ponderare haud gravabuntur, quos passim hic adduximus. Symbolam suam conferre pollicitus est experientiss. C.B. Behrens, scriptum jam elaboratum habens de cor-

evidentem, ubi effectuum causa pater, dubiæ, ubi nescio quid non accusari potest; propriam, quæ alienæ dudum prudenter repetitæ innixa est, propriam, inquam, ex iusta, tempestiva, efficaci, adæquata methodo, alienæ ex alienis erroribus, defectibus. (x) Pergit cl. Bæclerus: "sanctæ namque te-
sta-

corticis Peruviani usu multiplici. v. annal. acad. Jul. T. 3. p. 152. Deinde & eorum maxime manca est experientia, qui praxin ex præcepta theoria imperfecta, uti theoria omnis est, & ex curationis imperfectæ eventibus ipsam etiam perfectiorem præjudicant, quique ob vitia medentis, ægroti, aditantium, materiæ, causæ, motuum morbidorum, & labantis naturæ, innocuum remedium reformidant, reformidatum vix experiri audent, castrant, interturbant, aliisque hominibus similem formidinem incuriunt, ut hinc, quibusdam in locis, fieri non possit, quin experimenta aut nulla fiant, aut vehementer imperfecta, & ob id ipsum minus felicia, quæ novis censuris ansam præbeant. Ita eunt in circulum errores, &, uti opinio experientiam mancam gignit, ita hæc opinionem infelicitè alit. Haud injuria dixerint, qui penitus februm & remedii effectus experti sunt, si quem bonum cordatumque virum ita errantem perperam judicare audiant: tu si hic sis, si, quod nos, noveris, videas, & exploratum habeas, aliter sentias!

(x) Eleganter & modeste, ut solet, celeb. Torti responsion. jatrapolog, p. m. 456. de hac ipsa materie, ait: "nil minus me terret, ratione satis, & experientia multum, sed & simul nil magis angit, quam auctoritate impugnari. Inid namque discriminis adducor, ut scriptoribus omni honore ac exultatione ceteroqui dignissimis, ullo pacto hac in re nequeam subscribere, immo cogar, impellente me nota nimium veritate rei, non modo contrariis aliorum illustrium virorum adductis testimoniis eos refellere, verum & iis memet ipsum fidenter opponere omnium infimum, sed fortasse præ multis expertum. Puderet me sane cum quoquam tantæ decertare fiducia, si de subtili quapiam doctrina lis ageretur, sed, ubi disquiritur factum, quæ de illo sum millies expertus ingenue referre, & adversus quemlibet opponentem constanter sustinere, haud erubesco.

“ stari, & ad testimonium publicum provocare pos-
 “ sum, me non unum aut alterum, non centum,
 „ sed aliquot mille (a), diversis febrium intermit-
 „ ten-

„ Ob id penes me nulla auctoritas, in hac materia expe-
 „ rimentali, magni penditur, nisi ab auctore illa profici-
 „ scatur, qui, per quatuor saltem, vel quinque lustra,
 „ hoc remedio liberaliter sit usus. “ Equidem, qui cum in-
 clito viro de usu remedii innocuo, unice certo, sed cau-
 to, distincto, tempestivo, efficaci, adæquato penitus con-
 sentio, praxeos propriæ circa id remedium vix ultra duo
 cum dimidio lustra numero. Præeuntes tamen habui ma-
 gistros longo rerum usu exercitos, & adhuc quotidie ha-
 beo virum illustrem, eundemque medicum longe do-
 ctissimum, experientissimum, sapientissimum, cujus la-
 teri, dum medicinam sollertissime & felicissime facit, at,
 indivulsus fere comes inde a septennio hæreo, & vestigi-
 a practica lego, & consilia ubivis requiro ac ample-
 ctor, iisque me & erudiri, & firmari, & inter sollici-
 tudines laboresque practicos concatenatos, mire levati
 & recreari sentio.

O querulos inter requies mihi blanda labores!

Qua soleo curas sæpe levare graves,

Dum mihi languidula creat ardua cura cæterum

Sollicitas noctes, sollicitosque dies.

Quale sopor fessis, quale est sitientibus unda,

Quale per æstivam mollior aura viam;

Tale fatigata curarum pondere menti

Cura juvenis socii dulce levamen adest.

Si hujus viri merita & dotes, uti mihi, nostratibusque,
 & exteris plurimis, & regibus principibusque summis,
 perspecta sunt, auctor ille candidissimus cognita haberet;
 profecto fieri non posse scio, quin ejus, idem quod ego
 dudum ante sentientis, & frequenti usu experti, aucto-
 ritatem maximi penderet, & suas ea corroborari obser-
 vationes in sinu gauderet.

(a) De uno praxeos anno loquitur cl. Bæclerus, de-
 que solis militibus. Sincere ista a viro præstantissimo
 scripta, & veram rem esse, nulli dubitamus, quæ ho-
 minibus indoctis hyperbolica videatur. Quin ipsis viris
 doctis, haud multa praxi usis, neque in febrium cura,
 aut statu epidemio, valde versatis, ita forte videbitur,
 valut

gentium generibus afflictos, divino hoc auxilio curasse, vix occurrente uno aut altero male, & quidem ex culpa ægri, cedentis remedii exemplo. Nescio itaque, qua fronte, qua audacia, tantum naturæ donum proscribatur.

§. VIII.

velut auctori imposturæ corticis narratio Kergeriana, de curatis simplici remedio febrifugo mille febricitantibus quatuordecim annorum spatio, qua de re supra p. 43. dictum est. Ignoscant viri graves, quod illius scripti, dum feria aguntur, aliquoties mentionem faciam. Fando accepi, esse ex his, qui de hoc remedio male informati perperam judicant, qui solo titulo audito, & non lecta, aut certe non ponderata, opella ipsa, aut re non satis intellecta, nescio quid eximii aut solidi inibi esse debere præstituerint, & arrepto passimque pronuntiato odioso illo & indigno imposturæ nomine, nullis rationum momentis suffulto, suos aliorumque auxerint errores, cum detrimento ægrotantium. Prodiit postmodum, eodem prælide, altera disputatio plane similis farinæ, de usu corticis noxio, quamvis recto, ubi prior illa mire beata prædicatur, quasi illius pondere pressus jam gemat cortex, & illa primum oculos aperuerit mortalium, ut usum rectum a noxio distinguere cœperint. Ita, quod Persius dicit: *pagina turgescit dare pondus idonea fumo*. Fabula quædam inter Æsopicas sironem narrat, insectum minimum, tauri viatoris cornu insidentem, quum hic forte ingemisceret, acuta vocola proclamasse: o miserum, quem ego meo pondere opprimo! cui viator, amicule, inquit, quis te in orbe esse norat? quis pondus tuum sentiat, quod nullum est? v. *fables de la Mothe*. Nemo crederet, nisi clara verba adessent, quemquam id publice profari non erubescere, quod auctor §. 2. dicit: „ *ab eo tempore*, “ (quo nempe ludicrum illud de impostura opusculum editum est), „ *agnosci cœpisse*, chinchipam noxium & insegurum esse medicamentum, si empirice, h. e. imprudenter, nulla corporis ægrotantis, causæ febrilis, temporis, aliarumque circumstantiarum ratione habita, usurpetur; esse vero ac manere optimum, efficacissimum, ac tutissimum remedium, si quis eodem recte uti sciat. “ Atqui hoc de quavis medela quantumcunque efficaci, vel ante

§. VIII.

Absoluta cura reliquæ, neque a febre neque a remedio metuendæ sunt.

Certe integram sanitatem, vel priori etiam sæpe firmiorem, ab hoc remedio recte usurpato consequi, neque reliquias deinde febris, multo minus medicinæ, timendas esse, dudum attenti, quos passim nominavimus, observatores memoriæ prodiderunt, & recta ratio experientiæ comparata suadet. Nemo sane probaverit, febrilem materiam, quæ per se tam exiguæ molis est, (b) &, tametsi violentissime afficiat,

Æsculapium, agnoverunt medici, & de cortice docuerunt omnes, quotquot a prima ejus in Europam introductione de eodem scripserunt, & id sana ratio & experientia dicat, quicquid unus hisce obstrepat disputator, haud credo serius, de usu simul recto & noxio, id est, chimæra medica. "Sine noxa mederi id est, si recte faciamus. (ἐπιτυχάνειν τῆς τε τοῦ καλῶς ποιεῖν. Cum noxa vero medicari, (ἀτυχεῖν) est, cum quis, quod non sciat, id non recte faciat. "Hippocr. de loc. in homine §. 125.

* Materia febrilis
μιασμα
exiguum.

* (b) Fermentum hanc, an putredinem, an aliter vocemus, nihil refert. *Stahlius* de febris ratione c. 1. p. 24. "constituimus, inquit, omnino nos quoque pro causa febris in genere materiam, quæ, serius aut ocys, valde remote aut valde prope, putredinoso fermentativam corruptionem atque labem parti alicui vitali incutere possit. p. 29. Nostra acceptio putredinis, ut causa februm, de imminente, aut non nisi leviter & minutatim adhuc incipiente, & antequam copiose, adeoque insuperabiliter prævaleat, mature præfocanda, omnimode intelligi debet. "Sennertus de febribus lib. II. c. 17. "Si ea, quæ in febribus accidunt, observemus, videtur illud μiasμα & περιττωμα σηπτικῆς sæpe quidem esse mole exiguum, sed vi maximum, utpote, quod primaria paroxysmi causa est, & quo discusso paroxysmus cessat, id quod interdum a natura fieri solet,

ciat, facile de causa, in homine plane sano (c) natura-
 sci, facile nasci, & exigua vel nulla excretionis, Materia
febris
arte do-
mabilis.
 & corporis, anni, aerisque mutatione insensibili,
 immo levissimi sepe ponderis remedio, extingui &
 excludi potest, venenum esse adeo insuperabile, ut
 nulla antidoto adæquata, nullo naturæ in functio-
 num integritatem restitutæ robore edomari, digeri,
 & excerni queat; sed solis violentis illis, & sæpe
 formidandis, febrium motibus consumi, atque ex-
 pelli debeat, noxam alias in corpore relicturum.
 Contrarium evincit usus adæquatus, adæquatus, in-
 quam, & præmissis præmittendis (d), si quibus ob-
 ple-

Effectus
modera-
rum fe-
brisuga-
rum.

„ solet, quæ id ex venis expellit, dum circa labia, na-
 „ res, & alias faciei partes pustulæ excitantur. “ *Meibo-*
nius de febribus intermittentibus epidemicis §. 25. 29.
 „ Infinita eorum exempla videre licet, qui tempore epi-
 „ demicæ constitutionis toti sani, deque nullo sympto-
 „ mate conquesti, derepente febris corripuntur, Annon
 „ colligitur inde, extrinsecus aliquid communicari, quod
 „ varios illos motus cieat, & tantos effectus tam subito
 „ edat, ad instar venenorum, quæ, intra corpus sanissi-
 „ mum recepta, mox omnem ejus œconomiam miris
 „ modis perturbant, quibusdam symptomatibus plane
 „ similibus. Solutiones febrium *per naturam & artem* sa-
 „ tis demonstrant, ab *ex quo aliqua miasmate* dependere
 „ febrem, quo *excluso*, quocunque etiam modo, aut
 „ mortificato, mox cesset febris.

(c) *Pechlin.* observat. p. 255. „ Miratus sæpe sum su-
 „ bitos illos & inopinos quartanæ insultus, quippe qui,
 „ velut fulmine immissi, validissima quæque corpora in-
 „ vadant & pessumdant. Utrum *aura quadam* austero vi-
 „ triolata bilem sic satis fluidam corripit, inque len-
 „ tum & viscosum humorem fixando permutet?

(d) Recte *Pechlin.* observ. p. 254. „ ubi non tantum
 „ qualitate, sed & copia, humores excedunt, sine pur-
 „ gante aut vomitorio curam transigi posse, non credo.
 „ Ubi sanguis nimium quantum exæstuat, quod subin-
 „ de fieri solet, neque magnum sit in prima regione vi-
 „ tium, præsens sane est in venæ sectione remedium,
 „ qua sæpe una morbus conficitur.

plenitudinem aut obstructionem insignem opus est, institutus, medicaminum febrifugorum (e), quæ deus naturæ facile erranti labantique largitus est, præsertim salinorum, amarorum, aromaticorum, & subastringentium. Iste vero rectus usus nihil noxii, nihil metuendi, in corpore relinquit: cujus rei fidem faciunt tot tantique, ad quos provocavimus, observatores, ac experientia antiqua & nova. Enimvero per omnium sæculorum decursum post febres innumerabiles remediis ejusmodi febrifugis, quæ specifica dici merentur, magis minusve certis, vel ab ipso vulgo, (quid ni a peritis medicis (f)?) in medio cursu interceptas, & penitus profligatas (g) constantem sanitatem insecutam esse, cui non constat?

(e) add. *Pechlini* locus adductus p. 40.

(f) Idem observ. p. 254. „De febrifugis dico, in dosi & temporum conditione omne sanandi momentum situm esse, & præpostero metu contigisse, ut empiricorum sæpe in hoc curandi genere majores sint partes, quam dogmaticorum.

(g) Penitus profligatas dico. Nam, secundum regulam nostram secundam, cardo curationis febrium in eo versatur, ut, si quodcunque medicamentum febrifugum adhibeas, proportio inter vim morbi & remedii recte ponderetur, neque medicam manum adhibere, ac febris a tergo insistere, prius desinas, quam omnino hanc cum symptomatibus fugatam esse appareat. Ita avertuntur noxæ dispositionis febriculosæ imperfecte curatæ, quas vulgus remediis perperam imputat, forte vero etiam imputant aliqui ultra vulgum sapientes, sed justam continuandi normam vel nescientes, vel negligentes, vel ab ea deterriti, & nescio qua opinione occupati. Atque ita innumeræ febres & olim & nuper, sine multa naturæ ope, sine expectatione multa, plane curatæ sunt sine noxa, chamæmelo, verbena, salvia, absinthio, gentiana, pentraphyllo, aristolochia, cortice fraxini, aromatibus, salibus, & similibus, immo epicarpiis, aliisque medelis, si modo ista præsidia, adjuvante natura, adæquata morbidæ materiæ motibusque fuerunt, & proportio rite observata est. Provoco ad observationum per omnia sæcula

stat? Unde prudentioribus facile judicatu est, scilicet res iisdem remediis non succedat, vel artificis vitium subesse, cujus correctio arte addisci debeat, vel morbi vim paullo evasisse potentiorum, quam pro ejus medicinarum viribus; dubitandum vero non esse, quin victas daturus sit manus, si majoris certiorisque virtutis medela similis opponatur. Superiore sæculo adeo felici esse contingit, (h) ut remedium iis morbis debellandis, præ ceterarum medelarum omnium virtute, certum in artem nostram introduxerit, quod eodem forte modo, ac eadem certe cum securitate, operatur, qua cetera, omnibus scholis accepta & laudata, medicamina amara leviterque edstringentia: quæ, qui sub præparantium vel quocunque alio titulo sectantur, & commendant, hoc vero contemnunt vel vituperant, quod aliqui facere amant, næ illi, quid sibi tandem velint, ignorare videntur: adeo propria sibi sententia non constant, quum differentiam nullam ostendere possint, nisi quod cortex ceteris certius & potentius febrim reprimat. (i) Evidentissimum experiienti cuilibet est, virtute hujus medicinarum, si opportune & sus-

cula scriptores, quos aut non legere, aut negligere, aut intelligere nolle, & sibi solis sapere oportet, si qui serio, cum scriptore de corticis usu recto noxio, febrim ultimum naturæ præsidium, ad materiem febrilem perdomandam, reputant, & solam plenitudinem humorum, ejusque manifestam evacuationem, a natura sibi relicta, vel medico divinante præstandam, inculcant: quo solo facto aliqui, sine alio indicio, totam materiam febrilem evacuatam esse debere, jactant, quasi prope noverint, quid illa sit, & ubi hæreat ultima ejus radix, aut quasi hanc per aliquot μικροσκοπίων inauditum inter excreta dignoscere possint.

(h) „ Suos quoque *Columbos* habuit ars nostra. *Ramazzinus*, opp. p. 65.

(i) *Cl. Tortus* therap. special. p. 15. „ Forsitan, si parem in talibus virtuti nostri corticis reperirent virtutem, illam pariter haberent suspectam: adeoque fallant eos remedia necesse est, ut illis adhibeant fidem.

Functionum re-
stitutio in inte-
grum,
symptomati-
bus paroxy-
sticis fu-
gatis.

Robur
collatio, &
evacuatio.

sufficienter, uti supra descripsimus, exhibeatur, humores & fibras corporis ita roborari, & disponi, quomodo id cunque jam fieri putemus, ut, cessante penitus violenta illa motione spastica & fervida, quæ per paroxysmos affligerat, restituantur in integrum functiones omnes, & homo sanus appareat, qui antea febricosis symptomatibus graviter affligebatur, & maneat deinceps sanus, si ad scopum obtentum usque medela continuetur. Fit illud robore evidenter fibris addito, correctione manifesta materię morbidæ, & ejusdem excretionem per vias aptissimas, quam natura, hoc remedio roborata, & in corrigendi onere sublevata, & ab ambiguïs & errori obnoxiiis motibus febrilibus, in certio rem functionum integritatem restituta, melius visu proprio, huc illuc promovere potest, quam medicus, qui viarum humorumque dispositionem non penitus notam habet venarum apertione, vel evacuantibus pharmacis, monstrare & propellere potest. (k) Etenim roborata natura, & ipsum remedium amarum, tonicum,

* Obser.
partic.
35.

* (k) Holterhoff de erroribus medicorum p. 4. seq. Ferdinandus, Hispaniarum regis frater, cardinalis Tolitanus, octoginta & novem diebus tertiana agitatus, obiit ætatis triginta & duorum annorum, & toties tamen in eo venę sectio iterata fuit, ut aperto cadavere, & sublatis corde, hepate, & pulmone; dissectis venis & arteriis, vix cochlear sanguinis in cavum thoracis conflueret. Eandem historiam referunt Helmont. de febribus, & Thonerus, L. I. obs. 7. qui totum ejus principis corpus venę sectionibus, purgationibus, hircudinibus, & stricta diætâ, ita exhaustum fuisse memorant, tertiana non minus typum suum servante, ad extremum fati diem. Peyerus de glandul. intestin. c. 7., in promptu, ait, nobis foret, noxas, immo crudas, ut leviter dicam, mortēs, a præpostero ac pertinaci purgantium usu in febribus, iis in primis, quæ inde ex anni 75. autumnō, usque ad hyemem 76. επιδημιας grassabantur, accersitas, exemplis ob oculos ponere. Abundant in historiis medicis ante inventionem corticis, & ubi is negligitur, exempla hallucinationum ejusmodi in

nicum, partim sponte eliminare observatur humor
res turgentes, partim coctione, seu digestionem sin-
gulariter accommoda, quocunque illa fiat modo,
coquit indubie materiam peccantem, quia coctionis
signa dilucida post paucos certe dies apparent, ma-
teriamque eam deinde sensim sua sponte per vias
commodissimas excludit. Ut taceam *excretionem cir-*
ca os & nares, quæ in vulgus nota, & sola sæpe
sufficiens, tertianarum febrium crisis (1) post corti-
cis usum sæpissime efflorescit; ut præteream rario-
rem *salivationem* (m), & qui priores doses circa
paroxysmi incipientis vel exeuntis tempus, frequen-
tissime cum *euporia* sequuntur, *vomitibus*, & salutaribus
sanguinis fluxibus; manifesta etiam experientia osten-
dit

Per vias
varias
naturæ
& mate-
rias am-
cas.

in eligendis movendisque evacuationibus. Imminuta enim
satis plenitudine, sæpe vix desinunt humores per para-
oxysmos rursum turgere, nisi medela specifica statim sub-
iuncta fomitem præcidas, ut, si hac careat medicus, vel
carere velit, iterum iterumque sanguine misso, vel phar-
maco dato, evacuare debere ægrum facile perperam opi-
netur. Humor vero febriculofus, post plenitudinem for-
san insigniorem semel aut iterum imminutam, medica-
mento specifico sufficienter correctus, sponte naturæ ro-
boratæ, per congruas vias ejici solet, quantum opus est
sine aberrationis metu.

(1) Hæc manifestam exceptionem facit a regula, qua
nihil parum criticum reputatur. Recte tamen *Pechlin.*
observ. p. 235. „ illud in tertianis exanthema, quod iis
„ fere solis proprium est, nariumque & oris viciniam
„ depascitur, ut sæpe magna valetudinis compendiarie
„ erumpat, medicumque & ægrum soletur, in hoc ta-
„ men etiam utrorumque spes sæpe frustrari vidimus,
„ quod lente se iterum subduceret exanthema, novum-
„ que subiret. Repelli quidem illud & in sanguinem re-
„ dire malum est, sed nec, cum exarescit, in atomos
„ dissipatum, omnia in vado. Et, ut aliquis in extru-
„ dendo eo appareat naturæ conatus, sæpe tamen etiam
„ argumento est, plus superesse materiæ, quam ut absu-
„ mi tam exigua parte possit.

(m) conf. *Hellwig. de quinquina Europ. S. 24.*

dit quotidie, quod inclitus medicus & observator
exquisitissimus dicit (n): "chinachina, cum minus il-
" lud expectaveris, *alvum* subducit (o), *diuretica*
" fit (p), *diaphoresi* agit (q), aliquando nihil ho-
" rum accidit, nisi quod *vigor*, *color*, *appetitus*,
" & *integra redeat sanitas*., Atque hæc ipsa, quæ
rite continuato corticis usu, fugata penitus febre,
sensim certissime eveniunt, *signa certissima* sunt au-
stæ seu instauratæ *perspirationis insensibilis*, (r)
quam febris imminuerat (s), quæque ceteris evacua-
tionibus longissime præpollet, (t) vulgo licet igno-
ta,

(n) *Albinus* de febre quartana th. 22.

(o) v. supra p. 34.

(p) Urinas, a corticis sufficienti usu *fere semper* coctas
& copiosiores promanare, quemlibet expertum testor &
auctores hactenus allatos fere omnes. Cl. *Torti* respons.
jatrapol. p. 430., Ab epota chinachina urinam copioso-
rem reddi perpetuum est. " v. supra p. 60. ex *Brun-*
" *nero* adducta. Et est ista crisis, & materiæ morbide
excretio, ex præstantissimis & maxime fidis. *Freind.* ad
epid. Hippocr. comment. 8., Plures apud *Hippocratem* ex
" febre post *urina profusiva* evasisse legimus: qui quidem
" uti in urinis notandis multus est, ita ex his præcipue
" curandi indicia traxisse videtur.

(q) Cortice sub declinantem præcipue paroxysmum
exhibito, sudores criticos largius solito certiusque ple-
rumque prorumpere, itidem experientiam peritorum te-
stem voco. v. supra p. 88. p. 106.

(r) *Sanctorius* medic. stat. aph. 40. natura, dum in
" perspirandi officio impedita est, incipit statim in mul-
" tis deficere.

(s) *Sanctorius* aph. 49., quilibet corporis dolor, sive
" labor, cocti perspirabilis transitum impedit. aph. 52.
" tres sunt internæ causæ prohibitæ perspirationis: oc-
" cupatio naturæ, diversio, & vires imbecilles. " add.
aph. 95.

(t) *Sanctorius* aphor. 4. " perspiratio insensibilis sola
" solet esse longe plenior, quam omnes sensibiles simul
" unitæ. " add. aphorismi seqq. & 21. 58. 59. 60. & 61.
ubi tandem: " quid, inquit, nostratum plurimi in omni
" ægri-

ta, & qua suppressa febres præcipue generantur, & restituta optime sponte exhalat febriculosus vapor.

(14) Signa sunt certissima, ut non opus sit statim Restitu-
Sanctoriana, restituti in statum sanum æquilibrii tio aequi-
corporis, febre antea turbati, & restituti motus to- libris &
nici naturalis, quo facto omnes excretiones rite pro- excretio-
cedunt. Itaque, si vel maxime crisin subitam, & nura nar-
in sensus incidentem, a cortice fieri, inficias eatur, tura.
λυσιν certe, seu excretionem successivam, quasi nar-
συναρσιον, a recto ejus medicinæ usu evenire, nega-
ri haud posse videtur. Sufficiunt enim facile tenui
illi μικροσµατι, quod febris causa continens est, &
humoribus non nimium spissis & abundantibus, eva-
cuationes istæ, ab ipso medicamento specifico ipsa-
que natura ita peractæ: modo, quod methodus ge-
neralis docet, evacuata sit, si qua forte evidenter
aut venas replet, aut primas vias, aut eo nititur
materies abundans & excretionem urgens, sintque
resolutæ, quæ remedii efficaciam impedire possunt,
obstructiones. His omnibus ad observationum fidem
perpensis, mirum est esse, qui putent, sisti solum
hoc remedio materiam febrilem, non corrigi, non
evacuari, & qui quærant, quo ergo abeat materia
febris per chinam curatæ. (x) Verum tamen, cum
sæpe

Indica-
tiani rei
versio-
nem præ-
cavendi
sufficit
cortex.

3, ægritudine solum per alvum, vel per urinam, eva-
3, cuandum sibi proponunt, & de insensibili perspiratione-
3, ne vix cogitant?

(16) Sanctorius aphor. 10. 11. „ Si impedita est perspi-
„ ratio, diebus sequentibus vel succedet plenior perspi-
„ ratio, vel aliqua evacuatio sensibilis plenior, vel ca-
„ chexiæ vestigium, vel febris “ aph. 63. „ tunc quam
„ maxime recedimus a morbo, quando pervenimus ad me-
„ dium latitudinis ponderis salubris, non ob evacuationem
„ sensibilem spontaneam, vel a medico factam, vel ob je-
„ junium; sed ob perspirationem insensibilem, quæ fit a
„ somno, post optimam coctionem, add. Pitcar. opuscul.
„ medic. diss. 8. de curatione febrium, ubi ostenditur eas
optime per transpirationem depelli.

(x) v. Sydenham. epist. 1. p. m. 377. cl. Torii therap.
special.

sæpe quidem ex ingenio morbi, quod ex observationibus itidem innotuit, verendum sit, quod tamen verendum non semper est, & sæpe frustra timetur (y), ne in corpore maneat materiæ febriculolæ particula quædam ὑποπροσφωδής, sed subtilissima, sine sensibili mole, sine æquilibrii turbatione, sine motu morbofo, sine noxa tantisper ulla, particula nempe ita immota, vel immatura, ut percipi, attingi, aut amoveri non potuerit: quum, verendum sit, inquam, ne hæc materia, suo tempore maturata & mota, denuo sponte augetur, iterumque tonum & excretiones turbet; indicatio superest prophylactica; quam secuti, iusto certoque tempore, quo iste motus incipere nititur, quod historia medicæ docuit, medicinam adæquatam repetimus.

spécial. L. I. c. 3. ubi causæ eleganter enarrantur & confutantur, ob quas apud quosdam perperam male audit cortex. Inter has præcipua est vanissima hæc dubitatio, ex opinionum commentis oriunda, ex quibus, & scholarum opinantium auctoritate, & facili assensu hominum artis ignorantium, quos per aliquam fucatam & penitiori experientiæ oppositam veri speciem terrere facile est, enatæ sunt omnes illæ noxiæ & præjudicatæ de noxa innocentis remedii nescio qua persuasiones. Atque his, dum a tempestivo, efficaci, adæquato remedii usu absterrentur homines non satis experti, præpeditur passim, immo vere noxiis experimentis turbatur experientia. Hoc habeant tantisper responsum, qui ambigui quærent: unde ergo fiat, quod tot censuras incurrat remedium, si per se innocens sit, & adeo utile, modo recte adhibeatur.

(y) Torri therap. spécial. p. 173. „Aliquando recidunt ægri, si in ipso morbi vigore cortice curantur, „sæpiissime non recidunt: præterquam, quod recidiva „vel inhibetur continuato remedio, vel, si prorsus inhiberi non possit, saltem debilior solet esse radice sua. „id. p. 15. „Tam levis sæpe sapius est accessionum recursus, ut nonnunquam expediat febrilis fermenti relinquis, quia ipsi effervescentiæ febrili, duobus vel tribus accessibus dissipandas, relinquere.

mus. Ita tum excretiones naturales, præsertim perspirationem insensibilem, (z) quæ tenui illi particulæ residuæ maxime apta est, tum motum tonicum, (a) & æquilibrium œconomiamque corporis, manifeste facta recta servamus: quo præstito ultimo febris fomes extinguitur. Etenim, si omnia recte fiunt, vel nihil plane febriculosi amplius appareat, ut pateat levem illum vaporem, si quis superfuit, extinctum esse & exhalasse; vel, si quid a materia residua leviter movetur, id eodem, quod jam diximus, modo, factis pro nisu naturæ evacuationibus sensibilibus aut insensibilibus, & tono in robur naturale restituto, ita e corpore eliminatur, ut facile iterum integra redeat sanitas, & maneat integra, si repetatur remedium, quoad opus est, atque ita funditus deleatur dispositio febrilis: (b) quod expe.

(z) Hoffmann. fundam. medic. c. 3. §. 37. „*recidiva* februm creberrime fiunt a *transpiratione* prohibita.

(a) Recte Halmonius opp. p. m. 404. „nisi nervi firmantur, facile morbi *recidivi* fiunt.

(b) Ponamus etiam, esse quasdam febres sua natura alio modo *ὑπορροφιδες*, ut post longius, aut incertum tempus, aut post annum fere, redire ita moliantur, ut ultimum morbi seminium, si quod superest, temporaria nostra curatione exhauriri non possit. Nescio, uti jam supra dixi, & nemo scire potest, annon istiusmodi febres sero redeuntis novi potius sint morbi, pro corporis, & diætæ, statusque epidemici ratione, æque ac prius, geniti, quam ut a radice quadam veteris *ὑπορροφιδος* repullulare reputari debeant. v. Traversarius ap. Lancisium p. 303. seq. Monginot apud Blegny, „Si quis sibi fingat febrem post menses aliquot ingruentem reliquias esse præcedentis, fraudem sibi facit: ejusmodi reditus recentibus ex occasionibus suscitantur. “ Observatæ tamen sunt ejusmodi reversiones seræ, & maximæ annuæ, immo quotannis redeuntis, per omnia sæcula, & notantur hodie sæpe sæpius sine corticis usu. * Ante triennium curavi futorem, qui, inde a sedecim annis, quotannis febre tertiana, per quinque vel septem paroxysmos, graviter afflictus, semper sine corticis usu con-

* Observa.
partic.

36.

perientes quivis comperire possunt. (c) Si qui sunt, qui id sibi non compertum dicunt, sed nescio quid non noxii post ejus remedii præbitionem infecutum narrant, iis lubens fidem adhibeo. Historicas veritates, quæ, uti dicitur, facti sunt, non nego. Attamen ab istis observatoribus æquiter peto, ut mihi, totque me longe potioribus testibus, itidem fidem adhibeant. Quumque evidens sit, ea, quæ in febrium fuga præstantur, ipsi cortici deberi, & in-

nu-

valuerat. Quum autem ita duplicaretur morbus, ut continuus appareret, cum cardialgia in quinto paroxysmo, quæ ægre tolerabatur, fugavi & delevi penitus febrem remedio specifico: neque illa adhuc rediit. Nec a longinquo febris seminio, si quod est, quod affirmare nemo potest, nocumentum ullum notatur, præter ipsam forte illam, eamque facile sanabilem, febrem recidivam, vel motum febrilem. Et uti eleganter *Torus* therap. spec. p. 17. dicit: „quid tum? anne semina peponum aservata gignent cucurbitas? sic & semina tertianæ, aut quartanæ, si sibi sinantur, ad summum tertianam, iterum, vel quartanam, reproducent. Neque enim, si res examinetur, quicquam deterius succedere consuevisse, demonstrant ipsæ, quæ nonnunquam subsequi solent, recidivæ consimiles, ut mille alia infortunia, post sæculum adventura, inde prælagiant, reclamante licet quotidiana experientia, nonnulli vaniloqui.“ Sed & his reversionibus, si eveniunt, radicitus extirpandis, vel non opus est adhibere corticem, dum alia facile sufficiunt, vel sufficit ipse, si eo opus esse videtur, & eodem modo, quo diximus probavimusque integram sanitatem, eamque denique constantem, sine noxa restituit. Quod qui omittunt, quando alia non sufficiunt, aut qui nescio quos morbos sibi curandos ponunt, si materiæ febriculosæ facile medicabilis motus sentiunt, ne illi suæ culpæ, non remedii innocui, noxam accusare debent.

(c) Si quis nihilominus dubitare velit, an non superesse debeat obstricta in corpore materia febrilis, dubitet per me licet. Et quid non in dubium vocare aptus est præceptis opinionibus turbatus animus? Ego tamen

cum

numeris ægris effectus penitus faustos & constantes inde consequi; cogitent velim, si quid sequius inde effectum alicubi dari observent, unius rei plures esse posse causas, inquirant in causas veras, accommodent iis methodum, & tunc, si sine præcepta opinione iterare, ad regularum normam, perfectiora experimenta haud graventur, ipsos hosce, qui contra senserant, mihi consentientes omnino spondeo. Præstitis iis, quæ modo deduximus, consequitur sponte naturæ, cujus jam functiones suo sibi ordine constant, neque amplius per turbulentos febris motus, spasmosque vasorum, viscerum, nervorum, locorumque secretionibus & excretionibus dicatorum, irritantur aut cohibentur, consequitur sponte naturæ, inquam, vel idoneis, ubi opus est, remediis impetratur facile, ut, si quid abundantis aut per febrile *μιασμα*, & motuum incendium, corrupti humoris in corpore superest, blande tutoque ad exitum disponatur. Id vero omne non nisi cum ingenti molestia, neque sæpe sine periculo, per ipsos motus februm paroxysticos præstitisset vel ipsa natura, (d) vel ars cum expectatione curandi, (e)

Consequencia
effectuum
posterior.

Natura febricitantis vis violenta & minus certo salutaris.

immo

cum doctissimo Torto respons. Jatr. p. 452. „ me „ sponte recipio inter medicos credulos, quibus facile „ imponunt *abditæ hujusmodi febres*, quæ sinunt ægrum „ facile cibum appetere, bene ferre, melius nutrirî, optime „ quiescere, vires resumere, equitare, iter facere, „ ludere, sine lassitudine, sine molestia, sine siti, uno „ verbo, sine ullo febris indicio. Necesse est ægro *latentem hujusmodi febrem* toto vitæ suæ tempore circumferre. “ O mirabilem necessitatem! o suavem & vere salubrem febrem!

(d) Lockius ad Sydenham. p. m. 37.

Hactenus ipsa suum timuit natura calorem,

Dum sæpe incerto, quo calet, igne perit.

Dum reparat tacitos male provida sanguinis ignes,

Prælusit busto: fit calor iste rogus.

Jam secura suas foveant præcordia flammæ!

Quem natura negat, dat medicina modum.

(e) Legi merentur elegantes ill. Stahlî notæ, quibus Verthof, de Febris.

P

de-

immo nescio an in morbo periculoso aut pertinaci
omnino præstare sæpe potuisset. (f)

peragit tranquilla potestas,

Sanitas
integra
& firma
consequens.

Quod violenta nequit. (g)

Deo sit gloria, medicinæ omnis, & hujus remedii
opportuni, efficacis, adæquati largitori! (h) Resti-
tuta ita per medicamen, quo tonus & evidenter
robo-

decorare lubuit *Harvei* de arte curandi per expectatio-
nem libellum, uti *Schelhammer*. de natura p. 262. seqq.
notat, insulsum, injuriosum, putidum, & bono viro in-
dignum: cui consentit *Lentilius* jatrocnem. p. 170. seq.
465. seq. 631. ubi stultitiam *Harvei* ridet, & libellum fa-
mosum ac sordidum vocat. Neque docet ille liber artem
expectatione curandi, aut remedia expectationis com-
mendat, ut putasse videtur magnus *Brunnerus* de glan-
dul. duoden. p. 147. & cl. *Clauderus* in diss. de morbis
acutis febre stipatis §. 16. Sed auctor libellum in totam
medicorum suæ regionis cohortem injurium, & plane alia
tractantem, eaque maximam partem ineptissima, incon-
gruenti titulo ornavit, forte ut suspensa hedera vinum
putidum vendibile fieret. Solo quippe cap. 1. ars expe-
ctationis non cum laude, sed cum irrisione, describitur,
qua, ut ait, medentes, in gravioribus morbis *omissione*
,, *trucidant*, & leviores morbos *curare videntur*, aliquid
,, agendo nullius momenti. “ Annotationes viri illustris
sapienter docent artem, vel per expectationem, vel *cum*
expectatione saltem, curandi, utilissimam sane, immo ne-
cessariam, quoties salutem certam & securitatem spon-
det morbus tolerabilis, aut nullum remedium specificum
& adequatum medicina novit.

(f) Haud ineleganter *Helmontius* in libello: ignotus
hospes morbus l. c. „ Natura stans suis ipsamet medetur
,, morbis, spontanea bonitate, & mox quoque ambulare
,, potest, quod solius est sanitatis. Sedens tamen natu-
,, ra, etsi sua sponte stare, atque tandem ambulare pos-
,, sit, surgere tamen cogitur, antequam steterit, atque ideo
,, ambulat difficilior. At natura jacens, nunquam ex se
,, surgere potest. Immo nec sat est surgere. Nam nisi
,, nervi firmentur, facile morbi recidivi fiunt.

(g) *Claudanus*.

(h) *Sydenham*. de variolis confluent. & passione hy-
steri-

roboretur, & humores indigesti coquantur; naturæ
 œconomia melius sæpe, quam ante febrim, & ante
 curationem, se conservat: (i) Ipsæ vero remedia
 hujus vegetabilis particulæ in corpore sano nihil im-
 mutare observantur: Quamdiu febriculosi aliquid
 ægro in corpore superest, mutationes ab adsumpto
 medicamine specifico sentiuntur: Restituta functio-
 num integritate; drachmas plures quotidie devora-
 bis sine sensu commodi aut incommodi, quasi cru-
 stæ panis totidem drachmas comedisses, quod mille
 & mille homines testari queunt: Sexcenties ego, ut
 vel remedia bonitatem degustando explorarem, vel
 animi

Remedia
 particu-
 la sac. le
 digerent
 da & in-
 nocua.

sterica p.m. 5. 19., quamvis in febrili curatione egregia
 „ præstet, medicam miracula, cortex, atque eodem tum
 „ ipsi libenter utamur, tum luxoribus liberisque usur-
 „ pandum imperemus, quoties res postulet; sunt tamen;
 „ quibus haud minus jam displicet, quod tam certo su-
 „ bitoque morbos expugnet, quam olim displicebat,
 „ quod non nisi nuper his terrarum oris innotuerat. Quid
 „ quidem fato tum optimi quique viri, tum etiam præ-
 „ stantissima quæque remedia semper fere urgentur. Ve-
 „ runtamen ad hanc notam indolem nostram licet ex-
 „ periri, hominesne boni simus, an vero probrosi, pro
 „ gradu quo vel exultamus, vel dolemus ac ringimur,
 „ quoties publica res hominum communi aliquo benefi-
 „ cio, ac numinis favore augetur. “ cl. Torii therap.
 spec. p. 12., Reperitur ex voto remedium omnis omni-
 „ no pravitatis expert, febres momento temporis fugans,
 „ nullos in corpore tumultus excitans; nullam penitus
 „ molestiam pariens, ac si nihil sumisset æger. Numquid
 „ forte illud audax quidam chymiater, ex antimONIO
 „ vel ex mercurio sublimatis, eleganti periculo fabrefe-
 „ cit? minime gentium. Non alium opificem habuit chi-
 „ na china, quam deum, & a solo deo omnem, quam
 „ nacta est, febrifugam virtutem recepit. Anne ergo
 „ deus illa utitur in humanum genus specie juvenis
 „ in ultionem peccatorum, cum illi tantam vim indidit,
 „ ut ea demum deluderemur ut ea hos perderet? Absit
 „ hæc a nobis ingrati animi blasphemia!

(i) Memoranda hanc in rem exempla plurima in expu-
 gnâ

animi causa, ut ægrorum nausæ amice illuderem, drachmam vel amplius deglutivi, & idem sibi usu venire, neque quicquam se inde perirentire, alii medici affirmant. Particulæ profecto hujus medicamenti facillime digeruntur, (k) uti ceterorum ex vegetabili naturæ regno pro alimentis & medicationibus desumptorum, immo facilius forsitan, quam pleraque alia, ob vires amaras & tonicæ, in quibus qualitatum excessus nullus est. Siquid fæcum inest, id naturaliter, quantum opus esse potest, excernitur, atque nihil omnino a ceteris quotidie assumptis eam in rem singulare & diversum, nihil corrosivi aut inflammantis, aut quod ullo modo opinionem de noxa exinde proventura fovere possit, indagatione physica, medica, chimica, reperire, aut qualitercunque prudenti conjectura augurari licet. Neque vero quemquam hodie medicinæ peritorum medicamenti particulas per se corpori noxias serio reputare crediderim. Si quis ex medicinæ imperitis
ita

gnabilia habent auctores, quos passim hic nominavimus, & quotidiana ostendit experientia, & partim ipsi adducimus, & alia occasione plura ostendemus.

(k) Bæclerus ad *Hermani* cynosur. P. I. p. 206. „ ne-
„ scio, inquit, quo jure huic medicamini, e regno ve-
„ getabili deprompto, aliud, æque adstringens, e re-
„ gno minerali desumptum, minusque domabile, præfe-
„ ratur. “ *Crocum martis antimoniatum Stæblii* intelli-
git, quem, quorundam solum Germaniæ medicorum &
brevioris temporis experimentis exploratum, sunt, qui
cortici penitus substituere, & præferre tentent, quemque
nos quidem haud rejicimus, sed ad febres fugandas ton-
gissime imbecilliores novimus, tum propria, tum alio-
rum, qui auctoris auctoritate, ex ejus principiis & me-
thodo tentarunt, experientia, quam uberius suo loco de-
clarabimus. Neque ipse inclitus remedii ejus inventor
parem cortici potestatem prædicat in febribus indolis per-
niciosæ aut perniciosæ, & ubi efficacem & certam medi-
cationem urgent indicationes.

ita adhuc somniet (1), huic experientia vera & doctrina medica respondere debet:

Crede mihi; vanos res habet illa metus.

Veros vero habet metus ipsa materia febrilis, ipse morbus, qui & hoc & alio remedio quovis, & naturæ

(1) Mirum est, quam ridicula hanc in rem somnia sed quam simul noxia, imprudentes & indocti apud sui similes effutiant. * Laborabat ante quadriennium juvenis, cauponis filius, febre quartana. Per semestre tolerato morbo, medicum consulit. Prescribitur post alia electuarium ex cortice. Supervenit a discessu medici senex compotator garrulus, audit laudari chinam, & „tunc, inquit, adeo vitæ tuæ pertæsus es, ut chinam sumere „velis? a juventute inde mea semper audiui, periculo- „sa esse medicamenta *chinica*, chinische Sachen. “Nempe confundebat nugaculus homuncio *Chimica* medicamina, olim adeo exosa, cum recentiori hoc *china* nomine, de quo in juventute nihil sane inaudiverat. Absterretur interim æger, omittit medicinam, & „dum extra paroxysmos sat bene habet, & febris salubritatem laudari audit, naturæ per tres menses alios rem relinquit: donec, adventante hieme, in pleuritidem sinistri lateris violentam incidit, die paroxysmum febrilem præcedente. Augebatur morbus interventu cujusque accessionis, quæ typum exquisitum servare non desinebat. Sexto pleuritidis die, mane, post exanclatam ea nocte febrem quartanam, advocatus tandem ego, reperio ægrum misere pleuriticum simul, & phreniticum, ægre spirantem, nihil expuentem, tremulum, & delirum, cum furore, pulsu durissimo, tendinumque subsultu. Subito sanguinem e vena sinistri brachii mitti, vesicatoria brachiis, cruribus, nuchæ, admoeri jubeo, & remedia emulsa, diaphoretica fixa, decoctum pectorale, aliaque isti morbo apta, faucibus invito infundi, & extus applicari curo. Altero mane, quum tremor & spasmus cessasset, ac inde a vespera ad mentem aliquantro saniores æger rediisset, ceteris tamen symptomatis, & dolore pleuritico, urgentibus, & sputo parco sanguinolento vix procedente, dum pectus acute strepebat, venam iterum in ejusdem lateris pede aperiri facio. Vesperis sudor bonus tota nocte durans succedit, mane diei octavi mens sibi constat,

* Obser.
pratic.
36. mor-
bus acu-
tus ex
quarta-
na.

turæ vacillantis robore, imperfecte extinctus, & diversimode mutatus, dum pravis consecutionibus imperitorum hominum oculos ferit, vana illa ipsis phantasmata effingit, de noxa, quam morbus intulit, in me-

spiratus sine strepitu facilius est, dolor valde imminutus, sputum paucum, coctum & facile, pulsus mollior, sed semper frequens. Pomeridie redit quartana, & cum ea spiratus gravis, delirium ingens, tremor, tendinum spasmus. Hæc mane diei nonæ remittebant, quamvis mente nondum bene constante, febre sine intermissione persistente, & magno pere debilitato homine, dum urina, quæ per inflammationem flammea limpida fuerat, jam, post solutam pleuritidem, crassa, cum sedimento obscure viridescente, apparebat. Tum vero alium perniciosæ illius quartanæ paroxysmum non expectandum esse ratus, exhibui statim corticis drachmam, & per trihora repetii, ut, fescuncia absumpta, accessionem die undecima expectandam tantum non inhiberem, symptomata ferocia omnino reprimerem, atque die duodecimo *anapezia* reperiretur. Deinde continuatum est ex arte præscripta, & repetitum tertia quaque hebdomade, idem remedium, cujus, ut tutus præstaretur convalescens, octo uncias sensum sumit. Atque ita plane in integram sanitatem restitutus, hodieque vegetus valet, ægre ereptus periculo, in quod ineptissima censura, & injecto metu medelæ febri-fugæ, præcipitatus fuerat. Exemplum hoc narrare lubuit ejus aphorismi, quem p. 21. seq. ex Hippocrate adduximus, de quartanis in morbos acutos periculosos degenerare solitis: dum * vicissim laudatissimæ illæ febres, in corpus acuto morbo enervatum irruentes, lento gradu trucidare sueverunt, ubi medela specifica procrastinatur. *Pechlin*, observ. p. 276. „ In morbo epidemio, qui ante „ viginti annos Lugdunum in Batavis diriter exercebat, „ bat, plurimi, qui morbi acuti malignitatem superasse „ videbantur, sibi redditi, tandem in quartanam, ex hac „ in icterum, atque in hydropem incidere, *funestos plerumque* „ *rumque morbos*. „ Iste vero morbus acutus, qui annis superioris sæculi 69. & 70. Lugduni grassatus est, * febris fuit tertiana intermittens, sæpe in continuam versa, sæpe in morbum chronicum degenerans, utroque modo valde gravis, & duabus civium tertiis exitialis, & rever-

* Quartana ex morbo acuto funesta plurimis.

* Tertiana epidemica exitiosa & æquidiva.

tionis

medicamenti particulis hærente, quæ, ni nocivis opinionibus rectus usus præpediatur, noxam illam evertere possunt, ipsæ plane innocuæ.

S. IX.

Medicamenti securitas exemplis declarata.

Pauca seligere & superioribus superaddere placet specimina, quam frustra sint, qui reliquias febris aut medicinæ, absoluta cura, metuunt. Nihil est, quod aliqui ad ejusmodi experientiam mustitant: latere noxam sub sanitatis specie, post tempus nescio quod ex insidiis prodituram (m). Quando ergo jam remedium ullum, immo vel alimentum, salubre fuisse judicabitur, si ita nodum in scirpo quærere lubet? Credo, si quis eorum, qui cortice usi sunt, post aliquod tempus ense confossus periret, pars culpæ in chinæ reliquias conjiceretur, & a vulnere absolute mortifero absolveretur homicida, si illis vitilitigatoribus judicium deferretur. Duodecim, & quod

Non latet
noxam
sub sani-
tatis,
specie.

sionibus, sine fere diutæ errore, solastatus epidemii culpa, gravissimis & frequentissimis obnoxia, dum cortex Peruvianus, qui, si fuisset bene notus, unice forte suppetias tulisset, nondum ibi a medicis usurpabatur. Eant, qui securitatem febrium intermittentium prædicant, medelam febrifugam criminantur, & legant hæc uberrime declarata in historia ejus epidemiæ apud Sylvium, prax. med. append. tract. 10.

(m) Bontekoe de febribus p. 77., cum ignorantes, ani-
» madvertunt felices remediorum successus, opprobria
» evomunt, metum injiciendo bene valentibus, dicen-
» tes: quamvis ægros curaverimus, malum nihilominus
» post unum alterumve annum denuo evigilaturum, mor-
» temque infallibiliter secururam. Verum calumnia hæc
» tam insulsa & absurda est, ut nullam mereatur respon-
» sionem. Nam præterquam, quod *eventus contrarium*
» ostendit, absolute impossibile est, *remedium aliquod ex-*
» cellens, quo omnes curantur febres, ægrique perfecta re-
» stituantur sanitati, post duos annos lethale evadere ve-

quod excedit, anni sunt, quod hæc mihi medicina
 u'tu explorata est, & undecimus labitur annus, ex
 quo, numerosa in praxi usus ejus frequens fuit, &
 quos ejus ope curavi complures, a primo inde tem-
 pore, adhuc sani degunt. Post innumera summo-
 rum & fide dignissimorum observatorum testimonia,
 ipse ego, minimus omnium, tot felices, & constan-
 tes, immo stupendos, ex isto remedio successus vi-
 di his oculis sensibusque usurpavi, tot ex adverso fe-
 brium infelices sponte eventus, quos scio me isthac
 curatione sola certo impedire posse, ut sensum om-
 nem ejurasse me oporteret, si prejudicantium censo-
 rum vagæ opinationi fidem potius adhiberem, ut
 improbus forem, & medici cordati nomine indi-
 gnus, si medelam adeo certam & insontem ob alie-
 na judicia omitterem, si morbus ea domabilis haud
 fidus innocuusque esse videatur. Nihil jam de lon-
 ge plurimis aliis ægris dicam, quos, aliorum me-
 dicorum egregiorum ope, continuato hujus solius
 remedii usu, solide curatos vidi & novi: prætereo,
 quod, sæpe sæpius expertum, vel solum securita-
 tem profare potest, felix fatum quam plurimorum
 hominum, cujuscunque ætatis & habitus, quos,
 empirica arte qualicunque, vel statim plane sanari
 hoc remedio, vel per varios casus & reversiones in-
 genti copia corticis sensim devorata, tandem inte-
 græ sanitati sponte, vel ea ipsa curatione, restitui
 contigit: id quod, si quid noxii, seu naturæ inimi-
 ci, in ipsis remedii particulis hæreret, aut si febris
 eo curatæ materia adeo insuperabilis esset, fieri nul-
 lo modo potuisse, facile patet. Tunc enim statim
 sanitas rediit, cum febrilis, aliaque forsan conjun-
 cta dispositio morbosa vel deslagnavit, vel correctæ
 & extincta est, quantumcunque ejus remedii in cor-
 pus adsumtum fuerit. (n)

Anno

„ nenum. Vide quousque serpat calumnia & stupiditas,
 „ bonum pro malo, & malum pro bono, accipientium!
 (n) Notandum hic est, quod cl. Torri therap. special.

Anno hujus sæculi vicesimo septimo, quum fe-
 rox per æstatem appareret febris tertianæ epidemiæ
 ingenium, vocabar ad virum robustum fere sexage-
 narium, qui, postquam iræ violentæ vini potum su-
 perindiderat, in tertianam febrem erat prolapsus.
 Alter decurrebat, quum vocarer, paroxysmus, isque
 vehementer anxius, cum cardialgia, dolore ventris,
 laterisque in primis dexteri, delirio, somnolentia. Ni-
 hil agebam, nisi quod diætam justam, & mixtu-
 ram diapnoicam cum solutione lapidum cancrorum
 & nitro, præscriberem. Solvebatur accessio, &
 quum sudor sufficiens promanasset, alvusque enema-
 te nitroso laxata esset, belle habebat *απυρετός*. Vix
 ergo aliquid mali suspicatus, continuari mixturam
 jubeo, donec tertius accederet paroxysmus. Acce-
 pit, eheu, sub vesperam, ingravescit nocte, ruit in
 carum, carus in apoplexiam, apoplexia, quam sum-
 mo mane accitus vidi & obstupui, in ipsam mor-
 tem subitanæam.

* *Observat.
 partic.
 37.*

*Febris
 soporosa
 terror.*

Altero die nuntiatur simile fatum viri ætate
 florentis, quem alius medicus egregius curaverat:

*Observat.
 partic.
 38.*

nar-

p. 277. notar. „Celticarum legionum chirurgi non pauci
 „(cæteris suis) in principio quarumvis febrium,
 „quoquo modo periodum habentium, dilutam infusio-
 „nem aliquot unciarum chinæ chinæ suis ægrotantibus
 „*sine ulla ferme methodo* propinabant: quo fiebat, ut
 „persæpe advocarer tractu temporis ad eos invisendos,
 „quoniam & inde plures contumacesque recidivas, &
 „malum corporis habitum, & nonnunquam acutas ægri-
 „tudines, contrahebant. Quæ mala cum pluribus acci-
 „disse observavi (licet plurimis etiam res ex voto suc-
 „cesserit, aliisque eadem infortunia contigerint cortice
 „nequaquam curatis) aliena impensa alienoque pericu-
 „lo didici, aut mihi didicisse sum visus, corticem Pe-
 „ruvianum indiscriminatim in omnium febrium, etiam
 „periodicarum, principiis non semper tuto exhiberi.
 „Noxas ejusmodi ex abusu empirico sæpe itidem obser-
 „vavimus, legitima tamen methodo ita sanabiles, ut pro-
 „prie non remedium nocuisse, sed morbum male curatum,
 „pateret.

Observ.
partic.
39.

Integra
post febris
fugam sa-
nitatis.

narratur adhuc aliud atque aliud exemplum æque infelicitis successus intra paucorum dierum spatium observatum. Perterrefactus sum merito, & neque me neque alium quemquam sponforem reperi pro securitate febrium vere intermittentium, aut valde remittentium, sed æque ac illa, quam fūneſtam videram, vel magis ferocium. Quarum magnus & indies augescens numerus quum anxium me haberet, ea ipsa hebdomade, ultra triginta ægris, quos adhuc notos numero, in quibus, dum ipse ad lectulos probe omnia perpendebam, ob symptomatum notabilem vehementiam, aut ob vires debiles, periculum aliquod verebar, corticem efficaciter exhibui, eosque ad unum omnes salvos & incolumes intra paucos dies præstiti. Maxima pars manserunt statim sani, repetita, uti tunc mihi moris erat, ad *sydenhamii* normam, curatione pro reversione præservanda; pars in febrem postea relapsi sunt semel, pauci amplius, partim propria, vel morbi & aeris culpa, partim quia methodus reditum præcavendi nondum tunc exquisite mihi usurpabatur. Relapsi tamen sunt sine periculo, (o) & curati feliciter, & sospites supersunt omnes.

Numerum hic inire nequeo tot aliorum, qui similiter servati superant. Multos novimus, & quotidie videmus, qui vegeti senescunt, posteaquam ante

(o), „Sed re vera“ (sunt verba cl. *Torti* therap. spec. p. 174.) „nonnunquam transactæ procellæ obliti ægrotantes, & ab hominibus male feriat, cum recidunt, seducti facile exclamant: satius fuisse febrem finire, a qua fortassis evasisent, absque tædio recidivarum. Profecto receptum beneficium non exprobrarent, si febris illos jugulanti relictæ fuissent. Sed probi viri est, cunctos servare, quos potest, & ferere beneficium, etiamsi sit messurus calumniam. Non sic ajunt postea, cum alios cernunt, in similibus circumstantiis, hoc remedio hacque methodo destitutos, perire.

te plusquam triginta annos (p) copiose ex arte ministratus cortex sanitatem ex febribus restituit. Medicus quidam ex his, quorum methodo, ultra quinquaginta annorum spatium, hæc talia præstita sunt, ante aliquot annos senio meritisque gravis decessit, qui, per multorum annorum seriem, verno quotannis tempore, sanus, robori visceribus conciliando, & promovendis excretionibus per aliquot hebdomades hoc remedio usus est, sæpiusculè præterea, si quando defectum aliquo modo tonum ventriculi, aut aliquam cruditatem sensit, unciam unam atque alteram sensim deglutivit, & effectum laudavit. Similis quotannis medela *προφυλακτική* usus est (q) Ludovicus XIV. Rex Galliarum, cujus vegetam senectutem Europa novit. Idem anno superioris sæculi LXXXVIII. corticem ex methodo *Talboriana*, hoc est, perquam copiose & diu, pro febre fuganda, in pulvere etiam maxime, sumsit, postmodum vero, quoties sanus, præcautionis causa, corpus pharmaco purgavit, eodem medicamento per aliquot deinde dies usus est, ut naturæ robur servaret, motusque forsan metuendos compesceret. (r) Summus quondam in his provinciis sacrorum antistes, anno hujus sæculi XXII. novem & octoginta annos natus, & ad extremum usque senium, mirabili cum vigore mentis & corporis magnis negotiis operam navans, marasmo senili placide extinctus est. Laboravit circa superioris sæculi annum LXXXV. febre quartana, quæ per novem menses,

a me-

Observ.
partic.
39.

Observ.
partic.
40.

Observ.
partic.
41.

(p) Incl. *Torti* therap. p. 165. scriptum invenio: „ experientia mea, respectu ad usum innocuum chinæ chinæ generaliter, est annorum circiter quinquaginta, „ præter experientiam præceptoris mei, ab ipso corticis „ in Italiam adventu initia sua sortitam; respectu vero „ ad usum largiorem in perniciosos febribus, est annorum „ quadraginta: quod potest sufficere ad firmandam „ ætatem pusillorum fidem.

(q) cl. *Torti* therap. special. p. 354.

(r) *Les admirables effets du kinkina* p. 27. seq. 44. seqq.

Observ.
partic.
42.

a medico tunc hic loci primario doctissimo experientissimoque, multa arte frustra tractata fuit. Duplicabatur & incrementa capiebat febris, cum virium & functionum corporis dispendio, gliscentibus, quæ plerumque antea litteratissimum virum afflixerant, pathematis hypochondriacis. Innotescebat eo tempore usus corticis efficax & continuatus *Talborianus*. Itaque idem medicus illustris, copia insigni medicaminis tum fere hic ignoti comparata, & sufficienter diuque satis repetita, plenam viro sanitatem ita restituit, ut a febre ceterisque, quos antea valetudinarius fere semper tolerarat, affectibus constanter liberatus, ad mortem usque prædicarit vivacem viridemque senectutem illi feбри, illo remedio persanatæ, deberi. Vir nobilis ad hæmorrhoides cæcas & podagram pronus, ante quinquennium & ultra, a cephealea enormi, deliriis, horrendisque convulsionibus epilepticis, ex fomite febricolo ortis, paucos intra dies per corticem liberatus, & quasi ex cymba Charontis reductus, deinde legitime repetito, immo ultra necessitatem trimestri, remedii usu, postmodum etiam lactea diæta, egregie refocillatus est. Altero deinceps anno, hoc primum medicamine, per mensem aliquoties quotidie usurpato, totum nervis visceribusque integrum præstare, & horridi morbi metum omnem præscindere, deinde lactea diæta alimentum corpori dulce ministrare, salvus repetiit, jamque hanc quovis vere feliciter instituit, nullo recidivæ febris, aut alius pravæ consecutionis metu. Podagra item & hæmorrhoidibus aliquoties deinde, pro corporis habitu, laboravit; neque ullum apparuit febris redeuntis indicium, quod ab illo orgasmo, nisi plene curata sit, evenire alias solet. Puer jam sexennis, chirurgi periti filius unicus, ante biennium, & quod excedit, laborabat variolis impense confluentibus, cum maculis purpureis pluribus interspersis. Vita vix conservata, declinantibus post diem XXI. variolis, misere tamen, in corpusculo vehementer debilitato, excruciabatur abscessibus hinc inde erumpentibus, & febre

Observ.
partic.
43.

bre continua, alternis diebus exasperata. Quarta ab
 ineunte morbo hebdomade, cum & febris & con-
 stitutio *αποσυναρτῶς* aliis remediis nihil concederet,
 viresque labalcere magis magisque viderentur, pro-
 posuimus hoc remedium, similibus in casibus sæpe
 nobis, post *Mortonum* aliosque medicos inclitos, fe-
 liciter exploratum. Sumpsit æger lubenter electa-
 rium ex cortice simplici & syrupo aliquo, ejusque
 intra quinque hebdomades uncias plus quinque, ad
 plenam usque sanitatem, absumsit, eo sensim cum
 effectu, ut febris, primum imminuta, cessaret, vi-
 res cum appetitu incrementa caperent, abscessus,
 accedente sollicita patris ope chirurgica, sanescerent,
 novique emergere desinerent, & habitus corporis
 validus evaderet floridusque. Integra exinde vale-
 tudo inconcussa ad hunc usque diem perstat. Puel-
 la jam triennis, filia mea, matre debili, per gra-
 viditatem valde febricitante, nata, lacte minus sa-
 lubri nutrita, brevi post ablactionem annicula cor-
 ripitur languore insigni, anorexia, macilentia in-
 dies augescente, tussicula, febre primum anomala,
 dein manifestum duplicis quartanæ typum adsciscen-
 te, sed lentæ & haud plane intermittentis. Præbe-
 tur, permessa purgatione κατ' ἐπιπρασιν, cortex in
 electario, (f) ut drachma & ultra indies absumere-
 tur. Melius statim habuit, cessavit brevi febris, &
 repetito justis intervallis medicamine integre curata
 est. Sed cum indies majus corpori, a nativitate in-
 de languidulo, robur ex continuato usu nasci vide-
 retur, & avide infantula medicinam devoraret, præ-
 cuit eidem etiam deinceps insistere. Itaque infans
 tunc

* Observ.
 practic.
 43.

(f) Plerumque alias sufficit infantibus extractum cum
 aqua paratum, ad modum *Apini*, quod in liquore grati
 saporis paucio vel multo solutum, guttularum vel potio-
 nis forma, ita per trihoria fere, in paroxysmorum inter-
 vallis, exhibere soleo ut, verbi causa, bimulis decem
 plus minus grana pro singulis dosibus exhibeam, conti-
 nuemque & repetam, pro juvamine eveniente, & pro
 nisu recidivo, secundum regulas.

tunc annicula, ante biennium, per trium fere mensium tempus, ultra octo corticis uncias consumpsit; jamque corpore & animo belle valet, ac incrementa capit, feliciter nuper exanclatis variolis cum febre scarlatina periculose complicatis, post quem morbum denuo per dies quatuordecim sumpsit corticem, non nisi ut appetitum, vires, ac vigorem reciperet, & eximie recepit. Vir nobilis, aliquot ultra triginta annos natus, patre genitus, qui florida ætate, & ni fallor, phthisicus obiit, a multis inde annis ad quodvis frigus perceptum tussi ac catarrhis obnoxius, ante aliquot annos afficitur diuturna tussi sicca sensim ingravescente, hinc aliquoties hæmoptysi, sputo postmodum phlegmatico, neque non purulento, tabescit, cum languore appetitus & virium, febriculæque tabidæ indicibus, & per annum integrum; sub istis symptomatibus, modo magis, modo minus affligentibus, vix per medelam nostram revellentem, vulnerariam, temperantem, abstergentem, roborantem *ap. dos ad hoc* servatur. Sub hiemem anni XXIX. febris corripit tertianæ indolis intermittens. Ministratur statim, periculi iusto metu, post duas accessiones cortex, & ea cum felicitate continuatur, cum syrupo diacodii in electarium mixtus, ut, cessante febre, robur corpori accessisse, morbo veteri decessisse, observaretur. Repetito aliquoties ex methodo, per alternas hebdomades curationis filo, non febris solum constanter absuit, sed æger adeo per omnia melius habuit, ut lubentissime, per tres adhuc menses continuos, ter quotidie dosin electarii sumere perseveraret, addito balsamo antiphthisico *Meibomii* ad guttas bis quotidie viginti. Mense dein Majo aquas Selteranas cum lacte potavit, atque exinde sanus vegetusque, sine tussi, catarrhis, febre, aliisque symptomatibus, munere suo militari sub aeris sæpe injuriis, fungitur; mortis faucibus eripi visus. Lepidum est, quod circa copiosum corticis usum, præter consilium, ante duos mihi, & quod superat, annos obvenit. Vir nobilis, macilentus, hæmorrhoidum fluxu ac motibus

ano.

Observ.
partic.
45.

Observ.
partic.
46.

anomalis, tussi sicca, hæmoptysi, catarrhis, flatibus, sæpe afflictus, qui ante biennium, & iterum antegressa hieme, ex pleuritide satis periculosa emerferat, corripitur mense Julio annicir 17ccvii. febris tertiana epidemia. Quæ postquam cum tertia accessione in duplicem haud plane intermittentem degeneraverit, & hæmoptysin cum tussi violenta comitem adscivit, non tuto permitti posse judicata, sed cortice, cum papaveris albi syrupo in bolus redacto, ex methodo profligata est. Nondum penitus convalescerat æger, quum abire hinc, operisque ad aquarum exundantium aggeres præesse, jussus fuit, neque potuit non obedire. Dimisi illum ea lege, ut præsertim sub paludosorum effluviorum hauriendorum necessitate, insisteret medelæ, donec me de valetudinis statu per litteras certiore fecisset, quod post paucos dies facturum se esse recepit. Verum nihil de ipsa comperi, donec sequentis anni mense Januario epistolam accepi, quæ egregie se valere perscripsit, & consilium petiit, num corticis usui amplius insistere deberet, cujus quotidie quinquies drachmam dimidiam assumere nondum intermiserit, quia, licet semper detentus operis aquariis, alias sanitati suæ molestissimis, firmitatem indies majorem valetudinis a multis annis debiliorens perentiscat, hæmorrhoidibus sine molestia identidem sub medicatione promanantibus. Annum & diem datarum litterarum male me intellexisse, & forsan vetustiores alicubi neglectas jacuisse, putabam. Ubi autem veram rem esse, & magnam viri in remedium fiduciam reperi, quiesceret quidem alternis hebdomadibus ab ejus usu, sed alternis idem ter adhuc repeteret, suasi, appropinquante præsertim æquinoctio, quo hæmoptysin pati alias consuevit. Exinde vero, quod sæpius postmodum per litteras, & nuperrime adhuc coram testatus est, optime quidem, & longe melius, quam diu antea habuit, corporis etiam habitu vivido magis & pinguiori facti.

Plurima, quæ nobis constant, parum absimilia, de cortice copiose satis, & diu, utilitatis, vel necessi.

cessitatis, vel securitatis causa, & feliciter, & innoxie certe usurpato (1), in diversissimi generis constitutionibus, ob febres ex genere intermittentium, morbos febriles, epilepsiam, choream S. Viti hæmorrhagias, aliaque παθήματα (2), repetere, temporis ratio & operæ consilium prohibent, multa etiam consulto alii occasione reservamus.

Quæ

(1) Post tot observationes proprias & alienas, equidem non adeo miror, quod haud pridem cl. *Junckerus*, vir egregie merens, *Schaliana* scholæ doctor, in dissertatione de legitima febrium corruptarum tractatione p. 27. seq. scripsit: „Sane nuper ex ore præclari cujusdam regii medicum admiratione audivimus, se, licet hunc „corticem prodige, & ad uncias quotidie dedisset, nunquam tamen sinistrum effectum observasse; a parco autem usu mala illa confectionaria, quæ per vulgus circumferrentur, esse derivanda.“ Si, quod omnia suadent, recte capio mentem præclari illius medici, id dicere animus fuit: si opportune, hoc est, morbi indole, & tempore, & corporis habitu permittente & poscente, cortex datus sit, dosin etiam majorem solito, immo, urgente velocis periculi necessitate, ad uncias indies extensam, ejusdemque medicaminis prudenter liberalem continuationem repetitionemque, ad plenam usque morbi extinctionem, nunquam sinistrum eventum produxisse. Illa autem, quæ per vulgus veræ αιτιολογίας ignarum circumferantur, prava confectionaria non ipsi remedio deberi, sed dispositioni febriculosa imperfectius extinctæ: & quamvis usus corticis, uti omnium medelarum, non opportunus nocere itidem possit; frequentissime tamen peccari in usu ad morbi proportionem non adæquato, dum in dosi, continuatione, repetitione, deficient vel ægri, vel artifices. Atque hoc verissimum esse satis hætenus probatum videtur, uberius alia occasione demonstrandum.

* Cortex
ad spha-
culum.

(2) Nuperrime cl. *Hampius*, medicus Londinensis, natione Germanus, doctissimus felicissimusque, novum experimentum ad medicum apud nos inclitum perscripsit, quod ex ejus epistola mecum communicata hac excerpte liceat, ipsis scriptoris verbis latine solum versis. „Non possum, ait, quin de cortice Peruviano memo-
rem,

Quæ de recens feliciter invento usu corticis ad
 sphacelum dicta sunt, uberiolem explanationem acci-
 piunt ex libello nuperrime edito Joannis Rusby
 vorthi, chirurgi doctissimi, qui inscribitur *a propo-*
sal for the improvement of surgery. P. 3. lqq. nar-
ratur historia, quam latine heic reddere licebit.
 “Anno 1715. ad virum quendam arcessebar spha-
 „ celo

*Corticis
 usus ad
 sphacelum
 confirmatus.*

„ rem, quid primum cl. *Amyandus*, chirurgus regius,
 „ alique post eum, divini hujus remedii ope, in spha-
 „ celo præstiterint. Nempe sex jam prostant casus, ubi
 „ sphacelus, quamvis ad ossajam usque penetrasset, in-
 „ hibitus plane est, usu laudati medicamenti. Dabatur
 „ quarta quavis hora ad scrupulos duos, vel drachmam
 „ unam, donec fescuncia absumeretur, quo facto siste-
 „ batur processus siderationis. Imitatione digna res est,
 „ & pariter eam medicinam ad cancerum coercendum ten-
 „ tari posse existimo. “ Sane apud nos quoque existant
 exempla, ubi & ulcera putrida, sed coorta ex *μεταστασι*
 materiæ febriculosæ, omnino persanata sunt, & dissipati
 tumores glandulosi, ad carcinomatis fere naturam acce-
 dentes, sed ejusdem febrilis fomitis soboles, & ipse su-
 perveniens sub statum erysipelatis, sed ex febrili fomite
 oriundi, sphacelus cohibitus est, dato, tanquam ad fe-
 brem fugandam, cortice. Femina etiam quædam fere
 sexagenaria, tota sana, pedem dextrum lapsu infausto
 dextrorsum luxaverat, cum ingenti laceratione ligamen-
 torum tendinumque, & accedente inflammatione gravi.
 Declinante hac, supererant partes plures, cutis, muscu-
 lorum, tendinum sideratæ, remanebat febris lenta con-
 tinua, cum anorexia plenaria, & augescente indies de-
 bilitate. Observato manifeste duplicis quartanæ typo,
 mirum est, quam belle omnia immelius mutata sint, &
 secundata egregii chirurgi curatio sollicitè extrinsecus
 adhibita, postquam præscripta methodo febrem quarta-
 nam sustuli, appetitum viresque restitui. Pedis tamen
 ista læsio, sublato licet sphacelo, lente demum sanescit,
 & feminam aliquo quidem modo, ut non fieri nequi-
 vit, claudicantem, sanam tamen præterea relinquit,
 quam equidem deploratam habuissem, nisi eo nos deus
 donasset remedio. Supervenit adhuc aliquoties deinde fe-
 bricula erysipelatosa, sed sine periculo deflagavit.

*Observ.
 partic.
 48.*

Verthof, de Febris.

Q

Observ. part. 49. "celo in pede ex causa interna laborantem, cum
 "pulsu inordinato, iis in casibus consueto. Pro-
 "fundas incisiones ad os usque in parte siderata fa-
 "ciebam, & circumcirca, quo usque aderat inflam-
 "matio, scarificabam, vulgariaque admovebam loco
 "præsidia. Febris hinc deslagravit, pulsus non so-
 "lum evasit tranquillus, sed etiam ordinatus, &
 "intra paucos dies suppuratio in marginibus nota-
 "ta est. Linquere ægrum & Pharmacopœo com-
 "mittere coactus sum. Sed brevi post tempore vo-
 "catus sum denuo, reversa febre, & ad superio-
 "res partes progressa sideratione. Eandem, quam
 "prius, methodum, simili cum successu, adhibui:
 "sed symptomata priora omnia tertium regressa
 "sunt; repetita vero denuo eadem methodo, ces-
 "sarunt. Inutilem fore amputationem ratus sum,
 "quippe nimis sæpe reditum mali expertus, ubi
 "caussa in sanguine & humoribus hæsit donec tum
 "primum providentia me direxit, ut corticem hoc
 "in casu præscriberem, observata febris remissione.
 "Respondit ultra expectationem eventus. Febris
 "non amplius rediit: corruptum crus amputatum
 "est: & vidi hominem sanum vegetumque post mul-
 "tos exinde annos. Posthac aliquoties bonum eum
 "effectum in similibus casibus, hand exigua cum a-
 "nimi voluptate, notavi, P. 12. seqq. epistola ex-
 "stat Claudii Amyandi, chirurgorum magistri, ad li-
 "belli auctorem, ubi p. 14. seq. "tuo, inquit, exemplo
 "corticem in omni sphacelo, eodem cum successu
 "dedi, qui eos viros egregios, quorum tu (in epi-
 "stola non edita) mentionem facis, exhilaravit.
 "Jam curo virum honoratum septuaginta octo an-
 "nos natum, qui isti medicamini vitam servatam
 "debet. Gangræna primum laborabat ex phlegmo-
 "ne. Usitata remedia videbantur periculum remo-
 "visse. Sed, quum febris sine remissione aut inter-
 "missione perduraret, sphacelus subito apparebat,
 "cujus progressus nulla ope sistebatur, donec usur-
 "paretur cortex, quo facto, viginti minus horis
 "separatio incipiebat, cum pure laudabili. Idem

Observ. part. 60.

Observ. part. 61.

ante aliquot annos Judæo contigit in sphacelo tri-
 bus hebdomadibus obfirmato; quavis medela a va-
 rius chirurgis frustra adhibita: alii item ægrorum
 meorum. In septem ejusmodi casibus id medica-
 men jam præbui discrepantibus singulorum cir-
 cumstantiis; & in omnibus tamen præstitit effi-
 cium: etiam intra hos paucos dies in *Delenorio*; *Observ.*
pratic.
 62.
 balnei in vico S. Jacobi magistro; cui sideratio ac-
 cidit post varias in cruribus hydropicis puncturas,
 Cortex progressum infra viginti quatuor horas sti-
 tit, & escharæ separari cœperunt. Sed, corpore
 jam îterico, & evacuationibus exhausto; rediit
 sphacelus, & alterum crus invasit; unde quam-
 vis mortem obierit æger, vis tamen remedi ad-
 eo fuit manifesta, ut, hoc ceterisque casibus at-
 testantibus, evidens esse putem, æque nos de me-
 liori exitu; aut certe de sistenda sideratione ex
 quacunque causa interna, certos esse per corti-
 cem posse, quam de febre intermittente per eum
 superanda. „ Respondet auctor pag. 22. „ Exi-
 mio cum gaudio percipio, tot tibi experimentis
 salutarem corticis effectum demonstratum esse:
 quamvis iste magnam certe partem bonæ tuæ &
 aptæ directioni debeatur. Monebo solum, in æ-
 gra quadam mea, citò nimis omisso cortice, re- *Observ.*
pratic.
 61.
 disse siderationem, intra circiter quinque dies;
 sed scarificando partem, & repetendo remedium,
 præsentissimo rursus effectu beatus sum, jamque
 mulier perfecte convaleuit. Et licet antea per-
 quam malo corporis habitu fuerit, melius jam
 quam aliquot superioribus annis habet: id quod
 ipsa facies cunctis, qui antea norant, ostendit,
 quamvis quinquaginta jam numeret ætatis annos, „
 P. 30. exstat epistola cl. *Douglassi* sequens. „ Ante
 menses duos vocabar ad virum honoratum, circi-
 ter quinquagenarium, in calce pedis sphacelo ex
 causa interna laborantem. Scarificabam & deliga-
 bam secundum artem, & medici ejus cardiacum
Raleighi, rad. serpent. Virg. ceteraque pro more
 præscribebant remedia. Sequenti die *Dick nsius* &

" *Cheseldenus* consulti sunt . Confirmarunt quæ a
 " nobis acta fuerant . & pergi ita voluerunt . Feci-
 " mus sine successu ullo per dies octo : gliscente si-
 " deratione , neque remittente febre . Collatis ite-
 " rum consiliis , omnes vero haud simile reperimus ,
 " ægrum *νυχθήμερον* superfuturum . *Diokinſius* tunc
 " corticem proposuit , non propria experientia , sed
 " tua auctoritate , & *Amyandi* , itidem variis felici-
 " bus experimentis fortunati . Consensere omnes ,
 " haud sine aliqua hæſitatione . Assumpto cortice ,
 " febris statim discessit , ſterit sphaelus , digestum
 " est vulnus , delapsæ sunt escharæ , cum omnium ,
 " qui viderunt , aut fando acceperunt , stupore . Ob
 " novum hunc corticis usum ad sphaelum , majores
 " tibi debentur gratiæ , quam ipsi illi , qui pri-
 " mus utilitatem ad febres intermittentes offendit .
 Monet denique auctor p. 35. ita experimentum su-
 um capiendum esse , quod ipsa ratio dicat , ut non
 ab omnibus omnino causis internis oriundi sphae-
 li ejus medicinæ viribus expositi esse jactentur :
 quum , quod de omnibus medelis valet , quibusdam
 hanc causis posse non congruere , methodus specia-
 lis quemlibet peritum doceat . Congruit certe præci-
 pue , ubi febrilis materia periodica lubest , & ubi-
 cunque intus in visceribus inflammatio , fideratio ,
 aut abscessus , aut insuperabilis putredo , aut spasmo-
 rum fluxionumque impetus continens , efficacis uti-
 li obicem non ponit . De viscerum obstructione re-
 feranda , & humorum abundantia minuenda , in tam
 præcipiti periculo , ante remedii præbitionem vix
 licebit cogitare . Sufficiat heic vires medicinæ ejus
 summopere in morbo nocentissimo innocuas & exi-
 mias , ex aliena maxime experientia , annotasse ,
 quæ , in tam desperatis casibus , tanto successu bea-
 ta est , ut & imitatione prudenti dignissima sit , &
 vel sola hisce silentium imponere debeat , si qui ad-
 huc divinum illud beneficium calumniari , & suspen-
 dum reddere , & medicos ægrosque , quantum fieri
 potest , ab usu ejus abſterrere amant . Næ isti ve-
 rgor ne tandem deo , medicinæ datori , difficultes
 ratio-

rationem reddituri sint, vanæ dicam timiditatis, an præfractæ in morborum impetu permittendo temeritatis, immitisque in omittendo miserorum ægrotantium levamine pertinaciæ, ni, abunde moniti, meliora acceptare, & acceptata candide profiteri, aut saltem, donec usum multiplicem ab abusu rite distinguere didicerint, tacere discant.

SECTIO SEXTA.

Proponit observationes & conjecturas ætiologicas de modo quo operatur medicamen, typisque & periodis.

§. I.

Problema & conjecturæ, de modo, quo cortex operatur.

Solvat hujusmodi syllogismos, experimenta dico tot millies, a tot inclitis viris, per tot annorum seriem, in tot regionibus repetita, quorum veram consequentiam quilibet *αναλογως* experiundo comperire potest, aut taceat opinio, quæ solam adstrictionem, eamque ne quidem per varias corporis partes, motuumque directiones naturaliter diversas, distinctam, generali edicto, pro unica corticis virtute, ne dicam pro crimine habet, qua nihil corrigit, nihil mali expellat, nullas secretiones vel excretiones in justum ordinem redigat, sed omnia obstipet, & materiam febrilem in corpore, veluti strigis cohibeat compedibus. (x) Magnorum virorum, quos

Vis adstringens

(x) Sydenham. epist. l. p. m. 377. seq., Quo autem pacto deprehendemus, corticem vi sua adstrictoria febres fugare? Qui id probare velit, necesse erit, ut prius alia adstringentia pari virtute prædita in medium afferat. Mihi certe, vel eorum fortissima adhibenti in

quos sequi videntur sibi, vel aliis videri volunt, qui ita sentiunt, aut loquuntur, non ea est arrogantia, quin potius, ubi de modo agendi perfecte noscendo

experimentum, nondum e voto cessit. Quid quod illos etiam sanat, qui ab ejus usu, tamquam a cathartico assumpto, frequenter alvum deponunt? Id vero deum est recte sapere, suo se quemque pede ac modulo metiri. Non verebor dicere, quod medici cura omnis atque industria in expiscanda morborum historia, iisque remediis adhibendis, quæ, experientia indice ac magistra, eisdem valent depellere, debeat collocari: observati tamen ista medendi methodo, quam recta ratio, non speculationum commentis, sed trito & naturali cogitandi modo innixa, ei dictaverit. Quod de fortissimorum adstringentium usu sæpe frustra-
neo, & impari effectibus corticis docet, confirmatur recentiori observatione in *histoire de l'Academie des sciences* a. 1714. p. 37. seqq. Magnus experimentorum numerus ostendisse traditur, experimentissimis viris *René almo* (*Renouaume*) *Homborgio*, nuce gallarum sat sæpe febres intermittentes fugari. Additur vero, notantibus viris experimentissimis itidem, *Boulducio*, *Lemerio*, *Godofredo* (*Geofroi*,) id medicamentum vel sexies repetitum in febribus tertianis & quartanis effectum caruisse sæpe, sæpe inde profligatam febrem rediisse, ceterisque præter corticem Peruvianum remediis omnibus superiorem fuisse. Immo vero aliorum adstringentium minus expertorum doses eo usque intendere, ut febrem certo profligent, si omnino profligare difficiliorem possunt, quis securum reputer? Exemplum in nuce moschata est, quæ tantopere multis laudatur, & a paucis pro infecuro medicamento habetur. Ea vero, cortice longe potentius adstringens, non solum longissime minus potenter febres, sed incertissime devincit, verum etiam aucta dosi alvum evidenter stringit, & sanguinem visceraque inflammare, & quod hoc libello maxime notandum videtur, soporem arcessere apta est. *Bontius* de medic. Indor. dial. 5. vitum sibi in India memorat, ex nimio ejus nucis usu aliquos per diem unum & alterum, non secus ac caro correptos, immobiles ac mutos jacuisse. A nimia ejusdem dosi, coma vigil, cum delirio, vertigine, stupore, visus ac loquelæ

do quæritur, cum Ramazzino (y) exclament, quod poeta (z) de Nili origine cecinit.

vincit adhuc natura latendi. (a)

Quid nos hanc in rem hariolemur, & quo usque artem in ea peruestigatione certo vel probabiliter experimentis & ratiociniis pervenisse existimemus, alibi aliquando explicatius dicendi locus erit. Præmitti debet illi perquisitioni historia accurata effectuum hujus remedii, qui, pro varia ratione methodi & miscelæ, varii sunt, in corpus humanum sanum & ægrotum, inque diversos ejus humores, fibras, motus, sanos morbososque, tum intra corpus, tum extrinsecus, si cui humori admisceatur, vel loco applicetur. Præcedere debet distincta, & ab omnibus opinionibus liberata historia, & quantum sine incerta opinione fieri potest, iusta ætiologia mor-

Inqui-
renda
prius-
quam de-
ciatur.

quelæ privatione, per biduum durans notavit *Schmidius* eph. nat. cur. dec. 2. a. 2. obs. 120. add. cel. *Behrens* select. diæt. p. 286. Talia a corticis dosi vel modum excedente nemo observavit, ut diversissima diversorum adstringentium natura etiam hinc satis pateat, quum contrariam efficaciam experientia monstrat. Febris per imperfectam corticis dosin imperfecte tentata coma accipit apud *Ramazzinum* constit. epid. p. 149. quod ipso forsan cortice medicabile fuisset.

(y) Oper. p. 219.

(z) *Lucanus*.

(a) *Schelhammer*. de genuina febres curandi methodo. p. 131. seqq. laudat remedia, quorum virtutem experientia probat, quamvis ratiocinatio agendi modum non penetret, eaque empirica vocat. „Ejusmodi, inquit, remedium, ab omnibus hominibus, post varia, licet fata, ac contentiones non exiguas, agnitum atque admissum, est cortex ille Peruvianus, quem chinchinam appellant, cujus agendi modum multi quidem explicare aggressi, sed, meo iudicio, nemo adhuc expedit. Sunt enim alia simplicia non pauca, quæ & terrea styptica vi, & insigni amaricie instructa sunt: tamen id non præstant æque feliciter, quod hic nunquam non, si rite cum eo agas, præstare certo solet.

conjectu-
ra nostra.

morborum, symptomatum, constitutionum, ubi juvat cortex, aut nocet: notandum accurate, quid proficiendo vel officiendo præstet, & qua forte rerum illarum mutatione, quæve methodo, aut mixture, aut quibus præmissis vel subjunctis, noxa vel utilitas impediatur, aut mutetur. Interea etiam chemicis physicisque artificii, ignis torturis, spectaculis microscopiceis, chirurgia infusoria, & variarum rerum miscela, explorare partem naturæ medicamenti licebit. (b) Ex re etiam fuerit aliorum remediorum febrifugorum efficaciam & naturam similiter expicari, ut comparata juxta se posita magis elucescant. Tunc forsitan solidius judicium efformari poterit, quid de modo agendi statuendum sit, quidque inquirendum supersit, qua in re posteritas ultima habebit adhuc, ubi humani ingenii & artis vires experiatur. Conjiciamus tantisper, remedium hoc, pro suo modulo, velut alia vegetabilia amara, leviter aromatica, & parum austera, agere. Dicamus illud particulis leviter adstringentibus tonicum esse, unde fibrarum & nervorum tonum intendat, præsertim aliquanto laxiorum, & ad quos satis efficaciter penetret, quosque suarum partium tactu & stringendi facultate neque majores, neque minores, neque magis insensibiles, aut turgidos, reperiat. Notemus augeri tonum præcipue ventriculi, intestinorum, ductuumque & glandularum, unde liquores eo confluunt, & quo inde effluunt, & evi-
den-

(b) conf. *Leeuwenhoek's microscopical observations on the cortex Peruvianus* c. fig. phil. transact. n. 312 p. 2446. seqq. item ejusdem *brievien de 60. missive van cochenille en de schors china*. Hoffmanni dissert. de china china modo operandi. Pitcairnius in opusculis medicis diss. 8. 9. Sponii experimenta de febris & febrifugis. Lemery *cours de chimie* P. II. c. 6. Apinus hist. febr. epid. §. 48. Ramazzinus de usu & abusu china china. Torti therapeut. special. L. I. c. 5. Cogrossi *considerazioni fisico-meccaniche e mediche intorno alla natura, effetti, ed uso della corteccia del Perù*. Hellwigius de quinquina Europæorum §. 15. seq. Horbii

dentissime quidem vasorum biliarium: eadem virtute chylo impressa, & ad circulantem sanguinem per vasa lactea delata, tum vero etiam ipso nervorum consensu, roborari tonum ceterorum vasorum, sanguineorum, lymphaticorum, nervorumque, fibrarum, & ductuum, præcipue in hepate, pancreate, mesenterio, liene, renibus, utero, partibusque seminalibus, & ceteris, quæ per arteriam magnam descendentem, & venam portæ, & cavæ propagines, variis canalium ramis & directionibus, alluuntur, & nervorum retibus complicantur, in abdomine præsertim. Attamen ceteræ itidem corporis partes, tot ipsum, pulmones, cerebrum, artus, & quæ sunt reliqua, partim debilius & minus notabiliter, partim subtilius & remotius, partim per nervorum consensum varium, partim vero maxime *ὁσπερ* naturæ affici, reputandæ videntur, posteaquam effectus, qui a substantia remedii expectari potuerunt, eadem dudum digesta & excreta, jam præstiti sunt. Censeamus eadem vi tonica, & velut balsamica, (c) crasim chyli, sanguinis, & humorum inde derivatorum, biliosi maxime, pancreatici, & similium, coerceri, ubi præcipue præter naturam, sed non ultra potentiae remedii proportionem, exsoluta est. Addamus, particulas temperate amaras, saponaceas, & aromaticas digerere, abstergere, & quasi bilis vices

Herbii diss. de chinæ chinæ virtute febrifuga. *Tournefort* de materia medica. *Tauvry* traité des medicamens T. I. p. 97. T. II. p. 213. *Freind*. emmenolog. c. 14.

(c) Doctissimus *Junker* in diss. de febris corruptis ait: „corticis patropi plus virium balsamicarum, quam adstringentium, ei tribuunt, licet hoc adsertum examini tam externorum sensuum, quam chemiæ, minime respondeat. “ Adversari hæc aliquantum videntur examini sensuum & chemiæ a *cl. Hoffmanno* in diss. de chinæ chinæ modo operandi §. 8. 9. luculenter exposito, & his, quæ idem vir illustris nuper repetiit in de recto corticis usu §. 23. de principio balsamico. Taceamus jam experimenta propria, Consentiunt plerique, quos

vices gerere, & hanc, si iners vel acore corrupta est, ac alios humores similiter vitiatos, chylumque in primis, corrigere: earundem vero particularum sulfure leniter anodyno, quod amara, & aromata, & balsamica habere solent, & odor sigillatim prodit, & consequentiæ variæ testantur, fibras & nervos demulceri, minores præsertim, & a contactu terreæ & salinæ fixioris substantiæ remotiores, & qui neque præsentente spasmo insigni stricti sunt, neque nisi vim remedii superante ad eum proxime inclinant. Existimemus tonum sensumque nervosiorum partium alicubi in ventriculo præsertim, & ubi salium excretiones sunt, blande exstimulari sale earundem particularum medio fixiori, & quod in sinu gerunt, volatili oleoso, quamvis id haud omnino in corpore eliciatur. Neque negemus etiam, iisdem salibus, & ipsa laxiorum partium, vasorumque majusculorum & exquisitiori sensu pollentium, tonica adstrictione, leniter deinde aperiri obstructas vias, relaxari vasa minora, remotiora, & minus sensu prædita, & succos aliquanto viscidiores incidi, atteri, promoveri, fluidioresque reddi. Ex his forte aliquo modo explicari posset potentia remedii manifesta in curandis febribus aliisque morbis, & in promovendis sæpe excretionibus, pro nisu naturæ & materiæ coctæ, vel turgentis, præsertim vero in restituenda transpiratione insensibili, & quod magna ex parte ab hac dependet corporis æquilibrio, & vigore motuque tonico

natu-

quos supra nota (b) nominavimus, auctores, examinando convicti, inesse incortice ejusmodi principium salino-sulfureum, gummi-resinosum, suaveolens, diureticum, quod balsamicum dici mereatur. Num autem plus hujus, an vero adstringentis, memorandum insit, & utrum potius efficacæ mirandæ causa sit, posteritati forsitan judicandum remanebit. Inest utrumque, utrumque ad effectum confert, quia tota substantia potissimum juvat, & fortassis alterutrum ab altero plane separatum haud multum fructuosi præstaret.

naturali, qui per morbos morborumque paroxysmos elanguerat,

§. II.

Vis specifica.

Hæc omnia ubi non sufficiunt, liceat summorum virorum vestigia sine opprobrio sequi, quæ omnia ad illud, non medicæ practicæ, sed physicæ theoreticæ, ignorantix asyllum ducunt, *specificæ* (d) virtutis, maxime *febrifugæ*, titulum. Supponamus, id quod experientia evincit, medicamentum hoc tota sua & haud satis perspecta substantia specificè agere in eas corporis partes, in quibus paroxysmorum febrilium fomes colligitur, & in quas hic præcipue operatur: tum vero febrium intermittentium materiæ, & ipsi dispositioni, quæcunque & ubi fere cunque illa sint, in solidis fluidisque corporis partibus, sin-

(d) Fingunt sibi pro lubitu quidam ideas generales, quomodo specifica medicamenta, quod vocabulum medicis usitatissimum est, comparata esse debeant, a communi notione plane diversas. In his est *Sydenhamius*, evacuantia quævis ex specificorum censu proscribens, & qui cum eo fere solo disputat, auctor dissertationis Halensis de usu corticis cauto & suspecto. Totum opusculi caput primum nihil est nisi hypothetica disputatio, corticem non operari vi specifica, sed sola adstrictione, nescio utrum valida an imbecilli, universali an particulari. Hinc pathologia febrium *Stahlianæ* supponitur, quarum nullas auctor, præter pestem, specifico, ut putat, terrore infestam, specifico remedio opus habere dicit, quia, uti ait, omnium febrium causæ methodo medendi vitali obsecundent. Ita beatam methodum & causas obsequiosas imaginari, & morbos in cathedra curare, licet: sed vereor, ne spe ad ægrorum lectulos cadamus. Secundo capite ex illis *hypothesebus* regulæ pro cauto usu suppeditantur, & quæ *Sidenhamianam* methodum noxæ insequi debeant, præmonetur. Tandem postremis duobus paragraphis martyrologium chinæ breviter aliquot augetur exemplis infelicis

singulariter adversari : nisi materia nimis remota , aut obstructis alicubi viis profundius impacta , aut immatura sit , quam ut solito remedii robore attingi possit . Hanc vero virtutem specificam tantæ agnoscamus esse efficaciz , ut , si æger , & adstantes , & medentes omnia recte faciant , neque insolitum plane constitutionis singularis vitium subsit , materies illa & dispositio certissime penitus corrigatur & subjungatur , & ista plerumque , qua naturæ visus est , evacuetur , pro varia vero & imperfectiori medicatione afficiatur plerumque , sed diverso & imperfectiori effectu . Admiremur naturæ consuetam , in simplici medicamento ex diversis partibus inimitabili mixtione componendo , sagacitatem , qua varias particulas & virtutes , quæ contrariæ esse videantur , ita invicem temperare novit , ut veri æque , ac inexplicabiles , in corpus humanum inde resultent successus . Utamur tantisper experientia inventis , experientia firmatis , ratione moderatis & applicatis , pro genuino

felicis successus ex aliena curatione , qui utrum naturæ , an arti , an male medentibus debeantur , non patet . Mihi aliisque fere omnibus medicis id remedium intelligitur *specificum* , seu *singulare* , ad morbum aliquem , vel symptomata , vel partem corporis , quod per specificam suam qualitatem , sive per formam , & mixtionem suam internam essentialiorem , *ιδιοσυγκρασιαν* , seu *idiosyncrasiam* , ita adversatur causæ specificæ seu continenti morbi , vel symptomatis alicujus , aut ita respondet texturæ , crassi , connectioni , & reliquo habitui alicujus partis corporis , ut , præter generaliores & manifestius explicabiles operationes , præcipua quadam contra morbum illum , aut contra illud symptoma , aut in eam partem , quibus remedium specificum esse dicitur , polleat efficacia , quæ negari non possit , quamvis plerumque ratio illius effectus , & *ιδιοσυγκρασια* , seu peculiaris temperatura & proprietates , utrimque non plane sit perspecta . Plura ejusmodi , & diversi quidem generis & gradus , remedia specifica existere , nemo negabit , qui ad experientiam magistram animum advertere voluerit . conf. celeb. *Hoffmann* . medic. system. tom. 3. sect. 2. totq. cap. 8.

nuino usu regulis, neque theoriæ diversitate (e) in diversa nos rapi patiamur,

Aut doctas rixas vano ostentemus biatu,

Quæ ipsi major febribus ardor inest. (f)
imitemur potius philosophos morales, qui ex dogmatibus sectarum diversis eadem virtutis præcepta erunt: sequamur astronomorum prudentiam, qui *Copernicana*, *Tychonica*, aliæ sectæ aut hypothesi singulari, addicti, ubi ad praxin venit, quasi *συμπροσφύζοντες*, in computandis, ad solam fidam observationum *αναλογίαν*, siderum motibus, amice conspirant.

§. III.

Dubitatio generalis de causis febrium, typorum & periodorum.

Idem esto iudicium de controversiis & opinionum varietatibus circa naturam & causas proximas febrium. *Talborius*, empiricus Anglus, antequam consuetum sibi corticis usum divulgaret, quum ad ægrotum quendam, febre chronica laborantem, acciperetur, ægre admissus in consilium a medicis, qui curam diu frustra gesserant, in primo consultationis limine graviter a doctorum decano interrogatur: quid est febris? Respondet ille voce verecunda: febris, uti existimo, est morbus, quem definire nescio, curare scio; vos, qui definire forte no-

stis,

(e) Disputari velim de theoria, donec theorica eruatur veritas, quæ forsan ante mundi finem ex suo puteo integra haud prodibit; sed in facienda medicina unanimes, uti decet, optaverim omnes. Privata res est opinio theoretica, praxis publicæ utilitati litat. Facitent medici, quod *Aristides* ac *Themistocles*, proceres Attici, perpetuo privatim inter se disceptantes, sed, „quoties „ publica negotia gererent, deponentes finis obtinendi „ causâ similitatem, quam, reversi ad privata studia, resumebant. „ *Plutarchus*.

(f) *Lockius* ad *Sydenhamium*.

itis, curare nescitis. Meibomius (g) eleganter, ut solet, ad reconditam causæ febrium naturam applicat illud poetæ:

Nescire velle, quæ magister optimus

Docere non vult, erudita inscitia est.

“ In artibus, ait, ita comparatum est, ut, quamvis in diurno non assequamur, feliciter tamen progredi possimus, id quod in medicina quotidie usu venit. „ Neque vanus est Bagliovi (h) aphorismus: “ febris, si phænomena spectes, reliquis morbis est notior, si constitutionem & causam, omnium ignotissimus. „ (i) Quæ febrium natura, quæ ordinis in motibus febrilibus causa sit, qui horarum, dierum, hebdomadum, mensum, annique temporum, tam curiosam suis periodis & typis rationem habent, ut in horologium aliquod (k) & astronomorum calculos jurasse videantur, nepotibus forsan aliquando nostris dilucidius intueri dabitur. (l) Ea sane causa humano generi universo com-

(g) de febribus intermitt. epid. §. 33.

(h) prax. med. lib. I. c. 13.

(i) Jungantur scitissime dicta in *Bergeri* chinchina ab iniquis judiciis vindicata §. 3. add. *Ramazzinus* orat. 4. opp. p. 45. „ veram febrium theoriam & praxin inter ea „ esse probans; quæ adhuc desiderantur. “ Praxin intelligit febrium maxime continentium, quibus nihil magis optat, quam remedium, “ quod eadem eas securitate sanet, quam cortex Peruvianus sanat periodicas „ quem magnificis laudibus effert. p. 54.

(k) cl. *Camerarius* cautel. medic. p. 142. „ Tam statarum præcisarumque periodorum, ad horæ etiam minutum adstrictarum ac horologiorum non raro exactitudinem superantium, reddere causam manifestam, „ omnes omnium hæcenus scriptorum vires superavit.

(l) *Kerkring*. spicil. annat. obs. 71. „ Fatigavit majores res nostros omnes, & etiamnum fatigat nos illa febrium proprietas, quod ita certis intervallis redeant, „ tamquam si, ad conditum citatæ tempus, muscetandam suam vel absentiam, vel tarditatem, vererentur.

„ Hujus

communis esse, & statam aliquam naturæ lege periodum pro fundamento habere, vel concurrentem respicere, videtur, & quidem eandem, quæ horas & tempora in atmosphæra & terrarum orbe metitur, vel ejus omnino similem. (m)

§. IV.

*Observationes communes de febrium ratione
typica & periodica.*

Respectum ad causam aliquam ita communem & naturaliter ordinatam videre nobis videtur, tum in ipsa febrium per totum genus humanum frequentia, (n) tum in earum specialium specialibus, & communibus tamen toti speciei, typis, temporibus, crisiisque, maxime vero harum, quas periodicas voca-

„ Hujus rei rationem nemo, quod sciam, hætenus eam reddidit, cui mens humana acquiesceret.

(m) Aphorismus *Newtoni* est princip. phil. nat. mathem. p. 402. „ effectuum naturalium, ejusdem generis, „ eadem sunt causæ.

(n) Sunt loca alia atque alia harum vel illarum febrium minus feracia: habent tamen illa ipsa alias, ceteris morbis vel frequentiores, vel etiam accedentes. Ita *Bontius* de meth. med. in India c. 34. „ Febres, quæ in „ Indiis nascuntur, pleræque aut sunt symptomaticæ, aut „ continuæ per se, ac, ut fere semper, synochi putridæ. Quæ vero certam periodum servarent cum intermissione, vix memini me vidisse, nisi unam ac alteram quartanam, eamque cum ægro e patria delatam, „ quæ hic miserrime in hydropem, & inde in certissimam mortem, desiere. Tertianæ tam raræ sunt, ut licet hic dicere, quod hirundo una non faciat ver. „ Si quis ejusmodi sub aere versetur, mirum non fuerit, si remedia periodicas maxime febres fugantia parvo habeat in pretio. „ Sunt vero in quavis Europæ regione loca, sunt etiam tempora, quæ vel paucæ ejusmodi ferunt, vel faciliores plerumque, alius generis febribus magis obnoxia. Qui non nisi ibi loci, aut tum

tem-

Febres
multi-
plices.

vocamus, Paroxysmi in toto tertianarum genere, in quavis natione, ætate, sexu, constitutione, alter-
nis diebus æque certo ordine contingunt. Duplices, quæ frequentissimæ sunt, triplices, immo multi-
plices (o) accessiones experientia quotidiana ostendit, horis suis & symptomatibus per alternos dies ita exquisitè sibi invicem respondentes, ut paroxysmum primum a secundo, & singulos a singulis, vel ipse æger discriminare possit: etsi anticipant sæpe, vel postponunt aliquot horis, antequam, per alienorum humorum motus, firmum typum efformari licuit, vel ubi alia mutationis causa extrinsecus accidit. Neque una accessio alterius materiam ita consumi videtur, ut morbus inde brevior, faciliorque evadat, &, licet altera cessante, superest constanter sæpe altera, ut nihil eas, præter typi similitudinem, & naturæ suæ ingenium tertianum, commune habere, evidenter appareat. Idem plane de quotidianis
Mista. (p) & quartanis valet. (q) Sunt etiam febres ex diverso genere mixtæ, ubi tertianæ, quartanæ, quotidianæ intermitentes, vel continuæ, vario modo, & suo quæque ordine accedunt, & eo temporis momento gravissime affligunt, quo, per ordinis rationem,

temporis medicinam fecerit, is si ex sua praxi, & naturæ apud suos ægros *avtapxia*, suarumque medelarum fæ-
cili felicitate, alios medentes, qui alibi difficilius curant, generosiorique medela opus habent, judicare præsumat, nã ille perperam judicaverit.

(o) v. *Rhod.* observat. 7. cent. 1. de tertiana sextuplici. Haud raro similia nobis obvenerunt. Octuplicem notat *Caprius* apud *Tortum* therap. special. p. 317.

(p) *Celsus* L. 3. c. 3. „accessiones, inquit, modo singulæ singulis diebus fiunt, modo binæ pluresve concurrunt. Ex quo sæpe evenit, ut quotidie plures accessiones remissionesve fiant: sictamen, ut unaquæque alicui priori respondeat.“

(q) Quartana sextuplex notata est a *Rhodio* cent. 1. obs. 15. & a *Capivaccio* apud *Bartholinum* act. Hæst. vol. 5. obs. 20. Nobis similia visa testamur, alibi uberius enarranda.

nem, paroxysmus duplex ex diversis febris conjungitur: qua fere in re omnem criticorum dierum rationem collocat ingeniosissimus *Fracastorius*. (r) Vidimus aliquoties quintanas, (f) quas tertianas nothas, & sæpe putridas, esse credimus, quarum unus paroxysmus intercidit: vidimus semel septimanam (t) ex quartanarum forte censu, ubi itidem una accessio prætermittitur, quorsum forsan etiam, duobus paroxysmis intercidentibus, decimanæ (u) spectant, nobis haud observatæ. Octanas (x) frequentius comperimus, quæ, per eisdem singulæ hebdomadis dies, quater singulis mensibus, veluti lunæ fere phasæ, acciderunt. Nuperrime primum sex paroxysmos exquisitos nonanæ seu novenariæ febris (y), in puella duodecim annorum scrophulis laborante, observavimus: septimi loco nonnisi cephalalgia & lassitudo obtigit, octavus plane non reversus est. Remedia nulla adhibuimus, præterquam his quotidie

Typus
quintanae,
seu
tertiana
notha,
a-

Nonanæ
Observa-
tio partic.
49.

(r) singulari tractatu de dierum criticorum causis.

(f) *Hippocr.* de carnibus sect. 3. & I. epid. 3. Hæ duplicatæ leguntur in miscell. natur. cur. dec. II. a. 9. & 10. obs. 77. Quintanam pessimam esse omnium dicit *Hippocrates*, quæ & ante tabem accidens, & tabi superveniens, perimat: qualia & nos exempla notavimus, * & bis tamen cortice feliciter medicati sumus. Observavit ultra XVIII. menses durantem, sanavit remediis summe amaris, & putredini potenter resistentibus, & aqua mulsa, *Tulpius* observ. l. 3. c. 52.

* Observa-
tio partic.

(t) *Hippocr.* epid. 3. longam pronuntiat, sed haud *ὑπερμαχον*, quod fere de quartana etiam censetur.

(u) Observavit *Gilbertus Anglicus* l. 1. compend. de febris: qui & sextanas notat, quas etiam agnoscit *Fernelius*, l. 4. c. 14. *Savonarola*, alique, nobis nondum visas, quæque septimanæ forsan, aut octanæ, anticipantes sunt.

(x) *Cole* hypotyp. febr. interm. c. 7. *Amat. Lusit.* cent. 2. curat. 75. eph. natur. cur. dec. II. a. 5. app. obs. 64. *Rhodius* cent. 1. obs. 18. 19. Septimanarum nomine confundi solent.

(y) *Hippocr.* I. epid. 3.
Werthof, de Febris.

R

die guttas quadraginta tincturæ vitrioli martis *Ludovici*, quod medicamentum alias in dispositione scrophulosa, & huic perquam familiari obstructione mesenterii, variisque inde oriundis crescentium morbis utilissimum sæpe reperimus. Ad octanas, per diem unum postponentes, forte spectat hæc febris: quemadmodum fluxus muliebris, post quinque hebdomades multis contingens, ad menstruum refertur. Notavimus, quæ semel quovis mense (2) ephemerarum instare venerunt, & alias, bis per mensem redeuntes, quas quatuordecimanas, vel quindecimanas vocant. Sunt etiam, quod præcipue notabile est, & observatu utile esse videtur, frequentissimæ recidivæ perlunæ vel anni mutationes, vel certe lunari aut annuæ periodo parem intervalli durationem, licet sponte cessent, vel remediis profligentur. Plerumque etiam non promiscuum aliquod horarum intervallum, sed ordinatum observatur, ad unius vel plurium integrorum fere dierum, seu *νυχθημερον*, tempus, cujus spatium semel vel bis, veluti æstus maris microcosmici, per certas horas incrementum, & rursus declinare, videtur accessio. Taceo horas diei certas, quamvis res illa perpetua non sit, assignatas ab observatoribus tempori invasionis & durationis, in singulis febrium legitimarum generibus, quas dudum medicorum schola novit (a): dum recentioribus exprobrat illustr. *Stablius*, (b) horum vix centesi-

Horæ
ordina-
ta.

(2) *Ephem. I. c. conf. exempla Schenk. observ. lib. 6. & de quatuordecimanis, quindecimanis, annuis exquisitis, aliisque rarioribus typis, ap. Rejes camp. elys. jucundar. quæstion. L. 21. p. 947. seqq. & Forest. L. 3. obs. 43. qui de quintana præcipue agit, sed & ceteras species docte pertractat.*

(a) v. qui in omnium manibus est *Sennertus de febribus L. 2. c. 19. p. 289. Gabelchover. observat. cent. 6. p. 171. Savonarola de febribus p. 48. 55. Trincavellus & plerique vetustiores.*

(b) præfat. problematum de febribus.

tesimum hac de re inaudivisse : supina in illis hominibus, quibus hoc merito imputatur, ignorantia. Curiosum est, (quod adeo sæpe, licet non semper, notavi, ut quandam etiam naturæ legem (c), & certam proportionem causæ typorum generalis ad corporis humores & structuram, subesse suspicer,) consuevisse tertianas, antequam ad certum diei tempus se adstrinxerunt, per tres accurate horas, (d) sive octavam diei partem, anticipare, quotidianas autem veras postponere (e) per horas duas, seu partem *νυκθημερος* duodecimam. Febres etiam ex tertianarum genere, præsertim illegitimas plerasque, aut manifeste duplicari solere, aut sex duodecimve horis ante paroxysmum, veluti secundariis motibus, invadere verissimum est (f). Memorabile itidem est febres tertianas & *τριταιοφεις* plerasque tertia exacerbatione, adeoque die quinto a morbi initio, gravissime

(c) celeb. *Camerarius* medic. eccl. p. 142., ii, inquit, febrium accessus, qui anticipare solent, perio- dis id agunt eadem ut plurimum præcisione circumscriptis.

(d) In hac observatione fundatur, quod suprap. 147. diximus de salibus in principio tertianarum, sex horis ante prioris accessionis tempus, exhibendis. Mens enim est, ea dare trihorio circiter antequam altera accedat. Quod si deinceps per brevius tempus, uti sæpe fit, vel plane non amplius anticipare febris notetur, propius etiam deinde ab hora prioris paroxysmi ante sequentem datur sal febrifugum.

(e) De solis tertianis, neque de his etiam perpetuo, verum esse solet vulgatum illud : anticipante accessione longiorem, postponente breviorē febrim significari. Quotidianæ veræ, licet ita postponentes, per se longissimæ esse solent.

(f) *Hippocr.* epidem. Lib. VI. sect. II. aphor. 15., in his, ait, quæ ad tertianæ naturam accedunt nox ante accessionem molesta est. “ v. *Galenus* ad hunc locum. Hac etiam in re videre est *αναλογισαν* ad duplicem illum oceani æstum quotidianum: uti febrium cum maris fluxu & refluxu similitudo multis ex phænomenis elucescit.

sime affligere, eamque, si quid timendum est, maxime debere timeri, dum secundus paroxysmus longe mitior sæpe est. Immo optimum item est indicium febris brevis & facilis, si tertia accessio non nimis graviter acerbatur. Exasperantur ita in plurimis ægris alternæ accessiones, ut quinta quartam, septima sextam rursus violentia exsuperet, quamvis id certum omnino & stabile non sit, uti neque illud, quod tamen sæpenumero, præsertim in febribus magis chronicis observavimus, alternis hebdomadibus gravius laborare ægros typo tertiano febrientes. Superessent notabilia hanc in rem plura. Sufficiat nobis heic, febrim esse morbum, ubi natura humana se typis & periodis diurnis, septimanis, seu octonis, mensuris, annuis, mirabilem in modum, quasi ad legem naturæ universi, ita adstringat, ut, quod dixi, in horographicos astronomicosque circulos jurasse videri possit.

§. V.

Problemata & conjecturæ de febrium, typorum, periodorum causis.

Mihi sane, in statuendis harum rerum omnium causis, nullam adhuc omnino satisfacere hypothesin, ut omnes scrupulos eximat, ingenue fateor, & ætiologiam febrium inter arcana naturæ miracula adhuc reponendam esse, pace summorum virorum, qui suis forte explicationibus suæ multorumque curiositati sufficiunt, non possum non existimare. (g) Ecquid sibi vult verum illud proverbium, quo

πα-

(g) Ramazzin. orat. 4. p. 48. „ Quoties cum veterum, tum recentiorum, medicinæ procerum præstantiora monumenta, & quæ creduntur cedro magis digna volumina, evolvere mihi volupe est; idem prorsus mihi evenire sentio, ac Terentiano seni, qui, cum in filii sui causa plures advocatos arcessisset, eosque
„ inter

παρὰδοξον & rarum statuitur, quemquam sine febre, hoc est, sine insolita commotione cordis & vasorum sanguineorum, & ferviditate massæ sanguinæ typica, ex morbo mori? Cur quælibet fere insignior resolutio, turbatio, colliquatio, evacuatio, immo lente etiam & sine impetu facta, in quovis corpore humano, febriles motus excitare solet? Quid id est, quod febres, præsertim epidemiæ, tot homines diversissimi habitus, sexus, ætatis, diætæ, tam variis de causis, tam similiter corripiant? Cur similis febrium, & typorum, periodorum, temporum, ratio & ordo est, in quavis terrarum orbis natione & regione, uti in quavis ætate, statura, & constitutione? Est ne in ipsa, quæ humano generi communis est, crasi sanguinis, aut etiam in fibris motricibus, aliquod connatum, & perpetua cum externo aere communicatione sustentatum elementum, ubi fere simile, aereum, elasticum, quod arte intextum sit texturæ naturali fluidarum solidarumque corporis partium, earumque compage coerceatur, ne, oscillatione sua & nisu elastico, alios, nisi salu-

Febrium
frequentia & similitudo per sua genera universalia. (h)

Elementum aëreum in corpore humano num febrilium typorum causa?

„ inter se pugnantes deprehendisset, incertior, inquit „
„ multo sum, quam dudum.

(h) Idem orat. 4. p. m. 47. „ Sola febris non epidemii, non endemii, sed cosmici, id est, mundani affectus, cognomentum sibi adscivit, & adaptavit. Quis locus enim, quæ regio tam impervia, extra anni solisque vias, gelidoque sub axe, quo non pervadat febrile incendium? Habent ætates suos peculiare morbos, suos sexuum diversitas, suos varia ac diversa anni tempora, suos quoque varia vitæ conditio, & exercitii genus. Febri non vacat talia minuta distinguere. Nulla non ætas ei victima jugulatur: non infantilis, quæ humidissima est, non senilis, quæ frigidissima, satis habent præsidii, ne febrilis flammæ sint pabulum; tam fortiori, quam sequiori sexui infesta est febris; tam pauperes in suis tabernis, quam reges in suis turribus proterit, idque nullo non anni tempore. „ Num quid elegantius potest dici? num quid verius?

lubres & naturales, motus aut fervores facile cieat?
 (i) Est ne illud aptum, si qua de causa expandatur nimium, & sui juris plus iusto fiat, ultra crassos humorum æquilibrium, si præsertim inquinetur a particulis peregrinis, vel male moveatur, eum orgasmum inducere, qui fervorem hunc typicum repræsentet, hanc naturæ luctam cum eo, quod alienum est, quam febrem vocamus? (k) Numquid illa ipsa materia elastica, quamvis humani corporis (l) ob intimam immixtionem pars sit, pars tamen
 etiam

(i) Constat equidem aerem, si aquæ, aliisque liquoribus, etiam ipsis humoribus corporis humani, immixtus sit, non eam plane exhibere efficacitatem, ea phænomena, quæ eidem sibi relicto, aut a liquidioris substantiæ vinculis expedito, competunt: adeo ut ejusmodi aer aeris nomine vix vocari merere doctissimis viris videatur. Ubi tamen impedita hæreat aeri elementi portio, confluit semper & conspirat cum ipsa massa atmosphærica, ac maturæ suæ virtutisque motricis elasticæ particeps est, participesque iusto modo facit humores sibi junctos: quam virtutem, pro majori aut minori impedimenti robore, calorisque aut aliarum exsolutionis causarum ratione, magis aut minus efficaciter, crassius aut subtilius, evidentius aut obscurius, serius aut ocus, violenter aut sensim sensimque exserit. Oscillatio aeris interni, a *Borello* asserta, explodi non meretur.

(k) De aliis morbis periodicis, præsertim convulsivis, seu spasmodicis, jam non agimus, qui suo forte modo febribus accenseri, atque ad ejusdem generis causam referri merentur.

(l) Bruta etiam animantia, communi nobiscum aere utentia, suas pati febres, & contagiones, & affectus convulsivos & typicos, & febriles variarum specierum, pro materiæ morbidiæ & corporum diversitate, experientia quotidie docet, quamvis in humano genere frequentius notentur, & cum pluribus typorum & periodorum curiositatibus. Demiror ergo ill. *Stahlum* in hist. febris in genere p. 5. confidenter aphorismum pronunciare: „ febribus nullum animal obnoxium esse apparet, præter hominem: “ forte ut hypothesi suæ de anima rationali

* Pytorum animalium febres.

etiam est purioris & subtilioris atmosphæreæ aeræ,

nali febrilium motuum causa probabilitatem addat. Loquitur, ut ait, de febris variarum specierum, & tali indole, motu, typo, conspicuis, quales partem essentiae febris in homine constituere notum est. Ut unum exemplum dilucidum in contrarium adducam: quis speciem, indolem, motum, typum, essentiam febris, qualis in homine est, non agnoscat? ubi *Ramazzinus* p. 13. de contagiosa epidemia boum Patavina scribit: „ affectionis genus, quod bubulo generi bellum ad internecionem usque videtur indixisse, ex frigore, rigore, horripilatione, mox ex calore acri & vehementi per universum corpus diffuso, cum pulsus frequentia, febrem esse satis liquet: malignam vero aperte testantur symptomata: magna anxietas, gravis anhelitus, etiam cum stertore, stupor & species quædam veterani, continuus ex ore & naribus graveolentis materię descensus, foetidissima alvi proluvies, interdum etiam cruenta, anorexia, & abolita ruminatio, pustula quinta vel sexta die per totum corpus erumpentes, ac tubercula variolorum speciem referentia, communis tandem omnium eodem modo circa quintam & septimam interitus. “ add. *Michelotti* congettura sopra l’infermità degli animali bovini, item *Lancisus* de bovillapeste P. 3. c. 2. 3. ubi p. 116. seqq. „ neque vero, ait, quin febris affectos boves uret, ret dubitandum erat; nempe non modo veterinarii medici, sed ipse ego, in illorum arteriis carotidibus, & axillaribus, summam semper, ac statim ab initio, celeritatem ac frequentiam pulsus deprehendi. Plerique peribant intra diem septimum, pauci per abscessum ac decubitus evadebant. “ Idem in append. de equorum epidemia, p. 127. seq. duplicem equorum febrem, acutam magis alteram & periculosiorem, ex inflammatione visceris alicujus, alteram minus perniciosam, magisque lentam, malidis nomine insignitam, graphice describit, & ex antiqua novaque experientia confirmat, & a febre nihil omnino differre observat. Immo vero *Caroli Ruini*, medici Bononiensis, anatomia & medicina equorum, ab *Petro Uffenbachio*, medico Francofurtensi, Germanice versa, 1603. prodiit, ubi P. 2. l. 1. c. 8. 21. luculenter & distincte omnigenæ equorum febres ostenduntur, continen;

reæ, (m) & hujus motus naturales & adventitios sequi amat, per mechanicam *ὁμολογέων* & connexorum rationem? Num forte eisdem re vera magis minusve accurate sub statu febrili sequitur, &, oscillante suo motu, periodos & typos regulares, qua tales, inducit,

nentes, continuæ, intermittentes, catarrhales, ulcerosæ, pestilenciales. Periodicas quidem febres non ita memorat Solleysel in *parfait marechal*; varias tamen recenset species sibi observatas, simplices, putridas, pestilentes. Assentiunt, quos interrogavi, veterinarii multo usu exerciti, aliique equis studentes, neque quemquam ea de re dubitare posse putant. Paria de aliis animantibus demonstrare facile est.

(m) De partis atmosphæræ aeræ præsentia in sanguine egregie agit *Bellinus* de ovi aere, & respiratione, opp. T. 2. p. 135. seqq. & duabus epistolis, quæ exstant in *giornale de' letterati* T. 2. p. 41. seqq. T. 4. p. 147. seqq. item ill. *Bergerus* de natura humana c. 5. ubi partem aeris cum nutrimento sanguinem ingredi, partem etiam, quod hodie aliqui negant, in vasis pulmonum respiratione permisceri probat, non ut refrigeretur sanguis, aut condensetur, quod antiquitus quibusdam visum est; sed potius, ut vi aerearum particularum elastica, & ipso or, ganorum motu, dividatur, attenuetur, & *incalascant*. Idem antea de respirationis efficacia, non refrigerio & condensationi, sed attenuationi & incalascentiæ magis serviente, docuerunt plurimum antiquorum & recentium medicorum scholæ. v. in primis *Thrustoni* diatribæ de respirationis usu primario, scripta anno 1664. & exstans in *Hangeti* & *Clerici* biblioth. anat. P. II. Ibi p. 175. seqq. operose deducitur, „quo pacto *fluiditatis* & *caloris motus* respirationis beneficio in sanguine conserventur.“ Nescio ergo, quum sententia illa, quæ vera & solida nobis quoque videtur, dudum trita fuerit, quo tendat, quod haud ita pridem doctissimum vitum in notis ad *Harveum* scripsisse reperio p. 158. „Ego certe, inquit, auctorem su ultra ætatem virili, anno 1684. 85. contra omnem scholæ medicæ auctoritatem, collegiis, & scriptis dictatis, edicere non dubitavi: quod sanguis, per respirationem non modo non refrigeretur, sed plane in contrarium *incalascat*.“

cit, sed qui diversi evadant necesse est, pro admixtæ materiæ alienæ, pro aucti, imminuti, pressi, relaxati elateris diversa ratione, & proportionem ad humores fibrasque corporis, quæ itidem singula mechanico motu, & nisu nativo gaudent? Hi typi, hæc periodi, servantur ea propter plerumque suo modo respectum ad naturalem illum, & secundum solis lunæ periodos, ad horas, dies, hebdomades, menses, annique tempora, ordinatum atmosphæræ totius, præsertim qua purioris, motum perpetuum, fluxumque & refluxum, quem tot ac tanta effluvia terraquea, inferiori aeri immixta, turbare penitus non possunt, licet diversimode afficiant & mutant: uti etiam aer nostro corpori intus immixtus varias mutationes a partibus ipsius corporis, & a peregrinis sæpe inquinamentis, patitur. Atque hæc licet ita se habeant, quid est, quod singulorum febris generum differentiam singularem constituit? Quid quotidianam febrem non post horas incertas, sed statim fere quotidie momento, quid tertianam, quid quartanam, aliasque, non post dimidium, sed integrum diem serius revocat plerumque? cur non plures & incertæ sunt diversitates, si sola major minorve materiæ mobilitas in culpa est? Cur febres multiplices sibi invicem sine confusione respondent? Quid dies & horas critici temporis, quid tempora reversionum singulis morbis singulariter adsignat, & horographicos quasi astronomicosque calculos subducit? Si res a sapienti principio interno dependet, uti dici audio, quod prudenter, pro æstimatione materiæ & virium morali, moveat & quiescat, cur multiplicantur accessiones ultra virium tolerantiam, & tamen alternis vicibus sibi accurate respondent? cur mixtarum febrium paroxysmi singuli suo quisque tempore eveniunt, &, uti fortuna ordoque fert, non uti moralis æstimatio, in unum momentum cadunt sæpe, quo gravissime æger affligitur? Atque talia in ejusmodi febribus ubique terrarum semper eveniunt, & a primo inde morbi initio, ut vis consuetudinis, certo tempore motus iterantis, aculari non possit.

Me-

Respectus ad motum periodicum atmospheræ

Differentia & materia specifica singularem febrium.

Materia
febrilis
genera-
tio &
motus.

Mechanica puto, non voluntaria ratio est. Materia est, & causa corporea, non moralis, quæ motum febris cujuslibet naturali quadam consecutione ciet, eaque materia crasin & elasticam vim habere debet singularis generis, quamdiu typum sibi peculiarem excitat. (n) Nascitur illa forsitan a peregrina quadam impuritate aquosa & aerea, ex aquis in diversimode variam, lixivam, sulfuream, & vaporosam, fortassis etiam verminosam putredinem, stagnatione, & elateris expansione, & motu partium intestino, resolutis, hausta infelicitè, vel in cibis sumta, vel ex pariter corruptis alicubi ipsius corporis succis, aut ipsis partibus solidis, oriunda. Talis materies, pro diversa sui, & corporis & ambientis aeris constitutione, ad orgasmum diversimode febrilem excitandum prona fieri potuerit, si certis tum visceribus & fi-

(n) Uti typorum compositio, duplicatio, multiplicatio variam, constantia constantem, ita mutatio mutam, & cessatio exhaustam aut occultam materiam, vel semper, uti nos statuimus, vel plerumque indicat, ut ad motus sine materia, si unquam omnino, quod probari nequit, certe rarissime, confugiendum in februm doctrina esse videatur. Notabilia hanc in rem habet de quartana Bartholin. hist. anat. cent. 3. 55. quamvis variationem saepe etiam noxiam, neque typum quotidianum ex quartana genitum tutum semper esse, vel Celsi monitore, in vulgus notum sit, neque Bartholino his observationibus negatum. „ Quartana, ait, scandalum illud medicorum, ubi satis desæviit, & ægrum lato omine est relictura, varium typum induit, variasque formas, Protei instar. Constans est, & semper eodem tenore affligit si vel ad interitum vergit, vel gravioribus symptomatis, ut hydrope, phthisi, &c. sui abscitiam est compensatura. Variat vero vices, si salutis spes est. * Quartana laborabat consanguineus meus, stasque diu servabat periodos. At tandem, quum paroxysmus postero die expectaretur præter ipem die priori invasit, sicque postea die liber & sequentibus evasit. In aliis non paucis meæ curæ subjectis observavi, quartanam, ubi desitura est, quotidie per octiduum perfe-

Observo.
partic.
57.

& fibris , tum sanguinis ceterorumque humorum partibus , se profundius insinuet , atque partes quidem solidas in obeundo munere turbet , humores vero varia ratione corrumpat , & aerem internum æquilibrio emoveat . Ex hac deinde motus , & mixtionis , & æquilibrii turbatione , atque ita ex conjunctione & proportionem specifica præternaturalis illius humoris cum aliquo naturali , qui ex sua indole jam ad motus quotidianos , tertianos , quartanos magis aptus sit , & ex motu præter naturam hinc necessario mechanice consequente , continentem cujusque febris , paroxysmi , symptomatum , periodi causam oriri , probabile esse videatur . Neque enim vana omnino est , si sobrie accipiatur , veterum sapientum sententia : febres quidem totam sanguinis massam movere , & eas omnes , magis præcipue vero tertianas , ab illa ejus parte saponacea , quæ bilis (o) vocetur , in hepate legitime separanda ; quartanas maxime etiam a melancholia , id est , parte sanguinis magis terrea , & salsa , lienis potissimum attritu conterenda ; quotidianas a pituita simul

„ verare , tandemque post largam diarrhoeam , vel hamor-
 „ rhoides , vel sudores , terminari , cum salute ægrorum .
 „ Ratio est , quod mota in corpore materia , & sedibus
 „ suis discussa , quotidie moveatur , & quacunque crisi
 „ natura facile tum expellatur , quod instante solutio fe-
 „ licius succedere expertus sum .

(o) Hippocrates de natura hominis : „ omnes , inquit ,
 „ febres oriuntur a bile , quarum sunt quatuor species ,
 „ præter eas , quæ dolores eximios comitantur : conti-
 „ nens , quotidiana , tertiana , quartana . “ Redundantis ,
 „ & mixtione sua vitiata , motusque ordine exturbata bilis
 „ fervor , præ ceteris nativis corporis humoribus , tantus
 „ est , ut id in sanguinis massam agere videatur , quod ,
 „ apud Virgilium , in oceanum Eridanus quo non alius

In mare purpureum violentior influit annis .

v. omnino cl. Bianchi hist. hepat. P. 2. c. 9. de morbis a
 secretionem hepatis depravata : & P. 3. p. 258. seqq. de bi-
 lis naturalis in febriferam mutatione .

simul, seu salina minus terrestres, in pancreate similibusque glandulis maxime præparanda, fieri: atque in tertianis quidem hepar, in quartanis lienem, in quotidianis sero vel lymphæ dicata vasa singulariter affici solere; & serosos salinosque humores moveri solere quotidie, bilem saponaceam flavam & amaram fervidiorem tertio, atram salsam & austera graviolem quarto die, sicubi inquinentur maxime, & restagnent, & incitentur. Esse naturaliter in mixtione humani sanguinis particulas diversas, quarum aliæ quotidie, aliæ alternis diebus, aliæ quartanarum modo magis commoveri, vel sua natura, vel & solidorum dispositione, & varia proportionem ad atmosphæræ motus periodicos, aptiores sint, multæ suadent observationes, quæ veterum præcipue monumenta volutantibus obvix sunt, & maxime frequentia illorum typorum, aut alicujus ex illis, in febris, morbi illius generalissimi, generibus plerisque, tam continuis, etiamsi continentes fere esse videantur, & typus non nisi obscurus sit, quam intermittentibus, & ex earum genere plurimis. (p) Neque certis partibus solidis, & visceribus, functio ad alias aliasque earum particularum præparandas, discernendas, depurandas, præcipue magis destinata, negari potest: quamvis omnia confluant & conspirent. Fieri autem illa cuncta videntur ad mechanices & hydrostatices regulas, quibus omnes omnino solidarum fluidarumque rerum in terrarum orbe motus & quietes, mixtiones, separationes, expansiones, pressiones, effervescentiæ, fermentationes, putredines, certa lege subjecta sunt. (q) Pro iisdem ergo regulis (r) equidem evenire crediderim tum
gene-

(p) Conf. *Fracastorius* de causis dierum criticorum.

(q) v. cl. *Keillii* leges attractionis, ubi hanc rem solidissime probavit, & luculenter exposuit, in *philosophical transactions* n. 315. *Freind.* prælectiones chymicæ iisdem principiis innixæ.

(r) v. cl. *Bianchi* histor. hepat. p. 844. seqq. ubi epistola geometrico-practica de febris natura & effectibus existat, egregie elaborata.

generationem ipsam cujusvis materiæ febrilis, tum quietem ejus typicam, nisi tunc motus potius insensibilis est, & commotionem denuo notabilem, exaltationem, & orgasmum accessioni excitandæ sufficientem. Ad eandem normam fieri existimem collectionem ejus materiæ, uti opinor, circa intestinum duodenum, irritationem hujus & nervorum partiumque connexarum, attenuationem, ut, sine justa licet proportionem, sanguinem ingredi possit, motus in genere nervoso, corde, arteris, & vasis ceteris, ipsoque sanguine & inde prognatis liquoribus excitatos, cum insequente attritu, despumatione, & crisi singulari. Postquam hæc materia suo tempore deferbuit, tunc deinde iisdem legibus, eadem rursus generata, vel mota, vel ad justum efficaciam gradum evecta, novus paroxysmus per sua intervalla redire videtur.

§. VI.

Explicatio opinionis de causa recurrente periodorum mechanica universali, nempe atmosphaera motu periodico.

Causam autem illorum intervallorum, quatenus siderum periodis diurnis, septimanis, mensuris, annis respondere, & horas, dies, hebdomades, menses, numerare videntur, lubens equidem quæsierim in proportionem materiæ febrilis, aerisque elastici, qui illius, uti omnium in corpore humorum, partem constituit, ad aerem atmosphæricum. Atqui hic non solum vaporibus terraqueis, tempestatibusque mutatur; verum etiam, oceani instar, regulares siderum circuitus sequitur, &, quod in vulgus notum est, ventum exinde generalem, ab oriente in occidentem, excitat (f), ut quotidiana solis maxime

(f) Taceo ventum alium, nempe zephyroaustrum, quem itidem generalem esse, & ubivis in superno aere flare reputavit ingeniosissimus quondam physicus & mathematicus.

me periodus fert, immo ipsos fluxus & refluxus ordinatos, quamvis sensibus haud obvios, patiatur necesse est, per dierum, (†) mensium, & anni mutationes mutandos, ad mechanicum solis, vel terræ potius, & lunæ motum, quæ sidera ætherem inter & terrarum orbem per ordinatas periodos, quotidie per singula puncta semel, sua corpora interponunt: (u) ut taceam effectus hanc in rem ceteros manifestio-

thematicus Jenensis, *Hambergerus*, unde phænomena barometri eleganter explicavit dissertatione peculiari. Nempe quo magis oppositus sit vento isti generali particularis, qui in inferiori aere flet, eo plures cumulari simul partes aereas censet, atque ideo flante euroborea maxime omnium ponderosam fieri atmosphæram, & mercurii adscensum promoveri.

(†) Duplicem quotidie fluxum & refluxum notabilem oceanus gravior, spissior, solis calori minus expositus, magisque *ὁμογενής* habet, tum a verticali, tum ab opposito lunæ situ. Forsan aer ab illo notabilius, ab hoc vero minus afficitur, & alterum æstum non nisi obscurius patitur: quum præterea diurna solis periodo, vaporibusque terrestribus variis, potentius afficiatur. Hiuc æne aliqua ratio dari possit, cur febres regulares horarum intervallo certiori, neque dimidiis plerumque, sed integris diebus, differre soleant; item cur non tam, uti æstus maris, per viginti quinque fere horarum, sed per accuratius *ωχθήμερος* spatium distingui nitantur? Neque vero excludimus nutritionis, somnique, & ceterarum rerum non naturalium, per certas quotidie fere horas, consuetudinem, & ipsius corporis ordinate structi proprium habitum naturalem.

(u) Experimenta physica demonstrant, eo sub puncto semper, ubi corporum horum aliquod positum est, maxime luna, expandi aeris atmosphæram, marisque oceanum, & in altum tolli, quam rem fluxus nomine insignimus, procedente vero ad aliud punctum sideris periodo, depressionem seu refluxum contingere. *Newtonus* homogeneorum attractionem heic allegat, quippe qui demonstrare potius motuum leges, quam causas subtiliores & incertas scrutari, proposuit. Nobis accusanda videtur impe-

fliores quotidianæ annuæque solis periodi, in aërem corpusque nostrum. Regularem oceani fluxum & refluxum a solis & lunæ situ oboriri, & præcipue mutari, demonstravit, post *Keplerum* (x), solidissime immortalis *Newtonus*. (y) Ex ejus deinde principiis (z) idem alii de ipso aëre probaverunt (a) : adeo, ut non solum subtilior aer constanter ita typice moveri debeat; sed & venti, & tempestates, aliaque meteora, aliquem semper suo modo respectum ad hanc generalem motionem servant : qualis respectus in corpore etiam humano, pro diversis ejus

impedita, per corpus caeleste interpositum, pressio ætheris in aerem aquasque nostras, qui, quum ad latera naturaliter premere non impediatur, elevationi seu fluxui, sub eo puncto, ansam præbeat, ubi sidus situm est, unde, progrediente situ, sua sponte consequatur refluxus. Veritatem novimus, causam certam physici divinent.

(x) in introd. ad theoriâ martis.

(y) princip. philos. natur. mathem. L. III. prop. 24. 36. 137. add. cl. *Gregorii* ad *Varen.* geogr. gen. P. I. sect. 4. c. 13. *Clark.* in not. ad *Rohaulti* physicam. P. II. c. 29. *Newton's* theory of tides explained by *Hally* philos. transact. n. 226. p. 445. cel. *VVolfii* physica P. II. c. 9. §. 355. seqq.

(z) Taceo alios philosophos plurimos, qui, cum *Cartesio*, a pressione ipsorum corporum solis & lunæ in atmosphæram aëream, æstum in mari deducunt, qui tunc itidem necessario primum in aërea massa foret.

(a) v. celeb. *VVolf.* phys. P. II. c. 3. §. 211. ejusdem element. aerometr. prop. 105. schol. 6. ill. *Miad.* dissert. de imperio solis & lunæ in corpus humanum, cum *Musgrævio* de arthritide anomala edita p. 350. seq. aliique plures, quos transactiones philosophicæ exhibent. Singulares sunt observationes de mutationibus ventorum & tempestatum in oceano, in aliquem cadentibus ex alternis diebus a novilunio numerandis, typo quasi tertiano, maxime veronotabiliter in lunæ quadraturas, ap. *Baglivum* in diss. de experimentis circa sanguinem p. m. 449. seqq. & *Mariotti* de circulo regulari ventorum, in *traité des mouvement des eaux* add. *Rohaulti* phys. P. 3. c. 11. item de ventis diariis : seu typo eorum quotidiano, *Varenii* geograph. gener. L. I. c. 21. propr. 7. quæque idem prop. 3. seqq.

Obje.
ctiones.

ius partibus, quarum motus per structuram & texturam longe magis exquisitè regulares sunt, & quæ aerem subtiliorem includunt, iusta proportionè servari debere videtur. Ex hisce veritatibus physicis lucem aliquam obscurissimæ alias typorum & recursuum doctrinæ affundi forsàn aliquando posse speraverim. Neque est, quod caussemur æquabilem magnis, qua pro febrium diversitate, illorum corporum cælestium circuitum; quandoquidem proportionem variat difformitas materiæ & naturalis & prternaturalis, (b) & partium solidarum moventium & retardantium, quibus singulis suus rursus est motus nativus, & induci potest morbosus. Ita motus ipsius oceani, quem a siderum periodis affici inter mathematicas veritates est, ex loci, tempestatum, & rerum circumstantium ratione, plurimas diversitates patitur. Neque obstat nobis quotidiana mutatio situs lunæ & solis in ecliptica, unde paroxysmorum, uti fluxus & refluxus, horas quotidie mutari debere putes. Non sidera pro causa motuum, seu paroxysmorum, agnoscimus; sed ipsam materiam morbosam ipsam humani corporis machinam sufficit respectum alium ad typicos aeris externi motus, ob aerem intus in corpore versantem, servari: præcipue tum ad motum illum quotidianum simplicem, unde ventus generalis oritur, tum ad alterum illum, qui in mari quidem bis intra fere *ἡμερῶν* ap-

seqq. de variis ventis statis, periodicis, mensuris, annuis, complura notat.

(b) *Albinus* de febre quartana thes. 8., *Motorem* fo-
mitis febrilis si aerem dixero, non e vero aberravero.
Sed semper idem non est, quin cum vario ad solem lu-
minis incuitu varius sit, effectusque variet. Idem aer
erit, qui tubulis inclusum formitem commovebit, non
singulis vel alternis tantum diebus, sed longioribus in-
tervallis, quorum quantitatem sola experientia deter-
minabit: & nihil obstat, quin plures ejus naturæ fo-
mites in corpore sint, ut, recluso uno, & alter, vel
isdem diebus, e breviori nempe intervallo, vel alter-
nis diebus, recludatur.

apparet, & æstus nomine designatur. Et evidens tamen est, mutari solere sensim sensimque, præsertim circa notabiliores mensium, & anni, & tempestatum mutationes, horas accessionum. Neque obest, quod, si singulos variorum ægrorum paroxysmos ad solis aut lunæ situm contulerimus, tempus quidem insultus quam diversissimum inventuri simus. Namque non solum simplicem sideris situm, sed totam maxime periodum, sed oscillationes aeris a periodice mutato situ periodicas, & harum effectus in corpus humanum accusamus, qui negari non posse videntur. Quoties enim ista sidera suas perficiunt per singula puncta periodos, diurnas, septimanas, menstruas, annuas; toties aeris subjecti elaterem, & ideo etiam corpus humanum, & diversas ejus partes, humores diversos, in quibus ejus aeris pars sub diversa miscela continetur, periodica mutatione mechanice afficere absolunt, a quocunque etiam tempore materies quæcunque affici inceperit. Experientia tamea etiam constat, circa notabilium solis & lunæ vicium tempora, & quando fluxus & refluxus maris, qui atmospherici æstus index est, maximas patitur mutationes, vel auctus eximie, vel imminutus, morborum etiam, præsertim febrilium, motus typicos, typorumque mutationes, magis esse observabiles, ut simplex etiam situs non omnis efficaciam expers esse videatur. (c) Breviter iterum dicam, quod

(c) G. C. *Stahlius*, medicus & mathematicus egregius, frater archiatri Borussici, in de aeris in praxi medica usu, ubi §. 17. de ejus in febres efficacia sermonem fecit, §. 18., non excludenda quidem, insit, hic
 „ videtur luna, cum diversis suis phasibus, quam lunatici, epileptici, alique spiritibus male habentes, plurimum in corpora nostra posse produnt, sed nescio, „ annon illud plane medio aeris nostri alterati, quacunque demum lunæ actione, contingat. Sane notum est, „ quid in fluxu & refluxu oceani præstet luna, atque exinde, per exsiccationem recedentis aquæ, in tractum aeris, „ satis magnum. Hoc autem per experientiam vulgo non
VVerthof, de Febris. S „ tum

quod solum volo: solis & lunæ circuitus ætæm subiectum per regulares periodos mutat; mutantur secundum aeris mutationes aeræ in corpore particulari: materia febrilis perquam aerea est, & elastica, & turbat æquilibrium aeris interni & externi naturale: est vero aliquid in febrium motibus nimis universaliter simile, nimis regulare, nimis accurate ad horas, dies integros, hebdomades, menses, anni tempora, nisi spontaneo adstringi solitum, nimis αναλογον motui regulari aeris & oceani, quam ut negare queamus, vero valde esse similem suspicionem ejusdem causæ concurrentis generalis, nempe periodi solis & lunæ, quæ temporarias in orbe vires facit. Calculos vero subducere de causis diversitatum, quæ in diversa proportionem motuum particularium, qui in ipso corpore fiunt, ad motus atmosphære generales, consistere videntur, res altioris est indaginis, & humanam forte sapientiam omnem exsuperat. Typorum & periodorum febrilium miracula vidit omnis ætas, & obstupuit; videbit omnis posteritas, posteritas forsan omnis obstupescet.

§. VII.

Periodi in statu sano & morbis sine febre. (d)

Immo etiam in statu naturali in maxime elasticas, & ad orgasmum pronas, & spermaticas, spirituo-

„ tum, ut plurimum, dixerim semper, circa quadras,
 „ in primis illas, quæ oceanum etiam solito tumidio-
 „ rem reddunt, aerem quoque nostrum, & tempesta-
 „ tem, aut mutari, aut certe turbari. Hinc sæpissime ob-
 „ servantur plurimi morbi, circa illa tempora, aut au-
 „ geri, aut minui, non modo illi, in quibus nervosum
 „ genus maxime aut patitur, aut occupatur, sed alii
 „ quoque.

(d) Kerkring. spicil. anat. obs. 25. „ Certe mirum est,
 „ non tantum febres in omnibus, menstruas purgatio-
 „ nes in mulieribus; sed alios etiam morbos, illos ma-
 „ xime,

rituosas, vaporosas humani sanguinis partes, & in
 fibras quibus illæ continentur seu moventur, mani-
 festa satis esse videtur solis & lunæ per suas perio-
 dos efficacia: præsertim ubi per structuram corpo-
 ris retardari alicubi circulum contigerit, & pleni-
 tudinem augeri, ut orgasmas promoveatur. Tateo
 veterum placita, de nativo quatuor humorum motu,
 vel ad motum nisu, per horas & dies distincto, &
 sanguinis quidem totius continuo magis & æquabi-
 li, feri vel phlegmatis quotidiano, bilis tertiano,
 melancoliæ quartano: quæ res recte explicata, ut
 jam supra monui, haud omnino vana est. Præte-
 reo motum tonicum, cujus periodicæ motiones,
 non in febribus solum aliisque morbis, sed in cor-
 pore etiam sano, naturaliter eveniunt. (e) De men-
 strua, seu lunari, periodo naturali pauca dicam,
 quæ observationum de febribus tractationi haud ine-
 pte misceri putem: dum medici præcipuam illam,
 quæ lunæ quasi periodum singulari suo orgasmo se-
 qui videtur, excretionem seminis sollemnem, febris
 (f) *mēstruæ* nomine appellant, sed *febris medicæ*.
 (g) Curiosus neque vanus est *Sanctorii* (h) aphorif-
 mus:

Periodus
 menstruæ
 natura-
 lis.

„ xime, quibus natura sese conatur exonerare, stata ser-
 „ vare temporum intervalla.

(e) cl. *Stahlius* de motu tonico vitali, item in de
 æstu maris microcosmici præsertim th. 2. & passim, plu-
 ra, quæ huc spectant, experimenta adducit, & his tota
Sanctorii medicina statica, quod ad practicas veritates at-
 tinet, plane consentit.

(f) Febrem dicere licet, sed ita naturalem, ut vir-
 tuti febrifugæ certissimæ corticis Peruviani, medicamenti
 in statu naturali nihil turbantis, nequaquam sit exposi-
 ta. Experientiam testem reperit cl. *Torti* therap. spec.
 p. 21. dicens: „ gravidis non modo, sed & puerperis,
 „ vel menstruas purgationes patientibus, tuto exhibe-
 „ tur: neque menstrua, vel lochia, naturaliter fluentia
 „ sistit, aut nimium promövet, ut videbimus in histo-
 „ riis. “ add. historiæ passim, item p. 345. seqq.

(g) *Ramazzinus* de morb. artif. p. m. 545.

(h) sect. 1. aphor. 65. 66.

mus: " corpora quoque *virorum* lana, & modera-
 " tissimo victu utentia, *singulis mensibus* fiunt solito
 " ponderosiora, unius scilicet duarumve librarum
 " pondere, & redeunt ad consuetum pondus circa
 " finem mensis, ad instar mulierum, sed facta crisi
 " per urinam paullo copiosior. „ Neque vero
 mihi omnino fatisfacere ingeniosissimi *Freindii* em-
 menologiam (i) fateri liceat, ubi plethoram mulie-
 brem, ex variis rationibus derivatam, pro sola flu-
 xus menstrui causa habet, qua posita, perrumpi de-
 beant vasa sanguinea, & cessante consolidari. Quid-
 ni naturaliter pervia vascula connivere putemus,
 ubi neque plenitudo, neque orgasmus est, his vero
 de causis aperiri? quum repetita ejusmodi ruptura
 & quasi vulneratio in statu naturali haud probabilis
 esse videatur. Equidem ne in puerperio quidem
 naturaliter plane constituto, ubi partus & secundi-
 na mature, suo tempore, & sine violentia educun-
 tur, vulnerationem adesse existimo, (k) quamvis
 sau-

(i) conf. *Hoffmanni* medic. system. Tom. I. part. 2.
 c. 10. quod totum fere nihil nisi *Freindiana* emmenolo-
 giæ compendium est: jungantur vero, quæ nobiscum sen-
 tiens *Freindii* amicus, isque & medicus & mathematicus
 e præcipuis, *Meadius*, post editam emmenologiam, scri-
 psit in de imperio solis & lunæ.

πρόσ-
 παύς
 de vul-
 neratio-
 ne uteri
 in puer-
 perio.

(k) Si qua adest in puerperis vulneratio, ea manu
 obstetricis facta esse solet. Nempe accidere illa potest
 extracto nimia cum violentia ipso foetu, quod tunc ma-
 xime fieri assolet, quando, pro vulgarissimo obstetricum
 more, etiamsi ultra vulgus sapientium, non satis expe-
 ctatur verum partus tempus, ex plena orificii uteri aper-
 tura, & doloribus veris, & sub situ maxime perverso,
 anxietatibus certe insolitis, vix amplius tolerandis, de-
 mum dignoscendum: ut certa imperitiorum vitia violentasque operationes taceam. Fit autem etiam maxime vul-
 neratio extractione secundinæ, sæpe non statim uno post
 partum momento sequentis, sed per fibras utero adhuc
 connexæ, aut alicujus partis, ubi pars jam frustulatim,
 uti sæpe contingit, faciliuseducta est. Separatio ab utero
 sæpe fit manu festinante, imperita, temeraria, & negli-
 genti, tamquam ea res nihil esset, modo foetus ductus
 sit.

sauciata tum regimine ob alias causas puerperæ etiam

fit, & secundina quasi integra monstrari queat. Ita vero id viscus nobile, sensu exquisito pollens, & sanguine tunc magnopere turgidum & affluens, lacerum fieri, seu vulnerari, necesse est. Non equidem omnino consentire velim summo viro, Friederico *Ruyfchio*, qui musculo quodam uteri orbiculari, isti negotio peculiariter dicato, quem se reperisse memorat, placenta non cum foetu, sed proprio tempore post eum, naturaliter expelli notat, ideoque, ni facile educi possit, relinqui plerumque tuto, & naturæ permitti. v. advers. anatom. dec. 3. tab. 3. add. celeb. *Heister*. compend. anatom. edit. noviss. p. 97. 264. & ibi adducti auctores, item, qui erudite contra magnum *Ruyfchium* scripsit, cl. *Leporinus* in Erörterung einiger die zurick gebliebenen Nachgeburten betreffen den fragen. Attamen, ni, quamvis lente & difficulter, blande tamen, ex arte, & sine ullo periculo lædendæ vel minimæ, aut etiam fortiori tractione adducendæ uteri aut vicinarum partium substantiæ, extrahi secundina possit, relinqui vel integram, quod post partum maturum vix unquam opus fuerit, vel ad hærentem particulam, quod, præsertim si marcida est placenta, facile evenit, aut membrulam, quæ utero sæpe firmitus adnata est, satius esse persuasum habeo, quam, ut fieri solet, rodendo, scalpendo, avellendo separare, quæ ratione vix etiam vero integra educitur. Ipse *Leporinus*, posteaquam educationis necessitatem operose & recte quidem, ut opinor, defendit, itidem rem demonstrantibus disputatione uberrima *Bartholini* hist. anat. cent. 5. 39. & observationibus pluribus lectu dignis apud *la Motte traité des accouchemens* L. 5. p. 587. 610. ut alios veteres recentisque taceam: postquam deinde methodos cautionesque proposuit; alii, inquit, „ consulunt, ni sine uteri læsione digitis separari possit „ secundina, abstinere ab operatione, & ex duobus malis „ id eligere, quod levius est, remque totam naturæ par- „ mittere; atque hoc consilium ubique assensum plenum „ meretur. “ Consentit penitus ipse etiam *Bartholinus* S. 3. 20. 21. 23. 26. 27. 28. unde explicari debet locus, quem cl. *Leporinus* ex S. 25. notat, nimis quæ fere facilitatis auctorem arguit p. 103. Difficultas vero & cautio non satis inculcari potest obstetricibus, quod expertus mo-

jam sanæ opus habeant. Numquid autem forte or-
gal-

nea. *Hippocrates* de superfœtatione: „sensum, ait, se-
„cundina educenda est, non violenter, ne præter natu-
„ram divulsa, inflammationem inducat. „*Paræus* de
„homin. generat. c. 18. in *Spackii* gynæc. T. 2. p. 425.
„pericula optime declarat: „violenta attractione, si
„adhuc hæreat utero, vasorum aliquod, aliquod item
„ligamentorum nervosorum, quibus vicinis corporibus
„adhæret uterus, laniari potest, unde sanguinis e pro-
„priis conceptaculis effusi corruptio, a corrupto & pu-
„trente inflammatio, abscessus, & gangræna mortifera,
„Nec levius est a convulsione, ruptis nervosis corpori-
„bus, periculum, nec item minus ab uteri procidentia
„manifesta. “ Hanc ipsi observavimus in cadavere mu-
„lieris, cui secundina festinanter extracta mortem induxe-
„rat, utero fere funditus inverso, fundo extra orificium
„prominente, & interiori substantia, quæ jam ob inver-
„sionem exterior apparebat, nigra plane & sphacelosa.
„Relicta secundina, vel ejus particula adhærens, cum pu-
„tredine plerumque, & symptomatibus haud temnendis,
„sed tutius tamen, sponte separari sensim, & elabi solet,
„quam cum ulla læsione uteri, aut vicinarum partium,
„extrahi. Confirmant me in hac veritate innumera abor-
„tientium exempla, ubi secundina obstetrici intacta rema-
„net, & deinde post aliquot dies, immo vel menses, cum
„febre plerumque putrida, interdum sine febre, sæpe cum
„hæmorrhagia, vel integre excidit, vel per partes, feli-
„citer tamen: fibris tandem justo tempore marcescentibus,
„& ab utero, per menstruum fere naturæ impetum, avul-
„sis, sæpe etiam facile decedentibus. *Paræus* l. c. „que-
„madmodum poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avel-
„luntur, si matura & cocta, decidunt; sic secundas im-
„maturo partu vix vis aufert, maturo ipsa facile matu-
„ritas. “ Obstetrices pleræque membranas fibrasque se-
„cundinæ, utero adhuc firmitus adhærentes, haud satis cau-
„te, & nimis subito separare tentant: quæ post pauca mo-
„menta, post horulam forte dimidiam, aut unam vel al-
„teram, aut breve certe naturæ destinatum tempus, cautæ
„motationi, blandæ digitorum pressioni, vel robori tan-
„dem naturæ, & propriæ maturationi, vel etiam marcori
„obsecundaturæ fuissent. Vereor autem ne illa maxime te-
„meri-

Observ.
partic.
52.

* Febri-
milis-
tis a

gasmum menstruum inducit, quæ in naturali hu-
mani

meritas, aut incuria, merito accusetur, si qua mulier post abortum, aut partum verum, ex hæmorrhagia arteriosa, vel febre etiam inflammante, aut putrida, periclitatur. * Famosa est febris miliaris seu vesicularis, seu purpura alba, probe distinguenda ab altera pellucida, dem hellen friesel, quam primus cl. *Storckius* in etheodromis descripsit, & nos deinde sæpe observavimus, item a rubra illa, dem rothen friesel, Anglis a rash, Gallis ebullition de sang. Febris illa periculosa, quam, mirifico nomine, purpuram albam medici nostri vocitant, tantopere passim puerperis frequens, ubi præsertim feminæ splenetica & hysterica, falsisque serosis fracidis, vel scorbuticis, vel & ulcerosis particulis plenæ sunt, nescio an magna sæpe ex parte ejusmodi festinationi & violentiæ, ubivis fere frequenti, debeat. Mentitur illa febris sæpe intermittentem, paroxysmis cum horrore vagis, uti febres ab ulcere inflammato solent, aut verum hemitritæum ostendit, neque tolerare videtur corticis usum. v. exemplum apud *Hamilton*. p. 122. seqq. quamvis deinceps, ubi morbus acutus declinavit, ad vires restituendas, & lentæ febris metum præcidendum, æque ac post variolos, egregie proficit, quod experti testamur v. *Hamilton*. p. 130. seqq. Elegans est celeb. *Hoffmanni* methodus, medic. system. T. 4. sect. 1. c. 9. Quas, præter alia remedia, vir expertissimus laudat emulsiones cum feminibus, quæ antiscorbutica audiunt, & nos feliciter experti commendamus, sed calidiuscule, uti tunc remedia & potentia omnia, propinandas. A frigida, ut opinor, frigidorum feminum emulsione mortem obtigisse narrat *Hamilton*. p. 156. seqq. in causa forte errans. Vidi ego nuper febrem miliarem mortiferam, ex febre putrida erysipelatosa, superveniente fracturæ cruris, & lacerationi tendinum, ex casu ab alto, in viro scorbutico. Vidi olim eandem febrem miliarem, sanabilem tamen, supervenire læsioni tendinis, a venæ sectione infelici, in corpore, quod plane sanum visum erat. Vidit medicus inclitus, a læsione intestini recti per siphonem clysmaticum inepte intrusum: & præterito mihi sunt plura parum abfimilis commatis exempla, quæ probare possint, partibus sensibilibus laceratis, aut valde irritatis, febrem

* Febris
miliaris.

Observ.
partic.
53.

Observ.
pratic.
54.

mani sanguinis crasi est, (1) & ætate crescit & de-
crescit, aura, ut vocant, feminalis, liquor tenerri-
mus, ,

miliarem facile accedere. *Hamilton* c. 2. „ antecedunt
„ inquit, obstructio, vel ulcus in aliqua parte cum do-
„ lore conjunctum: & c. 4. ex nervorum tensione dolor
„ oritur, hujusce febris symptoma omnium fere pri-
„ mum. * Certe plerumque mihi signum ex optimis fuit
salutariter terminandi puerperii, quamvis etiam partus
difficillimus fuerit, quamvis febres, aut alii morbi, ex
variis causis supervenerint, secundinam integram, facile
eductam, & sani coloris habitusque fuisse. Immo nul-
lam adhuc abortum, quamvis ingenti hæmorrhagia & fe-
bri stipatum, morte terminatum expertus sum, (quum
tamen nullus fere mulierum affectus frequentius curan-
dus obveniat,) præterquam semel aut iterum, ubi ma-
nus obstetricia difficulter, nescio an perniciose cum vio-
lencia, secundinam eduxerat. Vix vidi in puerperis pur-
puram illam, quam vocant (si unam phthisicam concla-
matam, & alteram arthriticam & alius labis ulcerosæ sus-
pectam, quæ convaluit, & paucas alias itidem feliciter
emergentes excipiam) nisi, ubi difficiliter extractam se-
cundinam percepi: & frequenter tamen satis obtigit for-
midabilis ille morbus, qui extra puerperium etiam, in-
flammationibus nervosarum partium, & læsionibus acci-
dens, pessime significat. Conf. quæ his jam scriptis de-
mum mihi obvia sit, erudita observatio cl. *Fuchsi* ephe-
nat. cur. noviss. vol. 2. 146. de sphacelo uteri, frequen-
tissima mortis puerperarum causa, ubi p. 339. seqq. exem-
plum purpuræ & mortis ex avulsa secundina recenset.
Considerationem merentur remedia externa ibi proposita,
Cataplasma ad gangrænam præcavendam extus abdomini
calide & humide applicandum & sæpe repetendum sua-
det, semper, ut ait, feliciter adhibitum, ex radicibus
consolidæ majoris, sigilli Salomonis, & althææ, in lixi-
vio fortissimo vel vino coctis. Ita plerasque puerperas
cito & tuto ex ipsa illa purpura convalescere, quodidia-
na & innumera per multos annos experientia doctus, af-
firmat. Alibi unguentum & emplastrum saturninum cum
successu usurpavit.

(1) Differt hæc a brutorum animantium omnium fe-
minali materia, in quibus singulis singulares orgasmi dif-
feren-

*Signum
puerperii
salutari-
ter ter-
minan-
di.

Observ.
partic.
56.

mus, qui, puriori atmosphære aeræ elemento in contextum suum recepto, egregie elasticus sit? Hæc in viris quidem per certa vasa & permixtiones in verum semen elaborari solet, (m) vel excernendum, vel

ferentiæ, alia vasorum & corporis structura, aliusque vasorum situs, & præsertim cutis, ubi amplissima excretio est, habitus, & variæ maturandi, mutandi, fecerendi, seponendi genitalem lympham rationes notantur: unde a menstruæ periodi in illis defectu nihil adversus nostram sententiam concludi potest. Attamen etiam cetera animalia, typicis motibusturgentis humoris exposita, & pariendi certum tempus habentia, & squamis, testis, chelis, plumis, pilis, crescentibus & decreascentibus instructa, suas periodos menstruas annuasque habent. *Lucilius* poeta paud *Gellium* l. 20. c. 8. canit:

Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras

Et pecui addit:

Manilius astronomic. l. 2.

Submersa fretis, coucharum & carcere clausa.

Ad lunæ motum variant animalia corpus.

v. *Varenii* geograph. gener. L. I. c. 14. prop. 12. Immo est fluxus menstruus sanguinis non solum in simiis, raia pisce, paucisque aliis; æque naturalis ac in mulieribus; verum etiam observatur interdum in equabus, scrofis, ovibus, pica ave, atque adeo in omni regno animantium communi aere utentium. v. *Paulinus* ephem. natur. cur. dec. 2. ann. 4. append. obs. 48. *Horn.* arc. Mos. p. 119. *G. Franck de Franckenau* satyr. medic. 6. p. 90. seq. Tacemus plantarum mutationes ad lunæ solisque periodos, quæ in aliquibus perquam manifestæ sunt. Notabiles sunt observationes *Hippocratis*, *Lanzoni*, *Vvedelii*, & aliorum, quas cumulant *Reies* in campo elysio p. 712. *Lentilius* jatroin. p. 480. seqq. *Hellwig.* observ. physic. 34. *Schroekius* ibi in scholio, & ibidem adducti auctores multi, de mulieribus *barbatis*, atque exinde menstruæ fluxu non laborantibus, quod probat, cute aliter constituto, & pilis singulariter progerminantibus, menses posse abesse, & abesse forsan ideo in brutis animantibus, & orgasmum potius innuit feminalem, & quasi vegetantem, quam plethoram insignem, quod multa alia confirmant.

(m) Pertinet huc curiosa *Heurnii* observatio de hæmor-

vel sanguinis, pro vigore & incremento corporis, remiscendum. Hæc eadem aura alastica, quia istiusmodi vasa in muliebri corpore vel absunt, vel plane adsunt alia, in sanguine manere magna sui parte debet, &, motibus naturalibus per mensem periodicis, ad eum elateris gradum perfici videtur, qui, vasis uteri vel vaginæ apertis, fluxum menstruum promovere possit: præsertim, ubi plenitudo accedit, quam in viris etiam naturaliter menstruum esse *Sanctorius*, pondere & mensura expertus, testatur: ne jam de morbidorum motuum lunaribus sæpissime periodis dicamus. (n) In feminis peculiare plethoræ causæ a *Freindio*, *Hoffmanno* aliisque, allegan-

morrhoidibus, quas eunuchis necessario contingere annotasse videtur: „quemadmodum, ait, viro mutilato fluit „sanguis per alvum, ita mulieri necesse est, ut fluat sanguis superfluis per uterum,“ ad *Hippocratis* aphor. sect. 5. 57. n. 4. Forte ita in viris oboriuntur hæmorrhoides, ubi quantitas seminis veri elaborati non respondet quantitati & orgasmo auræ seminali, quæ sanguini inest, ut adeo elasticæ hujus auræ pars sanguini immixta maneat, eumque turgere faciat, & effluere, ad certum virtutis suæ elasticæ gradum evecta. Ibi tamen, æque ac in mensium negotio, plethoram reliquam, & impeditiorem per aliquas partes circulum, & sanguinem pondere nisuque deorsum tendentem, & qualitate etiam sua fibras excretionis promovendæ aptas stimulantem, aliasque causas similes, non excludimus.

(n) conf. *Franckenau* satyr. medic. 6. p. 92. seqq. Seminalis hujus materiæ, humano generi specificæ, naturam, & historiam naturalem & præternaturalem, nondum satis exploratam credimus, & hinc doctrinam de differenti habitu & morbis solius humani generis, & embryonum, infantum, crescentium, adultorum, senum, sexuumque, & eunuchorum; de mutatione & nutritione corporis ejusque partium, secundum certa tempora, motuum directiones, & alia rerum circumstantium momenta; de forma & dispositione hæreditaria nationum, familiarum, & hominumque singulorum sana & morbosa; de temporibus, ratione, & symptomatis conceptionis, gestatio-

legantur plures, quas, licet veras, tamen omnes efficiendo fluxui menstruo, quatenus per menstruum spatium naturaliter periodico, sufficere non putamus. Nimum sane frequenter singularis hic mulierum affectus cum suis, ut ita dicam, paroxysmis ad lunaris periodi mensuram, (o) & ipsas haud raro mutationes præcipuas, vel exquisite, vel prope accedit, quam ut suspicionem naturalis alicujus causæ ab hac similitudine removere omnino liceat, (p) Immo quamlibet in multis fluor acceleretur, aut

retar-

stationis, partus, puerperii, lactationis, abortuum, molarum, & quæ sunt plura in physiologia & pathologia, mancam adhuc esse, non possumus non opinari: immo ipsam negotii hæmorrhoidum morborumque analogorum explanationem insigni exinde spicilio forsan indigere, post operas egregias accuratissimorum doctorum, *Schalii*, *Alberti*, & aliorum veterum recentiorumque.

(o) Mensuram dico, seu durationem, hoc est, tempus menstruum, seu viginti octo aut novem dierum. Neque enim lunam pro causa fluxum menstruum efficiente habemus, quæ, si in hoc vel illud punctum delata sit, exundare faciat sanguinem; uti priscis quibusdam fabulari lubuit, quos recte refellit ill. *Bergerus* physiol. c. 20. Ipsa feminalis crasis sanguinis muliebris, & motus periodicus menstruus particularum aerearum in eo contentarum, & fibrarum corporis motricium, præcipua causa esse videtur & fluxus ipse, & temporis exquisiti, quod ad aeris externi, & consequenter ad lunæ motum, quandam analogiam mechanicam habet. Neque vero novam lunam, neque plenam, neque aliam phasim quamcunque, sed periodi durationem maxime respicimus. Particulas sanguinis feminales elasticas certo periodice tempore ad certum subtilitatis & orgasmi gradum sensim evehi opinamur, attritu motus progressivi & intestini, & adjuvante oscillatione aeris atmospherici per mensem periodica, atque ideo perfici solere ipso tempore durationis mensis fere unius, quod pro corporis & humorum diversitate accelerari, retardari, & mutari posse facile patet, licet regula generalis salva maneat.

(p) Explicatione opus habet, & limitatione, ex nota proxime superiori, exceptio celeberr. *Hoffmanni*, quam aliqua

retardetur, subesse tamen sæpe aliquid, quamquam leviuscule, morbidi esse solet, remediis etiam, quod medici norunt, iusto tempore datis expeditius haud raro medicabile. Motus ipsi & molimina vana, quæ illo tempore præveniunt, aut supersunt, & mutationes, quæ sæpe sæpius ad lunæ solisque vices contingunt, naturam periodo amicam esse, & causa quadam, quæ ad siderum periodos respectum habeat,

aliqui, mentem forte viri μαθηματικωτάτης non perspicientes, ceteris ejus doctrinis physicis & mechanicis non bene respondere arbitrentur, dum in medic. system. T. I. p. 228., plurimi, inquit, hujus notabilis phaenomeni causam, fas in lunam rejiciunt, quia ad certum ejus statum, vel phasin recurrere solet: at vero imbecille argumentum est, astrum esse causam, ubi ad certum mensem, diem, vel horam effectus idem recurrit. Ponamus, addit, certam mensuram sanguinis abundantioris requiri; ad hanc vero colligendam requiri certum tempus, v.g. viginti octo dies: manifestum exinde consequitur, non tempus esse directam fluxionis causam, sed mensuram certi temporis necessariam esse ad certam abundantioris sanguinis quantitatem accumulandam, quæ potens sit ad spasmodum concitandum, & vasa uteri per-rumpenda. " Jam non disputabimus, utrum turgeat potius plerumque sanguis menstruus, an semper plethora vera abundet. Directam ejus fluxus causam in luna, & certo temporis momento, nemo forte hodie quæsierit: aerem vero, qui in sanguine humano est, ejusque proportionem ad externum, qui certissime mechanica ratione per lunarem periodum periodice afficitur, esse causam consensus illius manifesti inter circuitum lunæ & mensium muliebrium, similiumque affectuum periodicorum, merito suspicamur, neque ipse vir peritissimus non suspicabitur. v. ipsius dissertatio de fato physico & medico §. 12. Nequaquam argumentum illud imbecille est, si recte & in rebus vere physicis applicetur, & mensuram certi temporis & quantitatis necessariæ supponere, non est causam consensus exponere. Semper enim in questione manet, cur non aliud, quam certum hoc tempus, ad hanc quantitatem, cur viginti octo aut novem dierum mensura, quæ etiam lunaris periodi est, ad pro-

beat, incitari suadens. Tempore statō menstruō, quodcunque illud sit, si fluxus non redit, per graviditatem, vel lactationem, vel causas morbosas suppressus, quis est, qui nesciat, sæpe molimina tunc aliqua sentiri solere, quæ, peracta fluxus alias consueti hebdomade, cessent, & sæpe non redeant prius, quam tempus statum per menstruam periodum revertatur? Cessavitne tantisper plethora? quæ augeri potius indies debere videtur, & reapse augetur plerumque, quamvis extra orgasmi tempus sæpe ne moliatur quidem exitum, multo minus perficiat. Atque, si non ipsos fluxus, attamen ista tempestiva conamina, obtingere vel minime plethoricis, cuivis temperamento vel diætæ addictis, immo, quæ non nunquam satis exhaustæ sanguinis fluxibus ac missionibus, & extenuatæ viribusque cassæ videantur, (q) experientia quotidie docet. Prætereo jam statas circa ipsum pariendi tempus (r) periodos, quæ per

pellendum, aut certe movendum sanguinem, in tot femellis requiritur, ut menstruam periodum, & lunare tributum, totum ubique genus humanum, omnia sæcula, omnes fere nationes agnoscant: quamvis in singularibus corporibus exceptiones a regula sint? ut alias cum fluxu & refluxu aeris marisque, quoad turgendi, & mutationes subeundi tempus, similitudines taceamus: ubi itidem, nisi harmoniam mechanicam agnoscas, semper in quæstione manet, cur temporarii isti motus ita inter se conspirent? Res illa physica est, & quadrat ad eam illud *Newtonianum*: „effectuum naturalium ejusdem generis eandem esse causam.

(q) *Ramazzinus* de morb. artific. p. m. 549. seqq. mihi certe, ait, non semel haud sine magna admiratione, observare licuit, mulieres diuturnis morbis confectas, & ad marasum fere deductas, ac præcipue nobilem monialem, per decennium in lecto decumbentem, prorsus exhaustam, cui quolibet mense, statis diebus, menses, quamvis in satis modica quantitate, & ad paucas stillas, apparent.

(r) Obiter moneo, quamvis id perpetuum non sit, attamen sæpissime, nisi me omnia fallunt, post abortum *De h. v. notata a*
fibras

per menses & hebdomades numerantur, atque in generationis negotio miracula naturæ ad tempus exquisitum stabilita. Sileo evacuationes alias, quas natura ad solis & lunæ periodos molitur. Omitto mor-

tus

fibras certe aliquas, & particulas secundinæ, ejusque membranarum residuas, ita utero adharere, ut separentur sensim, & cum menstruo fluore exeant, integre vero separari vix possint, donec *statum gestationis tempus* emensum sit, quo facto ultimæ reliquæ sua demum sponte maturatæ, seu emarcescentes, decidere soleant, & cum mensibus fluentibus elabi. Fallor, nisi propensio illa multarum ad frequentes, & paucis sæpe mensibus sese excipientes abortus, molas, hæmorrhagias, inde dependet, quod prius concipiant rursus, quam ita per temporis rationem purgamenta prioris abortionis penitus evacuatæ sint. Ita fieri vix potest, quin, ubi hæc suo tempore exitum moluntur, excitetur natura iterum iterumque ad eadem symptomata. Laxatur tandem viscerum compages, turbatur partium, & excretionum, & generationis nutritionisque oeconomia, adhærescunt magis magisque, & formas informes induunt, remanentia corpuscula, aut etiam noviter concepti foetus, & secundinarum rudimenta. conf. *Kerkring*, spicil. anat. obs. 38. unde malum sæpe in varios affectus anomalos, aut sterilitatem perpetuam degenerat: si præsertim, per unum aut alterum abortum, vellicetur uterus, vel lædatur, rudiori obstetricis manu, secundinam immaturam tentante. Vana certe sæpe curatio omnis fuit, præcautionis causa instituta, nisi a præmatura rursus conceptione vel cavent sibi mulieres, vel ipsis fortuna cavit. Quod si fiat, sponte sæpe cessat deinde habitus ille patiendi abortus, molas, hæmorrhagias: sæpe vero tunc remediis aperientibus & tonicis feliciter tollitur. * Suevimus post abortionem singulis mensibus, per ipsum floris tempus, pilulas *Schalianas*, aut similia remedia exhibere, extra illum orgasmum vel nihil, vel blanda hysterica, & interdum balnea ministrare, maxime postrema ante mensium terminum hebdomade, donec tempus justæ gestationis absolutum sit, circa quod sæpetunc notavimus copiosius menstrua, lochiorum instar, manare. Deinceps limatam martis, sine ullius liquoris affusione in subtilissimum pol-

Observ.
partic.
57.

tus nocturnos falforum humorum, immo & ascari-
dum, (f) aliosque lumbricorum, qui suum rursus in
se aerem habent, periodicos lunares, exacerbationes
catarrhales, arthriticas, venereas, scorbuticas, mor-
bos lunaticos, solstitiales, æquinoctiales varios, &
mutationes morborum & symptomatum per tempora
fieri solitas, quæ omnia, quum negari nequeant,
(1) satis evincere videntur, esse singulare aliquod,
idque mechanicum, sine fabuloso astrologorum in-
fluxu, imperium in corpus humanum sideribus illis,
vel certeeidem causæ, quæ siderum periodos metitur,
(u) & medicum sæpe non humanæ solum, sed uni-
versitatis naturæ ministerio fungi. (x) "Plerumque
" enim,

pollinem redactam, remedium nobile, solam, aut ute-
rinis mixtam, per mensem, vel ultra, legitime propina-
vimus. Atque ita haud infrequenter eo successu beati
sumus, ut, quæ per frequentes abortus, aut symptomata
his similia, spem melioris fortis amiserant, matres rur-
sum sanæ & felices factæ sint. Adeo verum est, natu-
ram ad suarum periodorum leges adstrictam esse: adeo
remedia, ad observatas eas leges,

- - data tempore profunt;

Dum data non apto tempore sæpe nocent.

(f) v. Vallesius ad Hippocr. epid. L. II. sect. 1. L. VI.
sect. 1.

(1) conf. litteratissime adductæ observationes in viri
celeb. C. B. Behrens select. diæter. sect. I. tota passim.

(u) v. Mead. de imperio solis & lunæ in corpus hu-
manum, ubi ea omnia eleganter & solide explicantur,
& ex mathematicis veritatibus demonstrantur.

(x) Medicum naturæ, scilicet humanæ, dominum,
non ministrum sæpe esse, Heisterus, medicus mente ma-
nuque sagacissimus, argumentis & exemplis, tum ex me-
dicina, tum maxime ex chirurgia, peculiari dissertatio-
ne, eleganter demonstravit. In eandem sententiam olim
jam Helmontius, in libello ignotus hospes morbus p. m.
404. dixit: „naturæ jacentis est medicus patronus atque
„herus. “ Nos, ubi medicum naturæ ministrum voca-
mus, universi totius naturam intelligimus, quatenus illa
ad humanam respectum quemcumque habet. Nempe medici
offi.

Medicus
naturæ
minister

" enim , auctore Hippocrate , (y) hominis natura
 " universi potestatem non superat .

§, VIII.

*Consensus practicus cum theoria mechanica
 & organica leviter diversis.*

Verum enim vero vulgares has doctrinas , & man-
 cum theoriæ specimen , præter scopi rationem , ob-
 servationibus practicis juncta , non vobis , viri peri-
 tissimi , sed iis scribimus , si qui forte fuerint lecto-
 res , quibus , quæ de periodicis reversionum tempo-
 ribus ex vero annotavimus , minus probabilia esse
 videantur : quum tamen ubivis in rerum natura ,
 & in humana maxime , & præsertim in febribus ,
 pleraque periodis & temporibus adstringantur . Ne-
 que de explicandis causis subtilioribus solliciti mul-
 tum esse debemus , quum rei ipsius veritas sufficiat ,
 quam quilibet observator facili negotio comperire
 potest , modo ad regulas supra scriptas satis accura-
 te attendat . (z) Observationes scripsi , non theore-
 mata

officium est , ubique ad naturam ægri , & morbi , & re-
 mediorum , & temporis , & aeris , aquarum , locorum ,
 rerumque circumstantium omnium attendere , eique ex
 arte servire .

- - sic alma ministro

*Ipsa suo natura potens , hunc sedula nutu
 Dum regit , excelsa pollentem viribus artis ,
 Indomitos superat duplicato robore morbos .*

(y) de diebus criticis .

(z) Si quis etiam fuerit , qui id sibi haud adeo ex-
 quiste reperire existimet , uti nobis repertum esse , & in-
 dies magis magisque observando firmari , sancte testa-
 mur , quod de typico reversionum , vel moliminum re-
 cidivorum , tempore annotavimus ; ille tamen de secu-
 ritate , præstantia singulari , & constantia curationis , in-
 terpolatæ ad mensuram certi temporis , ejusque in feбри-
 bus quotidianis & quartanis longioris , in tertianis bre-
 vioris

mata ex opinione condidi. Neque hisce sententiis & observationibus theoriæ aliorum mechanicæ, neque illi etiam adversamur, quæ organica vocari solet, inter quarum doctores hodie, haud sine animorum motibus, multa versatur controversia. His, qui se sectæ, organicam proponenti, addicunt, cujuscvis hominis naturæ nomine ipsa anima rationalis (a) venit, quæ, sapienti consilio, motus quum naturales, tum morbosos, excitare & moderari creditur; quamlibet, pro organorum, & humorum, & suorum

vioris non dubitabit, re ad experientiæ amussim examinata. Multi, observatis istiusmodi alternis medelæ & quietis vicibus, optata cum felicitate reversiones præcaverunt, quamvis de accurato febrium recidivarum typo ne quidem per somnium aliquid in mentem venerit, & longe alias ejus processus instituendi causas sibi proposuerint. Atque id nobis ipsis olim ita contigit, & partim etiam iis forsitan auctoribus, quos sect. 4. §. 5. adduximus, aliisque multis, qui, quod nos fecimus, ad illorum normam practicam medicati sunt. Si cui ergo nostra hæc observatio, quæ ad historiam pathologicam & semeioticam morborum recidivorum spectat, nondum satis confirmata esse videatur; manebit tamen ipsa regularum practicarum propolitarum sincera felicitas, dudum aliis plurimis comperta, quamcunque etiam rationem subesse aliquis opinetur. In opinionibus concedendis sumus faciles, modo in praxi consentiamus.

(a) Introduxit hanc hypothesin in medicas Germanorum scholas, quum in academia Halensi, magno cum applausu, voce & scriptis doceret, ingeniosissimus *Seabius*, & multos passim affectas reperit. Magnus exinde systematum, aliorumque librorum medicorum, latino & teutonico idiomate, numerus prodiit, quibus hæc hypothesi tanquam fundamentum subternitur, & ubi omnis theoria & praxis medica inde maxime derivatur, & ad ejus doctoris mentem docetur, theoriæ veræ, praxeos naturalis, nomine insignita. Argumenta, quibus eam sententiam probabilem reddere allaboratur, cumulatim genuinus summi viri discipulus, *Michael Albericus* introduct. in univers. medicin. c. 2.

rum affectuum & consuetudinum vitis, aberrationi exposita, sæpe etiam impotens, & ministro moderatore & adiutore egens. Liceat vero, pace meritiſſimorum virorum, a quibus leviter dissentire (b) audeo, mentem meam indigitare, ut norint, qui meum hoc levidense opusculum legere dignabuntur, quid per naturæ sanantis, indicantis, errantis vocabulum intelligam. Sapienter equidem plurimos in corpore sano & ægroto motus fieri sentio. Neque ipsos errores & imperfectiones naturæ, quæ vocantur, sapientis consilii expertes credo, quum medico prudenti, & historiæ morborum & remediorum bene gnaro, eligendam & adhibendam medelam indicent. Verum ea omnia non ab occulta quadam imbecillis humanæ rationis virtute, sed a manifestissima per totam rerum universitatem sapientia infiniti creatoris, (c) αὐτοῦ γεωμετρητοῦς, deducere velim. Hic, quod res ipsa docet, & sanum esse corpus, & ægro-
tare,

(b) cl. *Furstenau*, professor Rintelenſis elegantissime doctus, desiderat. med. p. 146., *Stabliana*, ait, dogmata „ inter se belle nihilominus coherere, si vel maxime pri- „ mum illud principium vacillaret, aut liberum cuivis re- „ linqueret, quid naturæ nomine denotatum intelligat. “ Ipse auctor *Stablius*, præf. ad *Junckeri* conspect. med. „ pro fundamento, ait, subſterno, quod vera causa ef- „ ficiens directionum sit in homine ipsa anima. Agno- „ ſco, quod hac propositione, utpote non tam ad me- „ dicam, quam physicam, anthropologiam pertinente, „ plane superfedere potuiſſem. “ Et potuiſſet proſecto.

(c) *Hippocrates* de morbo ſacro, homines, ait, ex im- „ peritia & admiratione, morbo comitiali naturam quam- „ dam & cauſſam divinam inesse cenſuerunt. Diverſi ſunt „ morbi, neque minus admirabiles, neque minus prodi- „ gioſi: & primum quidem febres quotidianæ, tertianæ, „ quartanæ, neque minus, quam hic morbus, a deo fieri „ videntur. -- Neque tamen hominis corpus a deo inqui- „ nari exiſtimo, impuriſſimum a puriſſimo, quin, ſi for- „ te contingat, ut ab alio coinquinetur, aut patiatuſſe ali- „ quid, purum & ſincere denuo reddi divinitus nitatur. „ Morbus qui ſacer appellatur, ex iſdem cauſſis, ex „ qui-

tare, sponte sua ab impuritatibus & functionum impedimentis liberari, & limitatum tamen in ea virtute esse, & medico indigere, & medelas, quas ipse deus arti largitus est, indicare, & corruptioni tandem ac mortalitati subiectum esse voluit, iussit, effecit. (d) Menti vero intelligenti, & volenti, & ejus, quod ipsa intelligit & vult, dummodo meditando attendat, sibi consciæ, ea lege, conjunxit corpus, ut pro voluntatis arbitratu certis organorum motibus præsit, sensuumque instrumentis afficiatur, ceterarum rerum, quæ sponte intra corpus aguntur, quicquid meditetur etiam vel attendat, plane inscîa, (e) neque, si velit, & sollicitè curret, quicquam mutare potens. (f) Attamen forte fortuna sæpe fieri necessum est, ut animi affectibus machina corporis, corporeis vitiis anima inconsulto moveatur, aut perturbetur: quoniam ipsa animæ in-

stru-

„ quibus reliqui, originem trahit, ex his nempe, quæ
 „ accedunt & decedunt, velut frigore, sole, ventis, &
 „ mutationibus nunquam conquiescentibus. Atque hæc di-
 „ vina sunt, ut nihil opus sit existimare, hunc morbum
 „ reliquis divinitate præcellere, sed omnes divini, om-
 „ nesque humani reputandi sunt. Naturam autem & vim
 „ morbus in se quisque habet, & nullus est, qui tentari,
 „ & mechanica ratione curari nequeat, æmipos non æm-
 „ ippos. Plerique vero ejusdem generis rebus curantur, a
 „ quibus fiunt: “ id est, physicis & mechanicis.

(d) „ Fato, “ (hoc est, divino consilio, & causis mechanicis a deo conditis, non propriæ animæ sapientia) „ vivimus, languemus, convalescimus morimur. “
Quintilianus.

(e) „ Medica ars in homine plus invenit, quam in se
 „ ipse cognoscit. “ *Cassiodor. formul. archiatr.*

(f) Huc ergo plane non spectant, qui a quibusdam cum motibus vitalibus comparantur, actus animæ per consuetudinem, & neglectum, & sub taneo impetu facti, quorum sæpe ipsa sibi consciæ non esse, eosque impedire non posse, videtur: consciæ tamen futura, & prohibitura, si eo ipso, quo impetum facit, momento attenderet, & contra niteretur.

strumenta, nempe sensuum & voluntariorum motuum organa, partes esse corporis, & toti artificio arduissime intertexta & mixta immo ipsa aliis etiam corporis usibus servire, & mechanicis motuum adjumentis diversimode subjacere & indigere voluit creator. (g) Hæc igitur res toto cælo a sapienti voluntariorum motuum moderamine differt; neque ulla ratione probabile facere potest, motus etiam non voluntarios ab unius ejusdemque principii sapientia dependere. Nulla enim est consequentia a fortuita & turbulenta (h), etiamsi maxima, rerum arcte junctarum inter se, & iisdem organis utentium, in se invicem efficacia, ad rei unius rationalis in alteram corpoream occultum imperium, & sapientem directionem omnium motuum, præsertim etiam

(g) Numquid id eo consilio factum est, ut, dum motor spiritus, seu anima rationalis, quovis fere momento voluntarios motus excitat, excitentur etiam, & in motu mechanice impresso conserventur partes corporis mere mechanicæ, voluntati non subjæctæ, sed cum voluntariarum motionum instrumentis connexæ? Hincine ratio dari potest, cur in fibris & humoribus corporis nostri, quamdiu id integrum est, motus ille observetur *perpetuus*, sine externo motore, quem tam anxie in arte factis machinis inventum dare laborant artifices?

(h) Huc etiam pertinet ipsa illa mirabilis efficientia pathematum animi materni in turbando contextu tenerorum foetus staminum: in qua singulare sibi videntur reperire opinionis suæ patrociniū, qui sapiens animæ moderamen in motibus haud voluntariis statuere amant. At illa profecto turbatio a ratione & sapientia non proficiscitur. Immo sibi ipsi non bene consentire videntur, qui imbellæ hoc argumentum urgent, & tamen non maternæ, sed ipsius embryonis animæ, corporis formationem tribuunt: quasi harmoniam rationis inter matris & foetus animas demonstrare possint. In corporibus matris & foetus confluere & conspirare omnia scio: nescio vero an inter animas. Subtilissimorum staminum, particularumque minutissimarum, in quavis embryonis parte, suus est cum similibus partibus corporis materni consensus mechanicus & hy-

etiam eorum, qui evidentissime in corporea mechanica fundati, & nullo finitæ voluntatis arbitrio subiecti sunt. Neque opus esse putaverim, ut ad suspicandum singularem aliquem archeum, naturam plasticam, animam a spiritu rationali diversam, vel hujus ipsius uniusque spiritus *incognitam & duplicatam potestatem & prudentiam* confugiamus, motus, quos intra nos sapienti consilio fieri apparet, vitales, & morbis profligandis aptos, nobis neque *sentientibus* neque *volentibus*, immo vel *contra optantibus laborantibusque*, sollicitè & sapienter meditantem, eligentem, perficientem. Ita, ut alia ne quidem animata corpora in tellure nostra taceam, in quibus motus spontanei pro conservatione & depuratione, mirabiles observantur, nec ipse terrarum orbis (i) sua quadam rationali anima opus habet, quamvis motus in eo, tum consueti & blandiores, tum insoliti & tempestuosi aquarum, vaporum, ventorum, ignium,

& hydrostaticus, pro legibus connexionis, & ὁμογενεῶν, & circulationis mutuæ: ut rationi consentaneum videatur, quod experientia docet, factum a maternæ animæ pathematibus impressionem fortuitam & turbulentam id efficere posse in tenerrimis embryonis crescentis staminibus, quod in obfirmato matris corpore sentiri nequeat.

(i), Terram ad similitudinem corporum humanorum, natura formavit, ut majores quoque nostri aquarum, appellaverint venas. “ *Plinius*. Quod in ipso terrarum orbe, in ipso mundi systemate, in omnibus partibus, ejusmodi motus mechanice, sed sapienti consilio procedens, a primo motore deo impressus, observetur & conservetur, sine aliqua peculiari intelligentia, aut anima mundi rationali, vix puto in dubium vocari posse, aut debere. Evidens est, voluntarias motiones substantiarum creaturarum in orbe degentium varios impetus facere, mutare varia, partim consulto, partim fortuito, in ipsis motibus, qui sponte fiunt. Neque tamen idcirco quæquam harum substantiarum occultum sibi arbitrium arrogabit in cetera, quæ, sine suo consilio, sapienter fieri & moveri sentit in orbe, aut in orbis parte virtuti suæ motrici exposita, vel suo corpori contigua.

ignium, ad sapientem scopum conservationis, & depurationis destinatæ evidenter collineent. Nolumus jam de brutis animantibus & plantis dicere, quibus quidem animam occulta sapientia instructam recentiorum quorundam auctorum hypotesis lubenter largitur. (k) Neque ergo tenuem nostram rationem, cui talia incredibilia videntur, & ἀκαταληπτα, eo usque torquere cupimus, ut credamus non intellecta, aut non necessaria difficulter comprehendamus. Nos, secundum naturam rerum, singulorum hominum *unum* agnoscimus spiritum, seu animam, substantiam simplicissimam, ejusque *unum* intellectum, *unam* voluntatem, & huic certis legibus subiectum & unitum unum corpus naturale, incomparabili artificio mechanico & hydrostatico mixtum, constructum, & motum. Conditorem potentissimum, & motorem eundem machinæ sapientissimum non suspicamur, sed novimus. Archeum, seu animam novam & duplicem, vel *duos intellectus*, alterum sæpe altero sapientiore, & res *contraria* ratione incurrentem, immo tunc alterum clam sapientissimum, cum alter manifeste nihil sapit; (l) item *duas*, & sæpe *eodem temporis momento sibi invicem repugnantes voluntates*, manifestam unam, alteram clandestinam.

(k) v. celeberr. *Alberti* von der Seele der menschen, der Thiere, unde der Pflantzen.

(l) Vicissim sæpe naturæ in corpore motus pessime a sanitatis scopo aberrant, dum intellectus ægrotantis sapienter satis agnoscit, quid ipsi agendum foret, si ipse & natura unum essent idemque. Sæpe medicus, aut alius peritior ægrotans, si errores naturæ, seu animæ suæ, si diis placet, manifesto animæ ejusdem suæ intellectu intelligat, eandem animam precibus flagitare opus habuerit, & o, dicere:

animula, vagula, blandula,

hospes comesque corporis,

agnoscis errores tuos, corrige quæso, quod levi motuum mutationes potes, neque te ipsam adeo insipienter excrucial

clandestinam; in una simplici anima naturali, libi relicta, & nullam in se pugnam sentiente, (m) non scimus, sed conjectura ingeniosa opinamur, si ita lubet, vel fingimus, & excusationibus argumentisque dialecticis sustentamus, quo usque placet. Nondum scindere prudenti consilio, non solvere videntur medici, qui, explicationem multarum difficultatum supervacuum putantes, principium ejusmodi vitale, tanquam deum aliquem ex machina interponunt, quod ipsi haud serio credant: quemadmodum fere sagacissimus *Newtonus* attractionis vocabulo inutiles in naturali philosophia curiositates secat, quod ipse ætiologiam rerum absolvere non censet. (n)

§. IX.

*Natura humana conservans, sanans,
errans, indicans.*

Naturam itaque humani, uti alius cujusque corporis naturalis semel a deo in motum constituti, consistere arbitror "in mechanico & hydrostatico
"solidarum fluidarumque partium diversissimarum
"artificio, & singulis particulis impresso nisu, motu, & directione, earundemque proportionem tum
"inter se, tum ad ceteras naturæ universi partes,
"a quibus vel intrinsecus, vel extrinsecus afficiuntur. „ Innumerabilia corpora sunt, etiam non animata, quæ sua hujusmodi natura se suosque motus

(m) Itaque, ne quid durius dicam, frustra certe plane sunt, qui hanc, de duplicatis & repugnantibus animæ naturalis facultatibus, opinionem probabilem reddere tentant, adducto in exemplum illo sacrae religionis *μυστηρια*; dum, adjuvante spiritu dei, repugnantem naturalibus cupiditatibus spiritum in se, supra naturam, sentiunt homines ex deo iterum geniti. Divina *μυστηρια* ad hominum opiniones temere applicantur.

(n) Princip. philos. natur. mathem. L. 1. defin. 8. & passim.

tus sponte servant, & a peregrinis particulis depurant, quam rem humanum corpus, eminentiori consilio creatum, exsuperantius præstat. Facile hinc patet, quid per naturam conservantem & medentem intelligendum sit. Medicus, qui historiam sanitatis, morborum, remediorum, quantum id fieri potest, notam habere debet, ex motuum salubrium & insalubrium notitia, indicationes a natura mutuatur. Errare vero eam tum dicimus, quum, ex ipsa structuræ, motuum, proportionum ratione physica, inutilis ægritudo, vel periculum quodcunque consequitur, quod medicæ artis ope præcaveri, aut averti possit, aut debeat. (o) Ita corpus humanum naturale consideramus, non tantum tamquam mixtum, quod frustra medicis mechanicis exprobratur; sed etiam tamquam nativo nisu, & motu, per varias sui partes diversimode moderato & directo, quem sapienter machinæ creator impressit, instructum, & tanquam proportionem habens tum inter ipsas partes, tum ad animam sibi junctam, ejusque pathemata, tum ad ceteras res, quæ non naturales & præternaturales vocantur. Quisquis, occulta quadam intelligentia nobis præterea opus esse, demonstratum dare voluerit, is, quod humanæ manus mentisque potestatem superare videtur, prius præstet necesse est: fibrarum, humorum, vaporum omnium, in corpore mixto, moto, calido, vivo, omnes perscrutetur subtilitates, nusus, motus, connexiones, confluxus, conspirationes, separationes, proportionnes: is, inquam, quod olim in poemate quodam scripsi,

- - - ex imis eruat ima

*Viscera visceribus; mensuras, pondera, formas,
In tenebris lustret; nativæque stamina solvat; (p)*

Ex-

(o) Fernelius I. therap. I., quorsum, quæso, constituta ars hæc esset tot tantisque majorum vigiliis, nisi majus quoddam, & excellentius, quam natura, præstaret?

(p), Rerum natura nullibi magis, quam in minimis, tota est. "Plinius.

Explicit impressos nifus, legesque movendi; (q)
 Purpureumque cruoris iter, thermasque perennes (r)
 Diversi generis (f) laticum, vivosque Mæandros
 Ner-

(q) Egregie Hoffmannus medic. system. T. 1. prolegom.
 c. 3. §. 14., „Vis movens & ex necessitate agens corpori-
 „bus substantialis & essentialis assignatur. Atque adeo
 „non opus est pro iis peculiare agens fingere, si quidem
 „omne corpus est agens, & perpetuo est in nifu ad mo-
 „tum, vel in motu, unum in alterum agit ac reagit, &
 „mutationem, licet non semper ratione loci, producit.
 Scilicet impressit creator servatque singulis corporibus con-
 ditis, corporumque particulis, motum & nifum sponta-
 neum, quo sigillatim perspecto, leges movendi explicari
 demum possunt. Iis, quæ adversus mathematicam hanc
 veritatem disputat ingenuissimus Alberti princip. philos.
 natur. cap. 3. §. 22. reponimus universa princip. philos.
 natur. mathematica incomparabilis Newtoni.

(r) Thermam, inquam, id est liquores non inertes,
 sed *αυτομάτως*, propria sponte, tum calore & rapidissimo
 minorum particularum motu intestino, tum etiam ipso
 motu progrediente, & ad certas directiones determinato,
 pollentes, quia a nativitate instructos.

(f) Hinc corpus humanum non solum machina hy-
 draulica dici meretur, verum etiam, quoad minimas par-
 ticulas, hydrostaticis ubique legibus, & quæ in tota re-
 rum natura particulis *ἰσορροπεῖσι* & *ἑτερορροπεῖσι*, & diversa
 vi & proportionem motus & mixtis, itatuta sunt, natura-
 liter subjectum est, ex quibus, fibrarumque textura &
 elatere vario, a deo creatore & motore sapienter dis-
 positis, ista miracula naturæ evenire videntur, quæ ali-
 quibus suspicionem, de interna quadam & occulta prin-
 cipii cujusdam vitalis sapientia, moverunt. Innumere di-
 versas & nativo corporis humani semini, & alimentis
 omnibus, & sanguini circulanti inesse particulas, & in-
 de prodire diversissimos istos humores, constat: prodire
 vero ratum habemus, non per singularia fermenta, non
 per pororum figuram, aut solam diametri diversitatem,
 neque per nescio quem archeum, aut principium vitale
 feligens & movens, sed per naturales varii artificii me-
 chan-

*Nervorum ; (t) ex minimis tot, texta volumina fibris ;
Sed sapienti texta manu , sed texta potenti*

Con-

chanici, & hydrostatici consecutiones . v. celeb. *Boerhavv.*
instituit. med. aphor. 253. seq.

- - - in rebus materie

*Intervalla , via , connexus , pondera , plaga ,
Concursus , motus , ordo , positusque figura ,
Cum permutantur , mutari res quoque debent .*

Lucretius.

(t) Censemus , per perennantem cordis motum , nervos , qui admirandis suis distributionibus Mæandrum aliquem referunt , vivo , id est , perenni flumine irrigari , seu perlui , & ad actiones , sensationesque aptos reddi , inibique lympham esse subtilissimam ex sanguine secretam , motu certo , & ad motum nisu , & ad suscipiendum habitu instructam , & perinde esse , spiritusne an liquorem nervorum voces . Hos ipsos nervos , varie ten-
tos , unitos , separatos , cum liquore suo , instrumentum esse reputamus motuum tum *αυτοματικον* , tum etiam eorum , qui animæ voluntati subjecti sunt , diversissimorumque sensuum , atque exinde mutuam inter animi corporisque affectus consensum oboriri , ut adeo ratione nervorum , animæ viventis organorum , medicus , corporis , iisdem organis utentis , curam gerens , id tanquam haud mere mechanicum , sed etiam tanquam vivum & animatum , considerare omnino debeat . Minime persuadent , quibus contra illum liquorem disputare lubet , quos inter haud pridem surrexit cl. *Gælickius* , scripto , quod spiritum animale ex foro medico relegatum inscripsit , & addita sententia damnatoria Apollinis , fulmine bruto , in illos spiritus , quibus medicos infatuari dicit , vocabulo in summos viros injurio , qualia apud hunc auctorem frequentia sunt . Respondit egregie cl. *Burggravius* , de existentia spirituum nervosorum , & cum cl. *Gælickius* vindicias suæ opinionis ederet , has etiam represit opposito libello , cui titulus : spiritus nervosus immerens exsul restitutus . conf. celeb. *Heisteri* compend. anatom. p. 153. seqq. & ibi adducti auctores , item *Brunner* . de glandul. duoden. p. 73. seqq. ut taceam , quos abunde adduxit , excerptis argumentis & experimentis , omni , ut videtur , exceptione majoribus , laudatus *Burggravius* ,

VVepfe

VVefferum, Leeuwenhoeckium, Bohnium, Bergerum, Boerhaavium, Hoffmannum, aliosque. Miramur merito cum Heistero l. c., hodie esse, qui hos spiritus ob leves causas negant, immo, qui in illos, qui spiritus hosce admittunt, scommatibus & conviciis invehuntur. Neque vero assentimur viris ceteroquin præstantissimis, qui liquorem illum nervorum omni virtute elastica carere autumant. Inest profecto elementi aerei elastici portio, suamque vim, pro proportionem ad fibras tenuissimas, liquorem hunc continentes, exserit in ipso statu sano, & evidentius in morbo: quod alibi demonstrare locus erit, ubi de nervorum pathematibus febriculosis agemus.

(u)* Nihil de humana mente tam eximium competentum habemus, quod illam quorundam sententiam, satis pro humano genere ambitiosam, fovere possit, quasi ipsamet mens, ex sapientia & potentia sibi insita, & struxerit corpus suum, & nutriat, & conservet. Structorem, nutritorem, conservatorem longe sapientiorem, potentiorioremque arguunt omnia. Acriter nuperrime, sed cum argumentis haud spernendis, refutavit theoriam ita dictam organicam, quoad hanc præcipue sententiam, cl. *Scenzzelius*, professor Vitembergensis, diss. de glandularum in plurimis visceribus absentia. Is, §. 21., quo, inquit, applausu, quo rationis suffragio, cum inscia, immo invita anima, circulatio sanguinis, secretio animalis, aliæque actiones vitales fiant, dicere possum, quod eadem sit principium agens, corpus, tamquam mere passivum, formans, formatum, tam in sano, quam morbo: statu, dirigens? Hanc virtutem nihilo secius animæ *Schalius*, cum cœcis illius affectis, tribuit. Si vero generationis, nutritionis, & totius sanitatis negotium consideremus; si morbos, eorum originem, sedem, causam materialem, & methodum medendi examinemus; quam injurius in artem salutarem *Stahlus* sit, satis perspicere possumus, mihi que ipsi multis exemplis misere ab eodem curatarum febrium innotuit. Non hæc mea facio; sed eo consilio huc transfero, ut novissimo exemplo pateat, quam minime hodie generaliter viris doctis & sagacibus ista probetur theoria, ejusque

*Machina conspiret, motus sine mente (x) facessens
In se sponte suos, quos mens sociata stupe scat.*

Tum

jufque ad febres præcipue, de quibus agimus, applicatio, & quantas iccirco patiatur contradicções. v. fuprà p. 131. feq. Quæ de mifera febrium curatione a viro illuftri peracta confideret, & quafi ex propria multiplici experientia, dicuntur, probatione indigent, refponfione forte aliqua ejufdem, aut difcipulorum alicujus, propediem refellenda. Neque enim talia de tanto viro merito dici putem. Et quæ curatio, forte infelicioꝝ, cenfuris affici non poteft? quum omnes falvos præftare, omnibus fatis facere ægris, & adftantibus, aliisque medentibus diverfa opinantibus, neque in cl. *Stahlio*, neque in quoquam alio fit medico.

Tres medico tituli sunt: faustus, quando rogatur,

Est genius; deus est, si bona fata juvant;

Numen at omnipotens si iam sanare recusat,

Hei, quot judiciis contemnerandus homo est!

Max ita non meritum calo fortuna locabit;

Mox &que immeritum precipitabit humi.

Confessio vero plane cl. *Stentzelii*, disputationem de animæ virtute formatrice finienti exclamatione Jobi : „ matris tuæ, domine, (non *Stahlianæ* natura) fecerunt „ & formarunt me totum ! “ Nihil enim omnino me ipsum, id est animam meam, ad mei formationem contulisse, æque persuasum habeo, ac mundum totum, stellas, terram, animalia, plantas, metalla, cetera dei opificia, ad condendum sese insita anima quadam sua rationali, nihil quicquam præstitisse. „ Dumque ex lege a „ deo præscripta, motuque ad has optime consequente, „ omnia succedunt, durant singula & perdurant, nec „ indigent alieno auxilio. “ *Schelhammer* de natura p. 214.

* Morbus
virales
sine ani-
ma,

(*) * Id est, sine mentis arbitrato, quod evidentissimum est. Immo motus, qui corporis vivi motibus similes sunt, anima absente, restitui possunt in cadavere recenti, cujus machina adhuc incorrupta est, & dum meatus subtiliores pervii, fibræque fatis mobiles sunt: quo experimento, similibusque, fatis probari posse videtur, non opus esse, ut ad animam naturam confugiamus. *Brunner. de glandul. duod. p. 73. seqq.* „ Canem „ strangulatum cultro subjeci. In oculos incurrit lym- „ phæ

Tum demum certo negari vel affirmari poterit, quid hic infinita sapientia structus mechanismus, ut barbaro *Boylei* vocabulo hodie vulgatissimo utar, sine humanæ animæ moderatione, polleat, quidve secus; & ne tum quidem spiritus cum corpore unionem, seu alterius partis in alteram effectus, (nam effectus esse sentio, neque ad harmoniam meram (y) confugere velim) effectus, inquam, animi & cor.

„ phæ receptaculum speciosum, chylo turgidum. Infi-
 „ cto vulnuscule tubulum adaptavi & inflavi. Flatus
 „ hinc procurrit facile per ductum thoracicum ad cor,
 „ cuius auriculas dum flatus distendit, ecce, postquam
 „ æternas diu ante ferias agere coeperat, denuo in vitam
 „ revocatur, & auriculæ motitari coeperunt, primo le-
 „ nius, abhinc vegetius, ab octava hora usque ad duo-
 „ decimam. Quod si vel maxime animam quis brutis
 „ concedendam esse existimaverit, hanc tamen ab orco
 „ me revocasse nemo crediderit. Quod in bruto ego,
 „ idem in homine experti fuerunt cum *Pejoro* aliquot
 „ philiatri“ v. ejus miraculum naturæ parerg. anat. 7. &
 „ ibi additament. *Harderi*, add. *Harverus* de generatione
 „ animal. exerc. 4.

(y)* Nota est virorum acutissimorum, *Leibnitii*, *VVol-*
fi, *Bulfingeri* hypothesi. Nuperrime cl. *Grossius*, doctor
 medicus apud Halenses, in tractatione, qua verum uni-
 versæ medicinæ principium in corporis structura mecha-
 nica sistit, ingeniosum, sed *παράδοξον*, de præstabilita
 harmonia dogma, ex *Leibnitiana*, seu *VVolfiana* philoso-
 phiæ principiis, ad theoriam artis medicæ applicavit, ne-
 xum, ut ait, *effectivum* animæ & corporis invicem ne-
 gans, & corporis motus, cum anima conspirantes, o-
 mnimode, secundum statum antecedentem & regulas mo-
 tus, in ipso corpore, animæ vero sensa, corporis moti-
 bus congruentia, in ipsa anima determinata existere
 disputans §. 31. 44. Ibidem §. 33. 35. effectus animæ &
 corporis mutuos physicos esse non posse ex eo probat, quod
 illa, quia partes non habeat, neque tangere possit, ne-
 que tangi, adeoque nec agere naturaliter in aliquod cor-
 pus, neque a corpore affici. Judicent philosophi, que
 usque

* De
 harmo-
 nia præ-
 stabili-
 ta.

corporis in se mutuos, & societatem illam admirabilem, divinum & imperscrutabile spiritus creatoris opificium, explicare quisquam & determinare po-

usque hæc, a corporei attractus negatione cuivis obvia, ad naturales spirituum corporumque effectus negandos, argumentatio valeat. Utrorumque essentiam & naturam perspectam non habemus, adeoque nec effectus naturales omnes: neque deum, spiritum, sine præstabilita harmonia, & sine attractu corporeo, agere in corpora, & eorum motorem esse, dubitare licet: nec quod agendi modo vis motrix primitus operetur, & in corpora transeat, cognoscimus. Corpora physica jam in motum acta haud sine attractu physico partium a se invicem moveri scimus. Quomodo primus motor deus, spiritus simplicissimus perfectissimus, corpora moverit moveatque, quas potentias creatis spiritibus circa motum tribuerit, aut negaverit, & hi quomodo moveant & afficiantur, neque novimus, neque affirmare aut negare possumus. Caute, instar philosophi de sua hypothesi dubitantis, loquitur ipse cl. VVolf. metaphys. §. 530. 537. Et sane motus productio in corporibus, & vicissim perfectio a corporum motibus, earumque rerum modus fieri, non magis captum nostrum superat, neque simplicitati spirituum magis repugnare videtur, quam representatio diversa, quasi speculi res compositas representantis speciem habens, diversitas spirituum inter se infinite varia, mutatio interna, gradus potentiae & limitationum, ceteraque, quæ de unitatibus schola VVolfiana docet. Affirmabit forte aliquando sectatorum Leibnitii aliquis, monades, seu atomos, ex quibus innumeris, diversa vi representandi præditis, ipsa corpora composita isti reputant, attractum mutuum cum monadibus spiritibus habere posse, atque ita influxus physici systema, experientiae & sensibus probatissimum, in ipsam philosophiam VVolfianam, quasi postliminio, recipiet. Nos neque illi sectæ, *Stahlianæ* *dis dis παρών* refutanti, neque ulli alii nos addicimus, nota ab ignotis, opiniones ab evidentia, sollicitè discriminare studentes, medicinam ab omni hypothesi liberandam, sensibus vero & experientiae existimantes vindicandam.

potuerit. (z) "Nec me pudet nescire, quod ne-
"sciam.," (a)

E P I C R I S I S.

QUO tamen cunque modo illæ se res habeant, Aqua
petitio.
equidem observationes meas neque ex aliena,
neque ex mea etiam theoria, judicari velim, sed
ad tribunal solius sinceræ experientiæ (b) provoco,
cui ratio (c) αναλογίαν, prudentia moderationem
ministret, neque ulla dominetur opinio, multiplici
sensuum accurate, & seposita hypothefi quavis, ad-
hibitorum testimonio, & veritati conscientia con-
victus. Si qua, per sollicitos itidem praxeos clini-
cæ labores, quibus præeuntibus & comitantibus in-
terpolatas has pagellas scribimus, meliora quicquam,
accuratiora, expeditiora, jucundiora, pro ægrotan-
tium

(z) Sapienter v. cl. R. A. Behrens, medicus Brun-
vicensis plane eximius, in consideratione animæ rationalis
medica sub Schacheri præsidio Lipsiæ disputata: „li-
„bere, inquit, ignorantiam meam profiteri, atque ac-
„quiescere in voluntate & omnipotentia divina, cujus
„beneficio factum, ut duo entia essentialiter a se invi-
„cem discrepantia, tam exacte semper sint unita, atque
„ita conspirent, ut unum alterius ope atque auxilio in-
„digeat, unumque in alterum agat, & invicem quoque
„patiantur, satius esse duco, quam justo fortassis scru-
„pulosius, in *vincula* vel *vocabula* hunc nexum decla-
„rantia, inquirere pag. 34. „Etenim, censeate ill. *Berg-
ro*, „nihil obest, quo minus deum animæ & corporis
„naturam, quam utrimque non fatis perspectam habe-
„mus, sine ejusmodi glutine & coagmentatione, con-
„junctionis capacem condidisse, credamus, omneque
„adeo vinculum repudiemus.

(a) Cicero.

(b) Quisnam iudex est sapientissimus? experientia.
Stobæus.

(c) Brunner. de glandul. duoden. p. 149. „uti ratio
„, sine experientia mendax, ita experientia sine ratione
„fallax.

tium commodis, invenerit, quum vix certiora, tutiora ne vix quidem possint reperiri; (quamvis longe melius, uberiusque hæc explicari posse & debere norim) aut, si quas eadem modo aliquis didicerit utiles mutandi, limitandi. addendi regulas, quod pro locorum, corporum, temporum differentiis, & ubi penitus cuiquam in rerum naturam & causas introspicere datum fuerit, facile posse fieri concedimus, & ipsi pro virili præstare conabimur; is ut eodem cum candore dilucide sua impertiatur candide exopto, quo ego in exigua hac opella consignanda usus sum, (*d*) & in posterum uti propositum habeo. Nullius doctrinæ theoreticæ odio ducor, nullius etiam amore, nisi quo usque ea perpetuæ experientiæ responderet. Nullius in verba doctoris, (*e*) in nullius sectæ philosophicæ, aut medicæ, dogmata,

(*d*) Liceat mutari, pro finiendo leviori hoc opusculo, verba cl. *Torti*, quibus exaltatissimæ therapeutica speciali colophonem imponit. „ De cortice dixi, quæ
 „ animadverti in urbe ac regione mea. Quid præstet ille
 „ apud alienigenas, immo non in Europa tantum nostra,
 „ strâ, sed & in America & Asia, ex scriptoribus fide
 „ dignis jam satis innotescit. Facile est autem ex eo,
 „ quod huc usque præstitit, quid sit in posterum præstaturus,
 „ conjicere. Nemo proinde me insimulet vanitatis, si quando,
 „ quod ægre crediderim, votis respondentem non plane sortiatur
 „ eventum in regione sua, ut ego, dubio procul, eademque certitudine,
 „ qua protuli, sum sortitus in mea. Nullus tamen dubito, quin,
 „ servatis exacte regulis, & limitationibus a me propositis,
 „ eventurum sit semper, ubique terrarum, quod hic quotidie
 „ contingit, siue curationem spectemus, siue febres ac signa
 „ febrium curandarum. Sicuti enim, ex Hippocrate, in omni anno,
 „ & omni tempore, mala malum, & bona bonum significant, ita
 „ probabiliter idem significant in omni loco.

(*e*) *Schelhammer*, de natura p. 322., nolim, ait, in uno acquiescere tirones; sed, post cursum studiorum, sub uno absolutum, & alios adire. Utantur magistro, nec propria sua principia commendante, nec sectario,
 „ sed

ea (f) juro. Vereor, ne tandem omnes vaticinium impleant:

Serius aut citius mors sua quemque manet: (g) quantumcunque forsan aliquibus faveat seculi vel hominum indoles, aut breve pabulum ministret sive auctoris, sive discipulorum, ingenium aut auctoritas. Ipse me quotidie monitum volo, quam sit ad errores pronum, si præstabilitæ hypothese praxin subicere sustineamus. Novi enim, quam facile nostri vel magistrorum nostrorum ingenii fœtus, nondum experientia maturatos, paterno vel germano animi favore amplectamur, & delato iisdem praxeos moderamine, quicquid ipsis visum fuerit adversari, sine adæquato examine, condemnare amemus. Admonet me symbolum paternæ ejusmodi indulgentiæ, ubi ipse Phœbus medicus Phæthonti habenas concessit, impari illis moderandis & inepto. Amo adminicula & delectationes theoriæ, modo hæc communem mecum dominam pedissequa veneretur, sinceram experientiam. Veritates certas a conjecturis dubiis, & quæ certi speciem habent, exquisitè dirimere conor. Nullum naturæ nutum neglectui habeo, (h) quo vel sibi ipsa sufficere, vel, titubans & labascens, remedio opus habere indicat: eundem medici & medicinæ sapientissimum auctorem & moderatorem esse persuasus, qui humanæ naturæ vires condidit, & limitibus terminavit. Nullum efficax artis medicæ præsidium vel sperno, vel cæco impetu amplector,

„ sed, qui in omni genere philosophiæ sic versatus, omnium perspecta habeat dogmata, nullis addictus sit partibus. Neminem enim unum mortalium veritatem per omnia assecutum, & exhaustisse Democriti puteum credi potest.

(f) „ Nulla secta est, quæ omne vidit verum; nulla, quæ non aliquid ex vero. “ *Grotius*.

(g) *Propertius*.

(h) „ Nihil temere fit, nihil prætervideri debet. “ *Hippocrates*, 6, epid.

VVerlhof, de Febris.

Etior, antiquum (i) illud sit, an novum; (k) domesticum, (l) (quod, si curationi tutæ, celeri, & jucun-

(i) *Cassiodor*. formul. archiatr. „Medici vacent libris, delectentur antiquis. Nullus justius assidue legit, quam qui de humana salute tractaverit.“ v. ibi notæ elegantissimæ I.H. Meibomii.

(k) *Lucretius*:

*Desine, novitate exterritus ipsa,
Exspuere ex animo rationem, sed magis acri
Judicio perpende, & si tibi vera videtur,
Dede manus; aut, si falsa est, accingere contra.*

„Rerum natura sacra sua non simul tradit. Aliud hæc ætas, aliud quæ post nos subibit, accipiet.“ *Seneca*. „Nihil infelicius iis ingeniis, quæ mordicus sentiunt, majores nostros nihil ignorasse.“ *Scaliger* contra *Cardanum* exerc. 306. v. *Ramazzin*. orat. 7. „antiquitatis & novitatis studio medicum perfici probans.

(l) v. celebr. *Heisterus*, eleganti dissertatione de medicamentis indigenis Germaniæ sufficientibus. Ibi tamen §. 10. recte monet: „in febribus intermittentibus perniciosioribus, præsertim autumnalibus, & quartanis, difficilius sane curatio succedit, sine corticibus peregrinis, Peruviano scilicet, & cascarilla.“ *Cascarillam*, puto, cum vero cortice conjunctam intelligit vir inclitus. Nam ea solitaria quartanam, aut alias febres difficiliore fugare, tentatum nobis aliisque sæpissime est, non perfectum: quamvis & calidior acriorque, & magis aromatica sit, & in ipsis etiam alvi fluxibus, evidentiori efficacia, licet gustu vix percipienda, adstringens.

* *Mercurius vita co, levis*.
* Novum quartanæ remedium, quod, si certum esset, medelarum Germaniæ sufficientium augere posset catalogum, candidere revelavit egregius apud Uratislavienses rerum medicarum & naturalium scrutator, *Klaunigius*, in noscomio caritatis, observ. 18. de medicamentis antiquar-
tanis, p. 82. „Componitur, ait, efficacissimus pulvis, quem mercurium vitæ caelestem appellare amant, ex vitri antimonii pulverisati & olei vitrioli partibus æqualibus: oleum hoc ad siccitatem usque a vitro antimonii abstrahitur, iterumque eadem ejusdem olei quantitas affunditur, & abstrahendo & affundendo septies proceditur. Hoc modo pulveri preparato addi solet
„spi-

ſucundæ æque ſufficiat , præferendum plerumque ,
com-

„ ſpiritus , qui ex ſpiritus vini rectificati libra una , &
 „ ſpiritus maſſichis uncia una , per quatuor dies dige-
 „ rendo ſit , & trium dierum digeſtioni committitur .
 „ Abſtracto poſtmodum , vel decantato ſpiritu , pulveri
 „ recens iterum ſpiritus ad deſlagrandum affunditur , quæ
 „ deſlagratio bis erit repetenda , commovendo interim
 „ ſpatula pulverem , donec flamma ceſſet . Pulvis , qui
 „ reſtat , bene exſiccatus , admirandi ſane eſt effectus , ſi
 „ ejus vel granum unum ſemis , vel grana duo , cum
 „ amaricante aliquo extracto , v. g. centa. min. in pi-
 „ lula redacta , duabus horis ante paroxyſmum , quar-
 „ tanario exhibeantur , hac tamen lege , ne per bihorium
 „ aliquid ſuperbibatur , utpote quo infringereſtur medica-
 „ menti energia . Vix deglutita pilula , leniter ſequentur
 „ & vomitus , & ſceſſus , & ſudor , & , quod omnium
 „ optimum eſt , paroxyſmus exſulat , ſi , quod raro acci-
 „ dit , non prima , altera tamen vice , nec memini ulli
 „ latentis miaſmatis febrilis ſemina curas feciſſe . Habes
 „ hic , lector , euporiſton plane divinum , tam experien-
 „ tia , quam ratione comprobatum , Teſtes provo- & *Obſerv.*
 „ famoſa pilula reſtitutos . “ Miror , hujus medicamenti *partic.*
 „ adeo celebrati nullam in actis medicis Uraſlavienſibus
 „ mentionem fieri , quum tamen & liber ibi laudetur &
 „ omnis generis remedia *Ληξιπυρετα* recenſeantur , indice-
 „ turque . Forte *b. Kanoldo* , qui vomitoria in quartana re-
 „ jecit omnino , & varia de eorum noxis ibidem ſcripſit ,
 „ non probatum eſt medicamen , quod , quia a medico cive
 „ commendatum fuit , publica cenſura afficere noluit . No-
 „ bis elegans videtur præparatio , eamque exquiſite a phar-
 „ macopœo noſtrate fieri curavimus . Menſe Octobri &
 „ Novembri tribus jam ægris quartanis , duobus bis , ter-
 „ tio ſemel , ex præcepta methodo , accurate dedimus . 58.
 „ Sed , quamvis effectus per vomitum , ſceſſum , & ſudo-
 „ rem , ſatis valide ſit infeſcutus , & in duobus ægris pri-
 „ ma quidem die , in altero etiam altera , veri horro-
 „ ris ſenſus non acceſſerit ; attamen deinceps ipſe rediit hor-
 „ ror , cum tota febris tragœdia , & morbus ſingulos haud
 „ ſegnius , quam antea , laceſſivit , ſolo cortice Peruviano ,
 „ methodo ſupra præſcripta , plane curatus . Eſſi igitur ,
 „ uti antiquitas de vomitoriis omnibus notum eſt , hoc et-

commoditatis causa, fuerit) an peregrinum; (m)
ευποριστον, (n) (quod itidem semper potius habemus)

iam remedio apte dato multæ forsan febres quartanæ, præsertim circa solstitium, & quando satis defervuerunt, sanari possint; omnes tamen sanari, & certum id esse medicamentum, per ista tria prima tentamina convicti, negare cogimur, & soli cortici exotico titulum remedii ad febres fugandas certi adhuc asserere. Uberiori interim experientiæ servamus elegans & sat blandum emeticum, quod, ne cælestis vitæ mercurium nominari aliquis putet, quod in vulgaris mercurii vitæ vituperium dici solet, antimoni vitriolati nomine magis congruenter insignivimus.

(m) Virgilius.

Nec vero terra ferre omnes omnia possunt,
Adspice & extremis domitum cultoribus orbem,
Easque domus Arabum, pistorumque Gelonos!
Divisa arboribus patria.

Brunner. de glandul. duoden. p. 149. „ mirandum sane,
„ ait, vel nostra ætate barbaros & Indos plus contulisse,
„ quam vel omnium ætatum schola. Chinachina quid præ-
„ ster in curandis febribus, & multis aliis morbis, præ-
„ dix ipecacuanna in diarrhœis & dysenteriiis; quid par-
„ reira brava in affectibus renum & vesicæ; abunde jam
„ innotuit: hæc tamen & tanta beneficia barbaris debe-
„ mus, & Indis, & usum guajaci, salsa parilla, & ce-
„ terorum, qui magnus est in vitiis lymphæ“ Lentilius
„ miscell. med. pract. p. 548. „ exoticomaniam, inquit,
„ damno; sed neque exoticudeniam laudare possum.
„ Deme nostris officinis exotica, radicem chinæ, con-
„ trayervæ, rhabbari, squillæ; deme folia fennæ; de-
„ me santonicum, cassiam, colocynthidem, dactylos,
„ tamarindos; deme tot gummata & resinas, aloen,
„ ammoniacum, camphoram, mastichen, galbanum,
„ opium; deme cariophyllos, piper, nucem moschatam,
„ macin, zedoariam, zingiber; deme ambram, mo-
„ schum, zibethum, sperma ceti, catechu, reliqua; de-
„ me quævis exotica: clavas nempe Herculis deme, &
„ inerme fatuumque olitorium relinquetur.

(n) Pauli quadripart. botan. p. m. 540. „ Serio suadeo
„ medicinæ candidatis, maximopere sibi euporista com-
men-

mus) an multo labore parandum: (o) mite & quod lenitate sua apud ignaros fere evilescat, (p) an magis generosum, (q) tutissimi semper cujusvis saluberrimique, & ubi id quoque licet, præsentissimi, ac jucundissimi pro singulorum ægrotorum diversa ratione, studiosus. In votis mihi est illud *Asclepiadis*, tuto, celeriter, ac jucunde curare. Sed memini, quod *Celsus* addit, periculofam sæpe esse nimiam & festinationem, & voluptatem. Quamdiu per morbi indolem, & humanæ artis imbecillitatem, prodesse satis medicina non potest, id maxime cavendum mihi ducō, saltem ut ne noceat, (r) persuasus, eum curare nescire, qui nesciat expectare. Ubi-
cunque vero est aliqua artis potestas; quæ morbi
tole-

„ mendata habeant, ob quæ ringi sinant pharmacopœos,
„ ceu ex quibus paulum lucri captare possunt.

(o) *Borrichius* de medic. hermet. p. 383. „ non id
„ agunt sapientes“ nempe, qui multo opere remedia elabo-
„ rant, „ ut adimatur sua efficacia vulgaribus; sed in
„ hoc evigilant curæ eorundem, ut nitor & elegantia,
„ ut decus & robur vetustæ præparationi accedat.

(p) Sæpe medici, *Martialis* elogio,

„ miribus herbis

Pæcarum exorant pensa, brevesque colos.

Egregie hanc doctrinam pertractavit B. D. *Behrens*, archiater quondam Brunsvicensis inclitus, in de leniorum medicamentorum eximio usu, & de aquæ calidæ potu dissertationibus, quæ *Meibomii* præsidis nomen etiam præferunt, & celeb. *Hoffmannus*, opusculis latinis & teutonicis plurimis, de viribus insignibus aquæ simplicis, balneorum ex aqua dulci, pediluviorum, lactis ejusque feri, infusionum ex plantis benignissimis, aliarumque medelarum simplicissimarum blaudissimarumque. Respondent his, quæ de jusculis medicatis ex herbis domesticis, de potu avenaceo, similibusque, *Vesperi*, *Lentili*, aliorumque genuinorum medendi artificum scripta memorant.

(q) „ Medicus, si frustra molliora cesserunt, ferit venas, membrisque, si adhærentia nocent, & morbum diffundunt, manus affert: nec ulla dura videtur curatio, cujus salutaris effectus est. *Seneca*.

(r) Est regula *Hippocratis* epid. 6. sect. 2.

tolerantia, aut periculo potior sit, ut cruciatus leniri, aut morbus brevior certiusque salubris reddi, aut discrimen quodcunque averti possit, piaculum esse reor, quicquam horum procrastinare. (f) Vito farraginem, & selquipedales formulas. Naturæ parentis simplicitatem & componendi artem amo, (t) neque compositiones præter necessitatem multiplico. Multitudine laudatorum medicaminum, in singulis fere morbis & symptomatis, ita obrui artem nostram scio, ut, ubi aliquid veræ experientiæ fidei respondens in ipsa praxi requiritur, dubius sæpe medicus merito cum Ænea exclamet, τὴν ὕλιν ιατρικὴν circumspiciens:

O si se nobis ille aureus arbore ramus

Ostendat nemore in tanto!

Amplector eo magis remedia polychresta, &, quam maxime fieri potest, mihi ipsi experta. Unius vero hominis non est, omnia experiri, & cavendum maxime esse videtur, ne, nimis multa experiendo, nihil experiamur. Attamen neque illi assentor nimis

(f) „In medicis nisi plenus misericordiæ & humanitatis sit animus, omnibus diis & hominibus invisus esse debent.“ *Scribonius Largus* in epist. ad *Calistum*.

(t) v. *Ramazzini*, p. 93. orat. 8. quæ inscribitur: „in medicina facienda remediorum simplicitatem operosæ compositioni præferendam.“ Ibi, quum exempla curationis per simplicia affert: „solus, inquit, Peruvianus cortex, nobis a divina beneficentia munus concessum, sine alterius rei mixtura, in qualibet regione, quocunque anni tempore, ætate, sexu, temperamento, febres, saltem recurrentes atque intervallatas, fugat & exterminat: quamquam non defuerint, qui hieron hoc picron, ex arbore vitæ decerptum, temere rare pertentarent, aliis rebus adjectis.“ Hanc invindicandam remedii laudationem pronuntiavit, scripsit, edidit senex septuagenario major, paucis annis ante el. *Forri* therapeuticam specialem, post quam statim fungi instar, nata est invidiosa illa de abusu chinæ chinæ epistola. v. supra pag. 209. seqq.

mixæ quorundam affectationi paucitatis, qua decem forte plus minus ex omni medicæ materiæ penu medicamenta simplicia, aut singulariter composita, indicationibus omnino omnibus sufficere reputantur, ceteris auxiliis quasi in exilium missis. Morborum, symptomatum, causarum, locorum, temporum, personarum diversitates innumerabiles medicæ, physicæ, morales, quas in munerosa praxi clinica videre est, gratum merito animum movent, ut æterno omnium naturæ regnorum regi gratias agamus immortales, quod tanta numerum varietate tam variis casibus benigne prospexerit. Sunt enim profecto plurima medicamenta efficaciz suo modulo exploratæ; sunt alia, quæ licet nondum satis certa, tuta sunt tamen, & spem utilitatis probabilem faciunt, prudenti tentamine digna; & nullum non suos potest habere usus, quos, si nondum matura experientia firmati sunt satis, cauta exploratione & observatione adhibita,

- - - paulatim protrahet ætas

In medium, ratioque in luminis eruet oras. (u)
Medicorum cujusvis ætatis, nationis, sectæ, experimenta, observationes, inventiones, caute, ad historiæ naturalis & medicæ normam & *αναλογίαν*,
medi-

(u) *Lucretius.*

(x) Licebit huc applicare, quod ingeniosissimus *Boerhavius* in elementis chemiæ, cum elegantia scriptio- nis, doctrinæque & experimentorum ubertate insigni, nuperrime editis, de vetustis scriptoribus alchemicis dicit p. 120. seq. „Cur falsi arguam eos, qui in arte se „longe præstantiores dederunt me ipso? meam potius „ignorantiam in hisce, quam illorum vanitatem incu- „so. Unum tantum pace illorum dixerim: dubito sepe „numero mecum, quoties arcana illorum lego, an for- „te summi hi, & naturæ rerum peritissimi artifices, „postquam tot, tamque singularia, detexissent per sin- „ceras observationes, tandem, velocitate prævidendi, „& ea pro factis narraverint, quæ fieri posse, immo „quæ debere fieri, colligebant. “ Ego vero etiam atque

meditatus & expertus, cum selectu probò; ipsa
 haud statim, quæ mihi non succedunt, experimenta,
 multo minus ea, quæ nondum, aut vix tenta-
 vi, aut quæ non bene perspicere licet, vanitatis
 arguo; (x) arcanas obvelationes neque laudo, ne-
 que fector; (y) sententias & hypotheses, quæ ipsæ
 felicibus experimentis anam sæpe præbent, hono-
 rifice sine superstitione habeo; successus & defectus,
 quos sol videt, aut terra tegit, neque arti, neque
 naturæ, neque aliis causis temere imputo; aberrationes,
 quæ humanæ sunt, sine rixa, vel contume-
 lia,

etiam in ejusmodi experimentis alienis medicis dubito,
 an forte eventuum singularium veras causas non bene
 viderint artifices, & experimenti alicujus efficaciam lau-
 daverint, ubi alia plane res successum produxerat. Re-
 petita passim, sub plane simili rerum circumstantium sta-
 tu, experientia justum fidei experimentorum pretium sta-
 tuere debet. Atque hæc mihi dubitatio semper sedet,
 quo usque aliquod remedium arcanum servatur, & a
 publica pervestigatione & experientia secluditur.

(y) *Schelhammer*. de natura c. 5. §. 21. "ohe, inquit,
 „ quam multa hic sunt, quæ expectationi haud respon-
 „ dent! Rogandi omnes, qui vera & efficaciora, quam
 „ quibus nunc utimur, possident, ea invidere humano
 „ generi nolint, vel saltem, si qua invenerint, laudes
 „ ipsis tributas haud substinencia, id admoneant publi-
 „ cum: neque enim par est aut humanum committere,
 „ ut vel diutius in errore fatali hæreant medentes, vel
 „ propter unius lucrum domesticum publica salus, mul-
 „ torumque vita periclitetur." Sæpe profecto, quod
 „ maximi momenti creditum est, dum occultatum fuit,
 „ si in lucem tandem protrahatur, aut minimi esse ap-
 „ parer, aut dudum cognitum, & sola supervacua mi-
 „ scela vel mutatione, tamquam fūco aliquo, incrusta-
 „ tum. *Meibom*. ad jusjur. Hippocr. p. 150. " Si scri-
 „ nia excutiendi forte facultas se sistat, mera saltem de-
 „ prehendas aliorum inventa, & remedia in vulgus no-
 „ ta, quæ, si tollas, nihil offendas reliqui, præter je-
 „ junam maciem:

„ Aut *Appinas*, *Tricasque*, & si quid vilius istis. "
 Si quid vero aliquis vere novum, singulare, & utile;
 inve-

lia, vitare contendo; disceptationes privatim inimicas, vel propriæ ambitioni, aut utilitati, aut aliis animi affectibus litantes, (z) & censuras infructuosas, (a) candidarum mentium terrores, & artis incrementorum pestes, doleo & averſor. (b) Complura mihi decidenda restant de singulis, in quæ digitum hac leviuscula scriptione intendere lubuit, argumentis. Statui apud animum meum, quæ de his indiès observando, legendo, meditando, per subseciva momenta colligere licet, deo forſan aliquando plus otii faciente, in qualecunque boni publici emolumentum convertere, conscripto, pro tenuitate mea, plene, ordinate, distincte, luculenter, opere theoretico & practico, de febribus intermittentibus, ceterisque ex earum genere morbis, & fido

Conſilium de
ſcribendo
opere pie-
tiori.

invenit ipſe, vel aliunde poſſidet, neſcio, an ſaluti publicæ fiat ſatis, ſi quis laudes alicujus remedii, quod ſibi, vel domui ſuæ, arcanum ſervat, ex ſua experientia in publicum propalet, idque venale exponat. Non ita creſcit ipſa ars, quæ hodie manus habet oculatas, nihil recipiens, niſi quod ſine velo hominum tegentium videt, & myſtis ſuis univerſim omnibus ſcrutandum dare poteſt. Neque eſt quod terreamur empiricorum abuſibus, quos cauſſantur, qui arcana jaſtant ſervantque. Augent potius medicaſtrorum numerum & errores vendita ſine luce, vel ſemitecta, medicamenta: dum male divinant & imitantur varii artifices, & vulgus, ſine arte & medico, ſequitur breves, & male ſæpe intellectas, ſchedæ vernaculæ regulas, & abſtinent docti a rei non ſatis exploratæ uſu.

(z), Hinc illæ circa ægros miſeræ concertationes, „ nullo idem cenſente, ne videatur acceſſio alterius. “
Plinius l. 29. c. 1.

(a) *Hippocrates de arte*: „ verborum inhoneſtorum „ arte ad ea, quæ ab aliis inventa ſunt, confundenda „ promptum eſſe, nihil quidem corrigendo, eorum vero, „ qui aliquid ſciunt, inventa calumniando, non ſane „ ſcientiæ votum aut opus eſſe videtur, ſed potius pro- „ dicio indolis propriæ, vel ignorantia artis.

(b), Deponite, medendi artifices, noxias ægrotan- „ tibus

fido artis medicæ omnisque generis remediorum in illis usu. Valet, viri experientissimi, meisque conatibus sinceris, qui vestris ipse studiis meritisque enixe faveo, favete! Scribebam meisibus Octobri, Novembri, & Decembri, anni clc lc CCXXXI.

„ tibus contentiones, ut, cum vobis non vultis cede-
 „ re, inventa vestra invicem videamini dissipare! *Cassio-
 dor, form. comit. archiatr.*

I N D E X.

P. notat Proœmium , S. Sectionem , p. paginas
§. paragraphos & lit. litteram.

A

A *Boreus*, quæ de illo notari possint §. 7. S. 6. p. 285.
lit. r.

Accusatio corticis iusta, quo nitatur §. 8. S. 3. p. 106.
seqq.

Accusationes corticis falsæ §. 7. S. 3. p. 102. seqq.

Aegris nec timor nocivus est incutiendus, nec suspicio
noxia injicienda §. 6. S. 5. p. 207. seq. lit. m. n.

Ægroti in diætâ delinquentes vita se privant §. 4. S. 1.
p. 9. lit. r.

Æstus, quid §. 6. S. 6. p. 269.

Alvus, num cortex eidem adstrictionem inducere possit
§. 2. S. 2. p. 30. & seq.

Ammoniacum, quid de illo sentiendum §. 4. S. 2. p. 40.

Aphonia, quid indicet atque involvat §. 2. S. 1. p. 5.
lit. c.

Aphorismus Hippocrat. quid de illo sentiendum §. 4. S. 1.
p. 9. lit. f.

Aphorismus Sanctorii curiosus, quid doceat §. 6. S. 6.
p. 301. litt. b.

Apinus, quo cortice usus fuerit §. 1. S. 3. p. 67. litt. b.

Apoplexia, (quid?
(quomodo a caro discriminetur §. 1. S. 1.
p. 1. 2. litt. b. c. d. e. f.

Arsenici usus temerarius §. 4. S. 2. p. 38. litt. l.

Arsenicum λήξιπυρον, quid iudicii de isto sit ferendum
§. 4. S. 5. p. 194. seqq. lit. o.

Asininum, ubinam prosit §. 4. S. 2. p. 45. lit. x.

Atmosphæra, quid febricitantibus inducat §. 5. S. 6. p. 265.
seq. lit. m.

Aura seminalis quid §. 6. S. 6. p. 306. seqq. lit. l.

B

Boerhavius , de corticis usu quid sentiat §. 2. S. 5.
p. 174. seq. lit. n.
Bruta num patiantur febres §. 5. S. 6. p. 261. seq. lit. l.

C

Cachexia & hydrops ex febribus §. 6. S. 2. p. 53. seq.
lit. p. q.
Carus , qui Arabibus subeth audit , quid ? §. 1. S. 1. p. 7.
2. lit. a. b. qua ratione a comate & lethargo discrimi-
netur §. & S. cit. p. 3. lit. k.
Cascarilla dignotio , quomodo fiat §. 3. S. 3. p. 82. 83.
seq. litt. u. x. ejus virtus in profligandis febribus §. 4.
S. cit. p. 84. lit. y.
Catalepsis quid ? ejusdem Synonima §. 1. S. 1. p. 3. lit. i.
Cataphora , quid secundum Galenum denotet §. 1. S. 1.
p. 3. seq. lit. h.
Causa ad prænotionem cognitu utiles §. 7. S. 1. p. 21.
lit. z. heic commemorantur ab auctore α) purgatio
sine indicatione &c. β) Remedia vel potulenta spi-
tuosa febrifuga vulgi sulfurea &c. γ) Dispositio cor-
poris & proportio ad violentiam paroxysmorum §. &
S. cit. p. 22. seq. litt. b. c.
Chorea S. Viti , quid ? qua ratione profligetur §. 4. S. 2.
p. 41. seq. lit. p.
Colica , quid ? quæque inde ortum trahant §. 8. S. 1. p.
24. seq. lit. f.
Coma vigil , quid §. 2. S. 1. p. 3. lit. i.
Conformitas num quotidianis cum tertianis & quartanis
intercedat §. 4. S. 4. p. 149. lit. r.
Conjectura Auctor. de modo , quo operetur cortex §. 1.
S. 6. p. 249. seqq. lit. c.
Consensus practicus cum theoria mechanica & organi-
ca leviter diversis §. 8. S. 6. p. 315. seqq. lit. z. a. b.
seqq.
Consequentia dictorum , quæ contagium & crisin paro-
xysmorum infidam declarant §. 2. S. 4. p. 127. seq.
Constantia Sanationis §. 1. S. 5. p. 168. seqq. lit. d. e. f.
g. h. i. k.
Contagium , quomodo nascatur §. 2. S. 4. p. 131. seq. lit. f.
Con-

Convulsiones epilecticæ, quomodo eas vocet antiquit. §. 4.

S. 1. p. 12. seq. lit. g.

Corpus medicinæ, num sit mutilum §. 4. S. 1. p. 8. litt. q.

Corpus num ab anima propria possit formari §. 9. S. 6. p. 305. lit. g.

Cortex Peruvianus.

α) Indicationi reversionem præcavendi sufficit §. 8.

S. 5. p. 220. seqq. lit. f. r. u. seqq. β) est remedium

febrifugum, certissimum & tutissimum §. 2. S. 2. p. 28.

seq. γ) Sanitatem firmam & integram restituit §. 8.

S. 5. p. 217. seqq. litt. h. seqq. δ) sphacelo medetur

§. 9. S. 5. p. 237. litt. l. u. habet ε) vim adstringentem

§. 1. S. 6. p. 246. seqq. lit. q. x. ζ.) vim specificam

§. 2. S. 6. p. 251. seq. lit. d. e. η) ejus electio

§. 3. S. 3. p. 79. seqq. lit. n. o. p. q. seqq. θ) ejusdem

etymon §. 2. S. 2. p. 28. seq. lit. o.

Crisis paroxysmorum infida §. 2. S. 4. p. 130. seq. litt. q. r.

Cubitus in lecto, quomodo sit comparatus §. 5. S. 3. p. 91. seq. lit. f.

Cucurbitula scarificata, illorum usus §. 2. S. 3. p. 75. lit. o.

Culpa accusatorum corticis §. 8. S. 3. p. 106.

Cura, num ita possit absolvi, ut reliquæ neque a febre neque a remedio sint metuendæ §. 8. S. 5. p. 214. seqq.

- - imperfecta, unde §. 8. S. 3. p. 106. seq.

Curatio febrium apud veteres §. 3. S. 2. p. 35. seqq. lit. g. h. i. k.

- - - infida per naturam aliasque medelas §. 8. S. 3. p. 110. 112. seqq. lit. g. h.

D

Defectus & errores naturæ §. 2. S. 4. p. 129. litt. n. o.

Differentia & materia specifica singularum febrium, quid §. 5. S. 6. p. 266. lit. n.

Dissensus & hæsitatio non medicorum de cortice §. 6. S. 5. p. 204. seq. lit. h. i.

- - - de cortice apparens §. 3. S. 5. p. 179. seqq. lit. r. f. z.

Doseos chinæ incongrua censura §. 3. S. 5. p. 181. seqq. litt. x. y. z.

*Dubitatio generalis de causis febrium, typorum & pe-
riodorum* §. 3. S. 6. p. 254. i. k. l.

E

Efficacia corticis certa cum aliis comparata §. 3. S. 1.
p. 33. seq. lit. f.

Electuarium Fulleri epilepticum, quid præstet §. 4. S. 1.
p. 9. lit. r.

*Elementum æreum, in corpore humano num febriliū
typorum causa* §. 5. S. 6. p. 262. lit. i. k.

Epierisis, quomodo judicari debeat §. 9. S. 6. p. 331.
seqq. litt. b. c. d.

Evacuantia febres profligant plurimas §. 4. S. 2. p. 38.

Exempla singularia febrium soporolarum curatarum §. 7.
S. 3. p. 102. seqq.

*Experientia circa febrifuga, quæ cum cortice ab aliis an-
numerantur* §. 4. S. 2. p. 42. seqq. lit. q. r. s. t. u.

- - - experientiæ opposita §. 7. S. 5. p. 211. seq. litt.
z. a.

- - - manca §. S. & p. 210. litt. y.

- - - statum epidemium novissimum illustrans §. 3. S. 1.
p. 7. seqq. lit. l. m. n.

F

Fallacia non causæ ut causæ, ubi locum habeat §. 6.
S. 5. p. 205. seqq. litt. k.

Febres num sint inter morbos referendæ §. 2. S. 4. p. 128.
litt. k. atque instrumentum naturæ dici possint §. & S.
cit. p. 126. seqq. lit. i.

Febres continentes, num sint periodicæ §. 5. S. 2. p. 47.
litt. z.

- - - innoxia & salutare §. 7. S. 2. p. 58. seq.

- - - intermittentes, quid? earum affectus §. 1. S. 1. p. 1.
litt. a. b.

- - - malignæ suffocant interdum ægrotos §. 2. S. 1.
p. 6. lit. k.

- - - menstruæ, num ita dici mereantur §. 6. S. 6. p. 275.
lit. f.

- - - miliares, quæ de istis sint notanda §. 6. S. 6. p. 276.
seq. lit. k.

- - - mixtæ s. erraticæ, qua ratione sint curandæ §. 7.
S. 5.

- S. 5. p. 167. seq. lit. *b. c.*
 - - - quartanæ senibus periculum minantur §. 4. S. 1. p. 10.
 lit. *x. u.* & , si ex morbo acuto , plurimis sunt funestæ
 §. 8. S. 5. p. 219. lit. *l.*
 - - - - hibernæ ex observatione Hippocrat. jure sunt
 metuendæ §. 4. S. 1. p. 12. seq. lit. *g. h.*
 - - - quænam ad redeundum non sint pronæ §. 1. S. 4.
 p. 116. & seq.
 - - - quotidianæ sunt omnino periculosæ §. 4. S. 1. p. 11.
 & seqq. lit. *a. b.*
 - - - recidivæ, quomodo alias vocentur §. 1. S. 4. p. 121.
 lit. *y.*
 - - - - num ab ipsiſ febribus oriuntur §. 4. S. 4. p. 142.
 seq.
Febres soporosæ , earum descriptio , eventus & historia
 §. 5. S. 1. p. 15. seqq. lit. *n. p.* illarum signa prænun-
 tia §. 6. S. 1. p. 17. seq. lit. *q. r. s. t.* seqq. recensentur .
 Horror & terror inde haud Panicus §. 9. S. 5.
 p. 231. seqq.
 - - - syncopales, quid §. 1. S. 1. p. 2. lit. *d.*
 - - - tertianæ sunt epidemice exitiosæ & recidivæ §. 8.
 S. 5. p. 219. lit. *l.*
 - - - - legitimæ sæpiſſime mutantur in continuas ar-
 dentes &c. quæ plerumque sunt insanabiles §. 4. S. 1.
 p. 11. seq. lit. *x.*
 - - - - illegitimæ eadem incommoda machinantur ,
 & *παρανοήτων* nomine apud antiquos veniunt §. S. &
 p. citt. lit. *y. z.*
Febrifugum Kergeri , (quomodo
 (quosnam
 paretur) §. 4. S. 2. p. 40.
 præſtet effectus) lit. *o.*
Fluxus atque refluxus maris , qua ratione eos Nevvto-
 nus explicet §. 6. S. 6. p. 270. seq. lit. *u.* seq.
Frequentia & ſimilitudo febrium per ſua genera, num ſit
 univerſalis §. 5. S. 6. p. 261. lit. *b.*

G

- G**eneratio & motus materiæ febrilis , quomodo obti-
 neant §. 5. S. 6. p. 267. seq. lit. *o.* seq.
Generi experientia de cortice §. 5. S. 5. p. 201. seq.
 lit. *a.*

H

- H** *Armonia præstabilita*, quid de ista sit sentiendum §. 9. S. 6. p. 301. seq. litt. *y*.
Hæmorrhagia, quomodo medicandæ §. 5. S. 2. p. 50.
Hæsitatio Ramazzini de cortice §. 5. S. 5. p. 128. seq. litt. *z*.
Hemitritans, quid §. 3. S. 1. p. 6. litt. *k*.

I

- I** *Cterus* febricosus, quid de isto judicandum §. 6. S. 2. p. 57. seq. litt. *z*.
Impostura cortici falso affingitur §. 4. S. 2. p. 39. litt. *m*.
Indicatio urgens §. 1. S. 2. p. 27. seq.
Indicia præcipua, quibus electio corticis nitatur §. 3. S. 3. p. 81.
Indoles mali venerei & cura §. 8. S. 3. p. 107. litt. *b*.
Ingenium tertianarum epidemiarum est biliosum, ferox, capiti insensum & plerumque mali moris §. 8. S. 1. p. 24. seq. litt. *e. f. g. h*.

L

- L** *Aus* corticis, num temporaria §. 3. S. 2. p. 33. seq. litt. *f*.
Leges Hippocr. diætæ, quomodo hodie observentur §. 4. S. 1. p. 9. litt. *f*.
Legitimi corticis usus in morbis effectus posteriores §. 2. S. 2. p. 31. seq. litt. *b. c. d*.
Lethargus mortiferus, quid denoter §. 1. S. 1. p. 1. litt. *b*.
Liquor nervorum, quales præter effectus §. 9. S. 6. p. 305. litt. *f*.
Loca paludosa, quid producant §. 3. S. 1. p. 7. litt. *l*.

M

- M** *Ateria* febrilis (num sit arte doma-
 bilis) §. 8. S. 5. p. 214. feqq. litt. *b. c*.
 quid)
Medela febrifuga, quos in actum traducat effectus? heic obser-

- observemus (α) symptomatum paroxysmicorum fugam
 (β) restitutionem functionum in integrum, nempe ro-
 bur, coctionem & evacuationem. §. 8. S. 5. p. 216.
 seq. litt. g.
- Medicus*, num sit naturæ minister §. 7. S. 6. p. 287. lit. x.
- Mensum fluxus*, quibus impellatur remediis §. 2. S. 2.
 p. 31. seq. lit. a.
- Mercurius vitæ* (quomodo com-
 coelestis (quantitas doseos
 ponatur) §. 9. S. 6. p. 334.
 exhibendæ) seqq. litt. l.
- Methodus* medendi in paroxysmo & ubi quid contra cor-
 ticem indicat §. 2. S. 3. p. 70. seqq. lit. d.
- naturalis dicta ad febres curandas §. 4. S. 5. p. 190
 seq. lit. n.
- quæ præcavet reversiones
 A) tertianarum §. 6. S. 4. p. 153. seqq.
 B) quotidianarum, quartanarum, erraticarum §. 7.
 S. 4. p. 163. seqq.
 heic itaque amplius annotari merentur
 ὁσπερ γὰρ p. 154. lit. r.
- (β) tempus repetitionis p. 155.
 (γ) dosis remedii repetendi p. 156. seq. lit. r.
 (δ) repetitio ulterior p. 157.
 (ϵ) motus febriculosi sub usu repetito p. 158.
 (ζ) indicium iterandæ repetitionis p. cit.
 Talboriana, quomodo comparata §. 4. S. 3. p.
 86. seqq. lit. c. d.
- Tortiana, quid §. 6. S. 4. p. 153. lit. y.
- Metus* justus febrium recidivarum ex morbi ingenio §. 1.
 S. 4. p. 115.
- Morbus* acutus ex quartana §. 8. S. 5. p. 229. lit. l.
- chronicus ex genere febrium intermittentium, quo-
 modo sit fugandus §. 6. S. 2. p. 51. seq.
- Morbus* chronicus sine febre, num cortex eidem conve-
 niat §. 5. S. 2. p. 49.
- periodicus ex causâ non intermittente chronica;
 num eidem cortex profit §. 5. S. 2. p. ibid. litt.
 f. g. h.
- spalticus & convulsivus, num eidem medeatur cor-
 tex §. 5. S. 2. p. 50.
- Morus*, num sine materie sisti queant §. 4. S. 5. p. 188.
 seqq. litt. i. h. seq.

Motus vitales, num possint concipi sine anima §. 9. S. 6. p. 300. seqq. lit. x.

N

Natura humana, quando conservans, sanans, errans & indicans dici possit. §. 9. S. 6. p. 296. seqq. lit. o. p. q. seqq.

Necessitas & opportunitas corticis in febribus soporosis & apoplecticis §. 1. S. 3. p. 63. seq. lit. o. p. q.

<i>Notha semi-</i>	(	num mereantur no-	
<i>tertiana</i>	(	quomodo iisdem	
men continuarum	)		§. 7. S.
tertianarum	)		2. p. 58.
medeamur	)		seqq.

lit. b. c. h. i. k. seqq.

Noxa medicamenti, num sub sanitatis specie lateat §. 9. S. 5. p. 231. seq. lit. m. n.

Noxa nimii remedium febri-fugorum usus §. 1. S. 4. p. 124. lit. b.

O

Objectiones opinioni de causa concurrente periodorum mechanica universali oppositæ §. 6. S. 6. p. 272. lit. b. c.

Observatio, quæ percontatur, num simplex china producat hydropicos atque tympaniticos §. 6. S. 2. p. 54. lit. f. t. u.

Observationes alienæ de cortice concordantes §. 5. S. 4. p. 149. seqq.

- - - communes de febrium ratione typica & periodica §. 4. S. 6. p. 255. lit. n.

hæ nobis ob oculos ponunt

α	(febres multiplices)	
β	(- - mixtas)	p. 256.
γ	(typum quintanum)	lit. o. p. q.
δ	(- - septimanum)	§. 7. S. 2.
ε	(- - nonanum)	p. 257. lit.
ζ	(- - aliosque)	§. 7. S. 2.

η) horas ordinatas p. 259. seq. lit. d. e. f.

- - - omnis ævi §. 1. S. 4. p. 116. seqq. lit. o. p. q.

- - - simi-

similes, quæ alias declarant medelas §. 3. S. 4.
 p. 138. seqq. litt. h.
Occasio scriptiois præsentis videatur P.
Oleum animale (quomodo paretur
 Dippelii (quid præstet
 §. 3. S. 2. p. 29. litt. p.

Opinio de causâ concurrente periodorum mechanica uni-
 versali, nempe atmospheræ motu periodico, quomodo
 sit explicanda §. 7. S. 6. p. 274. seqq. litt. d. e. f.

P

Παραβασis de vulneratione uteri in puerperio §. 7. S. 6.
 p. 276. seqq. litt. k.

Paroxysmus, (quid
 num possit tolli §. 5. S. 2. p. 42.
 litt. f.

Parreira brava, ubi præscribenda §. 9. S. 6. p. 336. litt. m.

Periodi, num in statu sano & morbis sine febre observen-
 tur §. 7. S. 6. p. 274. litt. d.

Periodus menstrua naturalis §. & S. cit. p. 275. litt. f. g. h. i.
Phthisis ex (unde originem du-
 febre (quomodo extirpan.

cat) §. 6. S. 2. p. 51. litt. l.
 da sit)

Pilula Gold Pillen (quomodo
aureæ (quales pro-
 præparentur) §. 6. S. 5. p. 205. seqq.
 ducant effectus) litt. k.

Præparatio & expectatio, num iisdem laus competat ni-
 mia §. 4. S. 5. p. 186. seqq. litt. e. f. seqq.

Problema de febre intermittente soporosa & apoplectica
 vid. P. p. xxii.

- & conjecturæ de modo quo cortex operetur §. 1.
 S. 6. p. 245.

- & observationes de cita febris fuga reversionem
 præpediente §. 3. S. 4. p. 133. seqq. litt. x. y. z.
 a. seqq.

Problemata & conjecturæ de febrium typorum periodo-
 rumque causis §. 5. S. 6. p. 260. seqq. litt. g.

pulvis Berolinensis du Clofii, quid §. 6. S. 4. p. 157. litt. n.
 Cornachini, quid præstet §. 7. S. 1. p. 22. & seqq.
 litt. b.

Purgans cathol.
Glauberi ,

(quomodo compo-
(ponatur
(quibus exhibeatur
(§. 2. S. 2. p. 74.

seq. lit. l.

Purgatio post corticem §. 4. S. 4. p. 146. lit. g.

R

R *Adix* ipecacoanna, ubi propinanda §. 9. S. 6. p. 295.
lit. m.

Recurfus febrium sine potenti medicina curatarum §. 1.
S. 4. p. 115.

Regula pro genuino corticis usu

- - - prima §. 8. S. 2. p. 62.

- - - secunda §. 9. S. 3. p. 115.

- - - tertia §. 8. S. 4. p. 167.

Regula, ad quas Auctor libellum suum accommodavit §. 9.
S. 6. p. 304. seq. lit. d.

Relatio multorum febrium generum & illarum effectuum
§. 4. S. 1. p. 10. lit. r. u.

Remedia domestica, num sufficiant §. 4. S. 2. p. 46.

Remedii ex cortice preparati particulæ facile digeruntur
& sunt innocuæ §. 8. S. 5. p. 217. seq. lit. i. k.

Remora reversionum & morbus longior per medicinæ cul-
pam §. 1. S. 4. p. 124.

Restitutio æquilibrii & motus tonici & excretionum na-
turæ, quò medicamine obtineatur §. 8. S. 5. p. 221.
seqq. lit. q. r. s. t. u.

Reversiones febrium post febrifugum remedium & cura-
tionem imperfectam §. 1. S. 4. p. 121.

- - - post morbum subito periculosum §. 1. S. 4. p. 122.
lit. a. b.

- - - post morbum indolis diuturnioris §. & S. citat.
ibid. lit. c. seqq.

Revocatio febris, quando consulenda §. & S. citat. p. 121.
lit. z.

Rheumatismus frigidus, quid §. 6. S. 3. p. 96. lit. x.

Rulandi aquæ benedictæ §. 6. S. 2. p. 56. lit. x.

S

- Sales volatiles*, num præcaveant febrium reditus §. 3.
 S. 4. p. 141. seq. lit. k.
- Salia*, num febres profligent §. 4. S. 2. p. 39. seq. lit. m.
- Salium* & aquarum martialium & alcalinarum vis ad re-
 versionem §. 4. S. 4. p. 143. seqq. lit. m.
- Salsa parilla* & guajaci usus, ubi se exerat §. 9. S. 9.
 p. 132.
- Salubritas* & *Securitas* methodi, quomodo doctorum ex-
 perientia & consensus de ista sit comparatus §. 2. S. 5.
 p. 173. seqq. lit. m.
- Sal volatile*, unde §. 3. S. 2. p. 41.
- Sanguinis* profluvia, unde ortum trahant §. 2. S. 2. p. 33.
- num cortice medicari possint §. & S. citt. p. 39.
 lit. z. a.
- Sanitas* integra sequitur febris fugam §. 9. S. 5. p. 234.
 seq. lit. o. p.
- Securitas* febrium fallax §. 4. S. 1. p. 4. seqq. litt. l. m.
 n. seq.
- medicamenti plus simplice vice commemorati exem-
 plis declaratur §. 9. S. 5. p. 231. seq.
- Signum* puerperii salutariter terminandi §. 6. S. 6. p. 280.
 seqq. lit. k. fin.
- Simaorubia* (quales præstet effectus §. 6. S. 3. p. 97. seq.
 (lit. y. quid
- Solutio alvi*, quomodo peragatur §. 2. S. 3. p. 74. seq.
 lit. m.
- Sopor* in febribus biliosis monstrum alit §. 8. S. 1. p. 26.
 litt. k. l.
- cataphoricus, unde §. 3. S. 1. p. 6. lit. k.
- Spes* melior de aliquorum circa corticem dissensione vera
 & hæsitazione §. 5. S. 5. p. 198. seq. lit. z. a. b.
- Spiritus Scorbu-* (quomodo præparetur
ticus Dravvizi (quosnam præstet effectus §. 3. S. 4. p.
 139. seq. lit. i.
- Subdola* febrium occultationes multifariæ §. 6. S. 2. p. 58.
- Suffocatio* hysterica & spasmodica, quomodo discrimine-
 tur ab affectibus soporosis §. 1. S. 1. 2. seq. lit. d.
- Summa* dictorum, quæ febribus recidivis lucem affundit
 §. 1. S. 4. p. 125.

Symptomata a febriculosi protei reliquiis emergentia sunt

§. 6. S. 3. p. 94. seq. lit. p. q. r. seq.

α) hæmorrhoides cœcæ,

β) tenesmus,

γ) alvi adstrictio

δ) aurium tinnitus,)

ε) surditas,) §. 8. S. cit. p. 95. seq.

ζ) temulentia,) litt. f. z. n. x.

η) rheumatismus,)

θ) tussis,)

ι) dolores,) §. 8. S. cit. p. 97. seq. lit. y.

κ) diarrhœa,)

λ) passiones hypochondriacæ,) p. 101. seqq.

μ) scorbutus,) litt. z.

ν) febris lenta,)

Syncope, quid §. 1. S. 1. p. 2. lit. d.

T

T*Empus* reversionum, quænam de isto sint instituendæ observationes §. 4. S. 4. p. 143. seq. lit. l. quæ observationes commemoratæ mentionem faciunt

& certi)

temporis reversionum) unde

& incerti)

vero §. 8. S. cit. p. 144. seq.

Sic concipitur prioris certitudo

α) ex morbi indole tertiana p. 144. seqq.
lit. n. o. p.

β) ex indole quartana & quotidiana p. 148.
lit. f.

Tertiana notha, quid producat §. 4. S. 1. p. 11. lit. x.

Todten-Fieber, vid. P. p. xxiii.

Torti elogia §. 2. S. 5. p. 175. seq. lit. o.

V

V*ena Seltio*, ubi sit admittenda §. 2. S. 3. p. 70. seq.
lit. g.

Vesicantia sunt specifica medicamenta febrilium perniciosarum §. 1. S. 3. p. 65. seqq. litt. x. z.

Via varia per quas natura roborata excludit materiam peccantem §. 8. S. 5. p. 220. seq. lit. p. seq.

Vis

Vis aquarum mineralium §. 7. S. 1. p. 22. lit. c.

Vis naturæ febricitantis, num sit violenta & minus certa
salutaris §. 8. S. 5. p. 215. seq. lit. d. e. f.

Vomitio, quid remedii istam promoveat §. 2. S. 3. p. 73.
seqq.

Ufus abususque paucarum & minutarum dosium §. 8. S. 3.
p. 106. seqq.

- - - corticis ad sphacelum confirmatus confer. Addend.
p. 241. seq.

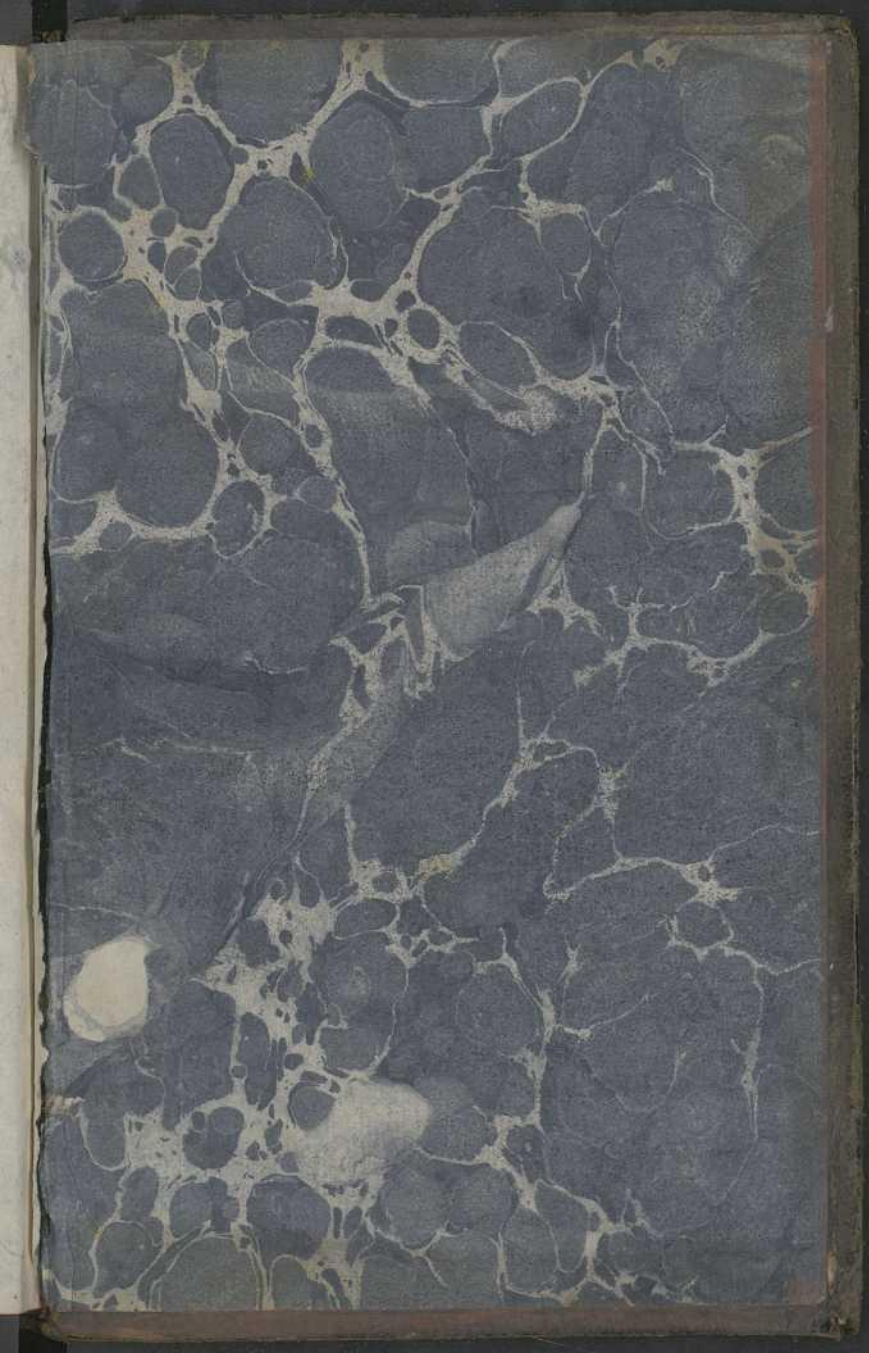
- - - continuatus §. 5. S. 3. p. 90. seqq. lit. e. g. h.
seqq.

- - - opportunus & tempestivus in morbis variis §. 5.
S. 2. p. 47. seq. litt. x. a. b. seq.

- - - in febribus ex genere intermittentium §. 7.
S. 2. p. 58.

F I N I S.

41-2-9

LE
E
P. 1. 1. 1.

13.143